

לאומי | דין וחשבון של הדירקטוריון והנהלה

2020

בנק לאומי לישראל בע"מ וחברות מוחזקות שלו
דוח כספי שנתי 2020
תוכן העניינים

עמוד

5

דבר יו"ר הדירקטוריון

דין וחשבון של הדירקטוריון והנהלה

א. סקירה כללית, יעדים ואסטרטגיה

7

תיאור עסקי קבוצת לאומי

8

היעדים והאסטרטגיה העסקית

9

מגמות מרכזיות בסביבת הפעילות

11

מידע כספי תמציתי ומדדי ביצוע עיקריים

13

מידע צופה פני עתיד בדוח הדירקטוריון והנהלה

13

סיכונים עיקריים הגלומים בפעילות הבנק

ב. הסבר וניתוח לתוצאות ולמצב העסקי

14

מגמות, תופעות, התפתחויות ושינויים מהותיים

19

סיכונים מובילים ומתפתחים בסביבת הפעילות

20

שינויים מהותיים בסעיפים בדוחות הכספיים

21

התפתחויות מהותיות בהכנסות, בהוצאות וברווח כולל אחר

26

המבנה וההתפתחות של הנכסים, ההתחייבויות, ההון והלימות ההון

41

מגזרי פעילות - גישת הנהלה

44

מגזרי פעילות פיקוחיים

47

חברות מוחזקות עיקריות

ג. סקירת הסיכונים

50

החשיפה לסיכונים ודרכי ניהולם

52

סיכוני אשראי

78

סיכוני שוק

85

סיכון נזילות ומימון

89

סיכונים תפעוליים

92

סיכונים אחרים

ד. מדיניות ואומדנים חשבונאיים קריטיים, בקרות ונהלים

101

מדיניות חשבונאית ואומדנים בנושאים קריטיים

105

בקרות ונהלים לגבי הגילוי בדוח הכספי

106

דירקטוריון

107	Certification הצהרה
110	דוח הדירקטוריון והנהלה בדבר בקרה פנימית על דיווח כספי
111	דוח רואי החשבון המבקרים המשותפים - לבעלי המניות בדבר הבקרה הפנימית על דיווח כספי

דוחות כספיים

112	דוח רואי החשבון המבקרים המשותפים לבעלי המניות - דוחות כספיים שנתיים
113	דוח רווח והפסד מאוחד
114	דוח מאוחד על הרווח הכולל
115	מאזן מאוחד
116	דוח על השינויים בהון מאוחד
118	דוח על תזרימי מזומנים מאוחד
121	פירוט הביאורים

ממשל תאגידי, פרטים נוספים ונספחים

א. ממשל תאגידי

294	חברי דירקטוריון הבנק
296	שינויים בדירקטוריון
298	חברי הנהלת הבנק ותפקידיהם
299	מבקרת פנימית
302	שכר רואי חשבון המבקרים
303	מדיניות תגמול נושאי משרה
304	שכר נושאי משרה בכירה

ב. פרטים נוספים

307	תרשים חברות מוחזקות עיקריות והשקעות של הבנק
308	השליטה בבנק
308	רכוש קבוע ומתקנים
309	נכסים לא מוחשיים
310	משאבי אנוש
314	מבנה ארגוני
317	הליכים משפטיים
317	הסכמים מהותיים
318	חקיקה ורגולציה הנוגעת למערכת הבנקאית
329	דירוג האשראי
330	מגזרי פעילות עיקריים לפי גישת הנהלה - פרטים נוספים

ג. נספחים

336	שיעורי הכנסות והוצאות וניתוח השינויים בהכנסות והוצאות ריבית
340	דוח רווח והפסד מאוחד לרבעון - מידע רב רבעוני
343	מאזן מאוחד לסוף רבעון - מידע רב רבעוני
344	דוח רווח והפסד מאוחד - מידע רב שנתי
345	מאזן מאוחד - מידע רב שנתי
346	מילון מונחים
356	אינדקס

דבר יו"ר הדיסקטוריון

בימים אלה, אנו עדים להתקדמות משמעותית, תוך מובילות בינלאומית, במבצע חיסונים בארץ, אשר יחד עם תקווה להמשך עמידה בכללי הזהירות, נותן לנו קצה אור ומשב של אופטימיות לפוטנציאל היציאה ממשבר הקורונה שפקד את העולם בשנה החולפת, 2020. לאומי היטיב לזהות בשלבים מוקדמים את סימני המשבר ההולך וקר, וזאת לאחר שעקבנו מקרוב כבר במהלך חודש דצמבר 2019 אחר התפתחות משבר הקורונה בסין. כפועל יוצא, עבר לאומי באופן חלוצי בארץ למצב של ניהול משבר כבר בפברואר 2020 - עוד בטרם התקבלו הנחיות במשק, וביצע התאמות דינמיות במודל השירות, העבודה, הניהול, והאסטרטגיה עם פתיחות מחשבתית ותכנון צופה פני עתיד, והכל תוך שמירה על בריאות עובדי ולקוחות הבנק.

לאומי פגש את משבר הקורונה עם איתנות פיננסית ביחסי הלימות ההון והנזילות, עובדים מקצועיים ומסורים, וקדמה טכנולוגית. הדבר סייע לנו להוביל בהנשמת הכלכלה הישראלית; וכבר במהלך חודשיו הראשונים של המשבר, לאומי העמיד פתרונות מגוונים, יצירתיים, ומתאמים לצרכים המשתנים של כלל לקוחותיו. הבנק מינף את המובילות הטכנולוגית והמוכנות הגבוהה שלו להמשכיות עסקית בתרחישי קיצון, כולל לעבודה מרחוק עם משאב אנושי מצומצם, והאיץ מיידית את מתן האשראי, שבמהלכו הפגינו עובדי הבנק הרתמות, מסירות, ומקצועיות מעוררי השתאות במתן שירות ופתרונות בנקאיים לכלל הלקוחות שניצבו בפני מציאות מורכבת ומשתנה.

משבר הקורונה - שהתאפיין כסערה גלובלית מושלמת ומשולבת בריאותית, חברתית, וכלכלית - הציב, כמו כל משבר, אתגרים והזדמנויות לטווח המידי והארוך, תוך עיצוב מחדש של הסביבה הבנקאית העתידית. כחלק מהתמורות של המשבר משתנים טעמי, הרגלי, וצרכי הלקוחות ומואץ השימוש בטכנולוגיות תומכות החלטה ושירות מרחוק ללקוחות, וכן במקביל מבשילים מהלכים רגולטוריים הנגזרים מרפורמת שטרם ומהמשבר. לאומי התאים את האסטרטגיה העסקית תוך אופטימיזציה של משאביו.

לצד התמודדות עם משבר הקורונה, במהלך שנת 2020, המשיכה קבוצת לאומי להנהיג בנקאות יוזמת וחדשנית עבור לקוחותינו, תוך העמקת טיב הקשר ושיפור מתמיד ברמת השירות לו זוכים לקוחותינו ולפי בחירתם - במענה אנושי ובמענה הדיגיטלי, כחלק מהמחויבות למתן שירות מסור, הוגן, שקוף, מקצועי וזמין. לאומי המשיך להשקיע ולשדרג את השירותים והפתרונות הדיגיטליים, לרבות מסעות לקוח דיגיטלי, תשלום דיגיטלי מהנייד, משכנתא דיגיטלית, Pepper, ניהול תיקים דיגיטלי - VIDEA, ומסחר בניירות ערך דיגיטלי - Pepper Invest. במקביל, לאומי התאים את מודל הסינוף וחיצוק את המענה האנושי לפי צרכי הלקוחות - בהזמן פגישה לסניף, בכתוב לבנקאי באמצעות האפליקציה, ובמענה הטלפוני.

שנת 2020 הייתה שנת קדמה בשלום האזורי עם חתימת הסכמי אברהם בין ישראל לבין איחוד האמירויות הערביות, ממלכת בחריין, ממלכת מרוקו, ורפובליקת סודאן. הסכמים אלו הניחו את המסגרת המדינית לכינון שלום בין העמים, ומבטאים באופן המובהק ביותר את רצון העמים להושיט ידם לשלום. לאומי גאה בהובלת מימוש היחסים העסקיים בין המדינות, ובסיוע בקידום באמצעות ההון האנושי, הפיננסי, והעסקי, עם ניסיון שנצבר במשך כ-120 שנות פעילותו. כך, ביחד עם המנכ"ל וחברי הנהלה, הובלנו משלחת אנשי עסקים לאיחוד האמירויות, וכן קיימנו בדובאי, בשיתוף עם כלכליסט ורשת 13, את הכנס העסקי הראשון של אנשי עסקים ישראליים ואמירתיים. חתמנו על מזכרי הבנות עם הבנקים המובילים באיחוד האמירויות (First Abu Dhabi Bank ו-Emirates NBD) ובבחרין (National Bank of Bahrain). כמוכן, פגשנו ואירחנו בישראל גורמי ממשל ואנשי עסקים מאיחוד האמירויות ומבחרין על מנת להדק את הקשרים החברתיים והכלכליים בין המדינות. יוזמות אלה סייעו ביצירת התשתית להשכנת שלום וקירוב הלבבות של עמי המדינות והאיזור כולו, ואת היסודות עליהם יצמחו שיתופי פעולה כלכליים רחבי היקף.

קבוצת לאומי מסכמת את שנת 2020 ברווח נקי של 2,102 מיליוני ש"ח, המשקף תשואה על ההון של 5.7%. עיקר ההכנסות והרווחיות נובעות מפעילות בעסקי הליבה. הבנק הוביל בתחילת 2020 הנפקת אג"ח CoCo למשקיעים מחו"ל, מהלך חלוצי בישראל, בסכום כולל של כ-750 מיליון דולר. מהלך זה מעיד על האמון והמוניטין הרב שלו זוכים לאומי והנהלתו בשווקים הבינלאומיים ומשקף את חוזקה של כלכלת ישראל.

בסיכום שנתי ירד התוצר המקומי הגולמי בישראל בכ-2.4% אל מול גידול של כ-3.4% בשנת 2019. כמו כן, בשנת 2020 הסתכם הגירעון בתקציב המדינה בכ-160.3 מיליארד ש"ח (כ-11.5% מהתוצר) לעומת גירעון של כ-52.2 מיליארד ש"ח (כ-3.7% מהתוצר) בשנת 2019, ויחס החוב עלה לכ-69% מהתוצר לאחר שני עשורים של ירידה מתמדת. במהלך שנת 2020 השקל עבר טלטלה בשל מחנק נזילות של טווח קצר, ולאחר שנחלש במהלך מרץ, הוא סיים את השנה עם התחזקות של כ-7.0% ביחס לדולר. בנק ישראל הוריד את הריבית המוצהרת שלו ל-0.1% בתחילת הרבעון השני של 2020, שיעור אשר לא השתנה מאז. בהתאם להערכת קרן המטבע הבינלאומית (IMF) תוצר המשק העולמי הצטמצם בכ-3.5% בשנת 2020 (לעומת צמיחה בקצב של כ-2.8% בשנת 2019) תוך צפי להתאוששות לקצב צמיחה של כ-5.5% בשנת 2021, וזאת על רקע ציפייה לתרומה חיובית של חיסון האוכלוסייה ושל הרחבה תקציבית נוספת במספר מדינות גדולות. באשר למשקים המובילים בעולם, היקפי הפגיעה לאור משבר הקורונה הינם משמעותיים ועומדים על קצב צמיחה שלילית בארה"ב ובאזור האירו בשיעור של כ-3.4% ו-7.2%, בהתאמה. בכל המשקים המובילים, הריבית מצויה ברמה אפסית, בחלקם היא אף שלילית ונראה כי לא תעלה בעת הקרובה.

כקבוצה פיננסית מובילה ומשפיעה על התרבות העסקית והחברתית בישראל, אנו רואים במחויבותנו לקהילה עוגן חברתי וערכי שנמשיך לטפח בהתאם לחזון, ערכי, ומסורת לאומי. במסגרת זו, לאומי תרם מאות אלפי שקלים לבתי חולים לרכישת ציוד להתמודדות עם מחלת הקורונה. עובדי לאומי נרתמו כדי לסייע לדיירי בתי אבות להצטייד בפתרונות פיננסיים וטכנולוגיים שהקלו עליהם בהתמודדות בתקופה מאתגרת זו. כמו כן, לאומי המשיך לפעול לחיזוק החינוך, הצעת "דור המחר", וקידום אוכלוסיית הגיל השלישי תוך קיום שותפויות אסטרטגיות עם עמותות חברתיות רבות (כגון "אחריו", "לתת", "אמאנינא", "כוכבי המדבר", "אמץ לוחם", ועוד). השקעת לאומי בקהילה בשנת 2020 הסתכמה בכ-37 מיליון ש"ח ומעל לכ-2,300 מעובדי לאומי התנדבו במהלך השנה החולפת בהיקף של כ-16,000 שעות התנדבות במגוון רחב של פעילויות בקהילות שונות.

ברצוני להודות לחברי ההנהלה שפרשו על תרומתם להובלת הבנק במקצועיות ובמסירות, ולאחל למחליפיהם הצלחה רבה ועבודה פורייה. אני מודה בשמי ובשם הדירקטוריון להנהלה ולציבור העובדים עבור העבודה המסורה בשנה מאתגרת במיוחד. כמו כן, אני מודה בשמי, בשם הדירקטוריון, בשם ההנהלה ובשם העובדים לקהל לקוחותינו ולמשקיעים על האמון המתמשך שהם מביעים בעשייתנו ובדרכנו.

ד"ר סאמר חאג' יחיא
יו"ר הדירקטוריון

8 במרס 2021

דין וחשבון של הדירקטוריון והנהלה סקירה כללית, יעדים ואסטרטגיה תיאור עסקי קבוצת לאומי

בנק לאומי וחברות הבנות שלו מהווים את אחת הקבוצות הבנקאיות הגדולות בישראל, ומנהלים פעילות שהחלה לפני 119 שנים. קודמתו של הבנק, חברת אנגליא פלשתניה, הוקמה בלונדון בשנת 1902 על ידי אוצר ההתיישבות היהודים, ג'ואיש קולוניאל טרסט לימיסד, קודמתה של אוצר התיישבות היהודים בע"מ¹.

הבנק מוגדר כתאגיד בנקאי על פי חוק הבנקאות (רישוי), התשמ"א-1981, והוא בעל רישיון בנק על פי החוק האמור. כ"בנק" וכ"תאגיד בנקאי" מודרכת ותחומה פעילותו של הבנק במערכת של חוקים, צווים ותקנות, בהם בין היתר, פקודת הבנקאות, חוק בנק ישראל, חוק הבנקאות (רישוי) וחוק הבנקאות (שירות ללקוח), וכמו כן בהוראות, כללים, הנחיות והבעות עמדה של המפקח על הבנקים.

קבוצה בנקאית מובילה בישראל, ובמטרה להשיג רווחיות נאותה לאורך זמן, לאומי בוחן כל העת את המגמות והשינויים בסביבה העסקית בה הוא פועל, ומגבש אסטרטגיה המתמודדת עם שינויים אלו.

למימוש האסטרטגיה, הבנק מאורגן בשלושה קווי עסקים מרכזיים הממוקדים בפלחי שוק שונים, כאשר כל קו עסקים מתמחה במתן שירותים בנקאיים ופיננסיים למגזר לקוחות מסוים, זאת לצד פעילות חברות הבנות בחו"ל ובישראל:

1. **הבנקאות הקמעונאית** מתמקדת במתן שירותים בנקאיים בעיקר למשקי בית (כולל משכנתאות), ללקוחות עתירי נכסים (Private Banking) ולעסקים קטנים. הבנקאות הקמעונאית בנויה באופן שמאפשרת התאמה אישית לצרכי הלקוחות על ידי מתן חוויית לקוח רב ערוצית אינטגרטיבית, בערוץ הסניפי ובערוצים הישירים (סלולר, אינטרנט, לאומי CALL, מסופים, עמדות מידע וכספומטים).

2. **הבנקאות העסקית** מתמקדת במתן שירותים לתאגידים ישראלים ובינלאומיים בהיקפי פעילות שונים ובמגוון תחומי עיסוק. מטרת הבנקאות העסקית הינן לשרת את מגוון הלקוחות במכלול השירותים הפיננסיים והבנקאיים הנדרשים להם, תוך ייזום מעורבות של היחידות השונות בקבוצת לאומי בארץ ובחו"ל, כאמצעי להגדלת מגוון המוצרים והשירותים המוצעים ללקוחות.

3. **בנקאות שוקי הון וניהול פיננסי** עוסקת בניהול הנוסטרו של הבנק ובנוסף בהפעלת כלל חדרי העסקאות בבנק במטרה לתת שרות ללקוחות הפועלים בשוקי ההון והכספים, לרבות הלקוחות המוסדיים. ניהול ההשקעות הריאליות מתבצע בעיקר באמצעות חברת לאומי פרטנרס.

בנוסף לקווי העסקים המנוהלים בבנק, לאומי פועל באמצעות חברות הבנות בארץ ובחו"ל:

פעילות חברות הבנות בארץ - כללה בשנת 2020 פעילות השקעות ריאליות, חיתום ובנקאות השקעות המבוצעת באמצעות לאומי פרטנרס.

פעילות חברות הבנות בחו"ל - מבוצעת באמצעות חברות הבנות לאומי ארה"ב ולאומי בריטניה, אשר הפעילות העיקרית שלהן הינה הענקת אשראי ללקוחות עסקיים, מסחריים ועסקים קטנים. בתקופת הדוח החל הבנק בתהליך סגירה של הנציגות שהפעיל בסין. טרם התקבל אישור הרגולטור הסיני לסגירה.

קבוצת לאומי מתמודדת בשוק תחרותי בכל מגזרי הפעילות. המתחרים העיקריים הנם בנקים ישראלים אחרים, אולם במגזרי פעילות מסויימים קיימים ומתווספים כל העת מתחרים נוספים, כגון: בנקים זרים, מתחרים חוץ בנקאיים, גופים מוסדיים אחרים ופתרונות מבוססי טכנולוגיה (חברות Fintech).

משרד רואי חשבון סומך חייקין ושות' (KPMG) בריטמן אלמגור זהר ושות' (Deloitte) משמשים כרואה החשבון המבקרים המשותפים של הבנק החל משנת 1950 ושנת 2020, בהתאמה.

¹ אוצר התיישבות היהודים בע"מ הייתה בעלת השליטה בבנק לפני השוואת זכויות ההצבעה בבנק בשנת 1991. בשנת 1993, רוב המניות בבנק הועברו לבעלות המדינה בהתאם לחוק המניות הבנקאיות שבהסדר (הוראת שעה), התשנ"ד-1993. ביום 3 בספטמבר 2007, חדלה החברה מלהיות בעלת עניין בבנק.

היעדים והאסטרטגיה העסקית

החזון של לאומי

“להנהיג בנקאות יוזמת וחדשנית עבור הלקוח”

בבסיס החזון עומדת השאיפה לעצב מערכת עסקית דינמית, המשלבת את ערכי הבנק עם חדשנות מוצרית וטכנולוגית. מערכת שתהיה עבור לקוחותינו מקום בו יוכלו למצוא את המענה הטוב והמתאים ביותר לצרכיהם הפיננסיים. זאת תוך חתירה לרווחיות נאותה, שמירה על יציבות הבנק ויצירת איזון עם צרכי העובדים וציפיות בעלי המניות. כקבוצה פיננסית בעלת השפעה מרכזית על התרבות העסקית והציבורית בישראל, לאומי רואה במחויבותו לקהילה עוגן חברתי וערכי שאותו ימשיך לטפח.

האסטרטגיה של לאומי

לאור המגמות והשינויים המשמעותיים בסביבת הפעילות, אימץ לאומי שני כיווני פעולה מרכזיים שהשילוב ביניהם נמצא בליבת האסטרטגיה של הקבוצה. מצד אחד התאמה של מודל הבנקאות המסורתית, תוך שימת דגש על המשך מתן שירות מקצועי ואיכותי לכל סוגי הלקוחות בהתאם לצרכיהם, העדפותיהם וקצב אימוץ החדשנות הדיגיטלית שלהם, ומצד שני בנייה של “הבנקאות החדשה”, המבוססת על הדיגיטל והחדשנות הטכנולוגית. שני כיווני פעולה אלו תלויים ומשולבים עם ההכרח להתייעל ולמקסם את ניצול ההון תוך כדי עמידה ביעדי הלימות ההון.

התאמת מודל “הבנקאות המסורתית”

לאומי פועל כבר מזה מספר שנים להתאמת מודל הפעילות של הבנק. כחלק מתהליך זה לאומי הקים את חטיבת תפעול אשר מרכזת את הפעילות התפעולית של הבנק מתוך מטרה לשפר את השירות והמקצועיות עבור הלקוחות, לצד הגמשת המודל, ביטול כפילויות ושיפור הבקורות. הקבוצה ממשיכה ביישום תכנית רב-שנתית של התאמת מודל השירות עבור הלקוחות בראייה רב-ערוצית.

במסגרת אסטרטגית צמצום פעילות הבנקאות הפרטית הבינלאומית, השלים לאומי את סגירת שלוחותיו הבינלאומיות הממוקדות בתחום זה.

כיום פעילות לאומי בחו"ל מתמקדת בעיקר באשראי מסחרי-עסקי ואשראי לעסקים קטנים באמצעות חברות הבנות בארה"ב ובבריטניה.

בתקופת הדוח הבנק שם דגש על שיפור השירות ללקוחות, לרבות האוכלוסייה המבוגרת, בין היתר, על ידי מתן אפשרות לקבלת שרות בכל אחד מסניפי הבנק, לפי קו העסקים הרלוונטי ללקוח, אפשרות להזמנת פגישה לבנקאי בסניף וקבלת שרות לפי המועד שנקבע ללא המתנה בתור, חיזוק מרכז הבנקאות הטלפוני, שירות דיגיטלי של “כתוב לבנקאי” ועוד.

העמקת בנייתו של מודל “הבנקאות החדשה”

לצורך התאמת המודל העסקי של הבנק לבנקאות החדשה, לאומי המשיך והעמיק בתקופת הדוח את פעילותו בתחום הבנקאות הדיגיטלית, זאת, בין היתר, באמצעות הרחבת סל השירותים ושדרוג מתמיד של השירותים הדיגיטליים הניתנים באפליקציית ובאתר לאומי.

בשנים האחרונות חווה השוק הפיננסי שינויים מרחיקי לכת בשל ארבע תמורות עיקריות: התפתחויות טכנולוגיות, שינויים בתפיסות וציפיות צרכניות, רגולציה וקניסת ענקיות האינטרנט לשוק. בכדי לשמור על גמישות ולהוביל בעידן “הבנקאות החדשה”, לאומי המשיך להעמיק את הצעת הערך, המודל העסקי וצמתי הנגיעה שלו בלקוח על ידי הרחבה ושדרוג של השירותים הדיגיטליים הניתנים בקבוצה.

דוגמאות נבחרות:

בשנת 2017 הושק Pay, אפליקציית תשלומים בטוחה וחינמית מקבוצת לאומי, הפתוחה ללקוחות כל הבנקים ומאפשרת תשלומים הן בין אנשים והן לעסקים. בנוסף בשנה זו הושק Pepper, פלטפורמה המספקת שירותי בנקאות קמעונאיים החל משלב פתיחת חשבון וכלה בביצוע מגוון פעולות בנקאיות שכיחות כגון הלוואות, פיקדונות, כרטיסי אשראי וניירות ערך. Pepper משתמש בטכנולוגיה מתקדמת ובשיתופי פעולה כאמצעי בידול מרכזי אל מול התחרות, וזאת לצורך הרחבת הצעת הערך המוצרית שלו ללקוחות. ב-Pepper, כל המוצרים הבנקאיים, לרבות מוצרי אשראי, חסכונות, העברות, כרטיסי חיוב ועוד, מוצעים ללקוח בכל מקום וזמן דרך הטלפון הנייד, באופן דיגיטלי ועצמאי. מוצרים אלו מונגשים באמצעות ממשק נוח וידידותי, מותאמים לצרכים הפרסונליים של כל לקוח והכל במטרה לעודד ניהול פעיל של הכסף.

בשנת 2018, השיק Pepper את Pepper Invest, פלטפורמה למסחר בניירות ערך של חברות גדולות בשוק האמריקאי אשר בנוסף לרכישת מניות שלמות, מאפשרת רכישות בסכומים של החל מ-50 ש"ח בזכות מנגנון ייחודי של שברי מניות (Grouping). גם Pepper Invest מיישם עקרונות של פשטות, שקיפות ונוחות הן מצד חווית המשתמש, והן מצד מנגנון העמלות. עקרונות אלו, לצד האפשרות להתנסות עם השקעה בסכומים נמוכים, הצליחו במהרה להוכיח את אסטרטגיית האוקיינוס הכחול שעמדה בבסיס Pepper Invest, ולמשוך פלחי שוק שמעולם לא היו קהלים פעילים בשוק ההון בצורה עצמאית.

בשנת 2020 השיקו לאומי ו-Pepper את היכולת לשלם מהנייד באמצעות האפליקציה, בבתי עסק באופן בטוח ומהיר, תוך שליטה בהוצאות.

בנוסף, בשנת 2018 קבוצת לאומי הקימה את חברת VIDEA שהנה חברה לניהול תיקים דיגיטלי. מדובר במהלך פורץ דרך בשוק הישראלי. VIDEA מנהלת את כספי הלקוחות באמצעות אלגוריתם חדשני. מדובר בניהול תיקים דיגיטלי, שקוף ופשוט עבור הלקוח. זאת בדומה לנעשה בחברות מובילות כמו Wealthfront ובנקים מובילים בעולם. בצעד זה שוב מוכיחה קבוצת לאומי את המובילות שלה בתחום הדיגיטלי.

- בשנת 2020 לאומי הוסיף מספר רב של מוצרים דיגיטלים לטובת לקוחותיו.
 - פתיחת חשבון בדיגיטל - פתיחת חשבון בנק בתהליך דיגיטלי מלא, כולל: חשבון פרטי יחיד, חשבון משותף וחשבון השקעות מנוהל.
 - הלוואות ללקוחות כל הבנקים - הושק תהליך דיגיטלי מקצה לקצה - מבדיקת הזכאות להלוואה בזמן אמת, דרך פתיחת החשבון ועד להעמדה בפועל של הלוואה.
 - שירות "תשלום בנייד" (ארנק לאומי) - שירות המאפשר לבעלי אפליקציית לאומי (ואנדרואיד) לשלם בבתי עסק על ידי הצמדת הטלפון הנייד למסוף התשלום, תוך הפעלת מערכת זיהוי מתקדמת למניעת הונאות. שירות מקביל הושק אף ב-Pepper.
 - משכנתא דיגיטלית - הורחב השירות כך שמתאפשר ללקוח לברר את מידת זכאותו לסיוע ברכישת דירה ממשרד השיכון. כמו כן הושקה האפשרות לקבל את מסמכי המשכנתא במייל ולחתום עליהם מבלי להגיע לסניף (total digital).
- כל המוצרים והערוצים בהם הם מונגשים מאפשרים למשתמשים ליהנות מחוויית לקוח פרסונלית, איכותית ומתקדמת, כזו המושתתת על מענה לצרכיהם, באופן ידידותי, הוגן ומותאם אישית, "בכל זמן ומכל מקום".
- מימוש האסטרטגיה של הקבוצה, מבוצע בהתאמה לתיאבון הסיכון, אשר אושר על ידי הדירקטוריון, תוך שימוש בתהליכים וכלים מתקדמים לניהול סוגים שונים של סיכונים והשלמת ההערכות לדרישות רגולטוריות.
- ראוי לציין כי, בתכנון אסטרטגי קיימת מידה לא מעטה של אי וודאות, כאשר הגשמת תכניות אסטרטגיות ארוכות טווח תלויה בגורמים משתנים רבים, ובהם: מצב השווקים בישראל ובח"ל, המצב הביטחוני, וכן השפעות מתמשכות של השינויים הרגולטוריים, אשר עדיין לא ניתן לומר בוודאות מה יהיה היקפם ומיקודם בטווח של שנים.
- המידע המובא בפרק זה הינו "מידע צופה פני עתיד". למשמעות מושג זה ראה פרק [מידע צופה פני עתיד](#).

מגמות מרכזיות בסביבת הפעילות

הסביבה העסקית והתחרותית בה פועל הבנק מורכבת ומושפעת מגורמים אקסוגניים מגוונים.

למידע בנוגע לסביבה המאקרו כלכלית בארץ ובעולם ראה פרק [התפתחויות עיקריות במשק](#).

התגברות הרגולציה

השפעת הרגולציה על ענף הבנקאות ממשיכה להתעצם. ריבוי הרגולציה ומורכבותה מגביל את מקורות ההכנסה, מביא לגידול בהוצאות הנדרשות לשם עמידה בהוראות הרגולציה ומחייב שיפור מתמיד ברמת השירות והחדשנות. השינויים הרגולטוריים, משנים וצפויים להמשיך ולשנות בשנים הקרובות את פני הבנקאות.

הבנק מתמודד עם דרישות רגולציה שונות, בינלאומיות ומקומיות, ובכלל זה הסדרה המעודדת את התחרות במקטעים שונים הנוגעים לתחומי הפעילות של המערכת הבנקאית. מגמה זו משתקפת בהוראות וביזמות חקיקה שונות, שנועדו להקל על כניסתם לשוק של שחקנים חדשים; זאת, בין היתר, באמצעות הגדלת המקורות שיעמדו לרשותם, קביעת מדרגות רגולטוריות מקלות, מתן הקלה בהתחברות למערכות התשלומים והסליקה וכן העברה ושיתוף של המידע המצוי בבנקים. במסגרת זו ניתן למנות, בין היתר, את רפורמת הבנקאות הפתוחה, הרפורמה לעניין הפרדת חברות כרטיסי האשראי מהבנקים הגדולים ושורה של "הגנות ינוקא" והקלות שניתנות להן במסגרת רפורמה זו, רפורמת מעבר בין בנקים, והצעת החוק לעידוד פיתוח טכנולוגיה בתחום הפיננסי בישראל, שמטרתה ליצור מסגרת אסדרה שתאפשר לחברות בתחום הפינטק לפעול בישראל, לשם הגברת הנגישות למוצרים ושירותים שונים, העלאת רמת השירות והתחרות בתחום וכן הפחתה בעלויות השירותים הפיננסיים בישראל.

לצד זאת מתמודד הבנק עם דרישות ציות כגון FATCA, CRS, עבירת מס כעבירת מקור, דרישות מתחום ניהול הסיכונים, רגולציה שנועדה להתמודד עם אילוצי משבר הקורונה, ועוד.

הרגולציה הינה, אם כן, נושא המשפיע באופן מיידי על שורה של החלטות עסקיות ואסטרטגיות של הבנק, לרבות לעניין תחומי הפעילות השונים של הבנק.

למידע נוסף בנוגע לסביבה הרגולטורית והשלכות היוזמות המרכזיות ראה פרק [חקיקה ורגולציה הנוגעת למערכת הבנקאית](#).

סביבת הצרכן

שינויים כלכליים, חברתיים וטכנולוגיים, עם דגש על השימוש הגובר במובייל, השיתוף הרב של מידע ברשתות חברתיות והשיפור המתמיד בחוויית הלקוח שמספקות חברות הייטק ורשתות קמעונאיות, תוך דגש על נוחות וזמינות "בכל מקום ובכל זמן", פשטות, התאמה אישית והוגנות ושקיפות, ממשיכים להגביר את המודעות הצרכנית ולשנות את הרגלי הצריכה באופן מהותי.

גורמים שאינם בנקים, ובראשם חברות הזנק חדשניות ("פינטק"), ממשיכים לייצר פתרונות ו/או מוצרים חדשניים בתחומי הקמעונאות ולאחרונה גם בתחומי הבנקאות העסקית ובתחומים נוספים. פתרונות אלה מציבים רף חדש בחוויית הלקוח ותחרות ישירה אל מול הבנקים בתחומים שונים. יותר ויותר בנקים בעולם פועלים בדרכים שונות לשתף פעולה עם אותן חברות פינטק.

בנוסף, בשנים האחרונות ישנה התעצמות של מגמה שמובילות (Google, Amazon, Facebook, Apple) - GAFA חברות הטכנולוגיה המובילות, אשר נכנסות לתחומי פעילות פיננסיים ישירות מול הלקוחות, בעיקר בנושאים הקשורים לתשלומים אך גם לתחומים אחרים. זהו איום מתגבר שהרגולטורים השונים בוחנים כיצד להגיב אליו ולכן מוקדם מידי לקבוע כיצד יתפתח.

סביבת התחרות

בנקים מקומיים

התחרות בין הבנקים המקומיים ממשיכה להתמקד במשקי הבית ובמגזרי העסקים הקטנים והבינוניים. בנק דיגיטלי חדש מתוכנן לעלות לאוויר בשנת 2021. הבנקים מפרסמים ומשיקים הצעות ערך המתבססות על חדשנות טכנולוגית ודיגיטלית, מועדוני לקוחות ומוצרים מובילים (משכנתאות, ייעוץ בהשקעות ועוד).

הלחץ התחרותי והטכנולוגיה המתפתחת מובילים את הבנקים להשקיע עשרות ואף מאות מיליוני ש"ח בחדשנות, השקעה שהופכת את השירות הבנקאי לזמין ונוח הרבה יותר ללקוחות. לדוגמה, מוצר המשכנתא הדיגיטלית שפיתח לאומי - עבור לקוחות כל הבנקים.

מתחרים חוץ בנקאיים

הלוואות על ידי גופים מוסדיים - בשנים האחרונות ניכרת מגמה ברורה של גידול באשראי שניתן על ידי גופים מוסדיים למגזר העסקי, לרבות מתן מימון לפרויקטים תשתיתיים וכן לנכסים מניבים ואף בליווי ההקמה של פרויקטים למגורים.

בנוסף, בעידוד השינויים הרגולטוריים מהתקופה האחרונה, המעודדת פעילות בתחום האשראי הצרכני והמסחרי על ידי גופים פיננסיים שאינם בנקים, גדלה באופן עקבי הפעילות של אותם גופים חוץ בנקאיים, שבחלק מהם הגופים המוסדיים השקיעו ומשקיעים וחלקם נהנים ממימון שמקורו גם בגופים מוסדיים. ראוי לציין כי האשראי העסקי הניתן על ידי הבנקים בישראל מהווה כיום פחות ממחצית מסך האשראי העסקי במשק.

פתרונות מבוססי טכנולוגיה (BigTech ו-FinTech) שמהווים תחרות אל מול תחומי פעילות בנקאיים ספציפיים - בשנים האחרונות, עם התרחבות השימוש בטכנולוגיה מתקדמת (בעיקר במכשירי סמארטפון וטאבלט) על ידי הצרכנים, הולכים ומתרחבים היצע ואיכות המיזמים/פיתוחים חדשניים שמציעים שירותים פיננסיים מבוססי טכנולוגיה מתקדמת. המיזמים הללו מאיצים את אימוץ החדשנות בקרב התעשייה הפיננסית, ובעוד שמרביתם אינם מהווים תחרות כוללת אל מול הבנקים המסורתיים, הם בהחלט מאיימים לנגוס בחלקם של הבנקים בתחומי פעילות מסוימים.

ענקיות הטכנולוגיה (BigTech) כמו אמזון, גוגל, פייסבוק, עליבאבא, מיקרוסופט, אפל, פייפאל, אינטואיט ודומיהן עלולות להוות סיכון גדול למודלים של בנקאות מסורתית. חברות אלו מציעות שירותים בנקאיים (לדוגמה: תשלומים) בלי להגדיר את עצמן כבנק ובלי להיות מפוקחות כמו בנקים.

שוק התשלומים: לאחרונה התפרסמו בעיתונות תכניות למיזמים של חברות כ"א, ענקי קמעונאות וארנקים דיגיטלים של בנקים מסורתיים. דוגמאות לכך הנם המיזם המתהווה של כאל ו-BIT והמיזם של שופרסל ו-PAYBOX.

בנקאות פתוחה

במהלך שנת 2021 יכנסו לתוקף השלבים המרכזיים ביוזמת הבנקאות הפתוחה, אשר תאפשר ללקוחות הבנקים וחברות כרטיסי האשראי לשתף צדדים שלישיים במידע הפיננסי שלהם. שחקנים חדשים, לאו דווקא בנקים, יוכלו לגשת לחשבון הבנק של לקוח, בהסכמתו, ולהציע לו שירותים בנקאיים מותאמים לצרכיו.

לבנקאות הפתוחה מקום מרכזי באסטרטגיה של הבנק מתוך מטרה להציע ולאפשר ללקוחות הבנק לצרוך את המוצרים והשירותים המתקדמים ביותר.

מידע כספי תמציתי ומדדי ביצוע עיקריים

להלן מדדי ביצוע עיקריים (ב-%)

ליום 31 בדצמבר					
2016	2017	2018	2019	2020	
מדדי ביצוע עיקריים:					
9.3	9.8	^(ה) 9.5	^(ה) 9.8	5.7	תשואת הרווח הנקי המיוחס לבעלי מניות הבנק להון
0.6	0.7	0.7	0.8	0.4	תשואת הרווח הנקי המיוחס לבעלי מניות הבנק לנכסים ממוצעים ^(ד)
11.15	11.43	11.07	11.88	11.87	יחס הון עצמי רובד 1
6.77	6.94	7.05	7.35	6.57	יחס מינוף ^(ה)
132	122	121	123	137	יחס כיסוי נזילות ^(ה)
2.97	3.05	3.05	3.02	2.55	יחס הכנסות ^(ב) לנכסים ממוצעים ^(ד)
66.1	62.9	^(ה) 60.6	^(ה) 56.8	53.8	יחס יעילות
1.74	1.84	1.97	1.92	1.70	יחס הכנסות ריבית, נטו לנכסים ממוצעים ^(ד)
0.90	0.92	0.91	0.70	0.64	יחס עמלות לנכסים ממוצעים ^(ד)
מדדי ביצוע נוספים:					
15.21	14.99	14.54	15.67	15.58	ההון הכולל לרכיבי סיכון ^(א)
7.1	7.4	7.7	7.6	6.8	הון המיוחס לבעלי מניות הבנק למאזן
38.3	35.2	33.0	33.9	38.8	שיעור הפרשה למס מהרווח לפני מיסים
(0.05)	0.06	^(ה) 0.19	0.22	0.88	הוצאות (הכנסות) בגין הפסדי אשראי מתוך היתרה הממוצעת של האשראי לציבור
0.19	0.20	^(ה) 0.26	0.20	0.65	מזה: הוצאות בגין הפרשה קבוצתית מתוך היתרה הממוצעת של האשראי לציבור ^(ה)
1.95	2.05	2.19	2.14	1.90	הכנסות ריבית נטו, ליתרה ממוצעת של נכסים נושאי ריבית (NIM)
1.02	0.94	0.96	0.86	0.75	סך כל ההכנסות לסך כל הנכסים בניהול הקבוצה ^(ב,ה)
0.67	0.59	0.58	0.49	0.41	סך כל ההוצאות התפעוליות והאחרות לסך כל הנכסים בניהול הקבוצה ^(ה)
מדדי איכות אשראי עיקריים:					
1.31	1.18	^(ה) 1.21	1.16	1.76	שיעורי יתרת הפרשה להפסדי אשראי בגין האשראי לציבור מיתרת האשראי לציבור
1.75	1.60	^(ה) 1.34	1.23	1.61	שיעור אשראי לציבור פגום או בפיגור של 90 ימים או יותר מיתרת האשראי לציבור
(0.03)	(0.15)	^(ה) (0.09)	(0.24)	(0.18)	שיעור מחיקות חשבונאיות נטו מאשראי ממוצע לציבור

- (א) הון - בתוספת זכויות שאינן מקנות שליטה והתאמות שונות.
 (ב) סך כל ההכנסות - הכנסות ריבית נטו והכנסות שאינן מריבית.
 (ג) כולל פעילות חוץ מאזנית.
 (ד) הנכסים הממוצעים הינם סך הנכסים המאזניים המניבים והאחרים.
 (ה) למידע נוסף בנוגע ליחס המינוף ראה פרק המבנה וההתפתחות של הנכסים, ההתחייבויות, ההון והלימון ההון, סעיף [ההון והלימות ההון](#), ולמידע נוסף בנוגע ליחס כיסוי נזילות ראה פרק [חשיפה לסיכונים ודרכי ניהולם](#).
 (ו) כולל יתרות שסווגו כנכסים והתחייבויות מוחזקים למכירה. למידע נוסף בנוגע לפעילות המוחזקת למכירה ראה פרק [שינויים עיקריים בשנה החולפת וביאור 136 בדוחות הכספיים ליום 31 בדצמבר 2018](#).
 (ז) התשואה להון בשנת 2019 ובשנת 2018 בנטרול השפעת לאומי קארד עמדה על שיעור של 9.2%-9.0%, בהתאמה.
 (ח) יחס היעילות לשנת 2019 ולשנת 2018 בנטרול השפעת לאומי קארד עמד על שיעור של 58.1%-60.5%, בהתאמה.

להלן נתונים עיקריים מדוח רווח והפסד לשנת הדיווח

2016	2017	2018	2019	2020	
במיליוני ש"ח					
2,791	3,172	3,257	3,522	2,102	רווח נקי המיוחס לבעלי מניות התאגיד הבנקאי
7,526	8,046	8,890	8,841	8,723	הכנסות ריבית, נטו
(125)	172	519	609	2,552	הוצאות (הכנסות) בגין הפסדי אשראי
5,328	5,342	4,871	5,081	4,366	הכנסות שאינן מריבית
3,887	4,052	4,121	3,225	3,281	מזה: עמלות
8,500	8,415	8,337	7,908	7,046	סך כל ההוצאות התפעוליות והאחרות
4,778	4,591	4,544	4,325	3,742	מזה: משכורות והוצאות נלוות
<u>רווח נקי למניה המיוחס לבעלי מניות התאגיד הבנקאי</u> <u>(בשקלים חדשים):</u>					
1.85	2.08	2.15	2.37	1.44	רווח נקי בסיסי
1.84	2.08	2.15	2.37	1.44	רווח נקי מדולל

להלן נתונים עיקריים מהמאזן, לסוף שנת הדיווח

2016	2017	2018	2019	2020	
במיליוני ש"ח					
438,603	450,916	460,560	468,781	556,035	סך כל הנכסים
74,757	81,333	80,113	76,213	136,194	מזה: מזומנים ופיקדונות בבנקים
77,201	77,299	74,571	84,949	92,297	ניירות ערך
261,957	268,764	272,602	282,478	295,341	אשראי לציבור, נטו
406,889	417,363	424,399	432,907	517,940	סך כל ההתחייבויות
346,854	362,854	364,714	373,644	447,031	מזה: פיקדונות הציבור
3,394	4,858	5,210	6,176	15,143	פיקדונות מבנקים
22,640	15,577	17,798	19,958	16,303	אגרות חוב, שטרי התחייבות וכתבי התחייבות נדחים
31,347	33,167	35,305	35,406	37,664	הון עצמי המיוחס לבעלי מניות התאגיד הבנקאי
<u>נתונים נוספים:</u>					
15.9	21.0	22.6	25.1	18.9	מחיר למניה (בשקלים חדשים)
-	63.594	86.609	95.339	-	דיבידנד למניה (באגורות) ^(א)
12,257	11,623	11,208	9,621	9,080	מספר משרות ממוצע

(א) הדיבידנד למניה הוא בגין רווח של כל שנת דיווח.

מידע צופה פני עתיד בדוח הדיקטוריון וההנהלה

דוח הדיקטוריון וההנהלה כולל, בנוסף לנתונים המתייחסים לעבר, גם מידע והערכות המתייחסים לעתיד, המוגדרים בחוק ניירות ערך, התשכ"ח-1968 (להלן - החוק) כ"מידע צופה פני עתיד". מידע צופה פני עתיד מתייחס לאירוע או לעניין עתידיים שהתממשותם אינה ודאית ואינה בשליטתו של הבנק בלבד.

מידע צופה פני עתיד מנוסח בדרך כלל באמצעות מילים או ביטויים כגון "הבנק מאמין", "הבנק צופה", "הבנק מצפה", "הבנק מתכוון", "הבנק מתכנן", "הבנק מעריך", "מדיניות הבנק", "תכניות הבנק", "תחזית הבנק", "צפוי", "אסטרטגיה", "יעדים", "עלול להשפיע" וביטויים נוספים המעידים על כך שמדובר בתחזית לעתיד ולא בעובדות עבר.

מידע צופה פני עתיד הנכלל בדוח הדיקטוריון וההנהלה נסמך, בין השאר, על תחזיות לעתיד בנושאים שונים הקשורים להתפתחות הכלכלית בארץ ובעולם ובמיוחד לשוקי המטבע ושוקי ההון, לחקיקה, להוראות גורמי פיקוח, להתנהגות המתחרים, להתפתחויות טכנולוגיות ולנושאי כח אדם.

כתוצאה מאי היכולת לחזות בוודאות את התממשותן של תחזיות אלה ומכך שבפועל האירועים יכולים להיות שונים מאלו שנחזו, קוראי הדוח צריכים להתייחס בזהירות למידע המוגדר כ"צופה פני עתיד", שכן הסתמכות על מידע כאמור כרוכה בסיכונים ובאי ודאות והתוצאות הכספיות והעסקיות העתידיות של קבוצת לאומי עשויות להיות שונות באופן מהותי.

הבנק אינו מתחייב לפרסם עדכון למידע צופה פני עתיד הכלול בדוחות אלה. האמור אינו גורע מחובות הדיווח של הבנק על פי כל דין.

סיכונים עיקריים הגלומים בפעילות הבנק

סיכון האשראי - הינו סיכון של הבנק להפסד כתוצאה מהאפשרות שצד נגדי לא יעמוד בהתחייבויותיו כלפי התאגיד הבנקאי, כפי שסוכמו.

סיכון זה גלום בעסקי הליבה של הקבוצה ובא לידי ביטוי בפעילות מול לקוחות עסקיים, מסחריים וקמעונאיים וגם בפעילות הנוסטרן. הבנק מיישם מדיניות כוללת לניהול סיכון האשראי, בהתאם לנדרש בהוראת ניהול בנקאי תקין 311. החשיפות לסיכונים האשראי מנוהלות תוך זיהוי ואמידת הסיכונים, קביעת מגבלות תיאבון הסיכון של הבנק, מנגנוני בקרה וניטור הסיכונים ודיווחם.

למידע נוסף בנוגע לסיכון האשראי וניהולו ראה פרק [סיכוני אשראי](#).

סיכון השוק, לרבות סיכונים נזילות - סיכון שוק הינו הסיכון להפסד הנובע משינוי בשווי הנכסים וההתחייבויות בשל שינוי ברמת מחירים בשווקים, שינוי בשיעורי הריבית, שער חליפין, אינפלציה ומחירי מניות. סיכון הנזילות הינו הסיכון הנוצר בשל אי הוודאות ביחס לאפשרות לגיוס מקורות ו/או למימוש נכסים, באופן בלתי צפוי ותוך פרק זמן קצר, מבלי שיגרם הפסד מהותי. הניהול השוטף של סיכונים השוק נועד לתמוך בהשגת היעדים העסקיים, תוך הערכת הרווח החזוי לצד הנזקים העלולים לנבוע מהחשיפה לסיכונים אלה. החשיפות לסיכונים שוק מנוהלות באופן דינאמי במסגרת מערכת מגבלות שנקבעה על ידי הדיקטוריון וועדות הסיכונים ברמות השונות, אשר תוחמת את השפעת חשיפות השוק על השווי ההוגן, הרווח החשבונאי, קרן ההון ומצב הנזילות.

למידע נוסף בנוגע לסיכון השוק וניהולו ראה פרק [סיכוני שוק](#). למידע נוסף בנוגע לסיכון הנזילות וניהולו ראה פרק [סיכון נזילות ומימון](#).

בפעילות הבנק כמתווך פיננסי קיימים סיכונים תפעוליים הכוללים, בין היתר, סיכונים אבטחת מידע וסייבר, סיכונים טכנולוגיה וחדשנות, סיכונים מעילות והונאות, סיכונים המשכיות עסקית, סיכונים משפטיים וסיכונים ציות.

סיכון תפעולי - הינו הסיכון להפסד כתוצאה מאי נאותות או מכשל של תהליכים פנימיים, אנשים ומערכות, או כתוצאה מאירועים חיצוניים כולל אירועי סייבר.

ניהול הסיכונים התפעוליים מתבצע לפי סטנדרטים מקובלים בכל חלקי הקבוצה וככל שסביבת הסיכון משתנה הבנק מעדכן את הכלים לניהול סיכונים אלה. בשנים האחרונות, בעקבות ההתפתחות המהירה בטכנולוגיה בכלל ובתוך כך בבנקאות, ובעקבות שינויים חיצוניים לבנק, עלו סיכונים אבטחת מידע וסייבר, סיכונים טכנולוגיה וחדשנות וסיכונים מעילות והונאות. הבנק פעל וממשיך לפעול לחזק את ניהול הסיכונים בתחום זה.

למידע נוסף בנוגע לסיכון התפעולי וניהולו ראה פרק [סיכונים תפעוליים](#).

מגמות, תופעות, התפתחויות ושינויים מהותיים התפתחויות עיקריות במשק¹

רקע כללי

מרבית מדינות העולם חוו מאז ראשית שנת 2020 גלי תחלואה משמעותיים בשל התפשטות מגפת הקורונה. נכון למועד פרסום הדוח, למעלה מ-780 אלף אנשים נדבקו בישראל ולמעלה מ-5,700 אנשים נפטרו. מרבית הממשלות בעולם פעלו בדרך של הטלת סגר, הפסקת חלקים משמעותיים מן הפעילות הכלכלית וטיפול בנפגעי המחלה, תוך הגדלה ניכרת של ההוצאות לטיפול באזרחים והעסקים אשר עבודתם הופסקה. במהלך הרבעון השני הוחל בפתחת המשקים וחזרה מדורגת לפעילות ובמהלך הרבעון השלישי עלתה התחלואה בקרב מדינות רבות, בכללן ישראל אשר נכנסה לסגר שני בחודש ספטמבר 2020. בראשית הרבעון הרביעי, החריפה מגמה זו במדינות רבות ובישראל הוטל סגר שלישי הדוק בראשית חודש ינואר 2021 כאשר בראשית חודש מרס הוסר חלק ניכר מהמגבלות. במקביל, בחודש דצמבר 2020 הוחל בחיסון האוכלוסייה בישראל כנגד הנגיף ולמעלה מ-4.8 מיליון תושבים (נכון למועד פרסום הדוח) חוסנו במנה הראשונה מתוך שתיים הנדרשות לחיסון יעיל וכ-3.5 מיליון תושבים חוסנו במנה השנייה.

המשק העולמי

ב-26 בינואר 2021, עדכנה קרן המטבע הבינלאומית (IMF), את תחזיותיה לשנת 2020 ולשנים הבאות. ביחס לתחזית קודמת (מחודש אוקטובר 2020) נרשם שיפור, בעיקר כתוצאה מנתוני צמיחה טובים במחצית השנייה של השנה באזורים רבים, ביחס לתחזיות קודמות. לפי התחזית הנוכחית, תוצר המשק העולמי צפוי להצטמצם בכ-3.5% בשנת 2020 (לעומת צמיחה בקצב של כ-2.8% בשנת 2019, דהיינו פער שלילי של כ-6.3% תוצר) תוך התאוששות לקצב צמיחה של כ-5.5% בשנת 2021, נתון אשר עודכן אף הוא כלפי מעלה. זאת, על רקע ציפייה לתרומה חיובית של חיסון האוכלוסייה ושל הרחבה תקציבית נוספת הצפויה בכמה מדינות גדולות. כאשר למשקים המובילים, היקפי הנזק משמעותיים אף הם: בארה"ב ובפרט באזור האירו צפויים קצבי צמיחה שליליים, של כ-3.4% ו-7.2%, בהתאמה.

צמיחה עולמית/שיעור שינוי ריאלי

מקור: IMF - World economic outlook / January 2021

2019	2020	
2.8%	(3.5)%	עולם
2.2%	(3.4)%	ארה"ב
1.3%	(7.2)%	אזור האירו
0.3%	(5.1)%	יפן
1.4%	(10.0)%	בריטניה
6.0%	2.3%	סין
4.2%	(8.0)%	הודו

מגפת הקורונה הביאה את הבנקים המרכזיים הגדולים בעולם ליישם מדיניות מוניטרית מרחיבה מאוד, כולל שימוש בכלים מגוונים מעבר לכלי הריבית, התומכים בשוקי ההון והכספים. הבנק המרכזי של ארה"ב, לדוגמה, הוריד את הריבית לטווח של 0.00%-0.25% ופעל באמצעים שונים להרחבה כמותית. בכל המשקים המובילים, הריבית מצויה ברמה אפסית, בחלקם היא אף שלילית ונראה כי לא תעלה בעת הקרובה. גם הריבית לטווח ארוך מצויה ברמות נמוכות מאד ובחלק מהמשקים היא אף ברמה שלילית.

הצמיחה במשק הישראלי

משבר הקורונה החל להשפיע לשלילה על צמיחת המשק הישראלי כבר ברבעון הראשון של 2020, בו נרשמה צמיחה שלילית אשר החריפה ברבעון השני ואילו במחצית השנייה של השנה נרשמה התאוששות כך שבסיכום שנתי ירד התוצר המקומי הגולמי כ-2.4% (ירידה של 4.1% לנפש) לעומת גידול של כ-3.4% בשנת 2019. זאת, על רקע ירידה משמעותית של כ-9.4% בצריכה הפרטית ושל כ-4.8% בהשקעות בנכסים קבועים. הירידה בצריכה הפרטית הושפעה מאד מצמצום צריכת שירותים שונים, בהם טיסות לחו"ל, שירותי אומנות, בידור ופנאי, ושירותי מסעדות ובתי מלון. בהתאם לכך, ענפים רבים, בעיקר בתחומי השירותים, נפגעו באופן קשה, ובחלקם, למשל, בתחום התיירות והתרבות, ההשבתה הייתה מלאה, במרבית תקופת המשבר. שוק העבודה הושפע באופן מיידי מהמשבר ובחודש אפריל 2020, כמיליון וחצי עובדים ועובדות, נעדרו מעבודתם - רובם

¹ מקורות הנתונים: פרסומי הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, בנק ישראל, משרד האוצר, הבורסה לניירות ערך, IMF.

הוצאו לחופשה ללא תשלום כאשר גם בחודש דצמבר 2020, עדיין יותר מחמש מאות אלף עובדים טרם הוחזרו לעבודתם. עיקר הפגיעה בתעסוקה הייתה, כאמור, בענפי השירותים אשר צוינו מעלה. תכניות הסיוע הממשלתיות מיתנו את הפגיעה בהכנסות של משקי הבית, כפרט אלה אשר עבודתם הופסקה.

החזרה לשגרת פעילות, גם אם שונה מהמוכר, תושפע, בין השאר, מהיקף האוכלוסייה שתחוסן וממידת היעילות של החיסון, בנק ישראל העריך, בתחזית מה-4 בינואר, 2021, כי הצמיחה בשנת 2021 צפויה להסתכם בכ-6.3% על פי תרחיש החיסון המהיר (תרחיש הכולל התחסנות מהירה של האוכלוסייה עד מאי 2021) לעומת זאת, בתרחיש החיסון האיטי (תרחיש הכולל תהליך התחסנות מתמשך יותר - עד יוני 2022) צפויה צמיחה איטית יותר, של 3.5% בשנת 2021. לאחר מועד התחסנות האוכלוסייה בכל אחד מהתרחישים, אין מגבלות של הממשלה בעלות משמעות כלכלית משמעותית על הפעילות במשק. לעת עתה, העריך הבנק המרכזי, כי לאור קצב ההתחסנות המהיר של השבועיים שקדמו למועד פרסום התחזית, נראה שהסבירות להתממשות התרחיש המהיר גבוהה באופן ניכר מאשר התרחיש האיטי.

תקציב המדינה ומימון

בשנת 2020 הסתכם הגירעון בתקציב המדינה בכ-160.3 מיליארד ש"ח (כ-11.7% תוצר) לעומת גירעון של כ-52.2 מיליארד ש"ח (3.7% תוצר) בשנת 2019. גידול חד זה בגירעון מקורו במשבר הבריאותי אליו נקלע העולם כולו ובתוכו ישראל החל מראשית השנה שחלפה. כאשר בוחנים את העלייה של 8% תוצר בגירעון הרי שמרביתה היא תוצאה של התרחבות ניכרת בהוצאות הממשלה כתוצאה ממשבר הקורונה (גידול של כ-6.5 אחוזי תוצר מתוך ה-8%) ואילו ירידה בהכנסות הסתכמה בתרומה של כ-1.5% תוצר. זאת, על רקע ירידה בהכנסות ממיסים אשר הייתה מתונה יחסית, בין השאר, בהשפעת המיסים הישירים שהיקף הגבייה שלהם אף עלה בשנה שחלפה, שכן ההשפעה של הגידול החד במספר הכלתי מועסקים לא ניכרה (באופן משמעותי) בגביית המס על הכנסותיהם.

על רקע העובדה שבמהלך שנת 2020, פעלה הממשלה ללא מסגרת תקציב מאושרת, התאפשר לה להוציא 1/12 מתקציב 2019 בכל חודש, מצב אשר הגביל את יכולת ההרחבה התקציבית. לנוכח משבר הקורונה, נדרשה הממשלה להוציא סכומים ניכרים ולפיכך אושר ב-7 באפריל, 2020, תיקון לחוק ומאז בוצעו תיקונים נוספים להוראת השעה בהתייחס להרחבת ההוצאה לטיפול במשבר הקורונה, המאפשרים לממשלה להגדיל את ההוצאה מעבר למגבלת התקציב שתוארה לעיל וזאת לצורך מימון ההתמודדות עם המשבר ולמטרה זו בלבד.

מאז חודש מרס 2020, החליטה הממשלה על שורה של צעדים בהיקף כולל העולה על כ-130 מיליארד ש"ח כדי לסייע למשק להתמודד עם המשבר כמפורט בהמשך.

לצורך גיוון מקורות המימון של הגירעון, והקלת הנטל על שוק האג"ח המקומי, גייסה הממשלה בחודשים מרס ואפריל, 2020, כ-10 מיליארד דולר בהנפקות אג"ח לטווח ארוך שביצעה בחו"ל. זאת בהמשך לכ-3 מיליארד דולר אשר גויסו בהנפקת אג"ח שהייתה בחודש ינואר 2020. בראשית חודש אוקטובר 2020, גויסו בשווקים הגלובליים כ-1.5 מיליארד יורו. ההנפקות בוצעו לטווחים של שנתיים וארבע שנים והריבית הממוצעת בהן עמדה על פחות מ-0.02%.

סחר חוץ

הגירעון המסחרי של ישראל, דהיינו, הפער בין היבוא ליצוא של הסחורות, הסתכם בשנת 2020 בכ-20.2 מיליארד דולר, ירידה של כ-15% בהשוואה לגירעון בשנת 2019. עם זאת, הגירעון המסחרי ה"בסיסי" (הגירעון ללא אנויות, מטוסים, ילומים וחומרי אנרגיה) דווקא התרחב בשנה שחלפה בכ-22% והסתכם בכ-15.9 מיליארד דולר, כך שנראה כי השפעת ירידת מחירי האנרגיה בעקבות משבר הקורונה היא הגורם המרכזי לצמצום ערך היבוא ולקטונו בגירעון הכולל. המשבר, אשר ראשיתו בהטלת סגר במהלך חודש מרס 2020, גרם בתחילה לירידה חדה הן ביבוא והן ביצוא הסחורות. עם זאת, החל בחודש מאי 2020 ולמרות הסגרים בהמשך השנה, נרשמה התאוששות בפעילות סחר החוץ. הדבר ניכר הן ביבוא מוצרי צריכה והן ביבוא מוצרי השקעה לרמות הגבוהות משמעותית מאלה שהיו טרם המשבר. יבוא חומרי הגלם התרחב אף הוא והדבר בא לידי ביטוי גם בהתאוששות של היצוא התעשייתי.

שער החליפין ויתרות המט"ח

בשנת 2020, יוסף השקל ביחס לדולר בשיעור של כ-7.0%, כאשר מרבית הייסוף (6.6%) נרשמה ברבעון האחרון של השנה. ביחס לאירו פחת השקל בשיעור של כ-1.7% ואילו ביחס לסל המטבעות נרשם ייסוף של כ-5.1%. במהלך חודש מרס 2020, נרשמה מידת תנודתיות גבוהה בשוק המט"ח ושערו של השקל מול הדולר פחת והגיע עד ל-3.862 ש"ח ב-17 במרס. פעילות בנק ישראל, המתוארת בהמשך, פעלה למיתון התנודתיות והתחזקות השקל.

יתרות מטבע החוץ בבנק ישראל עמדו בסוף חודש דצמבר 2020, על כ-173.3 מיליארד דולר, בהשוואה לכ-126.0 מיליארד דולר בסוף חודש דצמבר 2019. הגידול הניכר ביתרות מוסבר בעיקר בשערוך היתרות, ספיגת אשראי דולרי, העברות הממשלה מחו"ל ורכישות מט"ח בהיקף ניכר. בשנת 2020 הגביר בנק ישראל את היקף ההתערבות בשוק המט"ח ורכש סך של כ-21 מיליארד דולר.

בנק ישראל הודיע ב-14 בינואר, 2021, שירכוש בשנת 2021 סכום של 30 מיליארד דולר בשוק המט"ח. ההודעה מראש על היקף הרכישות מיועדת לספק לשוק ודאות לגבי מחויבות הבנק להתמודדות עם הייסוף החד שחל לאחרונה, ובכך לתמוך בהמשך התמודדות המשק עם ההשלכות הכלכליות של משבר הקורונה.

אינפלציה ומדיניות מוניטרית

מדד המחירים לצרכן (המדד "בגין") ירד בשנת 2020, ב-0.7% לעומת עלייה של 0.6% בשנת 2019. מדובר בסטייה משמעותית מיעד יציבות המחירים (3%-1%) אותו קבעה הממשלה. משבר הקורונה צמצם את יכולת איסוף הנתונים השגרתית של הלמ"ס מאז חודש מרס, מצב שהצריך שימוש בכלים שונים לצורך השלמת הנתונים החסרים. בהסתכלות על סעיפי המדד הראשיים ניתן לראות כי הירידה במדד המחירים לצרכן השנה הייתה רוחבית - שמונה סעיפים ראשיים מבין עשרה בסך הכל ירדו בשנת 2020, כאשר חלקם ירדו בעיקר על רקע ההשלכות של מגפת הקורונה.

מדד המחירים לצרכן ("הידוע") ירד בשנת 2020, ב-0.6%.

במהלך הרבעון הראשון של השנה לא חל שינוי בריבית בנק ישראל והיא עמדה על 0.25%. לאור עוצמת הפגיעה בפעילות הכלכלית בישראל, החליטה הועדה המוניטרית ב-6 באפריל, 2020, על הורדת הריבית מ-0.25% ל-0.1%, שיעור אשר לא השתנה מאז. בהחלטת הועדה מיום 4 בינואר, 2021, היא ציינה כי "הקצב המהיר של תהליך ההתחסנות בישראל מגדיל את האופטימיות באשר לחזרה מהירה של המשק לתוואי של צמיחה בשנה הקרובה. עם זאת, הסיכונים לפעילות עדיין גבוהים, והפגיעה במשק ובפרט בשוק העבודה צפויה להיות ממושכת. לכן, הוועדה תמשיך להפעיל מגוון כלים כדי להעמיק את מידת ההרחבה של המדיניות המוניטרית ולהבטיח את המשך פעילותם התקינה של השווקים הפיננסיים. הוועדה תרחיב את השימוש בכלים הקיימים, כולל כלי הריבית, ותפעיל כלים נוספים, ככל שתעריך שהדבר נדרש כדי להשיג את יעדי המדיניות המוניטרית, ולמתן את הפגיעה הכלכלית שנוצרה כתוצאה מהמשבר".

שוק ההון הישראלי

מדד המניות וניירות הערך הניתנים להמרה ירד בתשעת החודשים הראשונים של השנה ב-0.4% לאחר שעלה בשנת 2019 בכ-17.8%. עיקר ירידות השערים היה בחודש מרס 2020 עם חרפת משבר הקורונה בעולם ובארץ אשר השפיע לשלילה על שוקי ההון בעולם כולו. ברבעון השני, על רקע ההקלות בסגר, עלה המדד, אשר המשיך ועלה גם ברבעון השלישי בהשפעת תכניות הסיוע הממשלתיות. ברבעון האחרון של השנה הואצו העלויות, על רקע אישור החיסון לנגיף הקורונה על ידי הרשויות בארצות הברית והתחלת השימוש בו בישראל.

מחזור המסחר היומי הממוצע של המניות וניירות הערך הניתנים להמרה, עלה בשנת 2020 בשיעור של כ-42.9% בהשוואה לממוצע 2019 והסתכם בכ-1.858 מיליארד ש"ח.

שוק אגרות החוב הממשלתיות התאפיין בשנת 2020 בהתפתחויות שונות בין הרבעונים במהלך השנה. זאת, בהשפעת משבר הקורונה. מדד אגרות החוב הממשלתיות צמודות המדד עלה בשנת 2020 בשיעור של כ-1.2% ואילו מדד אגרות החוב הממשלתיות הלא-צמודות עלה בשיעור של כ-1.3%.

מדד אגרות החוב הלא-ממשלתיות (אג"ח חברות) צמודות המדד, שמר על יציבות בשנת 2020. אמנם, הוא רשם ירידות שערים חדות, ברבעון הראשון, לאור החשש מהשפעת המשבר על מצב החברות אך בשלושת הרבעונים הבאים נרשמה התאוששות והמדד עלה.

תכניות הסיוע של ממשלת ישראל

משבר הקורונה, שגרם לפגיעה כלכלית קשה ומהירה במשקי הבית ובעסקים, הביא את ממשלת ישראל להחליט בחודש מרס 2020, על שורה של צעדים בהיקף כולל של כ-80 מיליארד ש"ח, אשר הורחבו בחודש מאי לכ-100 מיליארד ש"ח ובהמשך ליותר מ-130 מיליארד ש"ח, לצורך התמודדות עם המשבר. התכניות כללו, בין השאר, קרנות הלוואה בערבות מדינה ותמיכה בעצמאים.

בחודש יולי החליטה הממשלה על רשת ביטחון לשכירים, עצמאיים ועסקים עד יוני 2021 שעקרונותיה המרכזיים הם מתן וודאות לשנה הקרובה ומהירות בהעברת הכסף לחשבון. להערכת נגיד בנק ישראל, עלותה התקציבית הפוטנציאלית של התכנית מסתכמת בעשרות מיליארדי שקלים. בנוסף, ב-29 ביולי אישרה הכנסת את תכנית הסיוע הכלכלי במסגרתה מרבית תושבי ישראל יקבלו מענקים בהיקף מצטבר של יותר מ-6 מיליארד ש"ח.

בסוף חודש ספטמבר 2020, אישרה הכנסת שורת מהלכים לצמצום הפגיעה במשק במהלך תקופת הסגר השני והעמקת המענה הכלכלי לעסקים, ביניהם הורדת רף הפגיעה בעסק לקבלת מענק הוצאות קבועות בחודשים ספטמבר-אוקטובר ל-25%, מתן מקדמות על חשבון מענק הוצאות קבועות, תכנית שימור עובדים מקיפה ודחיית ההפחתה בדמי האבטלה. לצורך מימון הצעדים האמורים, וכן הצפי בהרחבת אוכלוסיות הזכאים בשל ההגבלות שהוטלו בשלב זה, אישרה מליאת הכנסת את הגדלת ההוצאה הממשלתית בשנת 2020 ב-2.5 מיליארד ש"ח לצורך התמודדות עם משבר הקורונה ובשנת 2021 ב-8 מיליארד ש"ח נוספים. הגידול לא יהיה חלק מחישוב מגבלת ההוצאה לשנים הבאות.

תכנית מוניטרית של בנק ישראל

בנק ישראל, פעל החל מחודש מרס 2020, באמצעות שורה של צעדי מדיניות, מעבר להורדת הריבית ל-0.1%, כדי לתמוך בשוקי ההון, לסייע בתמסורת המדיניות המוניטרית ולהקל על לקוחות המערכת הבנקאית, העסקים והצרכנים. בין שאר הפעולות ניתן למנות:

1. פעילות בשוק הפתוח כולל רכישה בשוק המשני של אג"ח ממשלתיות מסוגים שונים ולתקופות שונות לפדיון ב-85 מיליארד ש"ח, על מנת לוודא ששוק האג"ח הממשלתי מתפקד כיאות ומתוך מטרה להקל על תנאי האשראי במשק ולתמוך בפעילות הכלכלית וביציבות הפיננסית. נכון ל-31 בדצמבר 2020, עמד היקף הרכישות על 46.2 מיליארד ש"ח.
 2. ביצוע עסקאות ריפוי עם אג"ח ממשלתי וכן עם אג"ח תאגידיות בדירוג AA ומעלה, ככטוחות, מול מוסדות פיננסיים.
 3. הקלות רגולטוריות שונות לטובת מתן שירותים לציבור.
 4. הפעלת כלי נזילות נוסף בשווקים הפיננסיים, בהיקף של עד 15 מיליארד דולר, אשר נועד לספק נזילות דולרית לבנקים המקומיים. ברבעון השלישי בנק ישראל חדל לגלגל את העסקאות שביצע ונכון ל-31 בדצמבר 2020 יתרת העסקאות עומדת על אפס.
 5. הפחתת דרישות ההון מהבנקים המסחריים בנקודת אחוז.
 6. הנחייה לדירקטוריונים של הבנקים לבחון מחדש את מדיניות חלוקת הדיבידנד והרכישה העצמית של מניות בעת הזו.
 7. בנק ישראל מציע לבנקים תכנית של הלוואות בריבית קבועה לטווח של 3 שנים בגובה של 0.1% לצורך הגדלת היצע האשראי לעסקים קטנים וזעירים ללא מגבלה על גובה הלוואות, כשבכוונתו להפעיל אותה עד להודעה חדשה. ב-6 ביולי הודיע בנק ישראל על חידוש תכנית הלוואות לטווח ארוך, שסיפק הבנק למערכת הבנקאית, במטרה להגדיל את היצע האשראי לעסקים קטנים וזעירים. ב-22 באוקטובר 2020, הודיע בנק ישראל על נדבך חדש בתכנית להקלת האשראי לעסקים קטנים וזעירים בהיקף של עד 10 מיליארד ש"ח שיופעל עד סוף חודש יוני 2021. במסגרת התכנית, בנק ישראל יספק למערכת הבנקאית הלוואות לטווח של ארבע שנים בריבית קבועה של מינוס 0.1%, כנגד הלוואות שהבנקים יעניקו לעסקים קטנים וזעירים, ובתנאי שהריבית על הלוואות לעסקים קטנים וזעירים לא תעלה על פריים +1.3%. היקף הלוואות במסגרת תכנית אלה עמד ב-31 בדצמבר 2020 על 19.6 מיליארד ש"ח.
 8. בחודש דצמבר 2020, הודיע בנק ישראל כי ככוונתו להציע עסקאות ריפוי לגופי האשראי החוץ בנקאיים המפוקחים על ידו (חברות כרטיסי האשראי) או על ידי רשות שוק ההון. עסקאות הריפוי תבוצענה בכפוף להעמדת אשראי לעסקים קטנים וזעירים ובהתאם לדיווח שיועבר לשם כך לבנק ישראל.
 9. תכנית לרכישת אג"ח קונצרני בשוק המשני. בנק ישראל ירכוש אג"ח בהיקף של 15 מיליארד ש"ח על בסיס סמן רחב של ניירות ערך. הסמן כולל אך ורק חברות בדירוג A- ומעלה, ואינו כולל אג"ח של חברות זרות, אג"ח בעלות מרכיב הוני ואג"ח שלא צמודות לשקל ואינן בריבית קבועה. יתרת הרכישות נכון ל-31 בדצמבר 2020 עמדה על 3.5 מיליארד ש"ח.
- צעדים אלה של בנק ישראל תמכו בהגברת היציבות בשווקים הפיננסיים ובכך הקלו על הבנק לסייע ללקוחותיו, הן במגזר העסקי והן במגזר משקי הבית.

השפעת משבר הקורונה

התפשטות נגיף הקורונה בחודש ינואר 2020 החלה להשפיע על מרבית מדינות העולם במהלך הרבעון הראשון של שנת 2020, ולאחרונה הוחרפה מהירות התפשטות הנגיף בעקבות הופעה של מוטציות שונות. מרבית הממשלות פועלות בדרך של הטלת סגר זמני, הפסקות זמניות ומתמשכות של חלקים משמעותיים מן הפעילות הכלכלית וטיפול בנפגעי המחלה, תוך הגדלה ניכרת של ההוצאות לטיפול באזרחים והעסקים אשר עבודתם הופסקה. הבנקים המרכזיים ברחבי העולם פועלים במגוון של כלים לצורך תמיכה בפעילות הכלכלית, מעבר להורדות הריבית.

משבר הקורונה הינו אירוע משמעותי מתמשך המשבש את הפעילות העסקית והכלכלית ומלווה בחוסר וודאות משמעותית לגבי אורכו ומידת השפעתו. השלכות המשבר על הכלכלה העולמית והמקומית הינן משמעותיות, תוך כדי ירידה ניכרת של התוצר הגלובלי בשנת 2020 ובראשית שנת 2021, ובהתאם לכך תתכן השפעה מהותית על עסקי הבנק.

כל עוד לא הושגה הפצה נרחבת מאוד של חיסון יעיל לאורך זמן עד כה ו/או תרופה יעילה ופשוטה, דרך ההתמודדות עם הנגיף כוללת הקפדה על כללי ריחוק חברתי, לרבות סגר, דבר אשר ממשיך ומשבש את הפעילות הכלכלית התקינה, כאשר נקודת הסיום של המשבר אינה נראית עדיין בעת הנוכחית. בהעדר צעדים יעילים לשם השגת שליטה במצב התחלואה, משבר הקורונה בהיבטיו הכלכליים עלול להימשך בעתיד הנראה לעין.

על מנת לתת מענה לצרכים הנוכחיים ולאפשר המשכיות עסקית גם במצבי חירום מתמשך, יחידות מרכזיות בלאומי עברו לתצורת עבודה חדשה המשלבת עבודה מהבית ופיצול פיזי של יחידות אורגניות לקפסולות. בוצעו התאמות בתהליכי העבודה והבקרה. במטרה לוודא כי החשיפה נשארת בגבולות סובלנות הסיכון נקבעו בקורות עסקיות, תהליכיות ומיכוניות המגדרות את הסיכונים. מאחר ומדובר בתצורת עבודה דינמית המשתנה מעת לעת מתקיים תהליך שוטף לבחינת השינויים הנדרשים בתהליכי העבודה והתאמתם לסובלנות הסיכון.

בעקבות משבר הקורונה החליט הפיקוח על הבנקים (במכתב הפיקוח על הבנקים מתאריך 29 במרס 2020), להפחית בדרישות הלימות ההון הרגולטורי המזערי. בעקבות זאת, דירקטוריון הבנק החליט ביום 16 באפריל 2020 לקבוע כי יעד הון עצמי רובד 1 הפנימי יעמוד על 9.5% חלף 10.5% וכי הבנק יפסיק, בשלב זה, את חלוקת הדיבידנד ואת המשך ביצוע תכניות הרכישה העצמית של מניות הבנק.

כמו כן, לאור העלייה ברמת הסיכון, חודדו דגשים בהעמדת אשראי בתקופת המשבר ומתבצע ניטור ומעקב שוטף אחר מוקדי סיכון וההתפתחויות בשוק על מנת להיערך מבעוד מועד ולהתאים את הפעילות לכשיידרש.

לצד זאת בוחן הבנק את הדרכים למתן סיוע ללקוחותיו שנקלעו למשבר זמני ואשר להערכת הבנק יצלחו את המשבר. במסגרת זו מובאות בחשבון השפעות המשבר ונעשית בחינה מעמיקה של הלקוחות נוכח המשבר. בעקבות המשבר גדלו ההוצאות להפסדי אשראי והסתכמו בשנת 2020 בסך של 2,552 מיליון ש"ח. עיקר הגידול הינו בהפרשה הקבוצתית להפסדי אשראי. ההפרשה להפסדי אשראי של הבנק מייצגת את אומדני הבנק. הפרשה זו מהווה אומדן המבוסס על שיקול דעת משמעותי שהופעל בתקופה המדווחת בסביבה משתנה המאופיינת בחוסר וודאות חריג.

למידע נוסף ראה פרק [סיכוני אשראי](#).

עם התפשטות נגיף הקורונה, חלה עלייה ברמת התנודתיות של גורמי הסיכון בשווקים הפיננסיים ונרשמו ירידות ערך משמעותיות בשווקי המניות והאשראי הסחיר, ותנודות חריפות בעקומי הריבית חסרי הסיכון ושערי החליפין. החל מהרבעון השני של השנה התנודתיות בשווקים התמתנה וחלה התאוששות בשוק ההון. עם זאת חוסר הוודאות בשווקים עדיין קיים, והתנודתיות בשווקים הפיננסיים יכולה להימשך.

במהלך הרבעון הרביעי לא חל שינוי מהותי ביחס כיסוי הנזילות. לכל אורך התקופה הנסקרת יחס ה-LCR במט"ח ובכלל המטבעות היה גבוה מהדרישה הרגולטורית.

חלק מהמידע המובא לעיל הינו "מידע צופה פני עתיד". למשמעות מושג זה והתוצאות הנובעות ממשמעות זו ראה פרק [מידע צופה פני עתיד](#).

סיכונים מובילים ומתפתחים בסביבת הפעילות

סיכונים מובילים ומתפתחים נגזרים מסביבת הפעילות של הבנק המושפעת מאד בשנים האחרונות מסיכונים הקשורים לרגולציה ולחקיקה, לסביבה מאקרו-כלכלית תנודתית, לשינויים החלים במודל העסקי, ובכלל זה המעבר ל"בנקאות החדשה" המבוססת על הדיגיטל ולמגמות חברתיות וצרכניות. בשנים האחרונות, לנוכח שינויים בסביבה התחרותית, בסביבת הצרכן, בסביבה הרגולטורית ובסביבה הטכנולוגית, ניכרת מגמת התפתחות בסיכונים שאינם פיננסיים.

להלן הסיכונים המובילים והמתפתחים המהותיים ביותר:

- סיכון אסטרטגי.
- סיכון אבטחת מידע וסייבר.
- סיכון טכנולוגיה.
- סיכון רגולציה.
- סיכון סביבתי.
- סיכון הבנקאות ההוגנת (Conduct).
- סיכון מאקרו-כלכלי.

לפירוט על סיכונים אלו ראה בפרק סקירת הסיכונים, [החשיפה לסיכונים ודרכי ניהולם](#).

שינויים מהותיים בסעיפים בדוחות הכספיים

הרווח הנקי המיוחס לבעלי מניות התאגיד הבנקאי (להלן "הרווח הנקי") בשנת 2020 הסתכם לסך של כ-2,102 מיליון ש"ח בהשוואה לסך של כ-3,522 מיליון ש"ח בתקופה המקבילה אשתקד, קיטון בשיעור של 40.3%.

התשואה להון בשנת 2020 עמדה על שיעור של כ-5.7% בהשוואה לכ-9.8% בשנת 2019 (9.2% בנטרול השפעות מכירת לאומי קארד).

התשואה להון ברבעון הרביעי של השנה עמדה על שיעור של 9.8% בהשוואה לשיעור של 8.7% ברבעון המקביל אשתקד.

יחס הון עצמי רובד 1 לרכיבי סיכון עמד ליום 31 בדצמבר 2020 על שיעור של 11.87% יחס ההון הכולל ליום 31 בדצמבר 2020 עמד על שיעור של 15.58% לפרטים נוספים ראה [ביאור 25](#).

הכנסות הריבית נטו ירדו בשנת 2020 בכ-118 מיליון ש"ח, קיטון בשיעור של כ-1.3%, לעומת התקופה המקבילה אשתקד. הקיטון בהכנסות הריבית נטו נובע בעיקר מהמדד השלילי בתקופה המדווחת בשיעור של (0.6%) בהשוואה למדד חיובי בשיעור של 0.3% בתקופה המקבילה אשתקד. ההשפעה של ירידת ריבית בנק ישראל וריבית הפד קוזזה כתוצאה מהגידול ביתרה הממוצעת של נכסים נושאי ריבית.

ההוצאות בגין הפסדי אשראי בשנת 2020 משקפות שיעור הוצאה של כ-0.88% מהיתרה הממוצעת של האשראי לציבור לעומת שיעור הוצאה של כ-0.22% בתקופה המקבילה אשתקד. הגידול המשמעותי בשיעור הוצאה להפסדי אשראי נובע מהשפעת השינויים בסביבה המקרו כלכלית על רקע התפרצות נגיף הקורונה והשפעתו על מצב הכלכלי בארץ ובעולם ואי הודאות הקיימת לגבי השלכותיו. עיקר הגידול מתבטא בהפרשה הקבוצתית, אשר מהווה כ-74% מסך הוצאה להפסדי אשראי בתקופה המדווחת. הגידול בהפרשה הקבוצתית הינו, על רקע הגידול בחובות הבעייתיים והחמרה באינדיקטורים הכלכליים העומדים בבסיס חישוב ההפרשה, כדי לתת מענה להחמרה אפשרית במצב הלווים ברבעונים הבאים, ולהתפתחות שלילית אפשרית בימי הפיגור, על רקע אי הודאות הקיימת בנוגע למשכו של המשכר והשפעותיו העתידיות.

עיקר הגידול בהוצאה להפסדי אשראי בהשוואה לשנה קודמת מקורו במחצית הראשונה של השנה. שיעור הוצאה להפסדי אשראי במחצית הראשונה של השנה - 1.19%, ברבעון השלישי - 0.76% וברבעון הרביעי של השנה ירד שיעור הוצאה לשיעור של 0.37%.

שיעור ההפרשה להפסדי אשראי ביחס ליתרת האשראי ליום 31 בדצמבר 2020 עמד על שיעור של 1.76%.

לפרטים נוספים ראה פרק [סיכוני אשראי](#) להלן.

הכנסות מימון שאינן מריבית הסתכמו לסך של כ-1,026 מיליון ש"ח בהשוואה לסך של כ-1,686 מיליון ש"ח בתקופה המקבילה אשתקד (1,372 מיליון ש"ח ללא השפעת מכירת לאומי קארד). עיקר הירידה מקורה בהפסדים שנרשמו בסעיף זה ברבעון הראשון של השנה, על רקע הירידות בשוקי ההון ומהשפעת נגזרים והפרשי שער. יצוין כי ההכנסות לתקופה המדווחת כוללות בתוכן רווח ממכירה של מניות ויזה ארה"ב בסך של 86 מיליון ש"ח (לפני השפעת מס). ההכנסות לתקופה המקבילה אשתקד כוללות הכנסות בסך של כ-123 מיליון ש"ח ממכירת סופר פארם וממכירת שב"א (לפני השפעה מס).

העמלות התפעוליות והאחרות עלו בשנת 2020 בכ-56 מיליון ש"ח בהשוואה לתקופה המקבילה אשתקד. הגידול מקורו בעמלות מניירות ערך ובעמלות המרה, על רקע עלייה במחזורי העסקאות ובביקוש למט"ח.

ההוצאות התפעוליות ירדו בתקופה המדווחת בכ-862 מיליון ש"ח בהשוואה לתקופה המקבילה אשתקד, קיטון בשיעור של 10.9%. הוצאות השכר והנלוות ירדו בשיעור של 13.5% בעיקר על רקע הפרשות למענקים, בהתחשב בתוצאות הכספיות, וירידה במצבת העובדים.

ההוצאות התפעוליות האחרות (לרבות הוצאות האחזקה והפחתה), ירדו בשיעור של 7.8%.

יחס היעילות לשנת 2020 ירד לשיעור של 53.8% בהשוואה ל-56.8% אשתקד (58.1% בנטרול השפעת ההכנסה ממכירת לאומי קארד).

יחס היעילות ברבעון הרביעי של השנה ירד לשיעור של 50.7% בהשוואה ל-61.7% ברבעון המקביל אשתקד.

הרווח הבסיסי הנקי למניה המיוחס לבעלי מניות התאגיד הבנקאי בשנת 2020 הסתכם לכ-1.44 ש"ח לעומת 2.37 ש"ח בשנת 2019.

למידע בנוגע לתוצאות לפי רבעונים ראה נספח [דוח רווח והפסד מאוחד לרבעון - מידע רב רבעוני](#).

התפתחויות מהותיות בהכנסות, בהוצאות וברווח כולל אחר

הכנסות ריבית, נטו

הכנסות ריבית, נטו של קבוצת לאומי, ירדו בשנת 2020 בכ-118 מיליון ש"ח בהשוואה לשנת 2019, קיטון בשיעור של כ-1.3%. הקיטון בהכנסות בסכום האמור הינו עקב השפעת המדד על הכנסות הריבית בשנת 2020 אשר עמדה על סך של כ-101 מיליון ש"ח הוצאה לעומת כ-55 מיליון ש"ח הכנסה אשתקד על רקע מדד בשיעור שלילי של 0.6% בשנת 2020 בהשוואה למדד חיובי בשיעור של 0.3% בשנת 2019. בנוסף, בשנת 2020 הייתה ירידה בתשואה על נכסים נושאי ריבית בעיקר במגזר השקלי הלא צמוד. השפעות אלו קוזזו חלקית מגידול בהיקף הנכסים הכספיים נושאי ריבית.

היחס של הכנסות ריבית, נטו לבין היתרה הממוצעת של נכסים נושאי ריבית (התשואה נטו על נכסים נושאי ריבית) הינו 1.90% לעומת 2.14% בתקופה המקבילה אשתקד.

פער הריבית הכולל בשנת 2020 הוא 1.78% לעומת פער של 1.91% בתקופה המקבילה אשתקד.

להלן נתונים על פערי הריבית בחלוקה למגזרים:

במגזר השקלי הלא צמוד, פער הריבית בשנת 2020 עמד על שיעור של 2.00% לעומת 2.22% בתקופה המקבילה אשתקד. במגזר המט"ח פער הריבית בשנת 2020 עמד על שיעור של 0.78% לעומת 0.79% בתקופה המקבילה אשתקד. במגזר המדדי פער הריבית בשנת 2020 עמד על שיעור של 1.12% לעומת 0.94% בתקופה המקבילה אשתקד.

למידע נוסף בנוגע להכנסות והוצאות ריבית ראה נספח 1 - [שיעורי הכנסות והוצאות וניתוח השינויים בהכנסות והוצאות ריבית](#).

הוצאות בגין הפסדי אשראי

		לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר		
		2020	2019	השינוי
		במיליוני ש"ח		
באחוזים				
+	הוצאה פרטנית בגין הפסדי אשראי	669	59	610
+	הוצאה קבוצתית בגין הפסדי אשראי	1,883	550	1,333
+	סך כל הוצאה בגין הפסדי אשראי	2,552	609	1,943
מזה:				
+	הוצאות להפסדי אשראי בגין סיכון אשראי מסחרי	2,105	454	1,651
+	הוצאות להפסדי אשראי בגין סיכון אשראי לדיור	175	22	153
+	הוצאות להפסדי אשראי בגין סיכון אשראי פרטי אחר	271	134	137
+	הוצאות (הכנסות) להפסדי אשראי בגין סיכון אשראי לבנקים וממשלות	1	(1)	2
+	סך כל הוצאה בגין הפסדי אשראי	2,552	609	1,943
יחסים באחוזים:				
	שיעור ההוצאה הפרטנית בגין הפסדי אשראי מהיתרה הממוצעת של האשראי לציבור	0.23	0.02	
	שיעור ההוצאה בגין הפסדי אשראי מהיתרה הממוצעת של האשראי לציבור	0.88	0.22	
	שיעור המחיקות נטו בגין אשראי לציבור מהיתרה הממוצעת של האשראי לציבור	(0.18)	(0.24)	
	שיעור המחיקות נטו בגין אשראי לציבור מיתרת ההפרשה להפסדי אשראי בגין אשראי לציבור	(10.00)	(20.04)	

למידע נוסף בנוגע להוצאות הפסדי אשראי ראה פרק סיכונים אשראי, סעיף ג'לו', הערכה, סיווג וכללי הפרשה להפסדי אשראי, ביאור 13 וביאור 30.

הכנסות שאינן מריבית

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר			
	השינוי	2019	2020
במיליוני ש"ח			
באחוזים			
הכנסות מימון שאינן מריבית	(660)	1,686	1,026
עמלות	56	3,225	3,281
הכנסות אחרות	(111)	170	59
סך הכל	(715)	5,081	4,366

להלן פירוט הכנסות מימון שאינן מריבית

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר			
	השינוי	2019	2020
במיליוני ש"ח			
באחוזים			
הכנסות (הוצאות) נטו בגין מכשירים נגזרים והפרשי שער, נטו בגין פעילויות שאינן למטרות מסחר ^(א)	(712)	711	(1)
רווחים ממכירת אג"ח זמינות למכירה, נטו	188	189	377
רווחים, נטו ודיבידנד ממניות שאינן למסחר ^(א)	42	185	227
רווחים (הפסדים) נטו ממניות של חברות מוחזקות ^(ב)	(289)	287	(2)
רווחים נטו בגין הלוואות שנמכרו	(15)	15	-
הכנסות נטו בגין מכשירים נגזרים בגין פעילויות למטרות מסחר	219	148	367
רווחים שמומשו ושטרם מומשו מהתאמות לשווי הוגן של אג"ח ומניות למסחר, נטו ^(א)	(93)	151	58
סך הכל	(660)	1,686	1,026

- (א) רווחים שמומשו ושטרם מומשו מהתאמות לשווי הוגן של אג"ח ומניות למסחר, נטו כוללים גם השפעת הפרשי שער.
 (ב) בשנת 2019 כולל רווח ממכירת לאומי קארד בסך של 314 מיליון ש"ח (לפני השפעת המס) ורווח ממכירת סופר-פארם בסך של 71 מיליון ש"ח (לפני השפעת המס). בקיזוז הפסד ממכירת השלוחה ברומניה בסך 99 מיליון ש"ח.
 (ג) בשנת 2020 כולל רווח ממכירת מניות ייזה בסך 86 מיליון ש"ח (לפני השפעת המס) ובשנת 2019 כולל רווח ממכירת מניות שב"א ושיערוך בסך של 52 מיליון ש"ח (לפני השפעת המס).
 (ד) כולל הפסד בגין נגזרי ריבית שעיקר מטרותם גידור כלכלי של השפעת השינויים בשווי שוק של אגרות חוב זמינות למכירה בקרן ההון.

להלן פירוט העמלות

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר			
	השינוי	2019	2020
במיליוני ש"ח			
באחוזים			
ניהול חשבון	(48)	690	642
פעילות בניירות ערך ובמכשירים נגזרים מסוימים	90	637	727
כרטיסי אשראי	17	310	327
טיפול באשראי	(24)	197	173
עמלות הפצת מוצרים פיננסיים ^(א)	(28)	296	268
הפרשי המרה	31	361	392
עמלות מעסקי מימון	11	431	442
עמלות אחרות	7	303	310
סך כל העמלות	56	3,225	3,281

(א) כולל דמי ניהול ועמלות מביטוח חיים וביטוח דירה.

הגידול בעמלות בשנת 2020 בשיעור של כ-1.7% בהשוואה לתקופה המקבילה אשתקד מקורו בעמלות מניירות ערך ובעמלות המרה, על רקע עלייה במחזורי העסקאות ובביקוש למט"ח, בעיקר ברבעון הראשון של השנה עקב משבר הקורונה. גידולים אלו קוזזו בירידה בעמלות ניהול חשבון, ובעמלות טיפול באשראי, בין היתר, על רקע ירידה בפעילות במשק בשל הקורונה. ההכנסות מעמלות מהוות כ-46.6% מההוצאות התפעוליות והאחרות בהשוואה ל-40.8% בתקופה המקבילה אשתקד.

הלן פירוט ההכנסות האחרות

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר			
	2020	2019	השינוי
	במיליוני ש"ח		
	באחוזים		
רווחים מיעודה לפיצויים	9	22	(13)
הכנסות אחרות כולל מכירת בניינים וציוד	50	148	(98)
סך הכל	59	170	(111)

הוצאות תפעוליות ואחרות

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר			
	2020	2019	השינוי
	במיליוני ש"ח		
	באחוזים		
משכורות והוצאות נלוות	3,742	4,325	(583)
פחת והפחתות	678	600	78
הוצאות אחזקת בניינים וציוד	853	921	(68)
הוצאות אחרות	1,773	2,062	(289)
סך כל הוצאות התפעוליות והאחרות	7,046	7,908	(862)

ההוצאות התפעוליות והאחרות בשנת 2020 מהוות 53.8% מסך כל ההכנסות לעומת 56.8% בתקופה המקבילה אשתקד. סך כל ההוצאות התפעוליות והאחרות (במונחים שנתיים) מהווה 1.27% מסך המאזן, לעומת 1.69% בתקופה המקבילה אשתקד.

הוצאות שכר

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר			
	2020	2019	השינוי
	במיליוני ש"ח		
	באחוזים		
שכר ונלוות	3,374	3,969	(595)
הוצאות פנסיה, פיצויים ופרישה	368	356	12
סך הכל הוצאות שכר	3,742	4,325	(583)

הוצאות שכר ונלוות מהוות כ-53.1% מסך כל ההוצאות התפעוליות, לעומת 54.7% בתקופה המקבילה אשתקד. הוצאות השכר ירדו בהשוואה לתקופה מקבילה אשתקד בעיקר על רקע הפרשות למענקים, בהתחשב בתוצאות הכספיות, וירידה במצבת העובדים.

הוצאות והשקעות בגין מערך טכנולוגיית המידע

להלן הוצאות והשקעות בגין מערך טכנולוגיית המידע

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר 2020			
במיליוני ש"ח			
סך הכל	אחר	חומרה ^(א)	תוכנה
הוצאות בגין מערך טכנולוגיית המידע, כפי שנכללו בדוח רווח והפסד:			
470	-	86	384
הוצאות בגין שכר עבודה ונלוות			
194	-	49	145
הוצאות בגין רכישות או רישיונות שימוש שלא הונו לנכסים			
63	3	-	60
הוצאות בגין מיקור חוץ			
590	9	84	497
הוצאות בגין פחת			
88	27	24	37
הוצאות אחרות			
1,405	39	243	1,123
סך הכל הוצאות			
תוספות לנכסים בגין מערך טכנולוגיית המידע שלא נזקפו כהוצאה:			
246	-	-	246
עלויות בגין שכר עבודה ונלוות			
102	-	-	102
עלויות בגין מיקור חוץ			
205	-	60	145
עלויות רכישה או רישיונות שימוש ^(ב)			
18	18	-	-
עלויות ציוד, בניינים ומקרקעין			
571	18	60	493
סך הכל עלויות			
יתרות נכסים בגין מערך טכנולוגיית המידע			
1,430	339	183	908
סך הכל עלות מופחתת			
לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר 2019			
במיליוני ש"ח			
סך הכל	אחר	חומרה ^(א)	תוכנה
הוצאות בגין מערך טכנולוגיית המידע, כפי שנכללו בדוח רווח והפסד:			
440	-	3	437
הוצאות בגין שכר עבודה ונלוות			
189	-	26	163
הוצאות בגין רכישות או רישיונות שימוש שלא הונו לנכסים			
90	4	39	47
הוצאות בגין מיקור חוץ			
498	9	94	395
הוצאות בגין פחת			
96	30	22	44
הוצאות אחרות			
1,313	43	184	1,086
סך הכל הוצאות			
תוספות לנכסים בגין מערך טכנולוגיית המידע שלא נזקפו כהוצאה:			
300	-	-	300
עלויות בגין שכר עבודה ונלוות			
179	-	-	179
עלויות בגין מיקור חוץ			
234	-	80	154
עלויות רכישה או רישיונות שימוש ^(ב)			
5	5	-	-
עלויות ציוד, בניינים ומקרקעין			
718	5	80	633
סך הכל עלויות			
יתרות נכסים בגין מערך טכנולוגיית המידע			
1,492	313	197	982
סך הכל עלות מופחתת			

(א) לרבות תשתיות תקשורת.

(ב) עלויות רכישה או רישיונות שימוש בגין מערך טכנולוגיית המידע אשר לא סווגו בדוחות הכספיים כרכוש קבוע (עלויות ציוד, בניינים ומקרקעין) אלא כהוצאה מראש.

(ג) לרבות רכישות ורישיונות שימוש של תוכנה וחומרה לכלל החטיבות בתאגיד הבנקאי.

להלן תמצית דוח על הרווח הכולל

רווח (הפסד) כולל אחר לפני ייחוס לבעלי זכויות שאינן מקנות שליטה							
רווח (הפסד) כולל אחר (הפסד) כולל אחר המיוחס לבעלי זכויות שאינן מקנות שליטה	רווח (הפסד) כולל אחר של חברות מוחזקות המטופלות לפי שיטת השווי המאזני לעובדים ⁽¹⁾	התאמות בגין הטבות לעובדים ⁽²⁾	סך הכל	רווחים (הפסדים) נטו בגין גידורי תזרים מזומנים	התאמות מתרגום ^(א) נטו לאחר השפעת גידורים ^(ב)	התאמות בגין הצגת אגרות חוב זמינות למכירה (2018 - ניירות ערך) לפי שווי הוגן	במיליוני ש"ח
							יתרה ליום 1 בינואר 2018
(3,051)	(4)	(3,055)	(2,950)	(39)	(170)	104	104
888	18	906	1,187	30	110	(421)	שינוי נטו במהלך השנה ^(ד) (421)
31	(44)	(13)	-	-	(13)	-	מכירת מניות של חברה מאוחדת לבעלי זכויות שאינן מקנות שליטה (13)
							יתרה ליום 31 בדצמבר 2018
(2,132)	(30)	(2,162)	(1,763)	(9)	(73)	(317)	(317)
(1,355)	(17)	(1,372)	(2,208)	(4)	(126)	968	שינוי נטו במהלך השנה (126)
19	4	23	23	-	-	-	מכירת מניות של חברה מאוחדת (19)
(27)	-	(27)	-	-	-	(27)	השפעה מצטברת בגין הישום לראשונה של כללי החשבונאות המקובלים בארה"ב ^(ה) (27)
							יתרה ליום 31 בדצמבר 2019
(3,495)	(43)	(3,538)	(3,948)	(13)	(199)	624	624
703	(21)	682	214	(3)	(96)	539	שינוי נטו במהלך השנה (96)
							יתרה ליום 31 בדצמבר 2020
(2,792)	(64)	(2,856)	(3,734)	(16)	(295)	1,163	1,163

(א) התאמות מתרגום דוחות כספיים של פעילויות חוץ שמטבע הפעילות שלהן שונה ממטבע הפעילות של הבנק.

(ב) רווחים (הפסדים) נטו בגין גידור השקעה נטו במטבע חוץ.

(ג) ההתאמות בגין הטבות לעובדים הינן נטו מההתאמות בגין נכסי תכנית, לרבות השפעת המעבר לקופה משלמת בגין פורשים וכוללות תכניות פרישה מרצון שבוצעו.

(ד) כולל יתרות שסווגו כנכסים מוחזקים למכירה. למידע נוסף, ראה [ביאור 136 בדוחות הכספיים ליום 31 בדצמבר 2018](#).

(ה) השפעה מצטברת בגין יישום לראשונה של כללי החשבונאות המקובלים בבנקים בארה"ב בנושא מכשירים פיננסיים (ASU 2016-01) ולרבות העדכונים המתייחסים אליהם. ראה [ביאור 1.כד. בדוחות הכספיים ליום 31 בדצמבר 2019](#).

המבנה וההתפתחות של הנכסים, ההתחייבויות, ההון והלימות ההון

המאזן של קבוצת לאומי הסתכם ב-31 בדצמבר 2020 ב-556.0 מיליארד ש"ח בהשוואה ל-468.8 מיליארד ש"ח בסוף 2019 - גידול של 18.6%, מאזן הבנק הסתכם ב-31 בדצמבר 2020 ב-532.8 מיליארד ש"ח לעומת 449.0 מיליארד ש"ח בסוף 2019, גידול של 18.7%.

ערך הנכסים הנקובים במטבע חוץ והצמודים למטבע חוץ מסך מאזן הקבוצה הינו כ-109.1 מיליארד ש"ח, כ-19.6% מסך הנכסים. ב-2020 יוסף השקל ביחס לדולר של ארה"ב ב-7.0%, פוחת ביחס לאירו ב-1.7% ויוסף ביחס לליש"ט ב-3.7%. השינוי בשערי החליפין של השקל מול כלל מטבעות החוץ תרם לירידה בשיעור של כ-1.2% בסך כל המאזן של הקבוצה.

סך כל הנכסים בניהול הקבוצה - סך כל המאזן וכן יתקי ניירות ערך של הלקוחות וקופות גמל וקרנות השתלמות לגביהם ניתנים שירותי ניהול תפעולי וניהול פיקדון, מסתכמים בכ-1,734 מיליארד ש"ח, לעומת 1,621 מיליארד ש"ח בסוף 2019, גידול של כ-7.0%.

1. להלן ההתפתחות בסעיפי המאזן העיקריים

מאוחד				
31 בדצמבר				
	2020	2019	השינוי	
במיליוני ש"ח			באחוזים	
סך כל המאזן	556,035	468,781	87,254	18.6
מזומנים ופיקדונות בבנקים	136,194	76,213	59,981	78.7
ניירות ערך	92,297	84,949	7,348	8.6
אשראי לציבור, נטו	295,341	282,478	12,863	4.6
בניינים וציוד	2,932	3,043	(111)	(3.6)
פיקדונות הציבור	447,031	373,644	73,387	19.6
פיקדונות מבנקים	15,143	6,176	8,967	+
אגרות חוב, שטרי התחייבות וכתבי התחייבות נדחים	16,303	19,958	(3,655)	(18.3)
הון המיוחס לבעלי המניות של הבנק	37,664	35,406	2,258	6.4

2. להלן התפתחות בסעיפים חוץ מאזניים עיקריים

מאוחד				
31 בדצמבר				
	2020	2019	השינוי	
במיליוני ש"ח			באחוזים	
אשראי תעודות, נטו	1,067	727	340	46.8
ערביות להבטחת אשראי, נטו	5,186	5,219	(33)	(0.6)
ערביות לרוכשי דירות, נטו	20,123	21,230	(1,107)	(5.2)
ערביות והתחייבויות אחרות, נטו	16,999	16,099	900	5.6
מסגרות אשראי של כרטיסי אשראי שלא נוצלו, נטו	15,655	14,824	831	5.6
מסגרות חח"ד ומסגרות אשראי אחרות בחשבונות לפי דרישה, שלא נוצלו, נטו	12,813	12,431	382	3.1
התחייבויות בלתי חוזרות לתת אשראי שאושר ועדיין לא ניתן והתחייבויות להוצאת ערביות, נטו	52,909	45,282	7,627	16.8
מכשירים נגזרים ^(א)	698,304	763,365	(65,061)	(8.5)
אופציות מכל הסוגים	92,392	218,622	(126,230)	(57.7)
נכסים כספיים חוץ מאזניים של לקוחות	1,177,655	1,152,658	24,997	2.2

(א) כולל עסקאות "פורורד", חוזי החלפות פיננסיות, swaps, futures ונגזרי אשראי. למידע נוסף ראה [ביאור 28 ו-28ב](#).

למידע נוסף בנושא צמצום סך מסגרות האשראי בכרטיסי אשראי בהתאם להוראות סעיף 9ג) לחוק להגברת התחרות ולצמצום הריכוזיות בשוק הבנקאות בישראל (תיקוני חקיקה), התשע"ז-2017, ראה פרק [חקיקה ורגולציה הנוגעת למערכת הבנקאית](#).

האשראי לציבור, נטו

האשראי לציבור ברוטו גדל בשנת 2020 בשיעור של 5.2%. האשראי לציבור נטו בקבוצת לאומי, הסתכם בסוף 2020 ב-295.3 מיליארד ש"ח, בהשוואה ל-282.5 מיליארד ש"ח בסוף 2019, גידול בשיעור של כ-4.6%. בנטרול השפעת השינוי בשערי החליפין של השקל מול כלל מטבעות החוץ, גדל האשראי לציבור, נטו ליום 31 בדצמבר 2020 בשיעור של 5.4% בהשוואה לסוף שנת 2019.

האשראי לציבור נטו, מהווה 53.1% מסך כל המאזן לעומת 60.3% בסוף 2019.

בנוסף לאשראי לציבור משקיעה הקבוצה בניירות ערך של חברות המסתכמים בסוף 2020 ב-19,048 מיליון ש"ח בהשוואה ל-18,141 מיליון ש"ח בסוף 2019, והמגלמים גם כן סיכוני אשראי.

האשראי לציבור נטו בשקלים לא צמודים מהווה ליום 31 בדצמבר 2020 כ-71.5% מסך האשראי, וכ-70.1% בתקופה המקבילה אשתקד. האשראי הצמוד מהווה ליום 31 בדצמבר 2020 14.6% מסך האשראי, בהשוואה לכ-15.5% ביום 31 בדצמבר 2019.

למידע נוסף בנוגע להשפעת משבר הקורונה ראה פרק [סיכוני אשראי](#).

להלן התפתחות האשראי לציבור, לאחר הפרשה להפסדי אשראי לפי ענפי משק עיקריים

	31 בדצמבר		2020	2019	השינוי	באחוזים
	במיליוני ש"ח					
אנשים פרטיים - הלוואות לדיור	89,753	83,954	5,799	6.9		
אנשים פרטיים - אחר	25,412	27,398	(1,986)	(7.2)		
בינוי ונדל"ן	69,542	62,187	7,355	11.8		
מסחרי	27,048	28,212	(1,164)	(4.1)		
תעשייה	19,991	20,134	(143)	(0.7)		
אחר	63,595	60,593	3,002	5.0		
סך הכל	295,341	282,478	12,863	4.6		

למידע נוסף בנוגע להתפתחות האשראי וסיכוני האשראי לפי ענפי משק ראה פרק [סיכוני אשראי](#).

סיכון אשראי בעייתי

להלן סיכון אשראי בעייתי לאחר הפרשות פרטניות וקבוצתיות

	31 בדצמבר					
	2020		2019		השינוי	
	מאזני	חוץ מאזני	סך הכל	מאזני	חוץ מאזני	סך הכל
	במיליוני ש"ח					
סיכון אשראי פגום, נטו	2,925	153	3,078	1,997	253	2,250
סיכון אשראי נחות, נטו	339	25	364	361	108	469
סיכון אשראי בהשגחה מיוחדת, נטו	3,299	309	3,608	2,078	271	2,349
סך הכל	6,563	487	7,050	4,436	632	5,068

להלן סיכון אשראי בעייתי לאחר הפרשות פרטניות וקבוצתיות (המשך)

31 בדצמבר		
2019	2020	
במיליוני ש"ח		
4,920	7,807	סיכון אשראי בעייתי מסחרי
1,460	1,427	סיכון אשראי בעייתי קמעונאי
6,380	9,234	סך הכל
1,312	2,184	יתרת הפרשה להפסדי אשראי
5,068	7,050	סיכון אשראי בעייתי לאחר הפרשה להפסדי אשראי

למידע נוסף בנוגע לאשראי בעייתי ראה פרק [סיכונים אשראי וכיבוד 30](#).

לפרטים בדבר הנחיות הפיקוח על הבנקים במסגרת התמודדות עם נגיף הקורונה, ראה [כיבוד 1 כנגד 5](#).

ניירות ערך

מדיניות ניהול ההשקעות בניירות ערך (הנוסטרו)

מדיניות ניהול ההשקעות בניירות ערך (הנוסטרו) של הקבוצה מוגדרת במסגרת תכנית העבודה השנתית והרב-שנתית של הקבוצה. המדיניות מגדירה את תיאבון הסיכון המאושר להשגת היעדים העסקיים. תיאבון הסיכון כולל עקרונות ומגבלות כמותיות להפסדים שהקבוצה מוכנה לספוג בתרחישים ברמות שונות של חומרה. המגבלות העיקריות מתייחסות לסכומי ההשקעה, רמות סיכון (דירוגי אשראי, מח"מ הריבית, וכו'), חשיפה למנפיק, חשיפה למנהל השקעות/למנהל קרן, חשיפה גיאוגרפית, וכו'. כל ההשקעות מבוצעות מתוך רשימה של מכשירי השקעה מותרים להשקעה.

תיקי הנוסטרו מנוהלים מתוך ראייה כוללת ברמת הבנק והקבוצה בהיותם מרכיב מרכזי בניהול סיכונים הנזילות וסיכונים השוק.

הראייה הכוללת משתקפת בעקרון העדפת השקעות בעלות מתאם חלקי/נמוך עם יתר פעילות הבנק והקבוצה. בהתאם לכך, מובא בחשבון היתרון הגלום בהשקעות הנוסטרו במט"ח בניירות ערך שהונפקו בחו"ל, התורמות לפיזור סיכונים מחוץ למשק הישראלי.

פיזור הסיכונים בתיק הנוסטרו רב מימדי: פיזור גיאוגרפי, בין ענפי משק, בין מנפיקים, בין מנהלי השקעות, בין מכשירי השקעה וכד'.

ההשקעות מבוצעות על בסיס שיקולי רווחיות מתואמת סיכון תוך התחשבות בדרישות ההון המתאימות.

בשיקולי ההשקעה מיוחס דגש מיוחד להימנעות מהפסדים משמעותיים (Tail Risk).

פעילות הנוסטרו מתמקדת בעיקרה בשווקים מרכזיים, המתפקדים בסביבה פיקוחית מפותחת ואפקטיבית.

אישור המכשירים המותרים להשקעה מביא בחשבון היבטים שונים כגון שקיפות וקלות גישה למקור בלתי תלוי ואמין לשערור/תמחור השווי, ומזעור המורכבות והסיכונים התפעוליים והמשפטיים.

ההשקעות הקבוצה בניירות ערך ב-31 בדצמבר 2020 הסתכמו ב-92.3 מיליארד ש"ח, בהשוואה ל-84.9 מיליארד ש"ח ב-2019, גידול של 8.6%.

ניירות הערך בקבוצה מסווגים לארבע קטגוריות: ניירות ערך למסחר, מניות וקרנות שאינן למסחר, אגרות חוב זמינות למכירה ואגרות חוב מוחזקות לפדיון.

סיווג נייר ערך הנרכש על ידי הבנק לתיק ניירות ערך למסחר, לאגרות חוב זמינות למכירה, למניות וקרנות שאינן למסחר או לתיק אגרות חוב מוחזקות לפדיון מתבצע במועד רכישתו ונעשה בהתאם לכוונת הבנק לשימוש בנייר. ניירות הנרכשים לצורכי מסחר (או במטרה לגדר רכיבים אחרים של התיק למסחר), לצורכי עשיית שוק או במסגרת חדר עסקאות, מסווגים לתיק ניירות ערך למסחר. ניירות הנרכשים במסגרת ניהול הנכסים וההתחייבויות של הבנק מסווגים בתיק הזמין למכירה או כמניות שאינן למסחר (החל מיום 1 בינואר 2019). אגרות חוב הנרכשות על מנת להחזיקן עד לפדיונם מסווגים בתיק המוחזק לפדיון.

ניירות ערך למסחר מוצגים במאזן לפי שווי הוגן, וההפרש בין השווי ההוגן לעלות המופחתת נזקף לדוח רווח והפסד. אגרות חוב זמינות למכירה מוצגות במאזן לפי שווי הוגן, וההפרש בין השווי ההוגן לעלות המופחתת מוצג בסעיף נפרד בהון ברווח כולל אחר שנקרא "התאמות בגין הצגת אגרות חוב זמינות למכירה לפי שווי הוגן" בניכוי המס המתייחס. החל מיום 1 בינואר 2019 מניות וקרנות שאינן למסחר שיש להן שווי הוגן זמין מוצגות במאזן לפי שווי הוגן וההפרש בין השווי ההוגן לעלות מוצג בסעיף נפרד במסגרת הכנסות מימון שאינן מריבית ברווח והפסד ונקרא "רווחים (הפסדים) נטו שטרם מומשו ממניות שאינן למסחר". בכל מקרה שבו קיימת ירידת ערך שהינה בעלת אופי אחר מזמני ההפרש נזקף לרווח והפסד. אגרות חוב מוחזקות לפדיון מוצגים במאזן לפי עלות מופחתת.

אופן חישוב השווי ההוגן

השווי ההוגן של ניירות ערך ישראליים מתבסס בעיקרו על מחירים מצוטטים מהבורסה לניירות ערך בתל-אביב ובניירות ערך זרים על מחירים המתקבלים ממקורות חיצוניים.

אגרות החוב בישראל הנקובות בשקלים ואינן סחירות משוערכות באמצעות מודל, מכיוון שאין שוק פעיל לאגרות החוב הללו.

בסוף שנת 2019, במסגרת אימוץ עדכון לתקינה חשבונאית, סיווגה חברת הבת בארה"ב אגרות חוב מהתיק המוחזק לפדיון לתיק הזמין למכירה בסך של 216 מיליון דולר. למועד המעבר נזקפה יתרה בסך 8 מיליון דולר לרווח כולל אחר.

להלן סיווג סעיף ניירות הערך במאזן המאוחד

		31 בדצמבר		2019		2020			
		אגרות חוב מוחזקות לפדיון	אגרות חוב זמינות למכירה ^(א)	מניות וקרנות לא למסחר ^(ב)	ניירות ערך למסחר ^(ג)	אגרות חוב מוחזקות לפדיון	מניות וקרנות לא למכירה ^(א)	מניות וקרנות לא למסחר ^(ב)	ניירות ערך למסחר ^(ג)
במיליוני ש"ח									
אגרות חוב									
	של ממשלת ישראל	3,919	34,821	3,144	41,884	3,080	33,132	2,715	38,927
	של ממשלות זרות ^(ד)	-	19,893	223	20,116	-	18,121	213	18,334
	של מוסדות פיננסיים בישראל	-	69	323	392	-	-	101	101
	של מוסדות פיננסיים זרים ^(ד)	-	8,861	98	8,959	-	9,597	201	9,798
	מגובי נכסים (ABS) או מגובי משכנתאות (MBS)	2,265	6,996	80	9,341	1,543	7,748	154	9,445
	של אחרים בישראל	-	220	58	278	-	140	53	193
	של אחרים זרים	818	6,067	46	6,931	822	3,530	87	4,439
	מניות וקרנות נאמנות	-	4,335	61	4,396	-	3,712	-	3,712
	סך כל ניירות הערך	7,002	76,927	4,033	92,297	5,445	72,268	3,524	84,949

- (א) כולל רווחים, נטו שטרם מומשו מהתאמות לשווי הוגן בסך 2.06 מיליארד ש"ח שנרשמו ברווח כולל אחר (31 בדצמבר 2019 - רווחים, נטו בסך 1.09 מיליארד ש"ח).
- (ב) כולל רווחים, נטו שטרם מומשו מהתאמות לשווי הוגן בסך 52 מיליון ש"ח שנרשמו ברווח והפסד (31 בדצמבר 2019 - רווחים, נטו בסך 25 מיליון ש"ח).
- (ג) מזה: ממשלת ארה"ב בסך 11.5 מיליארד ש"ח (31 בדצמבר 2019 - בסך 12.7 מיליארד ש"ח).
- (ד) מרבית אגרת החוב של מוסדות פיננסיים זרים הינם מסוג supranational או עם גיבוי מדינות.

ליום 31 בדצמבר 2020 כ-83.3% מתיק הנוסטרו של הקבוצה סווג כזמין למכירה, כ-4.4% כתיק למסחר, כ-4.7% כמניות וקרנות שאינן למסחר וכ-7.6% כתיק לפדיון. כ-4.8% משווי ניירות הערך הינן השקעות בקרנות ובמניות של חברות שאינן מוצגות על בסיס השווי המאזני, אלא לפי עלות או שווי שוק של הקרנות/מניות הנסחרות בבורסה.

למידע בנוגע לשווי ניירות ערך לפי אופן המדידה ראה [ביאור 3.3א](#).

התיק הזמין למכירה

1. בשנת 2020 היה גידול ברווח כולל אחר בגין אגרות חוב זמינות למכירה בסך 0.8 מיליארד ש"ח (לפני השפעת המס) בהשוואה לגידול ברווח כולל אחר בגין אגרות חוב זמינות למכירה בסך של 1.5 מיליארד ש"ח (לפני השפעת המס) בשנת 2019.
 2. בשנת 2020 לרווח והפסד נזקפו רווחים נטו ממכירת אגרות חוב זמינות למכירה בסך של 0.4 מיליארד ש"ח לעומת רווחים נטו בסך 0.2 מיליארד ש"ח בשנת 2019.
- היתרה המצטברת נטו של התאמות לשווי הוגן של אגרות חוב המוחזקות בתיק הזמין למכירה ליום 31 בדצמבר 2020 מסתכמת בסכום חיובי של 1.2 מיליארד ש"ח (לאחר השפעת המס), לעומת סכום חיובי של 0.6 מיליארד ש"ח בסוף 2019. סכומים אלה מייצגים רווחים נטו שטרם מומשו לתאריכי הדוחות.
- למידע בנוגע להתאמות לשווי הוגן של ניירות זמינים למכירה שנזקפו להון ראה [ביאור 12](#).

השקעות במניות ובקרנות

סך כל ההשקעות במניות ובקרנות מסתכמות ליום 31 בדצמבר 2020 בכ-4.4 מיליארד ש"ח, מזה מניות וקרנות סחירות 2.8 מיליארד ש"ח ושאינן סחירות 1.6 מיליארד ש"ח. החל מינואר 2019, שינויים בשווי ההוגן של מניות וקרנות שאינן למסחר שטרם מומשו יוכרו באופן שוטף ישירות בדוח רווח והפסד במקום ברווח הכולל האחר. מסך כל ההשקעה 4.3 מיליארד ש"ח מסווגים בתיק המניות וקרנות שאינן למסחר.

ההון הנדרש בגין השקעות אלה עומד ליום 31 בדצמבר 2020 על סך של 0.6 מיליארד ש"ח.

למידע נוסף ראה [ביאור 12](#).

התיק למסחר

ב-31 בדצמבר 2020, בתיק למסחר יש כ-4.0 מיליארד ש"ח אגרות חוב לעומת 3.5 מיליארד ש"ח אגרות חוב ב-31 בדצמבר 2019. נכון ל-31 בדצמבר 2020 התיק למסחר מהווה כ-4.4% מסך תיק הנוסטרו של הקבוצה לעומת 4.1% ב-31 בדצמבר 2019. בגין אגרות חוב למסחר נרשמו בדוח רווח והפסד רווחים שמומשו וטרם מומשו בסך של 51 מיליון ש"ח לעומת רווחים בסך 148 מיליון ש"ח בשנת 2019, ובגין מניות וקרנות נרשמו רווחים שמומשו ושטרם מומשו בסך 7 מיליון ש"ח לעומת רווחים בסך 3 מיליון ש"ח ב-2019.

למידע נוסף בנוגע להרכב התיק ראה [ביאור 12](#).

השקעות בניירות ערך שהונפקו בחו"ל

א. השקעות בניירות ערך מגובי נכסים שהונפקו בחו"ל

תיק ניירות ערך מגובי נכסים של הקבוצה (משכנתאות ושאינם משכנתאות), שכולו המדרג בדרוג השקעה (Investment Grade), מסתכם בכ-9.3 מיליארד ש"ח (כ-2.9 מיליארד דולר) ל-31 בדצמבר 2020 לעומת 9.4 מיליארד ש"ח בסוף 2019. מתוך התיק הנ"ל ל-31 בדצמבר 2020 כ-7.0 מיליארד ש"ח (כ-2.2 מיליארד דולר) מסווג בתיק הזמין למכירה והיתרה בתיק למסחר ובתיק לפדיון.

התיק הזמין למכירה של השקעות בניירות ערך מגובי נכסים בחו"ל ליום 31 בדצמבר 2020 כולל השקעה באגרות חוב מגובות משכנתאות בסכום של כ-5.1 מיליארד ש"ח. 93.27% מסך אגרות החוב המגובות משכנתאות שבתיק הזמין הונפקו על ידי סוכנויות פדראליות בארה"ב (FNMA, FHLMC, GNMA) ומדרגות, נכון למועד הדוח, כדירוג AAA.

נכון ליום 31 בדצמבר 2020 הסתכמה עליית הערך המצטברת נטו שנזקפה להון עצמי הנובעת מתיק אגרות החוב המגובות משכנתאות בכ-66 מיליון ש"ח.

סך אגרות החוב המגובות משכנתאות שאינן בערבות מדינה (ארה"ב) ואינן בחסות מוסדות פדראליים אמריקאים מסתכם בכ-0.3 מיליארד ש"ח.

התקופה החזויה לפדיון של כל תיק אגרות החוב המגובות משכנתאות היא כ-2.78 שנים בממוצע (מח"מ). בנוסף לאגרות החוב המגובות משכנתאות, כולל התיק הזמין למכירה של הקבוצה גם אגרות חוב אחרות מגובות נכסים שאינם משכנתאות בסך של כ-1.9 מיליארד ש"ח מתוכן אגרות חוב מסוג CLO בסך של כ-1.5 מיליארד ש"ח. התקופה החזויה לפדיון של תיק אגרות החוב המגובות נכסים שאינם משכנתאות היא כ-4.7 שנים בממוצע.

למידע נוסף בנוגע להשקעות באגרות חוב מגובות נכסים ראה [ביאור 12](#).

ב.

השקעות בניירות ערך שאינם מגובי נכסים שהונפקו בחו"ל

בתיק ניירות הערך של הקבוצה ב-31 בדצמבר 2020 כ-45.7 מיליארד ש"ח (14.2 מיליארד דולר) ניירות ערך שאינם מגובי נכסים שהונפקו בחו"ל. 39.5 מיליארד ש"ח (12.3 מיליארד דולר) מניירות הערך הללו מסווגים בתיק הזמין למכירה והיתרה בתיק למסחר ובתיק לפדיון. 98.85% מסך ניירות הערך הינם בדירוג השקעה והם כוללים בעיקר ניירות ערך של ממשלת ארה"ב, בנקים ומוסדות פיננסיים, אגרות חוב של חברות בדרוג השקעה והיתר בעיקר ניירות ערך של ממשלת ישראל.

למידע נוסף בנוגע לחשיפה למוסדות פיננסיים זרים ראה פרק [סיכוני אשאי](#).

ליום 31 בדצמבר 2020 הסתכמה יתרת עליית הערך המצטברת בהון העצמי בגין ניירות ערך שאינם מגובי נכסים שהונפקו בחו"ל, ושנכללו בתיק הזמין למכירה ב-1.1 מיליארד ש"ח (שהם 0.7 מיליארד ש"ח לאחר מס).

כאמור, בנוסף לתיק הזמין למכירה קיימים ניירות ערך שאינם מגובים בנכסים גם בתיק למסחר ובתיק לפדיון. התיק למסחר כולל בעיקר ניירות ערך של מדינות, בנקים ומוסדות פיננסיים. 88.42% מניירות הערך שבתיק למסחר הינם בדירוג השקעה (Investment Grade).

שווי התיק למסחר שאינו מגובה בנכסים ב-31 בדצמבר 2020 הסתכם ב-0.4 מיליארד ש"ח (0.1 מיליארד דולר).

השקעות באגרות חוב שהונפקו בישראל

ההשקעות באגרות חוב שהונפקו בישראל הסתכמו ב-31 בדצמבר 2020 ב-36.3 מיליארד ש"ח, מזה סך של 35.6 מיליארד ש"ח אגרות חוב שהונפקו על ידי ממשלת ישראל בשקלים, והיתר אגרות חוב שהונפקו על ידי חברות. כ-43.1% מההשקעות באגרות חוב חברות שהם כ-0.3 מיליארד ש"ח נכללו בתיק הזמין למכירה, והיתר בתיק למסחר.

תיק אגרות החוב של חברות, שבתיק הזמין למכירה בהיקף של 0.3 מיליארד ש"ח כולל קרן הון חובית בסך של 16 מיליון ש"ח.

כל אגרות החוב של החברות שבתיק למסחר רשומות למסחר וסחירות בבורסה.

למידע נוסף לשעבוד ניירות ערך ראה [ביאור 27](#).

פיקדונות הציבור

פיקדונות הציבור בקבוצה הסתכמו בסוף 2020 ב-447.0 מיליארד ש"ח בהשוואה ל-373.6 מיליארד ש"ח בסוף 2019, גידול בשיעור של 19.6%. בנטרול השפעת השינוי בשערי החליפין, גדלו פיקדונות הציבור ליום 31 בדצמבר 2020 בשיעור של 21.5% בהשוואה לסוף שנת 2019.

הגידול הינו בין היתר על רקע מעבר של כספים משוק ההון לפיקדונות על רקע התנודות בשווקים עקב נגיף הקורונה, וגידול בפיקדונות של גופים מוסדיים.

להלן תמהיל פיקדונות הציבור לפי סוגים ומגזרי הצמדה

	31 בדצמבר		
	2020	2019	השינוי
	במיליוני ש"ח		
מטבע ישראל:			
לא צמוד	310,835	244,462	66,373
צמוד למדד	10,925	13,877	(2,952)
מטבע חוץ:			
כולל צמוד מטבע חוץ	123,595	113,937	9,658
לא כספי	1,676	1,368	308
סך הכל	447,031	373,644	73,387

להלן ההתפתחויות בסוגי הפיקדונות השונים

- פיקדונות הציבור בשקלים לא צמודים גדלו ב-66.4 מיליארד ש"ח, לעומת 31 בדצמבר 2019 בעיקר בפיקדונות לפי דרישה.
- פיקדונות הציבור הנקובים במטבע חוץ והצמודים למטבע החוץ גדלו ב-9.7 מיליארד ש"ח, גידול בשיעור של כ-8.5% לעומת 31 בדצמבר 2019.
- פיקדונות צמודים למדד קטנו ב-3.0 מיליארד ש"ח, לעומת 31 בדצמבר 2019, בעיקר בפיקדונות לזמן קצוב.

נכסים כספיים חוץ מאזניים של לקוחות

להלן התפתחות ביתרות הנכסים הכספיים החוץ מאזניים של הלקוחות בקבוצת לאומי

		31 בדצמבר		
		2019	2020	
		השינוי		
באחוזים		במיליוני ש"ח		
3.3	27,266	815,751	843,017	תיקי ניירות ערך ^(א)
				נכסים בגינם ניתנים שירותי תפעול: ^{(א)(ב)(ג)}
(100.0)	(56,280)	56,280	-	קרנות נאמנות ^(ד)
19.1	28,673	150,291	178,964	קופות גמל ופנסיה
19.4	25,338	130,336	155,674	קרנות השתלמות

(א) לרבות שינוי בשווי השוק של ניירות ערך ושווי הניירות שבמשמרת (custody) של קרנות נאמנות וקופות גמל, לגביהם ניתנים שירותי ניהול תפעולי ומשמורת.

(ב) הקבוצה בארץ אינה מנהלת קרנות נאמנות, קופות גמל וקרנות השתלמות.

(ג) נכסי לקוחות לגביהם מעניקה הקבוצה שרותי ניהול תפעולי, כולל יתרות הקופות של לקוחות מיועצים בלאומי.

(ד) בסוף שנת 2020 הפסיקה הקבוצה לתת שירותי תפעול לקרנות נאמנות.

פיקדונות ממשלות

פיקדונות ממשלות הסתכמו לסוף 2020 בכ-208 מיליון ש"ח לעומת 315 מיליון ש"ח בסוף 2019, ירידה של 107 מיליון ש"ח לעומת שנת 2019.

סעיף זה כולל פיקדונות של ממשלות זרות בשלוחות בחו"ל שהסתכמו בסוף 2020 בכ-15 מיליון ש"ח לעומת 131 מיליון ש"ח בסוף 2019.

פיקדונות בבנקים ופיקדונות מבנקים

א. פיקדונות בבנקים (מרכזיים ומסחריים)

		31 בדצמבר		
		2019	2020	
		בבנקים מרכזיים	בבנקים מסחריים	במיליוני ש"ח
				מטבע ישראל:
2,208	61,183	1,477	122,785	לא צמוד
9,344	839	7,952	1,434	מט"ח כולל צמוד מט"ח
11,552	62,022	9,429	124,219	סך כל הפיקדונות בבנקים

בסך כל הפיקדונות בבנקים חלה עלייה בשיעור של 81.7%, הנובעת בעיקר מיציאה של הלקוחות משוק ההון והפקדת הכספים בבנקים, כתוצאה מהתפרצות משבר הקורונה.

ב. פיקדונות מבנקים (מרכזיים ומסחריים)

31 בדצמבר			
2019		2020	
מבנקים מסחריים	מבנקים מרכזיים	מבנקים מסחריים	מבנקים מרכזיים
במיליוני ש"ח			
מטבע ישראלי:			
2,281	-	1,830	8,777
לא צמוד			
3,762	133	4,401	135
מט"ח כולל צמוד מט"ח			
6,043	133	6,231	8,912
סך כל הפיקדונות מבנקים			

על פי החוק, רשאי בנק ישראל לתת הלוואות לתאגידים הבנקאיים כנגד ביטחונות. לצורך כך, משמשים פיקדונות הבנק בבנק ישראל, וכן תיק ניירות הערך של הבנק ששוועבד.

ביום 31 בדצמבר 2020 היה סך כל הפיקדונות של הקבוצה בבנק ישראל 123 מיליארד ש"ח, וכנגדם לא היו הלוואות מבנק ישראל. כפי שניתן לראות מלוחות אלה, מצב הנזילות בקבוצה גבוה ביותר ולקבוצה פיקדונות נטו בבנקים בהיקף של 118.5 מיליארד ש"ח.

אגרות חוב, שטרי הון וכתבי התחייבות נדחים

31 בדצמבר			
2019		2020	
באחוזים	השינוי	במיליוני ש"ח	במיליוני ש"ח
(32.1)	(3,071)	9,559	6,488
אגרות חוב			
(5.6)	(584)	10,399	9,815
כתבי התחייבות נדחים ושטרי הון			
(18.3)	(3,655)	19,958	16,303
סך הכל			

תשקיף מדף והנפקת אגרות חוב

ביום 25 במאי 2018 פרסם הבנק תשקיף מדף בהתאם להיתר שהתקבל מרשות לניירות ערך. ביום 18 במאי 2020 החליטה הרשות לניירות ערך להאריך את התקופה להצעת ניירות ערך על פי תשקיף המדף עד ליום 24 במאי 2021.

ביום 29 בינואר 2020, הנפיק הבנק סך של 750 מיליון דולר ארה"ב ערך נקוב כתבי התחייבות נדחים סדרה לאומי \$ 2031. הסדרה נרשמה למסחר ברצף מוסדיים בבורסה בתל-אביב.

כתבי התחייבות הנדחים סדרה לאומי \$ 2031 עומדים לפדיון בתשלום אחד, לאחר 11 שנים ממועד הנפקתם, כאשר לבנק עומדת האפשרות לבצע פדיון מוקדם לאחר 6 שנים ממועד הנפקתם, בכפוף לתנאים מסוימים.

כתבי התחייבות הנדחים סדרה לאומי \$ 2031 נושאים ריבית שנתית קבועה בשיעור של 3.275% לשנה, עד ליום 29 בינואר 2026, אשר תשולם בתשלומים חצי שנתיים. במועד זה, בהינתן אי מימוש זכותו של הבנק לפדיון מוקדם, תעודכן הריבית הנקובה בכתבי התחייבות הנדחים סדרה לאומי \$ 2031, כך שמאותו מועד, הריבית השנתית תהיה שווה לסכום של תשואת אג"ח ממשלת ארה"ב ל-5 שנים במועד שינוי הריבית, ומרווח בשיעור של 1.631%, כמפורט במסמכי ההנפקה.

בהתקיים נסיבות לאירוע מכונן (אירוע מכונן לאי קיימות או אירוע מכונן לספיגת הפסדי קרן, המוקדם מביניהם), ימרו כתבי התחייבות הנדחים סדרה לאומי \$ 2031 למניות על פי ממוצע שערי הסגירה שנקבעו למניות הבנק בבורסה ב-14 ימי המסחר העוקבים האחרונים לפני היום בו נמסרה הודעת ההמרה (מתורגם לדולר ארה"ב לפי השער באותו מועד), או על פי שער הרצפה שנקבע (3.6048 דולר ארה"ב, כפוף להתאמות), כגובה מביניהם.

כתבי התחייבות סדרה לאומי \$ 2031 כשירים להכלל בהון רובד 2 החל ממועדי הנפקתם.

על פי דוח הצעת מדף מיום 2 ביוני 2020 הנפיק הבנק ביום 4 ביוני 2020 סך של כ-2.4 מיליארד ש"ח אגרות חוב סדרה 181. אגרות החוב עומדות לפדיון בתשלום אחד ביום 5 בספטמבר 2023, צמודות למדד המחירים לצרכן, ונושאות ריבית שנתית בשיעור של 1% אשר תשולם אחת לשנה ביום 5 בספטמבר של כל אחת מהשנים 2020 עד 2023 כולל. אגרות חוב סדרה 181 אינן מוכרות לצורך הון פיקוחי.

למידע נוסף ראה דיווח מידי מיום 17 בפברואר 2020, דיווח מידי מיום 19 במאי 2020 ודיווחים מידיים מיום 4 ביוני 2020.

ביום 30 ביוני 2020 נפרעו אגרות חוב סדרה 177 של הבנק בערך נקוב של כ-5.3 מיליארד ש"ח. אגרות חוב אלה לא היוו חלק מההון הפיקוחי של הבנק.

למידע נוסף ראה דיווח מידי מיום 11 בנובמבר 2020.

ביום 10 בנובמבר 2020 נפרעו כתבי התחייבות נדחים סדרה י"ד של הבנק בערך נקוב של כ-0.9 מיליארד ש"ח. לפי הוראות בנק ישראל, כתבי ההתחייבות הנדחים נכללו בהון הפיקוחי בכפוף להוראות המעבר שבהוראת ניהול בנקאי תקין מספר 299, ובכפוף להפחתה בשיעור שווה בחמש השנים האחרונות שלפני פירעונם. בהתאם, בשנה האחרונה שלפני הפירעון, כתבי ההתחייבות הנדחים סדרה י"ד לא היו חלק מההון הפיקוחי של הבנק.

פדיון מוקדם של שטרי הון נדחים

ביום 8 ביולי 2020 החליט דירקטוריון הבנק לפדות בפדיון מוקדם מלא את שטרי הון סדרות 300 ו-301 אשר הונפקו לציבור באוגוסט 2009. בהתאם לכך, ביום 10 באוגוסט 2020 נפדו שטרי ההון בסכום כולל של כ-2.1 מיליארד ש"ח (כולל הפרשי הצמדה בסדרה 300).

למידע נוסף ראה דיווח מידי מיום 8 ביולי 2020, דיווח מידי מיום 16 ביולי 2020 ודיווח מידי מיום 11 באוגוסט 2020.

ביום 30 בדצמבר 2020 החליט דירקטוריון הבנק לפדות בפדיון מוקדם מלא כתבי התחייבות נדחים סדרה 400 אשר הונפקו לציבור בינואר 2016. בהתאם לכך, ביום 21 בינואר 2021 נפדו כתבי התחייבות בסך כ-0.9 מיליארד ש"ח. בעקבות ההחלטה על פדיון מוקדם מלא, שפורסמה ביום 30 בדצמבר 2020, כתבי התחייבות סדרה 400 לא הוכרו בהון הפיקוחי של הבנק ליום 31 בדצמבר 2020.

ביום 30 בדצמבר 2020 החליט דירקטוריון הבנק לפדות בפדיון מוקדם מלא גם את שטרי הון סדרות 200 ו-201 אשר הונפקו לציבור בפברואר 2010. בהתאם לכך, ביום 4 בפברואר 2021 נפדו שטרי הון סדרות 200 ו-201 בסך כולל של כ-2.3 מיליארד ש"ח. שטרי ההון נכללו בהון הפיקוחי של הבנק ליום 31 בדצמבר 2020, בהתאם להוראות המעבר שבהוראת ניהול בנקאי תקין מספר 299.

למידע נוסף ראה דיווחים מידיים מיום 30 בדצמבר 2020, דיווח מידי מיום 17 בינואר 2021, דיווח מידי מיום 24 בינואר 2021 ודיווח מידי מיום 7 בפברואר 2021.

הון והלימות ההון

ההון המיוחס לבעלי מניות הבנק הסתכם ב-31 בדצמבר 2020 ב-37,664 מיליון ש"ח, לעומת 35,406 מיליון ש"ח בסוף 2019. השינוי בהון העצמי הושפע מהרווח לתקופה ומהעלייה בקרן ההון בנין אג"ח זמינות למכירה אשר קוזזה על ידי הגידול בהתחייבויות בגין הטבות לעובדים לנוכח ירידת ריבית הבית ההיוון. הון זה מהווה בסיס לחישוב ההון הפיקוחי המשמש לחישוב יחס הלימות ההון של הבנק בתוספת מכשירים הוניים והתאמות פיקוחיות כפי שנקבע בהוראת ניהול בנקאי תקין מספר 202 של הפיקוח על הבנקים. יחס הון למאזן ב-31 בדצמבר 2020 הגיע ל-6.8% בהשוואה ל-7.6% ב-31 בדצמבר 2019.

מבנה הלימות ההון^(א)

31 בדצמבר	
2019	2020
במיליוני ש"ח	
הון לצורך חישוב יחס ההון	
37,603	39,262
הון עצמי רובד 1, לאחר התאמות פיקוחיות וניכויים	
11,987	12,297
הון רובד 2, לאחר ניכויים	
49,590	51,559
סך הכל הון כולל	
יתרות משוקללות של נכסי סיכון	
288,340	303,356
סיכון אשראי	
5,008	5,313
סיכויי שוק	
23,116	22,182
סיכון תפעולי	
316,464	330,851
סך הכל יתרות משוקללות של נכסי סיכון	
יחס ההון לרכיבי סיכון	
11.88%	11.87%
יחס הון עצמי רובד 1 לרכיבי סיכון	
15.67%	15.58%
יחס ההון הכולל לרכיבי סיכון	
10.27%	9.23%
יחס הון עצמי רובד 1 המזערי הנדרש על ידי הפיקוח על הבנקים	
13.77%	12.73%
יחס ההון הכולל המזערי הנדרש על ידי הפיקוח על הבנקים	

(א) למידע נוסף בגין מבנה הלימות ההון ראה [ביאור 225](#).

יחס הון עצמי רובד 1 ביום 31 בדצמבר 2020 הינו 11.87%, ירידה של כ-0.01% לעומת 31 בדצמבר 2019.

מבנה ההון הפיקוחי

במאי 2013 פרסם הפיקוח על הבנקים את ההוראות הסופיות ליישום באזל 3 בישראל, וזאת על ידי תיקון הוראות ניהול בנקאי תקין מספר 201-211 (להלן בפרק זה: "ההוראות"). הוראות אלה נכנסו לתוקף ביום 1 בינואר 2014 בכפוף להוראות המעבר שנכללו בהוראת ניהול בנקאי תקין מספר 299 של הפיקוח על הבנקים.

על פי הוראות אלו, רכיבי ההון בקבוצה לצורך חישוב הלימות ההון משויכים לשני רבדים:

1. הון רובד 1, הכולל הון עצמי רובד 1 והון רובד 1 נוסף.
2. הון רובד 2.

סיכום הרבדים האלו מכונה "בסיס ההון לצורך הלימות ההון" או "ההון הפיקוחי" או "ההון הכולל".

הון עצמי רובד 1 והון רובד 1 נוסף

הון עצמי רובד 1 כולל את ההון המיוחס לבעלי מניות התאגיד הבנקאי בתוספת חלק מזכויות המיעוט (זכויות שאינן מקנות שליטה בהון של חברות בת שאוחדו) ובניכוי מוניטין, נכסים בלתי מוחשיים אחרים, והתאמות פיקוחיות וניכויים נוספים.

בנוסף לאלו, נכללות התאמות להון עצמי רובד 1, אשר נובעות מיישום תכניות התייעלות תפעולית וכן מאופן חישוב ריבית ההיוון שמשמשת לחישוב ההתחייבות לזכויות עובדים, כמפורט בהמשך.

הון רובד 1 נוסף, מורכב מכשירי הון העומדים בקריטריונים שנקבעו בהוראת ניהול בנקאי תקין מספר 202. בקבוצת לאומי לא קיימים מכשירי הון ברובד זה.

הון רובד 2

הון רובד 2 כולל בעיקר מכשירי הון, ויתרת הפרשה קבוצתית להפסדי אשראי בכפוף לתקרה שנקבעה בהוראות.

לגבי מכשירי ההון שהיו כלולים בהון רובד 2 בתאריך 31 בדצמבר 2013 נקבעו הוראות מעבר ותקרת הכרה, כמפורט בהוראות, כך שהסכום המוכר בגינם בפועל הינו הנמוך מבין סכומם המופחת של המכשירים עצמם ותקרת הכרה המתבססת על יתרת מכשירי ההון שהיו כלולים בהון רובד 2 ביום 31 בדצמבר 2013 אשר מופחתת בתחילת כל שנה ב-10% עד ליום 1 בינואר 2022. בשנת 2020 תקרת ההכרה הינה 20%.

מכשירי הון המונפקים מתחילת שנת 2014 נדרשים לעמוד בקריטריונים המפורטים בהוראת ניהול בנקאי תקין מספר 202 לצורך הכללתם בהון. הקריטריונים העיקריים שעל המכשיר לכלול הינם: (1) מנגנון לספיגת הפסדי קרן על ידי המרה למניות רגילות או הפחתת המכשיר כאשר יחס הון עצמי רובד 1 של התאגיד הבנקאי יורד מ-5%; (2) סעיף הקובע שבהתרחש האירוע המכונן לאי-קיימות (כמוגדר בנספח ה' להוראת ניהול בנקאי תקין מספר 202), יומר המכשיר באופן מיידי למניות רגילות או יימחק.

למידע בנוגע להנפקות כתבי התחייבויות נדחים שהנפיק הבנק בשנת 2020 והכשירים להיכלל בהון רובד 2 וכן למידע בדבר מכשירי הון רובד 2 שנפדו ראה פרק [אגרות חוב, שטרי הון וכתבי התחייבויות נדחים](#).

תיאור המאפיינים העיקריים של מכשירי הון פיקוחי שהונפקו מוצג באתר האינטרנט של הבנק בכתובת: www.leumi.co.il בפרק אודות > מידע כספי > גילוי לפי נדבך 3 של באזל ומידע נוסף על סיכונים.

הלימות ההון

יחסי ההון מחושבים כיחס שבין ההון לנכסי הסיכון המשוקללים. יחס הון עצמי רובד 1 מחושב כיחס שבין סכום הון עצמי רובד 1 לנכסי הסיכון המשוקללים, ויחס ההון הכולל מחושב כיחס שבין סכום ההון הכולל לנכסי הסיכון המשוקללים.

יעדי הלימות ההון שנקבעו על ידי בנק ישראל

לפי הוראת ניהול בנקאי תקין מספר 201 "מדידה והלימות הון - מבוא, תחולה וחישוב דרישות", כפי שהייתה בתוקף עד ליום 1 במרס 2020, תאגיד בנקאי גדול, שסך נכסיו המאזניים על בסיס מאוחד מהווה לפחות 20% מסך הנכסים המאזניים במערכת הבנקאית בישראל, נדרש לעמוד ביחס הון עצמי רובד 1 מזערי בשיעור של 10%, וביחס הון כולל מזערי בשיעור של 13.5% וזאת החל מיום 1 בינואר 2017. דרישה זו חלה על לאומי.

כמו כן, על פי הוראת ניהול בנקאי תקין מספר 329 "מגבלות למתן הלוואות לדיוור" התאגיד הבנקאי נדרש להגדיל את יעד הון עצמי רובד 1 ואת יעד ההון הכולל, בשיעור המבטא 1% מיתרת הלוואות לדיוור.

חוזר לתיקון הוראת ניהול בנקאי תקין מספר 201 בנושא מדידה והלימות הון - חישוב דרישות להון מזערי ולתיקון הוראת ניהול בנקאי תקין מספר 218 בנושא יחס המינוף

ביום 1 במרס 2020 פרסם בנק ישראל חוזר לעדכון הוראת ניהול בנקאי תקין מספר 201 בנושא מדידה והלימות הון - מבוא, תחולה וחישוב דרישות ולעדכון הוראה מספר 218 בנושא יחס המינוף. בהתאם לחוזר, ההוראות תוקנו כך שתאגיד בנקאי שסך נכסיו המאזניים על בסיס מאוחד שווה או עולה על 24% (חלף 20% עובר לפרסום החוזר), מסך הנכסים המאזניים במערכת הבנקאית, יחזיק ביחס הון עצמי רובד 1 לנכסי סיכון משוקללים שלא יפחת מ-10%, ביחס הון כולל לנכסי סיכון משוקללים שלא יפחת מ-13.5% וביחס מינוף שלא יפחת מ-6%. תוקף החוזר מיום פרסומו. לתיקון ההוראות אין השפעה על דרישות ההון המזערי של לאומי.

חוזר להתאמות להוראות ניהול בנקאי תקין לצורך התמודדות עם משבר הקורונה (הוראת שעה) - הוראת ניהול בנקאי תקין מספר 250
ביום 29 במרס 2020 פרסם מכתב הפיקוח על הבנקים על הבנקים בנושא "חלוקת רווחים בעקבות משבר הקורונה" (להלן: מכתב הפיקוח על הבנקים מיום 29 במרס 2020). במכתב הודיע הפיקוח על הבנקים על הפחתה בדרישות ההון הרגולטוריות המזעריות החלות על הבנקים, וזאת בעקבות משבר הקורונה ובמסגרת מכלול הצעדים שנקטו על ידי בנק ישראל בעקבות המשבר. כמו כן, התבקשו כל הבנקים לבחון מחדש את מדיניות חלוקת הדיבידנד והתכנית לרכישה עצמית של מניות, על רקע משבר הקורונה ואי הוודאות, מתוך ציפייה שהמקורות ההוניים שישתחררו כתוצאה מההקלה לא ישמשו לצורך חלוקת דיבידנדים או ביצוע רכישה עצמית של מניות.

ביום 31 במרס 2020 פרסם בנק ישראל חוזר בנושא התאמות להוראות ניהול בנקאי תקין לצורך התמודדות עם משבר הקורונה (הוראת שעה) (הוראה מספר 250) (להלן: הוראת השעה), על רקע התפתחות אירוע נגיף הקורונה והשלכותיו על הכלכלה בעולם ובישראל. בין יתר הוראות החוזר נקבעה התאמה להוראת ניהול בנקאי תקין מספר 201 בנושא "מדידה והלימות הון", כך שתאגיד בנקאי שסך נכסיו המאזניים על בסיס מאוחד שווה או עולה על 24% מסך הנכסים המאזניים במערכת הבנקאית, יחזיק ביחס הון עצמי רובד 1 לנכסי סיכון משוקללים שלא יפחת מ-9% וביחס הון כולל לנכסי סיכון משוקללים שלא יפחת מ-12.5% (חלף 10%-13.5% בהתאמה, עובר לפרסום החוזר). הוראה זו חלה על לאומי.

תוקף הוראת השעה המקורית היה עד ליום 30 בספטמבר 2020. ביום 16 בספטמבר 2020 פרסם בנק ישראל חוזר המאריך את תוקפה של הוראת השעה עד ליום 31 במרס 2021 (תום תוקף ההוראה). תוקף ההקלה ביעדי ההון יהיה עד תום 24 חודשים מתום תוקף ההוראה, ובלבד שיחסי ההון של התאגיד הבנקאי לא יפחתו מיחסי ההון במועד תום תוקף ההוראה או יחסי ההון המזעריים שחלים על התאגיד הבנקאי טרם הוראת השעה, הנמוך מביניהם.

ביום 7 במרס 2021 פרסם בנק ישראל טיוטת חוזר לתיקון הוראת השעה. על פי טיוטת החוזר, מוצע להאריך את תוקפה של הוראת השעה עד ליום 30 בספטמבר 2021. כמו כן, נקבע בטיטת החוזר כי בתקופת ששת החודשים מתום תוקף הוראת השעה, הפחתה ביחסי ההון של עד 0.3 נקודות האחוז לא תחשב כחריגה מיחסי ההון הנדרשים, בכפוף לתכנון הון מוקפד ושמרני ולדיווח לפיקוח על הבנקים. ביום 7 במרס גם פורסמה הודעה מטעם בנק ישראל, ולפיה לצד ההצעה להאריך את תוקפה של הוראת השעה וההקלות ההוניות שבמסגרתה עד ליום 30 בספטמבר 2021, הפיקוח על הבנקים מצפה מהמערכת הבנקאית שלא לעשות שימוש בעודפי ההון לצורך חלוקת דיבידנדים לפחות עד לתום תוקף הוראת השעה.

ביום 27 באפריל 2020 פרסם בנק ישראל חוזר להתאמות נוספות להוראות ניהול בנקאי תקין לצורך התמודדות עם משבר הקורונה (הוראת שעה) (הוראה מספר 250). על פי החוזר, במטרה לסייע ולהפחית את השפעות המשבר על נוטלי המשכנתאות, נקבע בהוראת השעה כי בגין הלוואות לדיוור אשר יעמדו בתקופת המשבר (החל מיום 19 במרס 2020 ועד תום תוקף ההוראה), לא תחול דרישת ההון הנוספת בשיעור של 1% מיתרת הלוואה, הקבועה בסעיף 14א. להוראת ניהול בנקאי תקין מספר 329 בנושא מגבלות למתן הלוואות לדיוור. תוקף הוראה זו הוארך עד ליום 31 במרס 2021, במסגרת החוזר מיום 16 בספטמבר 2020 להארכת תוקף הוראת השעה.

בהתאם להוראת השעה, ובתוספת דרישת ההון בגין יתרת הלוואות לדיוור, דרישות ההון המינימליות שחלות על הבנק ליום 31 בדצמבר 2020 הינן 9.23% ליחס הון עצמי רובד 1 ו-12.73% ליחס ההון הכולל.

ביום 15 בנובמבר 2020 פרסם בנק ישראל חוזר להתאמות נוספות להוראות ניהול בנקאי תקין לצורך התמודדות עם וירוס הקורונה (הוראת שעה) (הוראה מספר 250). על פי החוזר נקבעה התאמה להוראת ניהול בנקאי תקין מספר 218 בנושא "יחס המינוף", כך שתאגיד בנקאי יעמוד ביחס מינוף שלא יפחת מ-4.5% על בסיס מאוחד (חלף 5% עובר לפרסום החוזר). תאגיד בנקאי שסך נכסיו המאזניים על בסיס מאוחד הוא 24% או יותר מסך הנכסים המאזניים במערכת הבנקאית, יעמוד ביחס מינוף שלא יפחת מ-5.5% (חלף 6% עובר לפרסום החוזר). בהתאם לחוזר, יהיה על לאומי לעמוד ביחס מינוף מזערי של 5.5%. עם תום תוקף הוראת השעה, תמשיך ההקלה לחול עוד 24 חודשים, ובלבד שיחסי המינוף לא יפחתו מיחס המינוף במועד תום תוקף ההוראה או יחס המינוף המינימאלי שחל על התאגיד הבנקאי טרם הוראת השעה, הנמוך מביניהם. הוראה זו חלה על לאומי מיום פרסום החוזר.

תכנון ההון ויעדי הלימות ההון שנקבעו על ידי הבנק

תכנון ההון בקבוצת לאומי משקף ראייה צופה פני עתיד של תיאבון ופרופיל הסיכון, האסטרטגיה העסקית והלימות ההון הנדרשת כתוצאה מכך. תכנון ההון מאושר על ידי הנהלה ודירקטוריון הבנק ולוקח בחשבון את הצמיחה בפעילות של מרכזי הרווח השונים בקבוצה וגורמים נוספים המשפיעים על עמידת הבנק בדרישות ההון, כגון: תחזיות רווח, שינויים ברווח כולל אחר, התאמות פיקוחיות, השפעת הוראות מעבר ושיעור הגידול בנכסי הסיכון. תחזית יחסי ההון נבחנת גם תחת מבחני רגישות ותרחישי קיצון שונים.

מדיניות הקבוצה שאושרה על ידי הדירקטוריון, הינה להחזיק רמת הלימות הון הגבוהה מהסף המזערי שיוגדר מעת לעת על ידי בנק ישראל ואשר לא תפחת משיעור ההון הנדרש לכיסוי הסיכונים כפי שהם מוערכים בתהליך ה-ICAAP. בנוסף, הוגדרו יעדי הון לעת אירוע תרחיש קיצון. לפירוט תהליך ה-ICAAP והשימוש במבחני קיצון, ראה [דוח על הסיכונים ליום 31 בדצמבר 2020](#).

במסגרת הליך הסקירה הפיקוחי, הנחה הפיקוח על הבנקים על קביעת יעדי הון פנימיים אשר יהלמו את פרופיל הסיכון של הבנק. בהמשך לכך, דירקטוריון הבנק אישר להגדיל את יעד ההון העצמי רובד 1 הפנימי של הבנק באופן שמיום 31 בדצמבר 2017 יעמוד על 10.5%.

לאור האמור במכתב הפיקוח על הבנקים מיום 29 במרס 2020 ובהוראת השעה, ובהתאם להפחתה בדרישות הרגולטוריות המזעריות החלות על הבנקים בעקבות משבר הקורונה, כמפורט לעיל, החליט דירקטוריון הבנק ביום 16 באפריל 2020 לקבוע כי יעד הון עצמי רובד 1 הפנימי יעמוד על 9.5% חלף 10.5%.

למידע נוסף ראה דיווח מיידי מיום 16 באפריל 2020 (אסמכתא: 034294-01-2020).

מדיניות חלוקת דיבידנד

ביום 20 בנובמבר 2017 אישר דירקטוריון הבנק מדיניות חלוקת דיבידנד לפיה מדי רבעון יחולק דיבידנד בגובה של עד 40% מהרווח הנקי של הבנק, בהתאם לדוחות הכספיים של הבנק לרבעון שחלף. בכפוף, בין היתר, לכך שהבנק יעמוד ביעדי הלימות ההון שלו, גם לאחר חלוקת הדיבידנד.

ביום 6 במרס 2019 אישר דירקטוריון הבנק שינוי במדיניות חלוקת הדיבידנד לפיו מדי רבעון יחולק דיבידנד בגובה של עד 50% מהרווח הנקי של הבנק, בהתאם לדוחות הכספיים של הבנק לרבעון שחלף. זאת, בכפוף, בין היתר, לכך שהבנק יעמוד ביעדי הלימות ההון שלו, גם לאחר חלוקת הדיבידנד. חלוקת הדיבידנד בפועל כפופה להחלטות פרטניות של הדירקטוריון בטרם כל חלוקה, ובכפוף להוראות הדין שחלות על חלוקת דיבידנד ובכלל זה הוראות חוק החברות והוראות בנק ישראל.

כאמור לעיל, במכתב הפיקוח על הבנקים מיום 29 במרס 2020, התבקשו כל הבנקים לבחון מחדש את מדיניות חלוקת הדיבידנד ותכנית הרכישה העצמית, על רקע משבר הקורונה. בהמשך לאמור במכתב, ולאור הוראת השעה (הוראה מספר 250), שפורסמה ביום 31 במרס 2020, החליט דירקטוריון הבנק ביום 16 באפריל 2020 להפסיק, בשלב זה, את חלוקת הדיבידנד ואת המשך ביצוע תכנית הרכישה העצמית של מניות הבנק.

למידע נוסף ראה דיווח מיידי מיום 16 באפריל 2020 (אסמכתא: 034294-01-2020).

פרטים בדבר דיבידנד ששולם

מועד ההכרזה	מועד תשלום	דיבידנד למניה	דיבידנד ששולם במזומן
		באגורות	במיליוני ש"ח
24 במאי 2018	19 ביוני 2018	19.18	292
14 באוגוסט 2018	6 בספטמבר 2018	23.96	361
12 בנובמבר 2018	10 בדצמבר 2018	25.08	375
6 במרס 2019	3 באפריל 2019	18.40	275
26 במאי 2019	23 ביוני 2019	29.27	437
13 באוגוסט 2019	8 בספטמבר 2019	24.95	369
26 בנובמבר 2019	22 בדצמבר 2019	20.87	306
26 בפברואר 2020	23 במרס 2020	20.29	297

תכנית לרכישה עצמית של מניות הבנק

ביום 26 בפברואר 2020 אישר דירקטוריון הבנק תכנית לרכישה עצמית של מניות הבנק בהיקף שלא יעלה על 700 מיליון ש"ח, החל מיום 1 במרס 2020 ועד ליום 26 בפברואר 2021. תכנית הרכישה בוצעה באמצעות חבר בורסה חיצוני ובלתי תלוי שפעל על פי ייפוי כוח בלתי חוזר, בהתאם למנגנון הגנת נמל מבטחים שפרסמה רשות ניירות ערך. תכנית הרכישה תוכננה להתבצע בשלושה שלבים נפרדים, שכל אחד מהם היה בלתי הדי, בהתאם לתנאי מנגנון נמל מבטחים. ביצוע שלב א' החל ביום 1 במרס 2020, והסתיים ביום 2 באפריל 2020 ובמהלכו נרכשו 13,488,021 מניות בסך של 250 מיליון ש"ח.

כאמור לעיל, בעקבות מכתב הפיקוח על הבנקים מיום 29 במרס 2020, בו התבקשו כל הבנקים לבחון מחדש את מדיניות חלוקת הדיבידנד ותכנית הרכישה העצמית, על רקע משבר הקורונה, ולאור הוראת השעה (הוראה מספר 250), מיום 31 במרס 2020, החליט דירקטוריון הבנק ביום 16 באפריל 2020 להפסיק, בשלב זה, את המשך ביצוע תכנית הרכישה העצמית של מניות הבנק.

נכון למועד פרסום הדוח, בבעלות הבנק 71,824,258 מניות רדומות.

למידע נוסף ראה דיווח מיידי מיום 16 באפריל 2020 (אסמכתא: 034294-01-2020).

התאמות להון עצמי רובד 1:

מדידת ההתחייבות בגין זכויות עובדים

התקינה בדבר זכויות עובדים אשר יושמה לראשונה בינואר 2015, הינה גורם המשפיע באופן מהותי על הון עצמי רובד 1 של לאומי, בעיקר בשל העובדה שמדידת ההתחייבות הינה בהתאם לריביות שוק וכן בשל התנודתיות הרבה שמדידה מעין זו יוצרת בהון הפיקוחי של הבנק.

ביולי 2016 קיבל הבנק אישור פרטני מאת בנק ישראל לעניין אופן חישוב ריבית ההיוון שתשמש לחישוב ההתחייבות לזכויות עובדים לצורך מדידת ההון הפיקוחי. בהתאם לאישור, ריבית ההיוון מחושבת על פי ממוצע נע של תשואות השוק, לתקופה של שמונה רבעונים שהסתיימה במועד הדיווח. השינוי מיושם החל מהדוחות הכספיים לתקופה שהסתיימה ביום 30 ביוני 2016.

ביום 13 בינואר 2020 התקבל אישור בנק ישראל להארכת תוקף האישור עד לדוחות הכספיים ליום 31 בדצמבר 2024 (כולל).

שינוי השיטה ממתן באופן משמעותי את התנודתיות בהון הפיקוחי של הבנק הנובעת משינויים בריבית להיוון.

למידע נוסף בנוגע למתודולוגית ההיוון ראה פרק [מדיניות חשבונאית ואומדנים בנושאים קריטיים](#).

הקלה בגין תכניות התייעלות תפעולית

בינואר 2016 פרסם הפיקוח על הבנקים מכתב בנושא "התייעלות תפעולית של המערכת הבנקאית בישראל". על פי מכתב זה, תאגיד בנקאי שיעמוד בתנאים שהוגדרו, יקבל הקלה לפיה יוכל לפרוס את השפעת התכנית על ההון הפיקוחי על פני חמש שנים בקו ישר.

ביוני 2016 אישר דירקטוריון הבנק תכנית התייעלות שעלותה הסתכמה בכ-438 מיליון ש"ח (לאחר מס). נכון ליום 31 בדצמבר 2020 מיוחסים להון הפיקוחי 90% מעלויות תכנית זו.

ביוני 2017 פרסם הפיקוח על הבנקים מכתב נוסף בנושא "התייעלות תפעולית של המערכת הבנקאית בישראל - התייעלות בתחום הנדל"ן". המכתב האריך את תוקף ההקלה בגין התייעלות בכך אדם עד לסוף יוני 2018.

ביולי 2017 אישר דירקטוריון הבנק תכנית התייעלות נוספת שעלותה הסתכמה בכ-204 מיליון ש"ח (לאחר מס). נכון ליום 31 בדצמבר 2020 מיוחסים להון הפיקוחי 70% מעלויות תכנית זו.

בספטמבר 2018 פרסם הפיקוח על הבנקים מכתב על הארכת תוקף שני המכתבים בשנה וחצי נוספות, עד ליום 31 בדצמבר 2019, במטרה לאפשר יישום של תכניות התייעלות נוספות.

ביום 29 ביולי 2019 חתם הבנק עם ארגון העובדים על הסכם קיבוצי מיוחד לשנים 2019-2022. כתוצאה מכך חל גידול חד פעמי בהתחייבות האקטוארית של הבנק בסך של כ-526 מיליון ש"ח לפני מס (כ-346 מיליון ש"ח אחרי מס).

במסגרת ההבנות הנוגעות להסכם הקיבוצי, אישר דירקטוריון הבנק יציאה בתכנית פרישה מרצון. עלות התכנית הסתכמה בכ-167 מיליון ש"ח (לאחר מס). נכון ליום 31 בדצמבר 2020 מיוחסים להון הפיקוחי 30% מעלויות תכנית זו.

בדצמבר 2019 פרסם הפיקוח על הבנקים מכתב על הארכת תוקף שני המכתבים בשנתיים נוספות, עד ליום 31 בדצמבר 2021, במטרה לאפשר גיבוש תכניות התייעלות נוספות.

שינויים רגולטוריים ונוספים במדידת דרישות ההון

התפתחויות בהוראות ועדת באזל לפיקוח על הבנקים בנוגע למדידת הלימות ההון

במהלך חודש דצמבר 2017 סיימה ועדת באזל לפיקוח על הבנקים את עבודתה לעדכון המסגרת הכוללת של "באזל 3" להלימות ההון. במסגרת העדכונים, אשר לעתים מקבלים את הכינוי "באזל 4", נקבעו עדכונים משמעותיים בנוגע לאופן החישוב של נכסי סיכון שבגינם נדרש לחשב את דרישות ההון בנדבך הראשון. בין היתר, נקבעו שינויים באופן החישוב של דרישות ההון על פי הגישה הסטנדרטית לסיכון אשראי, נקבעה גישה סטנדרטית אחידה לגבי הסיכון התפעולי וכן נקבעו שינויים במסגרת מדידת סיכוני השוק. במרס 2020 פורסמה הודעה מטעם הגוף המפקח על ועדת באזל, שלפיה היישום של הסטנדרטים השונים הכלולים במסגרת העדכון הכוללת, יידחה בשנה ויחל ב-1 בינואר 2023. בשלב זה, לא ידוע באיזה אופן ומתי יאומצו ההוראות אלה על ידי הפיקוח על הבנקים בישראל.

באפריל 2019 הודיע הפיקוח על הבנקים על הכוונה להתחיל ליישם הנחיות של ועדת באזל משנת 2014 בנושא "הגישה הסטנדרטית לחישוב חשיפה לסיכון אשראי צד נגד" (SA-CCR). בתאריך 1 ביוני 2021 או שנה לאחר תאריך היישום בפועל באיחוד האירופי, המאוחר מביניהם. ביום 7 בפברואר 2021 פרסם הפיקוח על הבנקים טיוטת חוזר ליישום ההוראות, ועל פיה תאריך היישום של ההוראות צפוי להיות 1 ביולי 2022. הבנק בוחן את ההשפעות של טיוטת החוזר וממשיך בהיערכותו ליישום ההוראות.

דיווח של תאגידים בנקאיים וחכ"א בישראל לפי כללי החשבונאות המקובלים בארה"ב בנושא חכירות

ביום 1 ביולי 2018 פרסם הפיקוח על הבנקים חוזר בנושא "דיווח של תאגידים בנקאיים וחכ"א בישראל לפי כללי החשבונאות המקובלים בארה"ב בנושא חכירות" המאמץ את כללי החשבונאות המקובלים בארה"ב בנושא חכירות. הנחיות החוזר מיושמות מיום 1 בינואר 2020. השפעת התקן נכון ליום 31 בדצמבר 2020 היא קיטון של כ-0.03% ביחס הון עצמי רובד 1.

למידע נוסף בגין תקן החכירות ראה [ביאור 1.1](#).

חוזר להתאמות להוראות ניהול בנקאי תקין מספר 299 בנושא הון פיקוחי - השפעת יישום כללי חשבונאות בנושא הפסדי אשראי צפויים
 ביום 1 בדצמבר 2020 פרסם הפיקוח על הבנקים חוזר להתאמות ניהול בנקאי תקין מספר 299 בנושא "הון פיקוחי - השפעת יישום כללי חשבונאות בנושא הפסדי אשראי צפויים", הכולל הוראות מעבר שיחולו על השפעת האימוץ לראשונה של הכללים החדשים בנושא הפסדי אשראי צפויים. בהתאם לחוזר ליישום הכללים החדשים, מועד התחולה שלהם על התאגידים הבנקאיים הוא ביום 1 בינואר 2022. במידה וכתוצאה מהיישום לראשונה של כללים אלה יחול קיטון בהון עצמי רובד 1 של הבנק, נטו לאחר השפעת המס, הבנק יהיה רשאי לכלול באופן חלקי בהון עצמי רובד 1 (כלומר להוסיף חזרה להון עצמי רובד 1) את הקיטון בהון עצמי רובד 1 שנרשם ביום היישום לראשונה, וזאת על פני שלוש שנים (תוספת של 75% בשנת היישום לראשונה, עם קיטון של 25% מדי שנה, עד לתוספת של 0% ב-1 בינואר של שנת היישום הרביעית).

למידע נוסף בגין יישום כללי חשבונאות בנושא הפסדי אשראי צפויים ראה [ביאור 1.1.כד](#).

חוזר לתיקון הוראת ניהול בנקאי תקין מספר 202 בנושא מדידה והלימות הון - ההון הפיקוחי והוראת ניהול בנקאי תקין מספר 203 - הגישה הסטנדרטית - סיכוני אשראי

ביום 2 בפברואר 2021 פרסם הפיקוח על הבנקים חוזר בנושא "הפסדי אשראי צפויים ממכשירים פיננסיים", להתאמת הוראות ניהול בנקאי תקין לכללים החדשים בנושא הפסדי אשראי צפויים. בין היתר, עודכנו הוראת ניהול בנקאי תקין מספר 202 בנושא מדידה והלימות הון - הון פיקוחי, והוראת ניהול בנקאי תקין מספר 203 בנושא מדידה והלימות הון - הגישה הסטנדרטית - סיכון אשראי, כך שתאגידים בנקאיים ידרשו, החל מיום 1 בינואר 2022, לנכות מהון עצמי רוברד 1 סכומים לצורך כיסוי בגין הלוואות לדיור שלאורך זמן אינן צוברות.

להלן ניתוח רגישות לגורמים העיקריים המשפיעים על הלימות הון של קבוצת לאומי:

- שינוי היקף נכסי סיכון - נכסי הסיכון של לאומי מסתכמים לסוף דצמבר 2020 בכ-330.9 מיליארד ש"ח. כל גידול של 1 מיליארד ש"ח בנכסי הסיכון, יקטין את יחס הון עצמי רוברד 1 ויחס הון כולל בכ-0.04%.
- שינוי הון עצמי רוברד 1 - הון עצמי רוברד 1 לסוף דצמבר 2020 מסתכם בכ-39.3 מיליארד ש"ח. קיטון ב-100 מיליון ש"ח בהון עצמי רוברד 1, יקטין את יחס הון עצמי רוברד 1 ויחס הון כולל בכ-0.03%.
- שינוי בשער החליפין - פיחות של 1% בשער החליפין של השקל מול כל המטבעות יקטין את יחס הון עצמי רוברד 1 ואת יחס ההון הכולל בכ-0.02%.
- התחייבויות בדבר זכויות עובדים - ההתחייבות האקטוארית לעובדים מהוננת על פי ממוצע נע של שמונה רבעונים של תשואות השוק המושפעות מעקום אג"ח ממשלת ישראל ומרווח אג"ח קונצרני AA בארה"ב. שינוי של 0.1% לאורך עקום הריבית להיוון, בהנחה שהעקום עולה ויורד בצורה אחידה, משמעותה השפעה מצטברת של כ-0.09% ביחס הון עצמי רוברד 1 וביחס ההון הכולל. מזה על פי חישוב ממוצע נע לשמונה רבעונים, השפעה של כ-0.01% ביחס הון עצמי רוברד 1 וביחס ההון הכולל, לרבעון השוטף.

המידע הנ"ל לגבי הלימות הון וניהולה מתייחס לפעולות עתידיות של הבנק, והוא בגדר "מידע צופה פני עתיד". למשמעות מושג זה ראה פרק [מידע צופה פני עתיד](#).

יחס מינוף

יחס המינוף מחושב באחוזים ומוגדר כמדידת הון הרגולטורי מחולק במדידת החשיפה. ההון הרגולטורי לצורך מדידת יחס המינוף הוא הון רוברד 1 כהגדרתו בהוראת ניהול בנקאי תקין מספר 202, בהתאם להתאמות פיקוחיות לעניין חישוב ההון. מדידת החשיפה של תאגיד בנקאי היא סכום החשיפות המאזניות, החשיפות לנגזרים, החשיפות לעסקאות מימון ניירות ערך ופריטים חוץ מאזניים. יחס המינוף הינו מדד משלים ליחס ההון ומהווה מגבלה נוספת על רמת המינוף של המגזר הבנקאי.

יחס המינוף עשוי להיות מושפע מהשינויים בהון הרגולטורי של הבנק. בין היתר, בחישוב יחס המינוף הובאה בחשבון השפעה של יישום תכנית ההתייעלות והתאמות מיישום ריבית ההיוון המחושבת על פני ממוצע נע של תשואת השוק, לתקופה של שמונה רבעונים שהסתיימה במועד הדיווח, בקשר להתחייבויות אקטואריות מסוימות.

31 בדצמבר		
2019	2020	
במיליוני ש"ח		
בנתוני המאוחד		
37,603	39,262	הון רוברד 1
511,820	597,538	סך החשיפות
יחס מינוף		
7.35%	6.57%	יחס מינוף
6.00%	5.50%	יחס מינוף מזערי הנדרש על ידי הפיקוח על הבנקים

למידע נוסף בנושא הלימות הון ומינוף ראה [ביאור 25](#).

למידע נוסף אודות התאמות להוראת השעה בנושא יחס המינוף, ראה סעיף [התאמות להוראת ניהול בנקאי תקין מספר 250](#) לעיל.

יחס המינוף ב-31 בדצמבר 2020 הינו 6.57%, ירידה של כ-0.78% לעומת 31 בדצמבר 2019.

הירידה ביחס המינוף נובעת, בין היתר, מגידול משמעותי בהיקף המאזן, בעיקר כתוצאה מגידול של כ-60 מיליארד ש"ח במזומנים ופיקדונות בבנקים וכ-7 מיליארד ש"ח בניירות ערך.

מגזרי פעילות - גישת ההנהלה

מגזר פעילות - מרכיב בתאגיד הבנקאי אשר עוסק בפעילויות שמהן הוא עשוי להפיק הכנסות ולשאת בהוצאות, תוצאות פעולותיו נבחנות באופן סדיר על ידי ההנהלה והדירקטוריון לצורך קבלת החלטות בנוגע להקצאת משאבים והערכת ביצועיו. כמו כן קיים לגביו מידע פיננסי נפרד.

דיווח מגזרי פעילות על פי גישת ההנהלה מציג את תוצאות הבנק בחלוקה לקווי עסקים, בהתאם למבנה הארגוני של הבנק.

קווי העסקים מתמחים במתן שירות למגזרי לקוחות בעלי מאפיינים וצרכים דומים.

פעילות הבנק בארץ מנוהלת כדלקמן:

1. בנקאית - מתן שירותים בנקאיים ללקוחות הפרטיים והעסקים הקטנים. קו העסקים כולל את מערך המשכנתאות ואת מערך הבנקאות הפרטית. פועל במבנה של ארבעה מערכים: עסקים קטנים, בנקאות פרטית, פרימיום וקמעונאות. השרות והמוצרים מותאמים לכל מגזרי הלקוחות באופן דיפרנציאלי, על פי אופי פעילותם הבנקאית, מאפייניהם וצרכיהם.

2. מסחרית - מתן שירותים בנקאיים ופיננסיים לחברות בינוניות (Middle Market) ובעלי העניין של חברות אלו.

3. עסקית - מתן שירותים בנקאיים ופיננסיים לחברות גדולות ולחברות בינלאומיות במשק, בפעילותן בארץ ובעולם.

4. נדל"ן - מתן שירותים בנקאיים ופיננסיים לענף הבינוי והנדל"ן.

5. שוקי הון - ניהול הנוסטרו של הבנק, ניהול נכסים והתחייבויות וניהול השקעות נכסים פיננסיים.

6. אחר - פעילויות שאינן נזקפות לקווי העסקים האחרים.

תוצאות הפעילות נזקפות לקו העסקים שבו מתנהל חשבון הלקוח.

- הכנסות ריבית נטו - קו העסקים מזוכה בריבית המתקבלת מהלוואות שהעמיד, בניכוי עלות גיוס המקורות (מחיר מעבר). כמו כן, קו העסקים מזוכה במחיר מעבר בגין פיקדונות שגייס בניכוי הריבית ששולמה ללקוחות.

- הכנסות שאינן מריבית (הכנסות מימון שאינן מריבית, עמלות והכנסות אחרות) - מיוחסות לקווי העסקים בהתאם לפעילות הלקוח.

- הוצאות קווי העסקים - כוללות את ההוצאות הישירות של קווי העסקים, וכן מועמסות על קווי העסקים, הוצאות יחידות המטה הנותנות להם שירותים.

תוצאות פעילות קווי העסקים, הן בצד המאזני והן בצד הרווח והפסד, נבחנות באופן שוטף על ידי הדירקטוריון והנהלה. בחינת התוצאות מבוצעת אל מול יעדים הנקבעים במסגרת תכנית עבודה שנתית ומול נתוני תקופה מקבילה אשתקד. כמו כן, מבוצעת בחינה של מגוון מדדים נוספים הנוגעים לפעילות קווי העסקים.

להלן תמצית תוצאות הפעילות לפי גישת ההנהלה

התוצאות של מרבית מגזרי הפעילות השונים לפי גישת ההנהלה הינם בהתאמה למגמות הכלליות של התפתחות ההכנסות והוצאות של הקבוצה. שנת 2020 התאפיינה במדד שלילי של 0.6% בהשוואה למדד חיובי של 0.3% בשנת 2019 ובירידות בריבית בנק ישראל וריבית הפד, מגמות אשר הובילו לקיטון בהכנסות הריבית נטו, בעיקר במגזרי הפעילות הבנקאית, המסחרית והעסקית, מגמות אלו קוזזו חלקית כתוצאה מהגידול ביתרה הממוצעת של נכסים נושאי ריבית במגזרי הפעילות הבנקאית ומסחרית.

ההוצאות להפסדי אשראי בשנת 2020 גדלו משמעותית לעומת שנת 2019 במרבית מגזרי הפעילות בארץ ובפעילות החברות הבנות בחו"ל וזאת כתוצאה מהשפעת השינויים בסביבה המקרו כלכלית על רקע התפרצות נגיף הקורונה והשפעתו על המצב הכלכלי בארץ בעולם ואי הוודאות הקיימת לגבי השלכותיו. לפרטים נוספים ראה סעיף [השפעת משבר הקורונה](#) בפרק סיכומי אשראי.

הקיטון בהוצאות התפעוליות והאחרות בשנת 2020 לעומת שנת 2019 במגזרי הפעילות השונים בארץ נובע בעיקר מירידה בהוצאות השכר והנלוות על רקע הפרשות למענקים, בהתחשב בתוצאות הכספיות, וירידה במצבת העובדים וכן מצמצום פעילויות שונות כתוצאה ממשבר הקורונה.

סך ההכנסות במגזר אחר בשנת 2019 כללו רווח ממכירת לאומי קארד בסך של 314 מיליון ש"ח (לפני השפעת המס) ורווח ממכירה ושיערוך מניות שב"א בסך של 52 מיליון ש"ח (לפני מס), בקיזוז הפסד ממכירת השלוחה ברומניה בסך של כ-99 מיליון ש"ח. בשנת 2020 סך ההכנסות במגזר אחר כללו מכירה של מניות ויזה ארה"ב בסך של כ-86 מיליון ש"ח.

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר 2020											
בנק קמעונאות, פרימיום ובנקאות פרטית	עסקים קטנים	משכנתאות	סך הכל בנקאית	מסחרית	עסקית	נדל"ן	שוקי הון	אחר	חברות	חברות	סך הכל
									בנות בארץ	בנות בחו"ל	
במיליוני ש"ח											
הכנסות ריבית נטו:											
1,126	1,142	2,047	4,315	1,118	880	834	510	-	128	938	8,723
657	(20)	(965)	(328)	34	(252)	(127)	668	-	7	(2)	-
1,783	1,122	1,082	3,987	1,152	628	707	1,178	-	135	936	8,723
הכנסות שאינן מריבית											
1,344	448	22	1,814	416	236	309	948	126	254	263	4,366
3,127	1,570	1,104	5,801	1,568	864	1,016	2,126	126	389	1,199	13,089
הוצאות (הכנסות) בגין הפסדי אשראי											
333	482	178	993	352	762	210	(18)	(33)	4	282	2,552
סך כל ההוצאות התפעוליות והאחרות											
2,610	951	245	3,806	667	227	125	382	871	190	778	7,046
רווח (הפסד) לפני מס											
184	137	681	1,002	549	(125)	681	1,762	(712)	195	139	3,491
הפרשה (הטבה) מס											
63	47	233	343	188	(43)	233	602	(47)	41	39	1,356
רווח (הפסד) נקי המיוחס לבעלי מניות הבנק											
121	90	448	659	361	(82)	448	1,162	(665)	139	80	2,102
יתרה ליום 31 בדצמבר 2020											
27,530	24,253	91,313	143,096	44,626	39,389	31,559	8,700	5,339	790	21,842	295,341
181,676	47,710	-	229,386	65,775	28,390	10,149	90,938	5	-	22,388	447,031
183,752	19,455	-	203,207	25,909	10,043	2,336	585,627	21,484	312,520	16,529	1,177,655

להלן תמצית תוצאות הפעילות לפי גישת ההנהלה (המשך)

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר 2019												
סך הכל	חברות כנות בחו"ל	חברות כנות בארץ	בנק קמעונאות, פרימיום ובנקאות פרטית									
			אחר	שוקי הון	נדל"ן	עסקית	מסחרית	סך הכל בנקאית	משכנתאות	עסקים קטנים	סך הכל	
במיליוני ש"ח												
הכנסות ריבית נטו:												
8,841	1,047	81	1	522	821	888	972	4,509	2,311	1,271	927	מחיצוניים
-	(36)	12	3	192	(194)	(255)	305	(27)	(1,294)	43	1,224	בינמגרי
8,841	1,011	93	4	714	627	633	1,277	4,482	1,017	1,314	2,151	הכנסות ריבית נטו
5,081	279	324	420	1,366	323	205	413	1,751	3	454	1,294	הכנסות שאינן מריבית
13,922	1,290	417	424	2,080	950	838	1,690	6,233	1,020	1,768	3,445	סך כל ההכנסות
609	58	7	(13)	(37)	71	(124)	80	567	7	329	231	הוצאות (הכנסות) בגין הפסדי אשראי
7,908	825	204	1,059	396	133	350	721	4,220	278	1,097	2,845	סך כל ההוצאות התפעוליות והאחרות
5,405	407	206	(622)	1,721	746	612	889	1,446	735	342	369	רווח (הפסד) לפני מס
1,830	72	48	(140)	588	255	209	304	494	251	117	126	הפרשה (הטבה) מס
3,522	297	141	(482)	1,135	491	403	585	952	484	225	243	רווח (הפסד) נקי המיוחס לבעלי מניות הבנק
יתרה ליום 31 בדצמבר 2019												
282,478	22,966	958	5,760	8,358	26,387	37,696	40,661	139,692	85,390	25,110	29,192	אשראי לציבור, נטו
373,644	22,364	-	10	74,326	6,940	20,632	53,313	196,059	-	39,125	156,934	פיקדונות הציבור
1,152,658	17,731	313,901	20,734	547,613	2,294	21,766	24,183	204,436	-	18,175	186,261	נכסים בניהול

מגזרי פעילות פיקוחיים

מגזר פעילות פיקוחי - מרכיב בתאגיד הבנקאי אשר עוסק בפעילויות מסוימות או אשר מאגד לקוחות בסיווגים מסוימים שהוגדרו על ידי הפיקוח על הבנקים.

להלן תיאור מגזרי הפעילות העיקריים שנקבעו על פי הוראות בנק ישראל

1. מגזר משקי בית - אנשים פרטיים, למעט לקוחות הנכללים בבנקאות פרטית.
2. מגזר בנקאות פרטית - אנשים פרטיים אשר היתרה של תיק הנכסים הפיננסיים שיש להם בבנק (לרבות פיקדונות כספיים, תיקי ניירות ערך ונכסים כספיים אחרים) עולה על 3 מיליון ש"ח.
3. מגזר עסקים קטנים וזעירים - עסקים שמחזור פעילותם (מחזור מכירות שנתי או היקף הכנסות שנתי) קטן מ-50 מיליון ש"ח.
4. מגזר עסקים בינוניים - עסקים שמחזור פעילותם גדול או שווה ל-50 מיליון ש"ח וקטן מ-250 מיליון ש"ח.
5. מגזר עסקים גדולים - עסקים שמחזור פעילותם גדול או שווה ל-250 מיליון ש"ח.
6. גופים מוסדיים - כולל קופות גמל, קרנות נאמנות, קרנות פנסיה, קרנות השתלמות, חברות ביטוח, בהתאם להגדרת המפקח על הבנקים.
7. מגזר ניהול פיננסי - כולל את הפעילויות הבאות:
 - א. פעילות למסחר - השקעה בניירות ערך למסחר, פעילות עשיית שוק בניירות ערך ובמכשירים נגזרים, פעילות במכשירים נגזרים שאינם מיועדים לגידור ואינם חלק מניהול הנכסים וההתחייבויות של התאגיד הבנקאי, עסקאות רכש חוזר ושאיילה של ניירות ערך למסחר, מכירה בחסר של ניירות ערך, שירותי חיתום של ניירות ערך.
 - ב. פעילות ניהול נכסים והתחייבויות - לרבות השקעה באגרות חוב זמינות למכירה ובאגרות חוב המוחזקות לפדיון, שלא שויכו למגזרי פעילות אחרים (כאשר ללווה אין חבות לבנק מלבד ניירות ערך), מכשירים נגזרים ומכשירים נגזרים שהם חלק מניהול נכסים והתחייבויות, פיקדונות בבנקים ומבנקים בארץ ובעולם, גידור או הגנה על הפרשי שער של השקעות בשלוחות בחו"ל, פיקדונות בממשלות ושל ממשלות.
 - ג. פעילות השקעה ריאלית - השקעה במניות זמינות למכירה והשקעות בחברות כלולות של עסקים.
 - ד. אחר - שירותי ניהול, תפעול, נאמנות ומשמורת לבנקים, שירותי ייעוץ, פעילויות מכירה וניהול תיקי אשראי, פעילויות פיתוח מוצרים פיננסיים.
8. מגזר אחר - לרבות פעילויות שהופסקו, רווחים מיעודות ותוצאות אחרות הקשורות לזכויות עובדים שלא שויכו למגזרי הפעילות האחרים, פעילויות שלא שויכו למגזרים האחרים, והתאמות בין סך כל הפריטים המיוחסים למגזרים לבין סך הכל הפריטים בדוח הכספי המאוחד.

למידע נוסף ראה [ביאור 29א](#).

להלן תמצית הפעילות לפי מגזרי פעילות פיקוחיים

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר 2020											
סך הכל	פעילות חו"ל	פעילות ישראל									
		משקי בית									
		הלוואות		עסקים		עסקים		עסקים		הלוואות	
		אחר	ניהול פיננסי	גופים מוסדיים	עסקים גדולים	עסקים בינוניים	קטנים וזעירים	בנקאות פרטית	אחר	אחר	לדיר
במיליוני ש"ח											
8,723	936	(6)	1,202	73	1,441	724	1,802	57	1,499	995	הכנסות ריבית נטו
4,366	263	22	1,127	207	549	290	773	151	923	61	הכנסות שאינן מריבית
13,089	1,199	16	2,329	280	1,990	1,014	2,575	208	2,422	1,056	סך כל ההכנסות הוצאות (הכנסות) בגין הפסדי אשראי
2,552	282	-	(29)	(1)	1,001	285	569	-	271	174	סך כל ההוצאות התפעוליות והאחרות
7,046	778	717	321	231	376	421	1,531	83	2,345	243	רווח (הפסד) לפני מס
3,491	139	(701)	2,037	50	613	308	475	125	(194)	639	הוצאות (הכנסות) מס
1,356	39	(229)	804	19	219	117	177	47	(73)	236	רווח נקי (הפסד) המיוחס לבעלי מניות הבנק
2,102	80	(472)	1,220	31	394	191	298	78	(121)	403	
יתרה ליום 31 בדצמבר 2020											
300,631	22,266	-	-	4,386	77,154	29,502	50,658	(320) ^(א)	26,212	90,133	אשראי לציבור, ברוטו
447,031	22,388	-	-	80,499	72,512	47,145	77,259	26,082	121,146	-	פיקדונות הציבור
1,177,655	16,529	-	46,453	844,180	70,151	25,942	67,433	44,850	62,117	-	נכסים בניהול
לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר 2019											
סך הכל	פעילות חו"ל	פעילות ישראל									
		משקי בית									
		הלוואות		עסקים		עסקים		עסקים		הלוואות	
		אחר	ניהול פיננסי	גופים מוסדיים	עסקים גדולים	עסקים בינוניים	קטנים וזעירים	בנקאות פרטית	אחר	אחר	לדיר
במיליוני ש"ח											
8,841	1,011	6	446	174	1,457	863	2,198	115	1,722	849	הכנסות ריבית נטו
5,081	279	369	1,541	170	559	306	760	145	909	43	הכנסות שאינן מריבית
13,922	1,290	375	1,987	344	2,016	1,169	2,958	260	2,631	892	סך כל ההכנסות הוצאות (הכנסות) בגין הפסדי אשראי
609	58	-	(30)	(6)	27	31	372	-	144	13	סך כל ההוצאות התפעוליות והאחרות
7,908	825	813	226	274	497	502	1,581	100	2,848	242	רווח (הפסד) לפני מס
5,405	407	(438)	1,791	76	1,492	636	1,005	160	(361)	637	הוצאות (הכנסות) מס
1,830	72	(214)	677	28	536	229	359	57	(141)	227	רווח נקי (הפסד) המיוחס לבעלי מניות הבנק
3,522	297	(224)	1,099	48	956	407	646	103	(220)	410	
יתרה ליום 31 בדצמבר 2019											
285,806	23,219	-	-	3,399	67,085	28,879	50,605	(346) ^(א)	28,159	84,114	אשראי לציבור, ברוטו
373,644	22,364	-	-	68,329	53,531	40,919	57,988	23,717	106,796	-	פיקדונות הציבור
1,152,658	17,731	-	45,377	819,923	75,156	26,786	52,402	46,867	68,416	-	נכסים בניהול

(א) כולל יתרת הלוואות לדיר ליום 31 בדצמבר 2020 בסך 103 מיליון ש"ח וליום 31 בדצמבר 2019 בסך 107 מיליון ש"ח.

מידע לפי אזורים גיאוגרפיים^(א)

להלן נתונים עיקריים לפי אזורים גיאוגרפיים

	פיקדונות הציבור			אשראי לציבור, נטו			סך הכל מאזן		
	31 בדצמבר			31 בדצמבר			31 בדצמבר		
	השניוני	2019	2020	השניוני	2019	2020	השניוני	2019	2020
	במיליוני ש"ח			במיליוני ש"ח			במיליוני ש"ח		
באחוזים				באחוזים			באחוזים		
ישראל	20.9	351,280	424,643	5.4	259,512	273,499	20.0	438,923	526,844
ארה"ב	2.0	19,137	19,514	(3.2)	17,777	17,213	(1.2)	23,774	23,484
בריטניה	(10.9)	3,227	2,874	(10.8)	5,189	4,629	(6.2)	6,058	5,684
אחרות בחו"ל	-	-	-	-	-	-	(12)	26	23
סך הכל	19.6	373,644	447,031	4.6	282,478	295,341	18.6	468,781	556,035

להלן פירוט התפלגות הרווח הנקי לפי אזורים גיאוגרפיים

	רווח (הפסד) נקי			
	לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר			
	השניוני	2019	2020	
	במיליוני ש"ח			
באחוזים				
ישראל	(36.9)	(1,240)	3,360	2,120
ארה"ב	(46.9)	(107)	228	121
בריטניה	-	(78)	(64)	(142)
רומניה	-	13	(13)	-
אחרות בחו"ל	(72.7)	(8)	11	3
סך הכל	(40.3)	(1,420)	3,522	2,102

(א) מסווג לפי מקום המשרד.

למידע נוסף ראה פרקים [חברות מוחזקות עיקריות](#), [סיכוני אשראי וביאור 29.א.ד.](#)

חברות מוחזקות¹ עיקריות

קבוצת לאומי פועלת בארץ ובחו"ל באמצעות חברות בנות שהינן: בנקים, חברות למימון וחברות לשירותים פיננסיים. כמו כן משקיעה הקבוצה בתאגידיים ריאליים הפועלים בפעילות לא בנקאית.

סך כל השקעות הבנק בחברות מוחזקות (כולל השקעות בשטרי הון) הסתכם ב-31 בדצמבר 2020 בכ-10.8 מיליארד ש"ח לעומת 12.0 מיליארד ש"ח ב-31 בדצמבר 2019. הירידה בסך ההשקעות נובעת בעיקר מפירעון של שטרי הון. התרומה של החברות המוחזקות לרווח הנקי של הקבוצה הסתכמה בשנת 2020 בסך 166 מיליון ש"ח לעומת בסך 333 מיליון ש"ח בשנת 2019.

למידע בנוגע להשקעה והתרומה לרווח הקבוצה של כל אחת מהחברות העיקריות - ראה [ביאור 15](#).

חברות מאוחדות בארץ

סך כל השקעות הבנק (כולל השקעות בשטרי הון) בחברות המאוחדות בארץ הסתכם ב-31 בדצמבר 2020 ב-7,243 מיליון ש"ח, לעומת 8,062 מיליון ש"ח ב-31 בדצמבר 2019. התרומה שלהן לרווח הנקי של הקבוצה הסתכמה בשנת 2020 בכ-139 מיליון ש"ח, בהשוואה ל-141 מיליון ש"ח בשנת 2019, קיטון של 1.4%. תשואת הקבוצה על ההשקעה בחברות מאוחדות בארץ היתה בשנת 2020 2.0% לעומת 2.3% בשנת 2019.

לאומי פרטנרס בע"מ

לאומי פרטנרס מהווה את זרוע הבנקאות להשקעות של קבוצת לאומי.

את שנת 2020 סיימה לאומי פרטנרס ברווח נקי של כ-106 מיליון ש"ח אשר נבע בעיקר מהשקעות ומהכנסות מעמלות בהשוואה לרווח של כ-141 מיליון ש"ח בשנת 2019.

ההון העצמי הסתכם ב-31 בדצמבר 2020 ב-3,634 מיליון ש"ח, לעומת 1,961 מיליון ש"ח בסוף 2019.

ביום 19 ביולי 2020 אישר בנק ישראל את בקשת בנק לאומי להגדיל בהדרגה את היקף ההשקעות הריאליות בקבוצת לאומי (המבוצעות נכון להיום באמצעות לאומי פרטנרס) עד לסכום מירבי של 12.5% מההון העצמי של הבנק.

לצורך מימון הגידול בהשקעות כאמור, וכחלק מהליך שינוי מבני בקבוצת לאומי שמטרתו ריכוז ההשקעות הריאליות של הקבוצה בחברה אחת (לאומי פרטנרס), השקיעו לאומי אחזקות פיננסיות בע"מ ולאומי החזקות ריאליות בע"מ (חברות בנות של בנק לאומי) בלאומי פרטנרס סך של כ-1,570 מיליון ש"ח כנגד הקצאת מניות רגילות ב' וסך של 795 מיליון ש"ח כנגד שטרי הון.

לאומי פרטנרס עוסקת בארבעה תחומי פעילות עיקריים:

- ניהול תיק ההשקעות הריאליות של קבוצת לאומי**
לאומי פרטנרס (להלן - החברה) עוסקת בייזום, איתור וביצוע של השקעות ישירות ועקיפות בחברות, בפרויקטים ובקרנות השקעה פרטיות.
מדיניות ההשקעות הריאליות של קבוצת לאומי מותאמת לתיאבון הסיכון שלה ולמגבלות חוק הבנקאות (רישוי), ולפיכך כוללת החזקות מיעוט בלבד (עד 20% מכל אחד מאמצעי השליטה, וללא שליטה). החברה מתמקדת בהשקעות בעלות אופק בינוני וארוך, המתאימות למדיניות שנקבעה. אסטרטגיית ההשקעות הריאליות קובעת העדפה לחברות פרטיות ולהיתכנות מימוש גבוהה.
במהלך שנת 2020 החברה ביצעה השקעות חדשות בחברות, קרנות והלוואות מזנין בהיקף של כ-623 מיליון ש"ח. כמו כן התחייבה להשקעות נוספות בסך של כ-233 מיליון ש"ח. יתרת ההתחייבויות של החברה להשקעה בקרנות ההשקעה הפרטיות הסתכמה ב-31 בדצמבר 2020 בכ-592 מיליון ש"ח. יתרת ההשקעות הריאליות של החברה ליום 31 בדצמבר 2020 היא כ-3.14 מיליארד ש"ח.
- חיתום, יעוץ וניהול של גיוסי הון פרטיים וציבוריים בישראל**
באמצעות חברת הבת לאומי פרטנרס חתמים בע"מ, מעניקה החברה מגוון רחב של שירותים בתחום החיתום והיעוץ לחברות ולבעלי ענין.
בשנת 2020 השתתפה לאומי פרטנרס חתמים בהנפקות ציבוריות בהיקף כולל של כ-18 מיליארד ש"ח, והובילה כ-33 הנפקות ציבוריות בהיקף של כ-6.2 מיליארד ש"ח.
- יעוץ וניהול תהליכי מיזוגים ורכישות (M&A) וגיוסי הון**
השירותים ניתנים לחברות ישראליות וזרות המבקשות לבצע התרחבות אסטרטגית באמצעות רכישות, או למשקיעים או בעלי שליטה המעוניינים למכור או להקטין את השקעותיהם.

¹ להגדרת חברות מוחזקות - ראה [ביאור 2.1](#).

סל השירותים במסגרת זו כולל: סיוע באפיון הצרכים והמטרות האסטרטגיים של החברה, אפיון ההשקעה/המשקיע האופטימלי להגשמת מטרות אלה, איתור על בסיס גלובלי של מטרות ההשקעה/משקיעים, סיוע ביצירת מגעים עם חברת המטרה, ליווי המו"מ עד למיצוי, בניית עסקה (Deal Structuring) באופן שישרת את מטרות הלקוח, וסיוע בגישה למקורות מימון לעסקה.

בפעילותה משתפת לאומי פרטנרס פעולה עם בתי השקעות וגורמים אחרים בארץ ובחו"ל.

בדצמבר 2019 חתמה לאומי פרטנרס על מסמך עקרונות לא מחייב עם חטיבת הבנקאות להשקעות של הבנק הבינלאומי Macquarie לשיתוף פעולה בלעדי בתחום הבנקאות להשקעות. שיתוף הפעולה יחול לגבי עסקאות גיוס הון ועסקאות מיזוגים ורכישות של חברות ישראליות וחברות בעלות זיקה לישראל שהצד השני להן איננו ישראלי.

4. ביצוע ניתוחים כלכליים והערכות שווי

החברה, באמצעות חברת הבת לאומי פרטנרס מחקרים, עוסקת בביצוע ניתוחים כלכליים והערכות שווי בעיקר לקבוצת לאומי וכן לגופים כלכליים חיצוניים.

ביום 12 באוקטובר 2020 אישרה הרשות הלאומית לחדשנות טכנולוגית ללאומי פרטנרס בע"מ מסגרת השקעה של 225 מיליון ש"ח במסגרת מסלול הטבה מספר 43 של הרשות.

במסגרת זו, השקעות בחברות טכנולוגיה העומדות בתנאי מסלול ההטבה תהיינה זכאיות להגנה מפני הפסד של עד 40% ביחס לכלל ההשקעות שתיעשנה במסגרתו.

חברות מאוחדות (שלוחות) בחו"ל

סך כל ההשקעות של הבנק (כולל השקעות בשטרי הון) בשלוחות בחו"ל בסוף 2020 הסתכם ב-3,543 מיליון ש"ח בהשוואה ל-3,874 מיליון ש"ח בסוף 2019. התרומה של השלוחות בחו"ל לרווח הנקי בשקלים של הקבוצה בשנת 2020 הסתכמה ברווח בסך 25 מיליון ש"ח לעומת 189 מיליון ש"ח בשנת 2019.

לבנק שלוחות בארה"ב ובריטניה. בנוסף, בשנת 2020 החל הבנק בתהליך סגירה של הנציגות שהפעיל בסין.

למידע נוסף בנוגע לתרומת השלוחות לרווח הקבוצה - ראה [ביאור 15](#).

בנק לאומי ארה"ב

בנק לאומי ארה"ב (BLUSA) התאגד בשנת 1968 והוא בעל רישיון לבנק מסחרי ממדינת ניו יורק וחבר ב-FDIC (החברה לביטוח פיקדונות).

BLUSA מחזיקה שליטה מלאה ב-LISI, הפועלת בעיקר בתחום מסחר בניירות ערך עבור לקוחות BLUSA.

BLUSA עוסקת בבנקאות מסחרית, בעיקר מימון מסחרי לחברות מקומיות (Middle Market) ומול חברות ישראליות הפועלות בארה"ב, וכן בבנקאות פרטיות לתושבי ארה"ב ולתושבי חוץ. עיקר הפעילות המסחרית הינה בתחומי נדל"ן, הייטק, בתי אבות ומסחר. BLUSA פועלת באמצעות חמישה סניפים בניו יורק, קליפורניה, פלורידה ואילינוי וכן נציגות בישראל.

ביום 30 בינואר 2020 התקבלה החלטה על חלוקת דיבידנד בסך של 73 מיליון דולר. החלוקה בפועל התבצעה בתחילת חודש מרס 2020. חלקו היחסי של בנק לאומי מכח החזקותיו ב-BLC, הינו 61.8 מיליון דולר.

הרווח הנקי של BLUSA בשנת 2020 הסתכם לסך של כ-49 מיליון דולר בהשוואה לסך של כ-75 מיליון דולר בתקופה המקבילה אשתקד, קיטון בשיעור של 35% הקיטון ברווח הנקי נובע בעיקר מהוצאות הפסדי אשראי שנרשמו עקב משבר הקורונה.

התשואה להון בשנת 2020 עמדה על שיעור של כ-6% בהשוואה לכ-9% בשנת 2019.

סך המאזן של BLUSA בשנת 2020 הסתכם לסך כ-7,224 מיליון דולר לעומת 6,884 מיליון דולר בשנת 2019, גידול בשיעור של 5%.

בנק לאומי בריטניה (BLUK)

בנק לאומי בריטניה פי.א.ל.סי. (בנק לאומי בריטניה) נוסד בשנת 1959 וממשיך בפעילות הקבוצה באנגליה, שהחלה בשנת 1902. לאומי בריטניה מחזיקה שליטה מלאה ב-Leumi ABL Limited, הפועלת בעיקר בתחום של מימון חייבים.

בנק לאומי בריטניה עוסק בבנקאות מסחרית. פעילות זו כוללת מימון נדל"ן, סחר בינלאומי וכן מימון חברות ישראליות הפעילות באירופה בכלל ובאנגליה בפרט. מימון הנדל"ן כולל מימון מגוון פעילויות בבריטניה ובמערב אירופה ובכלל זה השקעות ופיתוח של נדל"ן למגורים ומימון נדל"ן מסחרי (בעיקר בתי מלון, בתי אבות ומעונות סטודנטים). המימון ניתן הן ללקוחות מקומיים והן לתושבי חוץ (בעיקר ישראלים).

בנק לאומי בריטניה מפוקח על ידי ה-PRA (Prudent Regulation Authority) וה-FCA (Financial Conduct Authority) שהינן זרועות של הבנק המרכזי בבריטניה.

ההפסד הנקי של BLUK בשנת 2020 הסתכם לסך של כ-4) מיליון ליש"ט בהשוואה לרווח בסך של כ-10 מיליון ליש"ט בתקופה המקבילה אשתקד.

התשואה להון בשנת 2020 עמדה על שיעור של כ-2% (2%) בהשוואה לכ-4.5% בשנת 2019.

סך המאזן של BLUK בשנת 2020 הסתכם לסך כ-1,306 מיליון ליש"ט לעומת 1,334 מיליון ליש"ט בשנת 2019, קיטון בשיעור של 2%.

החשיפה לסיכונים ודרכי ניהולם

ניהול סיכונים בלאומי

הפעילות העסקית של הבנק כרוכה בניהול סיכונים פיננסיים ושיאנים פיננסיים. הסיכונים הפיננסיים המרכזיים אותם מנהל הבנק הינם: סיכונים אשראי שהינם אינטגרליים בעיסוק הליבה של הבנק וכן סיכונים שוק ונזילות. לצד ניהול הסיכונים הפיננסיים, פעילות הבנק כרוכה בסיכונים שאינם פיננסיים אשר ניהולם הינו תנאי הכרחי לעמידה במטרות השוטפות ובמטרות ארוכות הטווח של הקבוצה. בין סיכונים אלה נכללים סיכונים תפעוליים, לרבות סיכונים טכנולוגיים וסייבר, סיכון רגולציה, סיכון ציות, סיכון משפטי, סיכון מוניטין, סיכון אסטרטגי, סיכון מודלים, סיכון סביבתי, סיכון הבנקאות ההוגנת (conduct) וסיכון מאקרו-כלכלי.

אסטרטגיית ניהול הסיכונים בלאומי הינה שמירה על יציבות הקבוצה ותמיכה בהשגת היעדים העסקיים. מטרת אלו מושגת תוך עמידה בתיאבון הסיכון שהוגדר, במדיניות ובמגבלות הנגזרות מהם, אשר יוצרים גבולות גזרה לפעילות העסקית. מסגרת ניהול הסיכונים כוללת מנגנונים לזיהוי סיכונים ואמידתם, הגדרת מבנה ארגוני ותחומי אחריות לניהולם לרבות מנגנוני בקרה ודיווח נאותים. בבנק מתבצעת פעילות מתמדת לשרוג תשתית ניהול הסיכונים וניתוח תמונת הסיכון, דבר המאפשר קבלת החלטות באופן מושכל.

המבנה הארגוני של ניהול הסיכונים בקבוצת לאומי

ניהול הסיכונים בלאומי מבוסס על שלושה "קווי הגנה" כפי שנדרש בהוראת ניהול בנקאי תקין מספר 310 - "ניהול סיכונים".

1. קו הגנה ראשון - הנהלות קווי העסקים, יחידות התמך ולאומי טכנולוגיות נושאות באחריות מלאה לניהול הסיכונים המובנים במוצרים, בפעילויות, בתהליכים ובמערכות הנתונות לאחריותם וליישום סביבת בקרה נאותה על פעילותה באמצעות תהליכי זיהוי, מדידה, ניטור, בקרה, הפחתה ודיווח.

2. קו הגנה שני - החטיבה לניהול סיכונים, שהינה פונקציה בלתי תלויה האחראית לתכנון ולפיתוח של מסגרת העבודה הכוללת לניהול סיכונים בבנק. תחומי האחריות המרכזיים של החטיבה לניהול סיכונים עומדים בהגדרת הוראת ניהול בנקאי תקין מספר 310, לרבות אחריות על ניהול הסיכונים ברמת הקבוצה והבנק, יצירת תמונה כוללת ועדכנית של הסיכון לצורך קבלת החלטות, הובלה בכתיבת מדיניות הסיכונים של לאומי בכל הסיכונים המרכזיים, סיוע לדירקטוריון בגיבוש תיאבון הסיכון של הבנק והובלת תהליך הערכת נאותות הלימות ההון (ICAAP).

קו ההגנה השני כולל פונקציות נוספות, כגון: היועצת המשפטית הראשית של הבנק האחראית על ניהול הסיכונים המשפטיים והחשבונאי הראשי אשר באחריותו הדיווח הכספי וה-SOX.

3. קו הגנה שלישי - הביקורת הפנימית כפופה ישירות לדירקטוריון. באחריות הביקורת הפנימית ביצוע ביקורת בלתי תלויה ואובייקטיבית תוך אתגור של הבקורות, התהליכים והמערכות הממוכנות בתאגיד הבנקאי. הביקורת מתבצעת לרוב בדיעבד, על קו ההגנה הראשון והשני תוך וידוא יישום הוראות חוק והנחיות של ההנהלה והדירקטוריון.

דירקטוריון הבנק אחראי, בין השאר, על התוויית אסטרטגיית הסיכון הכוללת לרבות תיאבון הסיכון, פיקוח על מסגרת ניהול הסיכונים בקבוצה, אישור המבנה הארגוני, אישור מדיניות ניהול סיכונים עבור כל אחד מהסיכונים המהותיים, פיקוח ואתגור של רמות הסיכון אליהם נחשפים הקבוצה והבנק תוך וידוא הלימה לתיאבון הסיכון וציות להוראות חוק ורגולציה.

מנהלת הסיכונים הראשית, אשר הינה חברת הנהלת הבנק וראש החטיבה לניהול סיכונים, אחראית להובלת ניהול הסיכונים העיקריים בקבוצה ובבנק.

בכפוף למנהלת הסיכונים הראשית מכהנים ראש מערך וראשי אגפים לניהול הסיכונים השונים, שניהולם באחריות החטיבה לניהול סיכונים, ובהם סיכונים אשראי, סיכונים שוק, סיכונים תפעוליים וסיכונים מודלים.

ביום 1 בינואר 2021 חל שינוי במבנה הארגוני של החטיבה לניהול סיכונים במסגרתו מערך הציות הוכפף לחטיבה לניהול סיכונים.

הבנק פועל ליישום מסגרת ניהול סיכונים קבוצתית, הכוללת עקרונות בתחום הממשל התאגידי ובקרה, ככל שאינם סותרים את הוראות החוק והרגולציה המקומית בשלוחות. בכל חברת בת בארץ ובחו"ל מונה מנהל סיכונים ראשי אשר כפוף ניהולית למנכ"ל חברת הבת ובכפיפות מקצועית עקיפה (Dotted Line) למנהלת הסיכונים הראשית של הקבוצה.

שינויים בסביבת הסיכון והשפעתם על הקבוצה

התפשטות נגיף הקורונה בחודש ינואר 2020 החלה להשפיע על מרבית מדינות העולם במהלך הרבעון הראשון של שנת 2020 ולאחרונה הוחרפה מהירות התפשטות הנגיף בעקבות הופעה של מוטציות שונות. משבר הקורונה הינו אירוע משמעותי מתמשך המשבש את הפעילות העסקית והכלכלית ומלווה בחוסר וודאות משמעותית לגבי אורכו ומידת השפעתו. פרופיל הסיכון של לאומי נבחן רבעוני במסגרת דוח החשיפות המדווח לדירקטוריון אחת לרבעון. בחינת פרופיל הסיכון מתבצעת, בין השאר, באמצעות מתודולוגיה לסיווג רמת החומרה של החשיפות לסיכונים השונים. המתודולוגיה מבוססת על כימות השפעת התממשות תרחישים שונים על הון הקבוצה, קרי על יציבותה, וכוללת גם "הערכות מומחה" מקרב הגורמים הרלוונטיים בבנק. שינויים בחומרת גורמי הסיכון על רקע משבר הקורונה ראה [טבלת חומרת גורמי סיכון](#). תהליך הערכת נאותות הלימות ההון (ICAAP – Internal Capital Adequacy Assessment Process).

תהליך הערכת נאותות הלימות ההון (ICAAP) משמש לצורך בחינת היקף ההון הדרוש לתמיכה בסיכונים השונים, הן במצב עסקים רגיל והן תחת תרחיש קיצון, שהקבוצה חשופה אליהם. מביצוע התהליך עולה כי לבנק יש הון ונזילות הולמים להתמודדות עם כלל הסיכונים שזוהו, הן במצב עסקים רגיל והן בהתממשות תרחישי קיצון חמורים. תוצרי התהליך מרוכזים במסמך ה-ICAAP שהוגש לפיקוח על הבנקים בפברואר 2021.

למידע נוסף, ראה פרק מידע נוסף על חשיפה לסיכון והערכתו [דוח על הסיכונים ליום 31 בדצמבר 2020](#).

תיאבון הסיכון של הקבוצה

תיאבון הסיכון של הקבוצה מתווה את גבולות הגזרה לפעילות העסקית, הן בשגרה והן תחת תרחיש קיצון. תיאבון הסיכון מותאם לאסטרטגיה של לאומי ולגבולות המיקוד העסקי שבהם בחר להתמקד בפועל ובראייה צופה פני עתיד. תיאבון הסיכון מתייחס לאופן ההתנהלות של לאומי בזיהוי, מדידה, בקרה, ניהול והפחתה של הסיכונים, כאשר להתנהלות זו השפעה ישירה על פרופיל הסיכון השיורי של הקבוצה. מגבלות תיאבון הסיכון נבחנות מידי שנה ומאושרות על ידי הדירקטוריון במסגרת תהליך ה-ICAAP. בפברואר 2021 אושר תיאבון הסיכון העדכני של הקבוצה כחלק ממסמך ה-ICAAP.

מסמך תיאבון הסיכון מהווה נקודת ייחוס למסמכי המדיניות הספציפיים לכל סוג סיכון אשר בהם מפורטות מגבלות סיכון נוספות והנחיות לניהול הסיכון.

הצהרת תיאבון הסיכון של הקבוצה דנה בהיקף וסוגי הסיכון המצרפי שהבנק מעוניין לשאת על מנת להשיג את היעדים העסקיים שלו. נקבעו מדדים בתחומים שונים, הן כמותיים והן איכותיים, המבוססים על הנחות צופות פני עתיד אשר מבטאים את הצהרות תיאבון הסיכון המצרפי של הקבוצה.

שימוש במבחני קיצון במסגרת ניהול הסיכונים

ביצוע מבחן קיצון אחיד הינו סטנדרט בין-לאומי מקובל ונדרש בהתאם להמלצות ועדת באזל, ותורם להבנת מוקדי הסיכון להם חשופה המערכת הבנקאית ובנק בודד. תהליך זה מחזק את השקיפות במערכת הבנקאית, מאפשר לבחון את עמידותם של התאגידים הבנקאיים במצב של התפתחות תנאי שוק שליליים ולהשוות ביניהם. התהליך תומך בשיפור המתודולוגיות והבנת גורמי הסיכון בתאגידים הבנקאיים ובפיקוח על הבנקים.

על רקע התפתחות אירוע נגיף הקורונה והשלכותיו על הפעילות הכלכלית ביצע הבנק בחודשים יוני 2020 ונובמבר 2020 תרחישים אחידים בנושא "משבר הקורונה". בנוסף, בקבוצת לאומי קיים סט של מבחני קיצון פנימיים המתעדכן באופן שוטף, במטרה לבחון מוקדי סיכון עיקריים לאור ההתפתחויות השונות בסביבה בה פועל הבנק.

השפעת מבחני הקיצון החמורים ביותר נבחנת גם לגבי תכנון ההון של הקבוצה במטרה לבדוק שהקבוצה עומדת בכל המגבלות הרגולטוריות והפנימיות שנקבעו בקשר להתממשות התרחישים.

למידע נוסף, ראה פרק מידע נוסף על חשיפה לסיכון והערכתו [דוח על הסיכונים ליום 31 בדצמבר 2020](#).

סיכוני אשראי

אשראי הינו פעילות ליבה מרכזית של הבנק והקבוצה, המתקיימת באופן מבוזר במספר קווי עסקים.

סיכון האשראי הינו סיכון של הבנק להפסד כתוצאה מהאפשרות שצד נגדי לא יעמוד בהחייבויותיו כלפי התאגיד הבנקאי כפי שסוכמו.

פעילויות היוצרות סיכון אשראי כוללות סיכון אשראי מאזני וסיכון אשראי חוץ מאזני, לרבות: אשראי לציבור, אשראי לבנקים, אשראי לממשלות, פיקדונות בבנקים, השקעות באגרות חוב.

הבנק מיישם מדיניות כוללת לניהול סיכון האשראי בהתאם לנדרש בהוראת ניהול בנקאי תקין מספר 311 בנושא ניהול סיכון אשראי ובהוראת ניהול בנקאי תקין מספר 314 בנושא הערכה נאותה של סיכונים אשראי ומדידה נאותה של חובות, ובכלל זה האחריות של ההנהלה והדירקטוריון. כמו כן, הבנק מקפיד על ניהול הסיכון בהתאם להנחיות ודרישות נוספות שנכללות בהוראות הפיקוח על הבנקים תוך יישום ממשל תאגידי שכולל שלושה "קווי הגנה".

במסגרת ניהול סיכונים אשראי מנטר הבנק את איכות תיק האשראי, לרבות נאותות כוללת של ההפרשה להפסדי אשראי לכיסוי ההפסדים הגלומים בתיק האשראי, ריכוזיות תיק האשראי ופעילות לפי מוצרים עיקריים, כגון: אשראי לענף בינוי ונדל"ן, הלוואות לדיר, אשראי לאנשים פרטיים ואשראי ממונף.

במהלך שנת 2020 בוצעו התאמות בניהול סיכון האשראי ובתיאבון הסיכון ונקבעו מעת לעת הוראות שעה למדיניות האשראי.

לא חלו שינויים מהותיים בשנת 2020 במבנה הממשל התאגידי הקשור לסיכון אשראי.

השפעת משבר הקורונה

משבר הקורונה הינו אירוע משמעותי מתמשך המשבש את הפעילות העסקית והכלכלית ומלווה בחוסר וודאות משמעותית לגבי אורכו ומידת השפעתו. השלכות המשבר על הכלכלה העולמית והמקומית הינן משמעותיות ומלוות בירידה ניכרת של התוצר הגלובלי בשנת 2020 ובראשית שנת 2021, ובהתאם לכך תתכן גם השפעה מהותית על עסקי הבנק.

במשק עם שיעורי תחלואה גבוהים, דרך ההתמודדות עם הנגיף כוללת הקפדה על כללי ריחוק חברתי, לרבות סגרים, דבר אשר ממשיך ומשבש את הפעילות הכלכלית התקינה. ככל שתהליך ההתחסנות בישראל ימשיך ויתקדם בהצלחה, תוך כדי השגת התחסנות וחסניות טבעית של רוב גדול מהאוכלוסייה, האפשרות להמשיך ולפתוח פעילויות שונות במשק תגבר וזאת תוך כדי היווצרות מצב של חזרה מהירה יחסית של ביקושים לשוק כתוצאה מהשיפור הצפוי במצבם של משקי הבית. בהיעדר שליטה במצב התחלואה משבר הקורונה בהיבטיו הכלכליים והרפואיים עלול להימשך עוד פרק זמן.

בשים לב לאופיו הייחודי של המשבר ההשפעות השליליות שלו הינן בלתי אחידות ומוגדשות יותר בענפים המושפעים באופן ישיר מההגבלות על הפעילות, בראשן מגבלת ההתקהלות והריחוק החברתי. קיימים ענפים במעגל הפגיעה הראשון בהם נגרמה פגיעה משמעותית דוגמת: תיירות, תעופה, תרבות ובידור ושירותי אוכל, וכן השפעות עקיפות משמעותיות על מכלול רחב של ענפים בתחומי המסחר והשירותים וכן נדל"ן שאיננו למגורים.

התכניות הממשלתיות לסיוע בגין משבר הקורונה תמכו במצבם הכלכלי של משקי הבית. עם זאת, השלכות הצעדים המגבילים והסגרים מכבידים על שוק העבודה ומצב התעסוקה. מניסיון העבר לפרמטר זה עלולה להיות השפעה שלילית על תיק האשראי למשקי הבית.

לאור אופיו המתמשך של המשבר, טרם ניתן לאמוד את עוצמת הפגיעה בתיק האשראי של הבנק. הבנק בוחן את יכולתו לעמוד בהתפתחויות השליליות באמצעות תרחישי קיצון מערכתיים, ובכלל זה עורך תרחישי קיצון אחידים לבקשת הפיקוח על הבנקים.

כמו כן, לאור העלייה ברמת הסיכון, חודדו דגשים בהעמדת אשראי בתקופת המשבר, ומתבצע ניטור ומעקב שוטף אחר מוקדי סיכון וההתפתחויות בשוק על מנת להיערך מבעוד מועד ולהתאים את הפעילות לכשיידרש.

לצד זאת בוחן הבנק את הדרכים למתן סיוע ללקוחותיו שנקלעו למשבר זמני ואשר להערכת הבנק יצלחו את המשבר. במסגרת זו מובאות בחשבון השפעות המשבר ונעשית בחינה מעמיקה של הלקוחות נוכח המשבר.

כחלק ממאמציו של הבנק לתמוך בצרכי לקוחותיו ולצלוח את המשבר, העמיד הבנק אשראי ללקוחותיו באמצעות הקרנות בערבות מדינה לאשראי לעסקים ואשר בקשות לשינוי בתנאי הלוואות של לקוחות משקי הבית ולקוחות עסקיים שנקלעו למשבר זמני.

בעקבות המשבר גדלו ההוצאות להפסדי אשראי והסתכמו בשנת 2020 בסך של 2,552 מיליון ש"ח. עיקר הגידול הינו בהפרשה הקבוצתית להפסדי אשראי.

ההפרשה להפסדי אשראי של הבנק מייצגת את אומדני הבנק. הפרשה זו מהווה אומדן המבוסס על שיקול דעת משמעותי שהופעל בתקופה המדווחת בסביבה משתנה המאופיינת בחוסר וודאות חריג.

תהליך ההפרשה כולל שלושה שלבים מרכזיים, אשר הותאמו לנסיבות המשבר:

- זיהוי ואיתור לווים בעלי אינדיקטורים שליליים, לרבות לווים אשר נפגעו ממשבר הקורונה, או פועלים בענפי משק אשר חשופים יותר להשפעות השליליות של המשבר. הבנק שם דגש רב על תהליכי חיתום אשראי קפדניים ופעילויות הניטור והלווי על מנת להבין את התפתחות הסיכונים הגלומים בתיק האשראי, להיערך מבעוד מועד ולבצע התאמות נדרשות. בתוך כך, עורך הבנק בחינה זהירה של הצורך להחמיר את דירוג הסיכון והסיווג של חובות שעלולים להיות מושפעים לרעה מהמשבר.
- ביצוע הוצאות להפסדי אשראי ביחס לחובות פגומים ברמה הפרטנית (Individual).
- ביצוע הפרשות המבטאות את ההפסד הצפוי לבנק ברמה הקבוצתית (Collective). במסגרת זו, מתבסס הבנק על מידע הקיים בידיו, כגון: היקף המחיקות, פרופיל הסיכון של ענף המשק, סיווג החוב, תיאכון הסיכון, תנאי הכלכלה וכיו"ב. לאורך שנת 2020, הושם דגש על השינוי במאפייני הסיכון של הלקוחות ושל ענפי המשק השונים ובהערכות הכלכליות, בהתייחס, בין היתר, לשיעור האבטלה והצמיחה. החמרה בכל אחד מפרמטרים אלה צפויה להביא להגדלת ההפרשה להפסדי אשראי. שיעור האבטלה על פי הגדרה רחבה של ה"למ"ס (ההגדרה הרגילה בתוספת הנעדרים זמנית בשל חל"ת וירידה בשיעור ההשתתפות) הסתכם בחודש דצמבר 2020 בכ-16.3%. שיעור הצמיחה היה בשנת 2020 שלילי כאשר התמ"ג ירד בכ-2.4%, שיעור ירידה מתון ביחס לתחזיות הגופים השונים, ציבוריים ופרטיים, שניתנו במהלך השנה. זאת ועוד, בתהליך גיבוש אומדני ההפרשה משולבת בחינה של מצב הלקוחות אשר נפגעו מהמשבר במישורו, או הפועלים בענפי משק אשר חשופים יותר להשפעות השליליות של המשבר, כגון תעופה, תיירות, הארחה, הסעדה, בילוי ופנאי ואנרגיה. במסגרת זו, גובש מנגנון לבחינה ולמיפוי של קבוצות סיכון לפי מידת עוצמת פגיעתן מהמשבר מחד, ולפי מידת סיכויי התאוששות שלהן, מאידך. בשלב הבא, נאמדה האפשרות שחלק מסוים מלקוחות אלה יחוו הידרדרות במצבם הכספי עד כדי סיווגים בסיווג בעייתי או קרות אירוע הפסד. מנגנון זה כולל שורה של משתנים שונים שהתוספו לתהליך ההפרשה השגרתי המתואר לעיל כגון: דירוגי סיכון והסתברויות לכשל אשראי, הנחות בדבר הפסד בהינתן כשל אשראי, הערכות בדבר היקף הלקוחות שנפגעו מהמשבר באופן שעלול להביא לעליית סיכון האשראי בגינם, הערכות בדבר מצב הפיגורים וכיוצא באלה. במסגרת זו חושבו מספר תרחישים המייצגים נסיבות ומצבים אשר לדעת ההנהלה הינם במנעד הסבירות, להם יוחסו משקלות לצורך כימות האומדן הטוב ביותר. יודגש כי בעטייה של אי הוודאות הרבה האופפת את הנסיבות הנוכחיות - ובהתאם - הקושי הקיים בזיהוי, הכרה ומדידה של הפסדי האשראי, אומדן הפסדי האשראי בצל המשבר הינו תוצאה של הנחות והערכות אשר בשלב זה קשה עד מאד לקבוע את סבירותן. קושי זה מתגבר על רקע פעולות למיתון השפעות המשבר אשר עשויות לטשטש את השלכותיו על סיכון האשראי של הלקוחות, כגון דחיות תשלומים ותכניות הסיוע הממשלתי.

נוכח ההשתנות התכופה בתנאים הכלכליים והמשקיים, בחן הבנק במהלך שנת 2020 את הפרמטרים המרכזיים בתהליך ההפרשה וביצע את העדכונים שנמצאו מתאימים. עם זאת, שינויים נוספים בהערכות, באומדנים ובתחזיות של ההנהלה יכולים להשפיע באופן משמעותי על ההפרשה להפסדי אשראי.

הערכות ותחזיות כלכליות ואחרות באשר למשך המשבר וחומרתו עלולות להשתנות באופן תכוף ומשמעותי, ולפיכך נתונות בחוסר וודאות גבוה. משכך, קשה להעריך או לצפות כיצד ישתנה מצב הלקוחות והתנהגותם.

קשה להעריך כיצד שינויים פוטנציאליים במשתנה כלשהו עלולים להשפיע על ההפרשה להפסדי אשראי בכללותה, הואיל וההנהלה מתחשבת במנעד רחב של גורמים, מדדים ואינדיקטורים בתהליך גיבוש האומדן. ייתכן שינויים במשתנים אלה לא יחולו באותו שיעור, או לא יהיו עקביים בהשפעתם על הרכיבים השונים של תיק האשראי. יתר על כן, שינויים עתידיים באומדן ההפרשה להפסדי אשראי יכולים לנבוע מגורמים שונים ומגוונים, כגון שינויים ביתרות האשראי, תמהיל האשראי הענפי, איכות הלווים, מחיקות, סיווגים חשבונאיים וכיוצא באלה.

למרות האמור לעיל, על מנת להמחיש את רגישות ההפרשה וכדי לבחון את ההשפעה האלטרנטיבית של הנחות והערכות אחרות, השתמש הבנק בתרחישים השונים אשר גובשו לצורך בסיס האומדן, והשווה אותם ליתרת ההפרשה שהוכרה במועד המאזן וכומתה על בסיס הקצאת משקלות לתרחישים אלה. במסגרת זו, הניח הבנק שבתרחיש אופטימי היקף הלקוחות החשופים למשבר אשר יחוו הידרדרות שתביא להחמרת סיווגם ו/או שיעור ההפרשה בגינם יהיה נמוך יותר ביחס לאומדנים בתרחיש הבסיס וזאת בהתבסס על שורה של משתנים שונים כמתואר לעיל, נסיבות שעשויות להיות מלוות ברמת אבטלה נמוכה מזו הקיימת בהערכות הבסיס לצד צמיחה בשיעור גבוה יותר מזה שבהערכות הבסיס. מאידך, הניח הבנק באופן אלטרנטיבי כי בתרחיש פסימי היקף הלקוחות החשופים למשבר אשר יחוו הידרדרות שתביא להחמרת סיווגם ו/או שיעור ההפרשה בגינם יהיה גבוה יותר ביחס לאומדנים בתרחיש הבסיס בהתבסס על משתנים שונים כמתואר לעיל, נסיבות שעלולות להיות מלוות בשיעור אבטלה על פי הגדרתו הרחבה, אשר יוותר ברמה זו ספרתית בממוצע שנתי, לצד שיעור צמיחה נמוך יותר ביחס להערכות הבסיס, אשר יותיר את התוצר ברמה נמוכה מזו שהייתה טרום המשבר. הבנק השווה את תוצאות שני התרחישים האלטרנטיביים המתוארים לעיל ליתרת ההפרשה להפסדי אשראי שהוכרה בדוחותיו הכספיים ליום 31 בדצמבר 2020. מבלי להתחשב בהשפעות של קיזוז או קורלציה, ההשפעה של האמור לעיל, באופן היפותטי, עשויה להביא להקטנת ההפרשה להפסדי אשראי בכ-0.5 מיליארד ש"ח, או עלולה להביא להגדלתה בכ-0.3 מיליארד ש"ח.

ניתוח זה הינו סובייקטיבי במידה גבוהה ואינו מיועד, או מתיימר, להעריך שינויים עתידיים בהפרשה להפסדי אשראי מסיבות רבות, ביניהן:

- השפעות השינויים עלולות שלא להתנהג באופן ליניארי.
 - קיימים קשרי גומלין, אשר עשויים להיות מהותיים, בין השינויים.
 - המשבר השפיע על תחומים רבים במהירות, בעוצמה ובדפוס שלא נראו באחרונה בהיסטוריה, ולכן חוסר הוודאות מעיב על כל תהליך אמידה.
 - שינויים משמעותיים בחומרת המשבר ובמשכו, ההשפעות של תמיכה ממשלתית, התפתחויות במישור הבריאותי ומהירות ההתאוששות יכולים להשפיע באופן משמעותי על אומדני ההפרשה, ללא קשר לרגישויות שהומחשו לעיל.
 - קיום הפגיעה הכלכלית ויכולת הלקוח להתמודד עמה תלויים בגורמים רבים אשר אינם ברורים בשלב זה כל צרכם, ובכללם מהירות החזרה לשגרה, הצלחת מבצעי ההתחסנות, יכולת עסקים ומשקי בית להתמודד ולהסתגל באמצעות שינוי דפוסי פעילות והתנהגות, תמיכת הממשלה, פעולות בנק ישראל וכיוצא באלה.
- הבנק סבור שהאומדן הקיים הינו נאות במועד הדיווח. הואיל ושיקול דעת משמעותי הופעל במסגרת ניתוח זה, ייתכן שאחרים אשר יבצעו ניתוחים דומים יגיעו למסקנות שונות.

יובהר כי חוסר הוודאות לגבי אופן התפתחות המשבר והשלכותיו על הכלכלה הריאלית עדיין גבוהים, כך שההפרשה יכול שתשתנה - תגדל או תקטן - בעתיד בסכומים מהותיים בהתאם להתפתחויות ובעטיו של חוסר הוודאות כמתואר לעיל.

חלק מהמידע המובא לעיל הינו "מידע צופה פני עתיד". למשמעות מושג זה והתוצאות הנובעות ממשמעות זו ראה פרק [מידע צופה פני עתיד](#).

שינויים בתנאי חובות במסגרת ההתמודדות עם משבר הקורונה

הבנק יישם את הנחיות בנק ישראל כדלקמן: הנחיה מיום 21 באפריל 2020 בנושא דגשים פיקוחיים לגבי טיפול בחובות ודיווח לציבור ומיום 11 באוקטובר 2020 בנושא אירוע נגיף הקורונה - דגשים פיקוחיים לשינויים נוספים בתנאי הלוואה ומיום 3 בדצמבר 2020 ו-17 בדצמבר 2020 בנושא משבר נגיף הקורונה - דגשים בנושא המתווה הנוסף לדחיית תשלומים ומשבר נגיף הקורונה - דגשים בנושא המתווה הנוסף לדחיית תשלומים לעסקים קטנים, בהתאמה.

הבנק אימץ את המתווים האחידים לדחיית תשלומי הלוואות שגובשו על ידי בנק ישראל ואשר עודכנו והורחבו מיום 7 במאי 2020, מיום 13 ביולי 2020 ומיום 29 בספטמבר 2020 ופעל על פי הנחיות המתווים הנ"ל לאישור בקשות של אנשים פרטיים ולקוחות עסקיים לשינוי בתנאי הלוואותיהם בעיקר באמצעות דחיית תשלומים. על פי המתווה המקיף המעודכן מיום 29 בספטמבר 2020 התקופה להגשת הבקשה לדחיית תשלומי הלוואות האורכה עד לתאריך 31 בדצמבר 2020. הארכת התקופה כללה את כל סוגי ההלוואות: משכנתאות, אשראי צרכני ואשראי לעסקים.

ככלל, דחיית התשלומים ניתנה ללווים שערכ המשבר שילמו את ההלוואות כסדרן ושנקלעו למשבר זמני עקב נגיף הקורונה, כשלהערכת הבנק צפוי כי יצלחו את המשבר. ביחס להלוואות צרכניות עד 100 אלף ש"ח הנחיות בנק ישראל כללו גם מרכיב דחיה ללא שיקול דעת הבנק.

בנוסף, ביום 30 בנובמבר 2020 אימץ הבנק את המתווה האחיד הנוסף לדחיית תשלומי משכנתאות והלוואות צרכניות וביום 10 בדצמבר 2020 אימץ הבנק את המתווה האחיד למתן סיוע לעסקים קטנים וזעירים¹ בפירעון הלוואות.

המתווה החדש לדחיית תשלומי משכנתאות והלוואות צרכניות מיום 30 בנובמבר 2020 נועד לסייע ללקוחות שנפגעו משמעותית מהשלכות המשבר ושעומדים במספר תנאים מצטברים². לקוחות אלו יוכלו לפנות לבנק (ללא שיקול דעת הבנק) בבקשה לפעול לפי המתווה האחיד החדש באופן שיביא להפחתה משמעותית בהחזרי הלוואות שלהם לתקופות זמן ממושכות מוגדרות. מתווה זה נכנס לתוקפו ביום 1 בינואר 2021.

המתווה החדש למתן סיוע לעסקים קטנים וזעירים מיום 10 בדצמבר 2020 מאפשר לעסקים קטנים וזעירים שנפגעו משמעותית מהמשבר ושעומדים במספר תנאים מצטברים³, לפנות לבנק בבקשה לדחות ללא שיקול דעת הבנק את רכיב הקרן בהלוואה. בהלוואות עד 500 אלף ש"ח לתקופה של עד שנה (לבחירת הלקוח) ובהלוואות מעל 500 אלף ש"ח לתקופה של עד חצי שנה (לבחירת הלקוח). מתווה זה נכנס לתוקפו ביום 1 בינואר 2021.

אישור הבקשות לדחיית תשלומים בהלוואות ב-2020 בהתאם למתווים האחידים לעיל, התבסס על מתווים שגובשו על ידי קווי העסקים בשיתוף החטיבה לחשבונאות והחטיבה לניהול סיכונים אשר הותאמו למאפייני קווי העסקים ולמאפייני הסיכון של הלקוחות (לרבות: לקוחות כפיגור מעל 30 יום, לקוחות ברשימות מעקב ולקוחות מסווגים) ובכלל זה עדכניות דרוג הלווים ובחינת נאותות הסיכוי בהתאם לכללי הבנק והרגולציה. תהליך האישור לווה בהגדרת מתווה סמכויות ייעודי.

¹ עסק קטן - מחזור פעילות 50-10 מיליון ש"ח. עסק זעיר - מחזור פעילות עד 10 מיליון ש"ח.

² תנאים מצטברים: לקוחות שהלוואות שלהם נמצאות בסטטוס דחיה נכון ליום תחילת המתווה הנוסף, שנכון ל-28 בפברואר 2020, הכנסת משק הבית שלהם אינה עולה על 20,000 נטו ושקיימת פגיעה בהכנסתם בשיעור של 40% ומעלה.

³ הלוואה נמצאת בסטטוס דחיה נכון ל-31 בדצמבר 2020, מחזור המכירות של העסק ירד בלפחות 25% במשך שלושה חודשים (לא רציפים בהכרח), במהלך מרס-דצמבר 2020, ביחס לתקופה המקבילה אשתקד.

החלק הארי של יתרות החוב הרשומות של ההלוואות שאושרו בגינן דחיות נכון למועד הדוח ושעדיין נמצאים בתקופת הדחיה הוא בין שלושה עד שישה חודשים, בהתייחס לאשראי צרכני ואשראי עסקי, הדחיה נעשתה במתכונת של הארכת תקופת ההלוואה במנגנון של דחיית תשלום הקרן.

בהלוואות לדיר מרבית דחיות התשלומים ניתנו במתכונת של גרייס מלא (קרן וריבית), כאשר התשלומים הנדחים, בתוספת ריבית והפרשי הצמדה, נפרסו על יתרת תקופת המשכנתא.

הרוב המכריע של מבקשי הדחיות נענה בחיוב.

הבנק עוקב אחר כלל לקוחותיו ובכלל זה גם אחר אוכלוסיית הלקוחות אשר דחו תשלומי הלוואה על מנת לזהות במועד כל התדרדרות באשראי לרבות חשיפה פוטנציאלית להפסד. זאת הן במסגרת תהליכי הניטור והאיתור של הלקוחות ברשימות המעקב השוטפות של הבנק והן במסגרת ניטור ייעודי לזהו לקוחות בעלי פוטנציאל פגיעה גבוה יותר מהמשכר.

מתוך סך המשכנתאות שהוקפאו שעדיין קיימת בגינן יתרת חוב ל-31 בדצמבר 2020 כ-63% חזרו לשלם כרגיל.

למידע נוסף ופירוט לגבי התפתחויות שחלו בתיק האשראי ומדדים איכותיים המאפיינים את התיק ניתן לראות בהמשך פרק זה וכן [דוח על הסיכונים ליום 31 בדצמבר 2020](#).

פרטים בדבר יתרת החובות בישראל^(א), לגביהם בוצעו שינויים בתנאים במסגרת ההתמודדות עם נגיף הקורונה החל מיום 1 במרס 2020 ועד ליום 31 בדצמבר 2020, שלא סווגו כארגון מחדש של חוב בעייתי בעקבות הדחיה

מזה: כפיגור של 30 ימים או יותר	יתרת אשראי לצבור	יתרת מ-6 חודשים	סך הכל חובות לא בעייתיים	פירוט נוסף של יתרת האשראי לצבור בגינו נדחו תשלומים			פירוט נוסף של יתרת האשראי לצבור בגינו נדחו תשלומים			פירוט נוסף של חובות אשר נמצאים בדחיית תשלומים נכון למועד הדיווח ^(ב)		
				חובות לא בעייתיים			חובות לא בעייתיים			חובות לא בעייתיים		
				חובות בדירוג ביצוע	חובות ביצוע	חובות ביצוע	חובות בדירוג ביצוע	חובות ביצוע	חובות ביצוע	סכום התשלומים שנדחו בפועל ^(ה)	מספר הלוואות ^(ה)	יתרת האשראי בגינו נדחו תשלומים
1,027	1	386	514	355	-	159	174	75	44	688	עסקים גדולים	
2,325	74	119	312	266	-	46	33	24	123	345	עסקים בינוניים	
7,145	680	1,262	2,318	2,050	7	261	98	308	14,631	2,416	עסקים קטנים וזעירים	
1,608	416	786	1,475	1,237	1	237	37	232	30,928	1,512	אנשים פרטיים - ללא דירור	
12,844	5,488	2,391	8,115	2,364	154	5,597	104	505	17,929	8,219	הלוואות לדירור	
24,949	6,659	4,944	12,734	6,272	162	6,300	446 ^(ג)	1,144	63,655	13,180	סך הכל ליום 31 בדצמבר 2020	
21,690	4,142	11,314	17,112	12,009	258	4,845	585	1,194	83,088	17,697	סך הכל ליום 30 בספטמבר 2020	

- (א) חובות אשר בוצעו לגביהם דחיות תשלומים בחברות בנות בחו"ל, הינם לפי מתווים מקומיים והיתרה בגינם אינה מהותית.
- (ב) נכון ליום 31 בינואר 2021 הסתכמה יתרת האשראי בגינו נדחו תשלומים לסך של כ-7,584 מיליון ש"ח ויתרת התשלומים שנדחו בפועל הסתכמה לסך של כ-682 מיליון ש"ח.
- (ג) תקופת דחיית התשלומים הינה התקופה המצטברת של דחיות שניתנו לחוב מתחילת ההתמודדות עם נגיף הקורונה ואינה כוללת דחיה אשר לה הלוח זכאי לפי כל דין.
- (ד) מזה: סווגו כחובות פגומים שאינם צוברים הכנסות ריבית בסך 205 מיליון ש"ח.
- (ה) מספר הלוואות מוצג ביחידות.

עד ליום 31 בינואר 2021, לאומי הקפיא תשלומים שוטפים של הלוואות לעסקים קטנים וזעירים בהיקף של כ-1.2 מיליארד ש"ח. מתוכם, כ-170 מיליון ש"ח בלבד עדיין נמצאים בסטטוס הקפאת תשלומים. עד ליום 31 בינואר 2021, לאומי הקפיא תשלומים שוטפים של החזרי משכנתאות בהיקף של כ-0.9 מיליארד ש"ח. מתוכם, כ-360 מיליון ש"ח בלבד עדיין נמצאים בסטטוס הקפאת תשלומים.

בנפרד מהמתווה האחד הנ"ל, החל מחודש אוגוסט 2020 הבנק מאפשר בתנאים מסוימים, ללקוחות אשר שילמו את הלוואות הדירור שלהם כסידורן, לקבל דחיה של תשלום קרן ההלוואה (גרייס חלקי) לתקופה של עד שנתיים.

הלוואות בערבות מדינה

על רקע התפרצות נגיף הקורונה, הבנק חתם על הסכמים עם המדינה (שעודכנו מעת לעת) להעמדת הלוואות בערבות מדינה במסגרת "קרנות קורונה", שייעודן סיוע לעסקים (קטנים, בינוניים וגדולים), שנקלעו לקשיים תזרימיים כתוצאה ממשבר נגיף הקורונה. תנאי הלוואות נקבעו על ידי משרד האוצר והם אחידים לכל סוגי הלוואים.

כספי הקרנות מיועדים להעמדת הלוואות למימון פערי תזרים לעסקים.

בקרנות קורונה קיימים מספר מסלולי הלוואה: מסלול כללי, מסלול בסיכון מוגבר ומסלול בקרן לעסקים גדולים

- מסלול כללי - סכום הלוואה מקסימלי עד 40% מהמחזור השנתי, אך לא יותר מ-20 מיליון ש"ח.
 - מסלול בסיכון מוגבר (החל מ-21 ביוני 2020) - סכום הלוואה מקסימלי עד 40% מהמחזור השנתי, אך לא יותר מ-20 מיליון ש"ח. במסלולים הנ"ל, עסק חדש יהיה זכאי לקבל הלוואה בסכום שלא יעלה על 16% מההוצאות המצטברות של העסק או 0.5 מיליון ש"ח, הגבוה מביניהם.
 - מסלול בקרן לעסקים גדולים - סכום הלוואה מקסימלי עד 8% מהמכירות, ולא יותר מ-100 מיליון ש"ח, הנמוך מבניהם.
 - בחברות ה"י טק: 8% מהמחזור או 8% מסך ההוצאות, למעט הוצאות מימון, לפי הגבוה מבין השניים, אך לא יותר מ-100 מיליון ש"ח.
- תקופת האשראי:** בכל המסלולים שנה עד 10 שנים (להלוואות חדשות בלבד), דחיית תשלומי הקרן עד שישה חודשים בהלוואות עד שנתיים.
- בהלוואות מעל שנתיים ניתן לתת גרייס של 12 חודשים.
- בהלוואות קיימות בהן הסתיימה תקופת הגרייס ניתן יהיה לדון בהארכת תקופת הגרייס על מרכיב קרן הלוואה לתקופה נוספת של עד 12 חודשים.
- במסלול הכללי ובסיכון מוגבר בשנה הראשונה הריבית על הגרייס משולמת על ידי המדינה.
- בטחונות לקוח:** עד 5% מגובה הלוואה המאושרת.

הסיכון באשראי זה מגודר על ידי המדינה על פי השיעורים הספציפיים הבאים:

- במסלול הכללי: עד 85% באשראי ספציפי ולא יותר מ-15% לכלל התיק.
 - במסלול בסיכון מוגבר: עד 95% באשראי ספציפי ולא יותר מ-60% לכלל התיק (מיועד לעסקים שנפגעו באופן משמעותי ממשבר הקורונה, לפי מבחנים שקבע משרד האוצר).
 - במסלול לעסקים גדולים: עד 75% בהלוואה הבודדת ולא יותר מ-12% לכלל התיק.
- קבלת ערבות המדינה סייעה לבנק לתמוך בצרכי לקוחותיו ותרמה באופן חיובי לאיכות תיק האשראי של הבנק.

מידע בדבר אשראי שניתן בערבות מדינה במסגרת ההתמודדות עם משבר נגיף הקורונה ליום 31 בדצמבר 2020

יורת חוב רשומה ליום 31 בדצמבר 2020	סיווג לקוח
במיליוני ש"ח	
3,807	עסקים קטנים וזעירים
1,595	עסקים בינוניים
469	עסקים גדולים
5,871	סך הכל

הערות:

1. סיווג הלקוחות מבוסס על מגזרי פעילות פיקוחיים.
2. עד סמוך לפרסום הדוח העמיד הבנק במסגרת הקרן בערבות המדינה הלוואות לעסקים בסך של כ-6.2 מיליארד ש"ח. בנוסף אישר הבנק הלוואות בסך של כ-0.2 מיליארד ש"ח שטרם נמשכו על ידי הלקוחות.

למידע נוסף אודות סיכון האשראי ראה פרק סיכון אשראי [בדוח על הסיכונים ליום 31 בדצמבר 2020](#)

סיכון אשראי ונכסים שאינם מבצעים

31 בדצמבר 2020			
מסחרי	לדיוור	פרטי אחר	סך הכל
במיליוני ש"ח			
1. סיכון אשראי בדירוג ביצוע אשראי:^(א)			
198,744	83,930	24,028	306,702
סיכון אשראי מאזני			
88,669	3,226	17,129	109,024
סיכון אשראי חוץ מאזני			
287,413	87,156	41,157	415,726
סיכון אשראי שאינו בדירוג ביצוע אשראי			
3,358	5,687	1,519	10,564
א. לא בעייתי			
7,213	772	641	8,626
ב. סך הכל בעייתי ^(ב)			
3,177	722	250	4,149
השגחה מיוחדת			
404	-	54	458
נחות			
3,632	50	337	4,019
פגום			
10,571	6,459	2,160	19,190
סך הכל סיכון אשראי מאזני			
873	-	212	1,085
סיכון אשראי חוץ מאזני			
11,444	6,459	2,372	20,275
סך סיכון אשראי שאינו בדירוג ביצוע אשראי			
56	720	38	814
מזה: חובות שאינם פגומים, בפיגור של 90 ימים או יותר ^(ג)			
298,857	93,615	43,529	436,001
סך הכל סיכון אשראי כולל של הציבור			
מידע נוסף על סך נכסים שאינם מבצעים			
3,212	50	207	3,469
א. חובות פגומים שאינם צוברים הכנסות ריבית			
8	-	-	8
ב. נכסים שהתקבלו בגין אשראי שסולקו			
3,220	50	207	3,477
סך הכל נכסים שאינם מבצעים של הציבור			
שיעור אשראי לציבור פגום שאינו צובר הכנסות ריבית (NPL) מסך האשראי לציבור^(ד)			
1.15%			

(א) סיכון אשראי אשר דירוג האשראי שלו במועד הדוח תואם את דירוג האשראי לביצוע אשראי חדש בהתאם למדיניות הבנק.

(ב) סיכון אשראי פגום, נחות או בהשגחה מיוחדת.

(ג) לרבות בגין הלוואות לדיוור שבגינן קיימת הפרשה לפי עומק הפיגור ובגין הלוואות לדיוור שבגינן לא קיימת הפרשה לפי עומק הפיגור הנמצאות בפיגור של 90 ימים או יותר.

(ד) שיעור ה-NPL עלה לעומת 31 בדצמבר 2019 כתוצאה מהשפעות משבר הקורונה, העלייה ברובה חלה ברכעון הרכיבי של שנת 2020 כתוצאה מסיווג של חובות מסחריים בענפי משק אשר חשופים יותר להשפעות השליליות של המשבר כחובות פגומים בארגון מחדש.

סיכון אשראי ונכסים שאינם מבצעים (המשך)

31 בדצמבר 2019			
מסחרי	לדיוור	פרטי אחר	סך הכל
במיליוני ש"ח			
1. סיכון אשראי בדירוג ביצוע אשראי:^(א)			
189,787	83,117	25,740	298,644
סיכון אשראי מאזני			
84,484	2,573	16,748	103,805
סיכון אשראי חוץ מאזני			
274,271	85,690	42,488	402,449
סך סיכון אשראי בדירוג ביצוע אשראי			
סיכון אשראי שאינו בדירוג ביצוע אשראי			
1,973	472	1,684	4,129
א. לא בעייתי			
4,175	830	613	5,618
ב. סך הכל בעייתי ^(ב)			
1,524	830	229	2,583
השגחה מיוחדת			
426	-	73	499
נחות			
2,225	-	311	2,536
פגום			
6,148	1,302	2,297	9,747
סך הכל סיכון אשראי מאזני			
865	-	19	884
סיכון אשראי חוץ מאזני			
7,013	1,302	2,316	10,631
סך סיכון אשראי שאינו בדירוג ביצוע אשראי			
92	830	58	980
מזה: חובות שאינם פגומים, בפיגור של 90 ימים או יותר ^(ג)			
281,284	86,992	44,804	413,080
סך הכל סיכון אשראי כולל של הציבור			
מידע נוסף על סך נכסים שאינם מבצעים			
1,910	-	234	2,144
א. חובות פגומים שאינם צוברים הכנסות ריבית			
8	-	-	8
ב. נכסים שהתקבלו בגין אשראי שסולקו			
1,918	-	234	2,152
סך הכל נכסים שאינם מבצעים של הציבור			
שיעור אשראי לציבור פגום שאינו צובר הכנסות ריבית (NPL) מסך האשראי לציבור			
0.75%			

(א) סיכון אשראי אשר דירוג האשראי שלו במועד הדוח תואם את דירוג האשראי לביצוע אשראי חדש בהתאם למדיניות הבנק.

(ב) סיכון אשראי פגום, נחות או בהשגחה מיוחדת.

(ג) לרבות בגין הלוואות לדיוור שבגינן קיימת הפרשה לפי עומק הפיגור ובגין הלוואות לדיוור שבגינן לא קיימת הפרשה לפי עומק הפיגור הנמצאות בפיגור של 90 ימים או יותר.

תנועה ביתרת פגומים

תנועה בחובות פגומים בגין אשראי לציבור

31 בדצמבר								
2019				2020				
סך הכל	פרטי אחר	לדיור	מסחרי	סך הכל	פרטי אחר	לדיור	מסחרי	
במיליוני ש"ח								
2,751	340	31	2,380	2,531	311	-	2,220	יתרת חובות פגומים לתחילת השנה
1,660	184	-	1,476	3,073	234	50	2,789	חובות שסווגו כחובות פגומים במהלך השנה
(34)	(1)	-	(33)	(8)	-	-	(8)	חובות שחזרו לסיווג שאינו פגום
(701)	(62)	-	(639)	(557)	(55)	-	(502)	חובות פגומים שנמחקו
(1,063)	(149)	(14)	(900)	(991)	(153)	-	(838)	חובות פגומים שנפרעו
(43)	-	(2)	(41)	(29)	-	-	(29)	התאמות מתרגום דוחות כספיים
(39)	(1)	(15)	(23)	-	-	-	-	יציאה מאיחוד
2,531	311	-	2,220	4,019	337	50	3,632	יתרת חובות פגומים לסוף השנה

מזה: תנועה בחובות בעייתיים בארגון מחדש

31 בדצמבר								
2019				2020				
סך הכל	פרטי אחר	לדיור	מסחרי	סך הכל	פרטי אחר	לדיור	מסחרי	
במיליוני ש"ח								
1,645	319	8	1,318	1,019	290	-	729	יתרת חובות בעייתיים בארגון מחדש לתחילת השנה
478	168	-	310	2,393	214	-	2,179	ארגונים מחדש שבוצעו במהלך השנה
-	-	-	-	-	-	-	-	חובות שחזרו לסיווג שאינו פגום בשל ארגון מחדש עוקב
(205)	(46)	-	(159)	(135)	(48)	-	(87)	חובות בארגון מחדש שנמחקו
(852)	(150)	-	(702)	(628)	(139)	-	(489)	חובות בארגון מחדש שנפרעו
(21)	-	(1)	(20)	(8)	-	-	(8)	התאמות מתרגום דוחות כספיים
(26)	(1)	(7)	(18)	-	-	-	-	יציאה מאיחוד
1,019	290	-	729	2,641	317	-	2,324	יתרת חובות בעייתיים בארגון מחדש לסוף השנה

הגידול ביתרת החובות בארגון מחדש לסוף שנת 2020 לעומת סוף שנת 2019 הינו כתוצאה מהשפעות משבר הקורונה, העלייה ברובה חלה ברבעון הרביעי של שנת 2020 כתוצאה מסיווגם של חובות מסחריים בענפי משק אשר חשופים יותר להשפעות השליליות של המשבר כחובות פגומים בארגון מחדש.

גילוי, הערכה, סיווג, וכללי הפרשה להפסדי אשראי

בנושא הוצאות בגין הפסדי אשראי וסיווג חובות בעייתיים הבנק פועל בהתאם להוראות הפיקוח על הבנקים שנכנסו לתוקף ביום 1 בינואר 2011 והעדכונים של הוראות אלו ממועד זה. הבנק נוהג לאמוד, להעריך ולעדכן את גובה ההפרשה להפסדי אשראי באופן שוטף, בהתאם לניסיון העבר, ניתוח מצבם של הלווים הנבחנו באופן פרטני, וכן בהתאם לתחזיות כלכליות והערכות לגבי השווקים והסקטורים העסקיים השונים.

למידע נוסף בנוגע לאופן קביעת שיעורי הפרשה קבוצתית בגין משבר הקורונה ראה פרק סיכומי אשראי. [השפעת משבר הקורונה](#).

למידע נוסף בנושא הפרשה להפסדי אשראי ראה פרק [מדיניות חשבונאית ואומדנים בנושאים קריטיים](#).

תנועה ביתרת ההפרשה המאזנית להפסדי אשראי בגין החובות הפגומים

31 בדצמבר							
2019				2020			
סך הכל	פרטי אחר	לדיור	מסחרי	סך הכל	פרטי אחר	לדיור	מסחרי
במיליוני ש"ח							
613	150	4	459	539	167	-	372
יתרת הפרשה להפסדי אשראי בגין חובות פגומים לתחילת השנה							
80	(78)	-	158	675	(30)	7	698
הוצאות (הכנסות) בגין הפסדי							
(701)	(62)	-	(639)	(557)	(55)	-	(502)
מחיקות חשבונאיות							
565	157	-	408	439	130	-	309
גביית חובות שנמחקו חשבונאית בשנים קודמות							
(2)	-	-	(2)	(2)	-	-	(2)
התאמות מתרגום דוחות כספיים							
(16)	-	(4)	(12)	-	-	-	-
יציאה מאיחוד							
539	167	-	372	1,094	212	7	875
יתרת הפרשה להפסדי אשראי בגין חובות פגומים לסוף השנה							

למידע נוסף בנוגע לאופן קביעת שיעורי הפרשה קבוצתית ראה פרק [מדיניות חשבונאית בנושאים קריטיים](#).
למידע נוסף בנוגע להפרשות ראה [ביאור 13](#).

הלן פירוט מדדי סיכון האשראי

31 בדצמבר	
2019	2020
באחוזים	
0.89	1.34
שיעור יתרת אשראי לציבור פגום מיתרת האשראי לציבור	
0.34	0.27
שיעור יתרת אשראי לציבור שאינו פגום שנמצא בפיגור של 90 ימים או יותר מיתרת האשראי לציבור	
1.54	2.12
שיעור סיכון אשראי בעייתי בגין הציבור מסיכון אשראי כולל בגין הציבור	
0.22	0.88
שיעור ההוצאות בגין הפסדי אשראי מהיתרה הממוצעת של האשראי לציבור	
(0.24)	(0.18)
שיעור המחיקות נטו בגין אשראי לציבור מיתרת האשראי לציבור הממוצעת	
1.16	1.76
שיעור יתרת ההפרשה להפסדי אשראי בגין אשראי לציבור מיתרת האשראי לציבור	
131.49	131.62
שיעור יתרת ההפרשה להפסדי אשראי בגין אשראי לציבור פגום	
94.79	109.46
שיעור יתרת האשראי לציבור אשר נמצא בפיגור של 90 ימים או יותר	
(20.04)	(10.00)
שיעור המחיקות נטו בגין אשראי לציבור מיתרת ההפרשה להפסדי אשראי בגין אשראי לציבור	

למידע נוסף בנוגע להוראות מדידה וגילוי של חובות פגומים, סיכון אשראי והפרשה להפסדי אשראי ראה פרק [מדיניות חשבונאית קריטית](#), [הפרשה להפסדי אשראי וסיווג חובות בעייתיים](#).

ריכוזיות האשראי

סיכון הריכוזיות מוגדר כחשיפה בודדת או קבוצה של חשיפות בעלות מכנה משותף ופוטנציאל לגרימת הפסדים משמעותיים. ניהול סיכוני הריכוזיות מתבצע בעיקר על ידי קביעת מגבלות ומעקב ובקרה אחרי עמידה בהן.

מקורות הריכוזיות הרלוונטיים לתיק האשראי של הבנק הינם: ענפי משק, לווה בודד וקבוצות לווים.

סיכון הריכוזיות מנוהל באמצעות הקפדה על עמידה בכל המגבלות הרגולטוריות, וכן באמצעות הגדרה וניטור שוטף לגבי העמידה במכלול של מגבלות פנימיות (שהינן מחמירות בהשוואה למגבלות הרגולטוריות), תוך ניצול מיטבי ואפקטיבי של המגבלות הפנימיות והרגולטוריות בנושא.

פיזור תיק האשראי בין ענפי המשק השונים

תיק האשראי של הבנק מפוצל בין ענפי המשק השונים במטרה לפזר את הסיכון הגלום במצב של ריכוז גבוה בענף אחד. בענפי משק המאופיינים ברמת סיכון נמוכה יחסית, אנו שואפים להגיע לשיעור מימון גבוה מחלקנו במערכת.

מדיניות האשראי של הבנק לגבי מגזרי פעילות שונים ולגבי ענפי משק שונים משתנה מעת לעת בהתאם לסכיבה העסקית, למיקוד העסקי של הבנק, לתיאבון הסיכון של הבנק ולהנחיות כלליות וספציפיות של בנק ישראל.

סיכון האשראי הכולל לציבור לפי ענפי משק

31 בדצמבר 2020

הפסדי אשראי ^(א)							
יתרת	מחיקות	הוצאות	מזה:	מזה:	מזה:	סיכון	
הפרשה	חשבונאיות	(הכנסות)	סיכון	סיכון	דירוג	אשראי	
להפסדי	נטו	בגין הפסדי	אשראי	אשראי	ביצוע	אשראי	
אשראי		אשראי	פגום	בעייתי ^(ד)	אשראי ^(ה)	כולל ^(א)	
							במיליוני ש"ח
							בנין פעילות לווים בישראל
							ציבור-מסחרי
(454)	105	147	281	511	25,216	26,086	תעשייה
(479)	25	145	137	350	61,643	62,099	בינוי ונדל"ן - בינוי ^(ו)
(405)	(32)	100	332	525	32,926	33,769	בינוי ונדל"ן - פעילות בנדל"ן
(471)	35	157	467	1,000	30,407	31,491	מסחר
(233)	(13)	51	4	12	33,739	33,751	שרותים פיננסיים
(1,261)	112	828	941	1,953	44,922	47,542	ענפים אחרים
(3,303)	232	1,428	2,162	4,351	228,853	234,738	סך הכל מסחרי^(ז)
(635)	6	174	26	748	87,028	93,455	אנשים פרטיים - הלוואות לדיור
(790)	136	271	336	654	40,745	43,115	אנשים פרטיים - אחר
(4,728)	374	1,873	2,524	5,753	356,626	371,308	סך הכל ציבור- פעילות בישראל
(3)	-	1	-	-	46,509	46,509	בנקים וממשלות בישראל
(4,731)	374	1,874	2,524	5,753	403,135	417,817	סך הכל פעילות בישראל
							בנין פעילות לווים בחו"ל
(984)	155	678	1,732	3,481	59,100	64,693	סך הכל ציבור - פעילות בחו"ל
-	-	-	15	15	53,722	53,737	בנקים וממשלות בחו"ל
(984)	155	678	1,747	3,496	112,822	118,430	סך הכל פעילות בחו"ל
(5,715)	529	2,552	4,271	9,249	515,957	536,247	סך הכל פעילות בישראל ובחו"ל

(א) סיכון אשראי מאזני וסיכון אשראי חוץ מאזני, לרבות בגין מכשירים נגזרים. כולל: חובות^(ב), אג"ח, ניירות ערך שנשאלו או נרכשו במסגרת הסכמי מכר חוזר, נכסים בגין מכשירים נגזרים וסיכון אשראי במכשירים פיננסיים חוץ מאזניים כפי שחושב לצורך מגבלות חבות של לווה בסך 311,668, 87,901, 3,019, 15,255, 118,404 מיליון ש"ח בהתאמה.

(ב) אשראי לציבור, אשראי לממשלות, פיקדונות בבנקים וחובות אחרים, למעט אג"ח וניירות ערך שנשאלו או נרכשו במסגרת הסכמי מכר חוזר.

(ג) כולל בגין מכשירי אשראי חוץ מאזניים (מוצגים במאזן בסעיף "התחייבויות אחרות").

(ד) סיכון אשראי מאזני וחוץ מאזני פגום, נחות או בהשגחה מיוחדת, לרבות בגין הלוואות לדיור שבגינן קיימת הפרשה לפי עומק הפיגור והלוואות לדיור שבגינן לא קיימת הפרשה לפי עומק הפיגור הנמצאות בפיגור של 90 ימים או יותר.

(ה) סיכון אשראי אשר דירוג האשראי שלו במועד הדוח תואם את דירוג האשראי לביצוע אשראי חדש בהתאם למדיניות הבנק.

(ו) כולל הלוואות לדיור, שהועמדו לקבוצות רכישה מסוימות הנמצאות בהליכי בנייה.

(ז) סיכון האשראי המסחרי כולל יתרה בסך 2,707 מיליון ש"ח שהועמדו לקבוצות רכישה הנמצאות בהליכי בנייה.

סיכון האשראי הכולל לציבור לפי ענפי משק (המשך)

31 בדצמבר 2019						
הפסדי אשראי ^(א)			מזה:	מזה:	מזה:	סיכון
יתרת	מחיקות	הוצאות	מזה:	מזה:	מזה:	אשראי
הפרשה	חשבונאיות	(הכנסות)	סיכון	סיכון	דירוג	אשראי
להפסדי	נטו	בנין הפסדי	אשראי	אשראי	ביצוע	אשראי ^(ה)
אשראי		אשראי	פגום	בעייתי ^(ד)	אשראי ^(ה)	כולל ^(א)
במיליוני ש"ח						
בנין פעילות לווים בישראל						
ציבור-מסחרי						
						תעשייה
(409)	189	89	388	640	24,029	24,938
(356)	24	29	118	294	52,222	52,689
(273)	(37)	(128)	331	436	30,401	30,837
(357)	210	235	433	776	29,343	30,151
(168)	12	(6)	5	18	33,848	33,866
(543)	37	48	366	1,047	44,057	45,177
(2,106)	435	267	1,641	3,211	213,900	217,658
(466)	29	22	-	830	85,491	86,786
(656)	111	135	311	629	42,077	44,393
(3,228)	575	424	1,952	4,670	341,468	348,837
(2)	-	(1)	-	-	43,263	43,263
(3,230)	575	423	1,952	4,670	384,731	392,100
בנין פעילות לווים בחו"ל						
(486)	92	186	919	1,710	60,981	64,243
-	-	-	-	-	47,688	47,688
(486)	92	186	919	1,710	108,669	111,931
(3,716)	667	609	2,871	6,380	493,400	504,031

(א) סיכון אשראי מאזני וסיכון אשראי חוץ מאזני, לרבות בנין מכשירים נגזרים. כולל: חובות^(ב), אג"ח, ניירות ערך שנשאלו או נרכשו במסגרת הסכמי מכר חוזר, נכסים בגין מכשירים נגזרים וסיכון אשראי במכשירים פיננסיים חוץ מאזניים כפי שחושב לצורך מגבלות חבות של לווה בסך 298,888, 111,819, 10,970, 1,117, 81,237 מיליון ש"ח בהתאמה.

(ב) אשראי לציבור, אשראי לממשלות, פיקדונות בבנקים וחובות אחרים, למעט אג"ח וניירות ערך שנשאלו או נרכשו במסגרת הסכמי מכר חוזר.

(ג) כולל בנין מכשירי אשראי חוץ מאזניים (מוצגים במאזן בסעיף "התחייבויות אחרות").

(ד) סיכון אשראי מאזני וחוץ מאזני פגום, נחות או בהשגחה מיוחדת, לרבות בנין הלוואות לדיוור שבגינן קיימת הפרשה לפי עומק הפיגור והלוואות לדיוור שבגינן לא קיימת הפרשה לפי עומק הפיגור הנמצאות בפיגור של 90 ימים או יותר.

(ה) סיכון אשראי אשר דירוג האשראי שלו במועד הדוח תואם את דירוג האשראי לביצוע אשראי חדש בהתאם למדיניות הבנק.

(ו) כולל הלוואות לדיוור, שהועמדו לקבוצות רכישה מסוימות הנמצאות בהליכי בנייה.

(ז) סיכון האשראי המסחרי כולל יתרה בסך 2,902 מיליון ש"ח שהועמדו לקבוצות רכישה הנמצאות בהליכי בנייה.

הפעילות ומגבלות הסיכון בענף הבינוי והנדל"ן

ענף הבינוי והנדל"ן הינו תחום הפעילות שבו לכנק חשיפת האשראי הגדולה ביותר מבין ענפי המשק העסקיים. בדומה לענפי המשק האחרים, מוגדרים במדיניות האשראי מתודולוגיות ופרמטרים פנימיים למימון עסקאות בכל אחד מענפי המשנה של תחום הנדל"ן.

הדגש שנתון לאומי למימון ענף הנדל"ן מתבטא, בין היתר, בכך שחלק משמעותי מהפעילות של הבנק מרוכז במערך ייעודי המתמחה בליווי לקוחות מתחום זה. מערך בנייה ונדל"ן מלווה את העסקאות הגדולות ו/או המורכבות בתחום, תוך הבאה לידי ביטוי של המומחיות והניסיון המעשי של קציני האשראי המאיישים אותו.

חלק מהותי ממימון פרויקטים של בנייה ותשתית נעשה במתכונת "הפרויקט הסגור" (Construction Loan) המאופיין בבחינה תקופתית שוטפת ומעקב צמוד אחר הפרמטרים הרלוונטיים (כגון: קצב המכירות, התקדמות הבנייה, עמידה בתקציב), תוך הסתמכות, בין השאר, על מפקחי בנייה חיצוניים ומוסמכים.

האשראי לענף הנדל"ן תואם את תיאבון הסיכון של הבנק לאור רמת הסיכון והתמחור ההולם. בשל כך ומתוך רצון להמשיך ולהיות דומיננטיים במימון ענף הנדל"ן הבנק פועל לניצול מיטבי ואפקטיבי של המגבלות הפנימיות והרגולטוריות בנושא.

המעקב אחר תיק האשראי בתחום הנדל"ן מבוצע באופן הדוק תוך ניטור המגמות בנתונים המקרו כלכליים במשק וניטור התפתחות מאפייני הסיכון של סגמנט זה בבנק.

הסיכון לתחום הנדל"ן מנותח גם במסגרת תרחיש קיצון מערכתי שהבנק בוחן. במסגרת זו הפסדי האשראי מפולחים לפי ענפי המשנה ונבחנים אל מול תיאבון הסיכון.

בנוסף למגבלה הרגולטורית ובמטרה לנהל באופן אפקטיבי את התמהיל הפנימי של סיכון האשראי, מקפיד הבנק על פיזור בין אזורים גיאוגרפיים שבהם מוקמים הפרויקטים בהתאם לביקושים, ובין ענפי המשנה השונים.

החל משנת 2016 מבטח הבנק את תיק הערבויות מכוח חוק המכר (דירות). על פי החלטת הנהלת הבנק, לא יחודש הביטוח הנ"ל לפרויקטים חדשים שיתחילו החל מ-1 בינואר 2021. עם זאת, ערבויות מכר שהוצאו במסגרת פרויקטים שהחלו עד ליום 31 בדצמבר 2020, לרבות ההתחייבויות להוצאתן, תמשכנה להיות מבטוחות במסגרת הפוליסות הקיימות.

פוליסות אלה, שנרכשו ממבטחי משנה בינלאומיים בעלי דירוג אשראי בינלאומי גבוה, מבטיחות את הבנק למקרה בו יידרש לשלם בשל חילוט הערבויות, והכל על פי תנאי הפוליסה. הביטוח מאפשר להפחית את ההון המרותק בגין סיכון האשראי הנובע מהנפקת הערבויות תוך שימוש בפוליסה כ"מפחיתת סיכון אשראי" (ההפחתה הינה בהתאם לדירוג מבטחי המשנה).

ביום 12 בינואר 2020 פרסם בנק ישראל עדכון להוראת ניהול בנקאי תקין מספר 315 בנושא מגבלת חבות ענפית. העדכון מאפשר לבנקים להעמיד אשראי נוסף בהיקף של 4% מתיק האשראי למימון פרויקטים תשתיתיים אשר נכללים במסגרת ענף "עבודות הנדסה אזרחית", מעבר לאשראי בהיקף של 20% לשאר תחומי הבינוי והנדל"ן.

ביום 15 במרס 2020 במסגרת ההקלות הרגולטוריות ושירותים לציבור שניתנו למערכת הבנקאית על רקע התפשטות נגיף הקורונה, קבע בנק ישראל במסגרת הוראת שעה שבנקים יוכלו להגדיל את האשראי לענף הבינוי והנדל"ן, כך שסך האשראי (בניכוי תשתיות לאומיות) יעלה משיעור של 20% ל-22% מסך כל תיק האשראי של הבנק (סך המגבלה, כולל תשתיות, תעמוד על 24%). תוקף ההוראה הוארך ב-16 בספטמבר 2020 בשישה חודשים ל 31 במרס 2021.

ביום 10 בינואר 2021 פרסם בנק ישראל עדכון לנב"ת 315 ביחס למגבלת ענף בינוי ונדל"ן במערכת הבנקאית כדלקמן:

- הוארך התוקף בחמש שנים של ההקלה בהוראת השעה, שאפשרה לבנקים להגדיל את החשיפה לענף בינוי ונדל"ן מ-20% ל-22% (לא כולל תשתיות לאומיות), עד לשנת 2025;
- מגבלת החשיפה לענף בינוי ונדל"ן (כולל תשתיות לאומיות) גדלה ב-2 נקודות אחוז (סך המגבלה עלה ל-26% מ-24% מהיקף תיק האשראי).
- נקבע כי אשראי, בדין ניתן ביטוח אשראי כשיר יסווג לפי הענף המבטח. כך שלצורכי מדידת המגבלה הענפית אשראי לבינוי ונדל"ן המכוסה בביטוח אשראי כשיר יופחת מהחבות הענפית של ענף בינוי ונדל"ן.

נכון ליום 31 בדצמבר 2020 הבנק עומד במגבלה הרגולטורית הקבועה בחוק ובמגבלות הפנימיות, שהינן בהלימה להערכת הבנק את הסיכון בענפי המשנה השונים.

להלן התפתחות החבויות לענף בינוי ונדל"ן (בישראל ובחו"ל)

	31 בדצמבר		
	השינוי	2019	2020
			במיליוני ש"ח
סיכון אשראי מאזני	7,697	62,949	70,646
ערבויות לרוכשי דירות ^(א)	(329)	5,510	5,181
סיכון אשראי חוץ מאזני אחר ^(א)	4,279	29,649	33,928
סך הכל סיכון אשראי כולל	11,647	98,108	109,755

(א) במונחי סיכון אשראי.

השפעת משבר הקורונה

ככלל ההערכה היא כי ענף "הבנייה למגורים" יפגע פחות מענפים אחרים ורוב החברות אשר נכנסו למשבר לאחר עשור של גאות בתחום, יעברו אותו בצורה טובה יחסית לחברות הפעילות בענפי משק אחרים. יחד עם זאת חברות חשופות יותר מתמיד להיבטים תזרימיים לאור השפעות המשבר והסגרים, שעלולים לגרום להאטה במכירות ועיכובים בבנייה. בשנת 2020 ספגו המרכזים הבינוניים והגדולים בתחום המסחר, פגיעה משמעותית, כתוצאה ממגבלות התנועה לאורך השנה וכן לאור האצת המעבר של הציבור למסחר מקוון. במבט קדימה, ההערכה היא כי עם חזרה לפעילות מלאה, מרכזים אלו יתאוששו, אך בקצב איטי וזאת גם לאור מגמות המסחר המקוון ועודפי היצע שקיימים בשוק. שוק המשרדים, הפגין חוסן יחסי וספג פגיעה מתונה (בעיקר לאור הצמיחה שהפגין מגזר שירותי ההייטק והפגיעה המתונה שספגו הענפים מוטי המשרדים). במבט קדימה, לאור עודפי היצע בשוק המשרדים עוד טרם המשבר והמשך עבודה חלקית מהבית ההערכה היא שבשנת 2021 תיתכן ירידה בשיעורי התפוסה ובשכר דירה.

הבנק בוחן את יכולתו לעמוד בהתפתחויות שליליות בענף באמצעות תרחישי קיצון מערכתיים, ובכלל זה עורך תרחישי קיצון אחידים לבקשת הפיקוח על הבנקים.

כמו כן, לאור העלייה ברמת הסיכון, חודדו דגשים בהעמדת אשראי בתקופת המשבר ומתבצע ניטור ומעקב שוטף אחר מוקדי סיכון וההתפתחויות בשוק על מנת להיערך מבעוד מועד ולהתאים את הפעילות ככל שיידרש. לצד זאת בוחן הבנק את הדרכים למתן סיוע ללקוחותיו שנקלעו למשבר זמני ואשר להערכת הבנק יצלחו את המשבר. במסגרת זו מובאות בחשבון השפעות המשבר ונעשית בחינה מעמיקה של הלקוחות נוכח המשבר. כחלק ממאמציו של הבנק לתמוך בצרכי לקוחותיו ולצלוח את תקופת המשבר יישם הבנק את הנחיות בנק ישראל.

למידע נוסף, ראה פרק סיכוני אשראי, [שינויים בתנאי חובות במסגרת ההתמודדות עם משבר הקורונה](#).

להלן נתונים נוספים על האשראי הכולל

להלן התפלגות סך כל האשראי לציבור וסיכון אשראי חוץ-מאזני לפי גודל האשראי ללווה בודד

31 בדצמבר								
2019			2020					
שיעור מסך הכל אשראי חוץ מאזני	שיעור מסך הכל האשראי המאזני	שיעור ממספר סך הכל הלווים	שיעור מסך הכל אשראי חוץ מאזני	שיעור מסך הכל האשראי המאזני	שיעור ממספר סך הכל הלווים	תקרת האשראי באלפי ש"ח		
באחוזים			באחוזים			טד	מ-	
11.0	3.8	71.3	11.1	3.2	72.1	80	-	
11.2	19.6	22.9	11.0	17.8	21.8	600	80	
3.9	14.6	3.9	4.1	14.7	4.1	1,200	600	
2.7	7.0	1.1	2.7	7.4	1.2	2,000	1,200	
5.4	8.3	0.6	4.9	8.5	0.6	8,000	2,000	
4.6	6.7	0.1	4.4	6.7	0.1	20,000	8,000	
5.3	7.0	0.06	5.4	6.9	0.07	40,000	20,000	
19.6	19.0	0.06	18.7	18.2	0.06	200,000	40,000	
17.9	9.1	0.01 ^(א)	18.9	10.1	0.01 ^(א)	800,000	200,000	
18.4	4.9	- ^(ב)	18.8	6.5	- ^(ב)		מעל 800,000	
100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0		סך הכל	

(א) ב-2020 - 152 לווים וב-2019 - 125 לווים.
 (ב) ב-2020 - 31 לווים וב-2019 - 22 לווים (באחוזים פחות מ-0.01).

למידע נוסף על חלוקת האשראי לפי גודל - ראה [ביאור 3.30](#).

להלן סיכון אשראי לפי גודל אשראי של לווה שהיקפו עולה על 800 מיליון ש"ח

31 בדצמבר								
2019			2020					
סיכון אשראי חוץ מאזני	אשראי מאזני	מספר לווים	סיכון אשראי חוץ מאזני	אשראי מאזני	מספר לווים	תקרת האשראי במיליוני ש"ח		
במיליוני ש"ח			במיליוני ש"ח			טד	מ-	
3,769	4,404	9	7,264	8,462	17	1,200	800	
3,387	1,971	4	4,993	1,966	5	1,600	1,200	
5,016	3,863	5	3,309	5,047	5	2,000	1,600	
3,046	1,538	2	2,743	1,641	2	2,400	2,000	
1,458	1,125	1	2,419	2,717	2	2,800	2,400	
-	-	-	-	-	-	3,200	2,800	
2,607	1,335	1	-	-	-	3,943	3,200	
19,283	14,236	22	20,728	19,833	31		סך הכל	

אין צדדים קשורים שהאשראי בגינם וסיכון האשראי החוץ מאזני עולה על 800 מיליון ש"ח.

קבוצת לווים¹

הקבוצה מקיימת תהליכי מעקב סדורים על מנת לוודא כי היא ממלאת אחר מגבלות הוראת ניהול בנקאי תקין מספר 313 בנושא מגבלות על חבות של לווה ושל קבוצת לווים.

ביום 1 באוגוסט 2018 פרסם הפיקוח על הבנקים תיקון להוראה הנ"ל. על פי התיקון, חשיפה של בנק ל"קבוצת לווים חברת כרטיסי אשראי" לא תעלה על 15% מהון התאגיד הבנקאי, וזאת בדומה למגבלה החלה על חשיפה ל"קבוצת לווים בנקאית". הוראה זו תכנס לתוקף באופן מדורג בתוך 3 שנים ממועד ההפרדה של חברת כרטיסי האשראי מהתאגיד הבנקאי. ביום 27 באוקטובר 2019 פרסם הפיקוח על הבנקים עדכון נוסף להוראה הנ"ל. העדכון קובע כי חבות נטו של לווה העוסק בפעילות ספקולטיבית ושאינו לווה מפוקח, תוגבל לשיעור של 10% מהון התאגיד הבנקאי (חלף מגבלה של 15%). מגבלה זו תחול גם על החבות המצטברת של לווים כאמור השייכים לקבוצת לווים העוסקים בפעילות ספקולטיבית (זאת חלף מגבלת קבוצת לווים רגילה של 25%).

תחולת ההוראה לבנק העומד במגבלות הינה ביום פרסומה. בנק שאינו עומד במגבלות נדרש לצמצם את החריגה של החשיפה בשיעורים רבעוניים קבועים עד ליום 1 ביולי 2020.

נכון ליום 31 בדצמבר 2020, הבנק עומד במגבלות הקבועות בהוראה.

¹ קבוצת לווים הם כל אלה יחד: הלווה, אדם השולט בו וכל מי שנשלט על ידי אלה. כאשר תאגיד נשלט על ידי יותר מאדם אחד יש לכלול בקבוצת לווים אחת את אותם שולטים שהתאגיד הנשלט הוא מהותי עבורם (כגון: מבחינה הונית), לרבות התאגיד הנשלט וכל מי שנשלט על ידם. תאגיד מוחזק שהינו מהותי עבור מחזיק שאין לו שליטה וכל הנשלט על ידם; לווים הקשורים באופן שפגיעה ביציבות הפיננסית של אחד מהם עלולה להשליך על היציבות הפיננסית של האחר, או שאותם גורמים עלולים להשליך על היציבות הפיננסית של שניהם.

חשיפה למדינות זרות

חלק א' - מידע בדבר סך כל החשיפות למדינות זרות, ובדבר חשיפות למדינות שסך סכום החשיפה לכל אחת מהן הוא מעל 1% מסך הנכסים או מעל 20% מסך ההון לצורך חישוב יחס ההון, לפי הנמוך ביניהם:

31 בדצמבר					
2019			2020		
חשיפה ^(אזכ)			חשיפה ^(אזכ)		
סך הכל	חוץ מאזנית ⁽²⁾	מאזנית	סך הכל	חוץ מאזנית ⁽²⁾	מאזנית
במיליוני ש"ח					
35,857	6,771	29,086	35,074	5,774	29,300
21,892	8,660	13,232	25,727	8,049	17,678
5,360	1,756	3,604	5,384	1,966	3,418
2,832	1,762	1,070	2,965	1,915	1,050
6,842	1,356	5,486	5,278	1,613	3,665
19,553	2,069	17,484	24,706	2,616	22,090
92,336	22,374	69,962	99,134	21,933	77,201
סך הכל החשיפה למדינות זרות					
1,314	206	1,108	1,193	276	917
מזה: סך החשיפות למדינות ה-GIPS ⁽⁷⁾					
2,239	827	1,412	1,960	892	1,068
מזה: סך החשיפות למדינות ה-LDC ⁽⁸⁾					
556	150	406	1,170	152	1,018
מזה: סך החשיפות למדינות עם בעיות נזילות ⁽⁹⁾					

(א) החשיפה למדינות זרות מוצגת על בסיס סיכון סופי.

(ב) סיכון אשראי מאזני וחץ מאזני, סיכון אשראי מסחרי בעייתי וחובות פגומים מוצגים לפני השפעת ההפרשה להפסדי אשראי ולפני השפעת הביטחונות המותרים לניכוי לצורך מגבלות על חבות של לווה וקבוצת לווים ולפני השפעת קיזוז דו צדדי בגין נגזרים.

(ג) סיכון אשראי במכשירים פיננסיים חוץ מאזניים כפי שחושב לצורך מגבלות חבות של לווה, לפני השפעת קיזוז דו צדדי בגין נגזרים.

(ד) החשיפה למדינות ה-GIPS כוללת את המדינות: יוון, איטליה, פורטוגל וספרד.

(ה) החשיפה למדינות ה-LDC כוללת את המדינות המוגדרות כמדינות פחות מפותחות, שהינן ארצות המסווגות על ידי הבנק העולמי כבעלות הכנסה נמוכה או בינונית.

(ו) הבנק קבע מספר קריטריונים שעל פיהם נקבעה רשימת המדינות אשר התנאים הנוכחיים בהן עשויים להעיד על בעיות נזילות ויתכן שיהיו בעלי השפעה על יכולת הפירעון שלהן, היתרה מתייחסת ל-16 מדינות. (בדצמבר 2019 ל-13 מדינות).

חלק ב' - ליום 31 בדצמבר 2020 וליום 31 בדצמבר 2019, אין חשיפה מאזנית מצרפית למדינות זרות שסך החשיפה לכל אחת מהן הינו בין 0.75% לבין 1% מסך הנכסים במאוחד או בין 15% לבין 20% מההון, לפי הנמוך.

חשיפת אשראי למוסדות פיננסיים זרים

חשיפת האשראי למוסדות פיננסיים זרים מתייחסת לבנקים מסחריים, לחברות החזקה בנקאיות, בנקים להשקעות, חברות ביטוח וגופים פיננסיים אחרים.

הבנק מנהל מעקב הדוק אחר מצבם של בנקים בעולם ומנתח באופן תדיר את איתנותם הפיננסית. הבנק מנהל רשימה מצומצמת של בנקים איכותיים שמולם יש חשיפות אשראי קבוצתיות.

השפעת משבר הקורונה

במהלך הרבעון הראשון על רקע ההשלכות המהותיות של אירוע נגיף הקורונה והתנודתיות הגבוהה בשווקים הפיננסיים חל גידול במרווחי האשראי של כלל המוסדות הפיננסיים המקומיים והזרים שאליהם חשוף הבנק. במקביל לתנודתיות בשווקים והחששות ממיתון עולמי החלו הבנקים המרכזיים בעולם במהלכים במטרה לתמוך במערכות הפיננסיות בעולם ובכלל זה צעדים כגון: הקלה בדרישות ההון, הקלה ביישום רפורמות חשבונאיות, מתן כלי נזילות לבנקים ועוד.

ברבעון השני חל צמצום משמעותי במרווחי האשראי של הבנקים ומוסדות פיננסיים זרים אליהם חשוף הבנק. במהלך הרבעונים השלישי והרביעי נרשמו ירידות מדודות נוספות במרווחי האשראי.

הבנק המשיך את הניטור אחר מוסדות פיננסיים זרים זאת כחלק מאופן ניהול החשיפה למוסדות פיננסיים זרים והתאים את החשיפה בהתאם לשינויים אותם זיהה בסביבת הסיכון. ניהול זה מביא בחשבון בין היתר:

- יחסים פיננסיים שונים כגון יחסי ההון, יחסי הנזילות ועוד כפי שמפורסמים על ידי הבנקים.
- הערכת השוק כפי שמשקפת בשווי השוק של מניותיהם ובסיכון כפי שנאמד בעזרת נגזרי האשראי (CDS) ומרווחי האג"ח שלהם.
- הדירוג על פי סוכנויות הדירוג הבינלאומיות.
- חוסנה הפיננסי של המדינה בה נמצא מרכז פעילותו של הבנק.
- הצעדים שנקטה המדינה במטרה לתמוך במערכת הפיננסית שלה ובכלכלתה.
- מגבלות כמותיות על היקף החשיפה לבנק בודד ולמדינה.

עיקר החשיפה לבנקים ומוסדות פיננסיים זרים הינה בדירוגי השקעה. הבנק אינו סבור כי בנקים ומוסדות פיננסיים אלו נמצאים ברמת סיכון גבוהה.

להלן חשיפת אשראי למוסדות פיננסיים זרים^(א)

31 בדצמבר 2020 ^(א)			
חשיפת אשראי נוכחית	סיכון אשראי חוץ מאזני נוכחי ^(א)	סיכון אשראי מאזני ^(ב)	סיכון אשראי נוכחי למוסדות פיננסיים זרים ^(א)
במיליוני ש"ח			
24,323	581	23,742	AA- עד AAA
4,588	725	3,863	A- עד A+
742	216	526	BBB- עד BBB+
100	7	93	B- עד BB+
163	-	163	ללא דרוג
29,916	1,529	28,387	סך הכל חשיפת אשראי נוכחית למוסדות פיננסיים זרים

ראה הערות [בעמוד הבא](#).

להלן חשיפת אשראי למוסדות פיננסיים זרים^(א) (המשך)

31 בדצמבר 2019 ^(ה)			
חשיפת אשראי נוכחית	סיכון אשראי חוץ מאזני נוכחי ^(א)	סיכון אשראי מאזני ^(ב)	סיכון אשראי במיליוני ש"ח
חשיפת אשראי נוכחית למוסדות פיננסיים זרים^(ד)			
20,289	762	19,527	AAA עד AA-
4,996	470	4,526	A+ עד A-
451	231	220	BBB+ עד BBB-
171	11	160	BB+ עד B-
148	-	148	כלא דרוג
26,055	1,474	24,581	סך הכל חשיפת אשראי נוכחית למוסדות פיננסיים זרים

- (א) מוסדות פיננסיים זרים כוללים: בנקים, בנקים להשקעות, דילרים/ברוקרים, חברות ביטוח וגופים מוסדיים.
 (ב) פיקדונות בבנקים, אשראי לציבור, ניירות ערך שנשאלו או נרכשו במסגרת הסכמי מכר חוזר, נכסים אחרים בגין מכשירים נגזרים (שווי הוגן של נגזרים) והשקעות באגרות חוב כולל אגרות חוב של בנקים מסוג Subordinated ב-31 בדצמבר 2020 בשווי של 600 מיליון ש"ח וב-31 בדצמבר 2019 בשווי של 527 מיליון ש"ח.
 (ג) בעיקר ערבויות והתחייבויות למתן אשראי (ללא נגזרים חוץ מאזניים).
 (ד) הבנק משתמש בדירוג של סוכנויות S&P ו-Moody's בלבד לדירוג המוסדות הפיננסיים הזרים אליהם קיימת חשיפת אשראי.
 (ה) נכון לימים 31 בדצמבר 2020 ו-31 בדצמבר 2019, לא קיים סיכון אשראי בעייתי מול מוסדות פיננסיים זרים.

הערות:

- חשיפות האשראי אינן כוללות השקעות בניירות ערך מגובי נכסים (למידע נוסף ראה [ביאור 12](#)).
- חלק מהבנקים קיבלו תמיכות ממשלתיות באופנים שונים, ובכלל זה בהשקעה ישירה בהון הבנק, בערבות ממשלתית לתיקי נכסים מסוימים של הבנקים, בערבויות לניוס מקורות לבנקים, וכו'.
- למידע נוסף לגבי הרכב חשיפות האשראי בגין מכשירים נגזרים מול בנקים ודילרים/ברוקרים (מקומיים וזרים) ראה [ביאור 28.ב.ב](#).

סיכונים בתיק הלוואות לדיור

התפתחויות בסיכונים אשראי

ההתפתחויות שחלו במשך שנים האחרונות (סביבת ריבית נמוכה, ביצועי מחיר למשתכן ועלייה מתונה במחירי הדיור) הביאו לגידול משמעותי בהיקף האשראי לדיור בישראל, הן למטרת מגורים והן למטרת השקעה. תיק הלוואות לדיור מנוטר באופן שוטף תוך ניתוח המגמות במאפייני ובמוקדי הסיכון. בכלל זה מבוצע מעקב אחר התפלגות האשראי לפי בסיסי הצמדה, יכולת החזר חודשי, ריבית, שיעור מימון ודירוג אשראי בהתאם למודל הסטטיסטי הפנימי של הבנק. הבנק מקפיד על מדיניות חיתום מאוזנת הלווקחת בחשבון את יכולת החזר של הלווה, בסיס הצמדה והריבית, שיעור המימון ועוד, זאת תוך עמידה בכל דרישות הפיקוח על הבנקים. במסגרת העמדת הלוואות לדיור, מעמיד הבנק גם הלוואות פרטניות למשתתפים בקבוצת רכישה. מימון במסגרת קבוצת רכישה נותן מענה לביקושי שוק של התארגנויות פרטיות, בעלי קרקע היסטוריים וכיו"ב. מהיבט הסיכון, המימון ניתן לאוכלוסיות שונות, בפיזור גיאוגרפי, ולאחר שכל לווה עובר בדיקת יכולת סילוק הלוואה.

במהלך שנת 2020 חל גידול בהעמדות אשראי חדש ("ביצועים") לעומת שנת 2019 בקשר עם ביקושים לאשראי לדיור בישראל, הן למטרת מגורים והן אשראי למטרת השקעה בשעבוד דירת מגורים.

להלן נתונים על ביצועי הלוואות חדשות שניתנו והלוואות שמוחזרו לרכישת דירת מגורים ובמשכון דירת מגורים בישראל

	2019	2020	
	סך הכל שנתי	סך הכל שנתי	שיעור השינוי
	במיליוני ש"ח	במיליוני ש"ח	ב-%
מכספי הבנק	13,703	17,016	24.2
מכספי האוצר	145	150	3.4
הלוואות חדשות	13,848	17,166	24.0
הלוואות שמוחזרו	2,856	2,590	(9.3)
סך כל ביצועים	16,704	19,756	18.3

השפעת משבר הקורונה

התוכניות הממשלתיות לסייע בגין משבר הקורונה תמכו במצבם הכלכלי של משקי הבית. עם זאת, השלכות הצעדים המגבילים והסגרים מכבידים על שוק העבודה ומצב התעסוקה. מניסיון העבר, לפרמטר זה עלולה להיות השפעה שלילית על תיק האשראי לדיור. לאור אופיו המתמשך של המשבר טרם ניתן לאמוד את עוצמת הפגיעה בתיק ההלוואות לדיור של הבנק. הבנק בוחן את יכולתו לעמוד בהתפתחויות שליליות באמצעות תרחישי קיצון מערכתיים, ובכלל זה עורך תרחישי קיצון אחידים לבקשת הפיקוח על הבנקים.

כמו כן, לאור העלייה ברמת הסיכון, חודדו דגשים בהעמדת אשראי בתקופת המשבר, ומתבצע ניטור ומעקב שוטף אחר מוקדי סיכון וההתפתחויות בשוק על מנת להיערך מבעוד מועד ולהתאים את הפעילות ככל שיידרש.

לצד זאת בוחן הבנק את הדרכים למתן סיוע ללקוחותיו שנקלעו למשבר זמני ואשר להערכת הבנק יצלחו את המשבר. במסגרת זו מובאות בחשבון השפעות המשבר ונעשית בחינה מעמיקה של הלקוחות נוכח המשבר.

כחלק ממאמציו של הבנק לתמוך בצרכי לקוחותיו ולצלוח את תקופת המשבר יישם הבנק את הנחיות בנק ישראל.

ביום 15 במרס 2020 פרסם בנק ישראל מספר הקלות רגולטוריות ובהן: הקלה במגבלות על הלוואות למשקי בית לכל מטרה במשכון דירה. הבנק אימץ הקלה זו בכדי לסייע ללקוחותיו לאחר שהשתכנע כי הלקוחות הללו יוכלו לצלוח את המשבר.

ביום 27 באפריל 2020 פרסם בנק ישראל הוראת שעה, נב"ת 250, הקובעת עדכון להוראה 329, על פיה הבנקים רשאים להעמיד לרוכשי הדירות משכנתא בהתבסס על הכנסתם טרם היציאה לחל"ת ובהתקיים מספר תנאים. מטרת אישור זה לסייע ללקוחות הבנקים לקבל משכנתא בתקופה של יציאה לחל"ת או ירידה למשרה חלקית בשל משבר הקורונה. הבנק אימץ הקלה זו בכדי לסייע ללקוחותיו לאחר שהשתכנע כי הלקוחות הללו יוכלו לצלוח את המשבר.

החל מחודש אוגוסט 2020 הבנק מאפשר בתנאים מסוימים ללקוחות אשר שלמו את הלוואות הדיור שלהם כסדרן, לקבל דחיה של תשלום קרן ההלוואה (גרייס חלקי) לתקופה של עד שנתיים.

למידע נוסף, ראה פרק סיכויי אשראי, [שינויים בתנאי חובות במסגרת ההתמודדות עם משבר הקורונה](#).

ביום 27 בדצמבר 2020 פרסם בנק ישראל עדכון לנב"ת מספר 329 המבטל את מגבלת ריבית הפריים (על פיה חלקה של הלוואת הפריים לא יעלה על שליש מסך ההלוואה) ומותיר רק את המגבלה הקובעת כי היחס בין חלק ההלוואה לדיור בריבית משתנה, לבין סך ההלוואה, לא יעלה על 66.66%. ההוראה נכנסה לתוקף ביום 17 בינואר 2021 לנוטלי הלוואה חדשה לדיור וביום 28 בפברואר 2021 למחזור הלוואה לדיור.

התפתחות יתרת האשראי לדיור נטו בישראל

שנת	יתרת	שיעור
בדצמבר	תיק האשראי	השינוי
	במיליוני ש"ח	ב-%
31 בדצמבר 2018	79,944	3.8
31 בדצמבר 2019	83,746	4.8
31 בדצמבר 2020	89,594	7.0

בשנים 2018 ו-2019 חל גידול בהיקף האשראי לדיור. הגידול נמשך ואף התעצם בשנת 2020, בין היתר על רקע ההתעוררות בשוק הנדל"ן כתוצאה מהבשלת פרויקטים של מחיר למשתכן.

במסגרת הניטור אחר מוקדי הסיכון בתיק ההלוואות לדיור נערך מעקב גם על מאפייני התיק ומאפייני האשראי החדש, וביניהם על התפלגות האשראי החדש לפי שיעורי מימון (שיעור מימון הינו היחס בין סך האשראי שאושר ללווה, אף אם טרם הועמד כולו או חלקו בפועל, לבין שווי הנכס המשועבד בעת העמדת מסגרת האשראי) ויחס החזר (יחס החזר מוגדר כיחס בין הכנסה החודשית הפנויה ובין החזר החודשי).

התפתחות יתרת תיק האשראי לדיור על פי בסיסי הצמדה וכשיעור מיתרת תיק האשראי של הבנק

סך כל תיק האשראי במיליוני ש"ח	מגזר מט"ח		מגזר צמוד מדד				מגזר לא צמוד				2018	2019	2020																						
	ריבית משתנה		ריבית משתנה		ריבית קבועה		ריבית משתנה		ריבית קבועה																										
	שיעור מתיק האשראי במיליוני ש"ח	יתרה במיליוני ש"ח	שיעור מתיק האשראי במיליוני ש"ח	יתרה במיליוני ש"ח	שיעור מתיק האשראי במיליוני ש"ח	יתרה במיליוני ש"ח	שיעור מתיק האשראי במיליוני ש"ח	יתרה במיליוני ש"ח	שיעור מתיק האשראי במיליוני ש"ח	יתרה במיליוני ש"ח																									
79,944	1.2	959	23.1	18,503	15.8	12,596	41.3	33,038	18.6	14,848	2018	83,746	0.9	732	22.7	19,012	16.1	13,509	41	34,311	19.3	16,182	2019	89,594	0.6	575	21.9	19,658	15.7	14,077	40.6	36,380	21.2	18,904	2020

התפתחות האשראי החדש לדיור על פי מסלולי ריבית בישראל

להלן התפתחות ביצוע האשראי החדש על פי מסלולי ריבית משתנה וקבועה (הלוואה בריבית משתנה הינה הלוואה שהריבית שהיא נושאת עשויה להשתנות לאורך תקופת חיי הלוואה):

2018	2019	2020				ממוצע שנתי	ממוצע שנתי
ממוצע שנתי	ממוצע שנתי	רבועון ראשון	רבועון שני	רבועון שלישי	רבועון רביעי		
שיעור מביצוע							
באחוזים							
17.1	20.6	18.8	16.7	15.2	16	קבועה - צמודה	
17.2	19.2	18.7	18.5	17.6	19.1	משתנה כל 5 שנים ומעלה - צמודה	
28.1	24.3	29.1	28	29.9	31.2	קבועה - לא צמודה	
5.3	3.2	2.8	3.3	3.9	2.5	משתנה כל 5 שנים ומעלה - לא צמודה	
32	32.4	30.6	33.4	33.4	31.2	משתנה עד 5 שנים - לא צמודה	
0.3	0.2	-	0.1	-	-	משתנה - מט"ח	

שיעור האשראי החדש שהעמיד הבנק בהלוואות לדיור בריבית משתנה במהלך שנת 2020 עמד על 54.0% לעומת כ-55.0% בשנת 2019. הנתונים מתייחסים לכל מסלולי הריבית המשתנה ומגזרי הצמדה השונים לרבות הלוואות בהן הריבית משתנה מדי תקופה של 5 שנים ומעלה. בנטרול הלוואות בהן שיעור הריבית המשתנה, משתנה מדי תקופה של 5 שנים ומעלה, אשר הוראת המפקח מחריגה אותה מהגדרת הלוואות בריבית משתנה, שיעור האשראי לדיור בריבית משתנה שהועמד במהלך שנת 2020 הינו 32.2% לעומת 32.6% בשנת 2019.

נתונים המתייחסים לאשראי חדש לדיור בישראל

במהלך שנת 2020 הועמדו הלוואות חדשות לדיור בסך של 17.0 מיליארד ש"ח מכספי הבנק.

ההלוואה הממוצעת שהועמדה על ידי הבנק בשנת 2020 היתה 774 אלפי ש"ח, לעומת 723 אלפי ש"ח בשנת 2019 ו-717 אלפי ש"ח בשנת 2018.

להלן יתרת תיק ההלוואות לדיור והיתרות בפיגור מעל 90 יום פיגור בישראל

סך כל הלוואות במיליוני ש"ח	יתרת חוב רשומה		2018	2019	2020				
	סכום בפיגור	שיעור הסכום בפיגור							
80,417	862	1.07	2018	84,212	0.99	2019	90,228	0.80	2020

יתרת ההפרשה להפסדי אשראי ליום 31 בדצמבר 2020, הכוללת את ההפרשה הקבוצתית על הלוואות לדיור הינה 634 מיליון ש"ח המהווה 0.71% מיתרת האשראי לדיור, לעומת יתרת ההפרשה ליום 31 בדצמבר 2019, בסך של 466 מיליון ש"ח המהווה 0.56% מיתרת האשראי לדיור.

התפתחות שיעור מימון, באשראי חדש, מעל 60% בישראל

להלן התפתחות האשראי החדש שהעמיד הבנק בשיעור מימון הגבוה מ-60% (שיעור מימון הינו היחס בין שיעור האשראי שאושר ללווה, אף אם טרם הועמד כולו או חלקו בפועל, לבין שווי הנכס המשועבד, בעת העמדת מסגרת האשראי)

2018		2019		2020		שיעור מימון
ממוצע שנתי	ממוצע שנתי	רבעון ראשון	רבעון שני	רבעון שלישי	רבעון רביעי	
באחוזים ^(א)						
17.5	17.2	18.7	19.9	19.8	20.5	מעל 60 ועד 70 כולל
15.5	17.5	19.4	18.2	18.5	20.1	מעל 70 ועד 75 כולל
0.3	0.2	0.2	0.1	0.2	0.2	מעל 75

(א) מסך האשראי החדש לדיור שהעמיד הבנק.

התפתחות שיעור מימון, יתרת תיק האשראי בישראל

שיעור המימון הממוצע של יתרת תיק האשראי ליום 31 בדצמבר 2020 עומד על 45.5% לעומת 45.1% בשנת 2019.

התפתחות באשראי חדש, בו יחס ההחזר נמוך מ-2.5 בישראל

יחס ההחזר מוגדר כיחס בין ההכנסה החודשית הפנויה ובין ההחזר החודשי.

שיעור הלוואות שהועמדו בשנת 2020 בהן יחס ההחזר נמוך מ-2.5 במועד אישור האשראי עמד על 0.3% מסך העמדות האשראי החדשות, לעומת 0.5% בשנת 2019.

חישוב זה תואם את הנחיות בנק ישראל לצורך הדיווח על פי הוראה 876.

התפתחות באשראי חדש, בו מועדי הפירעון ארוכים מ-25 שנה בישראל

שיעור האשראי החדש של הלוואות לדיור בשנת 2020, בהן מועדי הפירעון על פי חוזי הלוואה ארוכים מ-25 שנה, עמד בממוצע על כ-37.5% מסך האשראי החדש שהועמד, לעומת שיעור ממוצע של כ-37.6% במהלך שנת 2019.

סיכון אשראי לאנשים פרטיים (ללא הלוואות לדיור)

האשראי הפרטי, אשר יכולת ההחזר שלו מבוססת בעיקרה על כושר ההשתכרות של משק הבית, מאופיין בפיזור נרחב מאוד של לוויים, במגוון של מוצרי אשראי (הלוואות לסוגיהן, עו"ש, כרטיסי אשראי) ובהיקף נמוך (בממוצע) של אשראי ללקוח בודד. פעילות הלקוחות הפרטיים מרוכזת, רובה ככולה, בחטיבה הבנקאית.

במטרה להתמודד עם הגידול בהיקפי האשראי הפרטי ועם מוטת השליטה הרחבה הנדרשת לניהולו, וכן במטרה ליישם ממשל תאגידי נאות, הורחבו וחוזקו בשנים האחרונות מספר פונקציות, הן בחטיבה הבנקאית המהווה קו הגנה ראשון, והן בחטיבה לניהול סיכונים המהווה קו הגנה שני.

בחטיבה הבנקאית פועלות מזה מספר שנים יחידות ייעודיות ומתמחות, כאשר המרכזיות שבהן:

מרכזי ניהול אשראי וסיכונים - מרכזים את הטיפול בכל בקשות האשראי שהן מעבר לסמכויות הסניפים, תוך יצירת הפרדה בין מנהל הלקוח לגורם המאשר את מתן האשראי; מהווים עוגן מקצועי לאנשי אשראי בסניפים; מנהלים שגרת מעקב ובקרה אשר תוצאותיה משוקפות הן לדרג השטח בסניפים והן להנהלת החטיבה.

יחידות גבייה מוקדמת ומרכזי חוב"ב - מרכזים את הטיפול בחובות שבהם קיימת חריגה או אותר פיגור בתשלומים טרום סיווג הלווה כבעייתי, וכן בלקוחות שסווגו כבעייתיים. יחידות אלה מקיימות שירות מקצועי של הליכי טיפול, הסדרים וגבייה, ובכלל זה על ידי הפעלת משרדי עורכי דין חיצוניים.

בחטיבה לניהול סיכונים מבוצעים ניטור ובקרת קו הגנה שני, הכוללים בין היתר: איתור מגמות וסגמנטים בתיק האשראי הפרטי, מעקב אחר טיב הניבוי של המודלים לאמידת סיכון הלוויים, בחינת טיבם ושלמותם של נוהלי הבקרה של הגורמים העסקיים, בחינת מדגמים של תיקים פרטניים לפי הצורך ועוד.

מדיניות האשראי הפרטי, אותה מגבשת החטיבה לניהול סיכונים בשיתוף החטיבה הבנקאית, מהווה נדבך מרכזי בהתוויית תיאבון הסיכון ובהכוונת הניהול השוטף של פעילות זאת. בין העקרונות המרכזיים מתוך מדיניות האשראי הפרטי ניתן למנות: הערכת אומדן סיכון האשראי של כל לווה, ביסוס החלטות החיתום על יכולת שירות החוב של הלווה מתוך ההכנסות ו/או על בסיס התנהלות החשבון ו/או על בסיס נתונים ממאגר אשראי, קיום מערך סמכויות אשראי מוגדר ומובנה, דגשים על התנהגות עסקית הוגנת (שקיפות ומסירת מידע, התאמה של המוצר לצרכי הלקוח, הוגנות בתמחור, טיפול בתלונות מצד הלקוחות), התאמת האשראי לצרכי הלקוח ויכולותיו וערנות מוגברת להיבטי הציות העלולים לנבוע ממתן האשראי.

בנוסף להקפדה על תהליכי החיתום, הניהול והבקרה ברמת הלווה הבודד, הורחב והוגבר גם הניטור השוטף אחר האשראי הפרטי ברמה האגרגטיבית, בין השאר על בסיס סט מדדים פנימי.

מעת לעת וגם בשנת 2020 מעודכן סט המדדים הפנימי, הן ביחס להתפתחויות של התיק בכללותו ("מלאי") והן ביחס לפרופיל סיכון העמדות האשראי החדש, המנוטר באופן שוטף, בתדירות רבעונית לפחות. הפרמטרים שגובשו מתייחסים להיבטים ולמאפיינים רבים המשקפים נקודות מבט מגוונות ומשלימות על סיכון התיק והאשראי החדש. אף שמדובר ב"אורות אדומים" ולא במגבלות (בהגדרתן הפורמאלית), הרי שהם מבטאים את גבולות תיאבון הסיכון הרצוי ברמת תיק האשראי הפרטי. לאור התמשכות המגמות במשק הישראלי ברמת הצריכה הפרטית תחת השפעות משבר הקורונה ובעקבותיה ברמת המינוף של משקי הבית, נמשך גם בשנת 2020 הניטור ההדוק והמוגבר אחר ההתפתחויות בתיק זה.

השפעת משבר הקורונה

התכניות הממשלתיות לסיוע בגין משבר הקורונה תמכו במצבם הכלכלי של משקי הבית. עם זאת, השלכות הצעדים המגבילים והסגרים מכבידים על שוק העבודה ומצב התעסוקה. מניסיון העבר, לפרמטר זה עלולה להיות השפעה שלילית על תיק האשראי למשקי בית.

לאור אופיו המתמשך של המשבר טרם ניתן לאמוד את עוצמת הפגיעה בתיק האשראי לאנשים פרטיים של הבנק.

הבנק בוחן את יכולתו לעמוד בהתפתחויות שליליות באמצעות תרחישי קיצון מערכתיים, ובכלל זה עורך תרחישי קיצון אחידים לבקשת הפיקוח על הבנקים.

כמו כן, לאור העלייה ברמת הסיכון, חודדו דגשים בהעמדת אשראי בתקופת המשבר, ומתבצע ניטור ומעקב שוטף אחר מוקדי סיכון וההתפתחויות בשוק על מנת להיערך מבעוד מועד ולהתאים את הפעילות ככל שיידרש.

לצד זאת בוחן הבנק את הדרכים למתן סיוע ללקוחותיו שנקלעו למשבר זמני ואשר להערכת הבנק יצלחו את המשבר. במסגרת זו מובאות בחשבון השפעות המשבר ונעשית בחינה מעמיקה של הלקוחות נוכח המשבר.

למידע נוסף, ראה פרק סיכוני אשראי, [שינויים בתנאי חובת כמסגרת ההתמודדות עם משבר הקורונה](#).

למידע נוסף בגין סגמנט זה ראה פרק סיכוני אשראי [בדוח על הסיכונים ליום 31 בדצמבר 2020](#).

הוראת ניהול בנקאי תקין - ניהול אשראי צרכני

ביום ה-4 בפברואר 2021 פרסם הפיקוח על הבנקים הוראת ניהול בנקאי תקין מספר 311A בנושא ניהול אשראי צרכני. ההוראה מרכזת את דרישות הפיקוח על הבנקים מהמערכת הבנקאית בפעילותה מול הלקוחות הצרכניים.

תחילת ההוראה 9 חודשים ממועד פרסומה למעט סעיפים המתייחסים לשיווק אשראי צרכני שייכנסו לתוקפם שלושה חודשים ממועד הפרסום.

לפרוט נוסף בגין הוראה חדשה זו ראה פרק [חקיקה ורגולציה הנוגעת למערכת הבנקאית](#).

הלן התפתחות יתרות סיכון האשראי הכולל (למעט נגזרים) לאנשים פרטיים בבנק (פעילות בישראל, ללא הלוואות לדיר)

יתרת סיכון אשראי במיליוני ש"ח	
44,407	31 בדצמבר 2018
44,387	31 בדצמבר 2019
43,108	31 בדצמבר 2020

להלן התפלגות של סיכון האשׂראי המאזני (למעט נגזרים) לאנשים פרטיים בבנק לפי התקופה הנותרת לפירעון (פעילות בישראל, ללא הלוואות לדיר) (א)

31 בדצמבר			
	2019	2020	
שיעור מהתיק ב-%	במיליוני ש"ח	שיעור מהתיק ב-%	במיליוני ש"ח
עד שנה	5,158	4,585	17.8
מעל שנה עד 3 שנים	4,992	4,993	19.4
מעל 3 שנים עד 5 שנים	10,464	9,024	35.0
מעל 5 שנים עד 7 שנים	4,117	3,737	14.5
מעל 7 שנים	385	1,451	5.6
ללא תקופת פירעון ^(א)	2,561	2,006	7.7
סך הכל	27,677	25,796	100.0

(א) יתרה זאת כוללת יתרות חובה בחשבונות עובר ושב ויתרות אשׂראי בפיגור.

להלן התפלגות סיכון האשׂראי הכולל (למעט נגזרים) לאנשים פרטיים בבנק לפי גודל החבות ללווה בודד (פעילות בישראל, ללא הלוואות לדיר) (א)

31 בדצמבר				גודל סיכון האשׂראי באלפי ש"ח	
	2019	2020		מ-	עד
שיעור מהתיק ב-%	במיליוני ש"ח	שיעור מהתיק ב-%	במיליוני ש"ח		
-	5,155	5,294	12.3	-	25
25	6,526	6,637	15.4	25	50
50	5,939	6,049	14.0	50	75
75	5,226	5,206	12.1	75	100
100	7,758	7,511	17.4	100	150
150	5,480	5,038	11.7	150	200
200	4,637	4,226	9.8	200	300
מעל 300	3,666	3,147	7.3	300	
סך הכל סיכון אשׂראי כולל	44,387	43,108	100.0		

להלן התפלגות סיכון האשׂראי הכולל (למעט נגזרים) לאנשים פרטיים בבנק לפי מוצרי אשׂראי עיקריים (פעילות בישראל, ללא הלוואות לדיר) (א)

31 בדצמבר				
	2019	2020		
שיעור מהתיק ב-%	במיליוני ש"ח	שיעור מהתיק ב-%	במיליוני ש"ח	
	6,454	5,367	12.4	יתרות עובר ושב ויתרות מנוצלות בכרטיסי אשׂראי
	1,368	1,201	2.8	הלוואות לרכישת רכב (ששועבד)
	19,855	19,228	44.6	הלוואות אחרות
	27,677	25,796	59.8	סך הכל סיכון אשׂראי מאזני
	6,564	6,883	16.0	מסגרת עובר ושב לא מנוצלת
	9,971	10,166	23.6	מסגרת כרטיסי אשׂראי לא מנוצלת
	175	263	0.6	סיכון אשׂראי חוץ מאזני אחר
	16,710	17,312	40.2	סך הכל סיכון אשׂראי חוץ מאזני
	44,387	43,108	100.0	סך הכל סיכון אשׂראי כולל

להלן התפלגות סיכון האשראי המאזני (למעט נגזרים) לאנשים פרטיים בבנק בחלוקה למגזרי הצמדה ובסיסי ריבית (פעילות בישראל, ללא הלוואות לדיר)

31 בדצמבר 2020				
סיכון האשראי המאזני	שיעור מהתיק	מט"ח	צמוד	לא צמוד
		במיליוני ש"ח		
ב-%				
24,419	94.7	55	39	24,325
1,377	5.3	13	22	1,342
25,796	100.0	68	61	25,667

31 בדצמבר 2019				
סיכון האשראי המאזני	שיעור מהתיק	מט"ח	צמוד	לא צמוד
		במיליוני ש"ח		
ב-%				
26,302	95.0	60	41	26,201
1,375	5.0	20	29	1,326
27,677	100.0	80	70	27,527

להלן יתרות תיק הנכסים הפיננסיים של האנשים הפרטיים בבנק בעלי סיכון אשראי כולל (פעילות בישראל, ללא הלוואות לדיר)

31 בדצמבר	
2019	2020
במיליוני ש"ח	
83,167	96,437
56,885	51,625
140,052	148,062
34,227	34,141

להלן התפלגות סיכון האשראי המאזני (למעט נגזרים) לאנשים פרטיים בבנק לפי גובה ההכנסה הקבועה^(א) לחשבון (פעילות בישראל, ללא הלוואות לדיר)

31 בדצמבר			
2019		2020	
במיליוני ש"ח	ב-%	במיליוני ש"ח	ב-%
1,852	6.7	2,127	8.2
964	3.5	1,515	5.9
7,959	28.8	6,930	26.9
9,831	35.5	9,317	36.1
8,035	29.0	7,422	28.8
27,677	100.0	25,796	100.0

(א) הכנסה קבועה לחשבון (לפי תעודת זהות) כוללת את הזיכויים הקבועים בחשבון לקוח ובכלל זה משכורת, העברות מבנק/מחשבון אחר, הפקדות מזומן וצקים ועוד. ההכנסה הקבועה החודשית מחושבת על בסיס ממוצע ההכנסה במשך מספר חודשים רצופים, ובנטרול זיכויים חריגים.

(ב) חשבונות לפירעון אשראי הינם חשבונות שהפעילות היחידה המבוצעת בהם הינה פירעון הלוואה בלבד, בעוד שתיק פעילותו השוטפת של הלקוח מרוכזת בבנק אחר.

כאמור לעיל, מדיניות האשראי של הבנק לאנשים פרטיים מבוססת על יכולת שירות החוב של הלווה מתוך ההכנסות. בהלימה לכך, למעלה מ-90% מהאשראי המאזני הינו בקרב בעלי הכנסה קבועה.

התפלגות סיכון אשראי מאזני (למעט נגזרים) לאנשים פרטיים בבנק (פעילות בישראל, ללא הלוואות לדיור)

31 בדצמבר		
2019	2020	
במיליוני ש"ח		
27,065	25,156	אשראי לא בעייתי
302	304	אשראי בעייתי לא פגום
310	336	אשראי בעייתי פגום
27,677	25,796	סך הכל סיכון אשראי מאזני
2.2%	2.5%	שיעור סיכון אשראי בעייתי מסך החובות לאנשים פרטיים
111	136	מחיקות חשבונאיות, נטו
641	776	יתרת הפרשה להפסדי אשראי

למידע נוסף ובכלל זה הנוגע לחובות בעייתיים והוצאות בגין הפסדי אשראי ראה [ביאור 13](#) סיכון אשראי, אשראי לציבור, הפרשה להפסדי אשראי (הנתונים לגבי "פרטי אחר") [ביאור 30](#) מידע נוסף על סיכון אשראי, אשראי לציבור והפרשה להפסדי אשראי. ובפרק החשיפה לסיכונים סעיף [סיכון האשראי הכולל לציבור לפי ענפי משק](#).

חשיפת הבנק למימון ממונף

בהוראת ניהול בנקאי תקין מספר 311 נקבע כי מדיניות אשראי של בנק תתייחס, בין היתר, למימון ממונף. הבנק פועל על פי עקרונות ייחודיים במדיניות האשראי לסגמנט זה, ובכלל זה בהיבט של פרמטרים פיננסיים, סמכויות אשראי ועוד.

נכון ליום 31 בדצמבר 2020 מימון ממונף מוגדר על ידי הבנק בהלימה ובהרחבה להוראות בנק ישראל, וכולל הלוואות/לווים/קבוצות לוויים העומדים באחד מהקריטריונים הבאים (ואשר החבות ברוטו בגין כל אחד מהם עולה על 0.5% מהון רוברד 1 של הבנק):

1. אשראי למטרת עסקה הונית שהגדרתו לעניין המגבלה בהוראת ניהול בנקאי תקין מספר 323 כאשר אשראי למימון רכישת אמצעי שליטה או כנגד אמצעי שליטה מוחזקים ללא זכות חזרה נכלל בכל שיעור מימון (גם אם נמוך מהמוגדר בהוראה).
2. מימון לחברות החזקה שכל או עיקר פעילותן הינה החזקה בחברות בנות (וללא פעילות משמעותית), שהגדרתן במדיניות הבנק.
3. מימון ללווה, בסגמנטים השונים של ענפי המשק שהוגדרו, המאופייני בערכים חריגים משמעותית של פרמטרים מסוימים ביחס לנורמות בתחום ענף המשק הרלוונטי.

נכון ליום 31 בדצמבר 2020 סך יתרת החבות ברוטו של האשראי הממונף כפי הגדרת הבנק עומד על כ-2.1 מיליארד ש"ח, קיטון של כ-0.1 מיליארד ש"ח מסוף שנה קודמת. הבנק עומד בדרישות הוראות בנק ישראל.

יתרות האשראי המצרפיות ללוויים ממונפים

31 בדצמבר						
2019		2020				
מאזני	חוץ מאזני	מאזני	חוץ מאזני	מאזני	חוץ מאזני	סך הכל
במיליוני ש"ח						ענף משק
-	-	-	-	-	-	תעשייה וחרושת
194	20	384	214	606	222	מסחר
311	2	346	313	348	2	תחבורה ואחסנה
629	9	247	638	247	-	בתי מלון, שירותי הארחה ואוכל
427	17	80	444	80	-	בינוי ונדל"ן
67	150	-	217	-	-	שירותים פיננסיים ושירותי ביטוח
280	-	361	280	361	-	אספקת מים, שירותי ביוג, טיפול באשפה ובפסולת ושירותי טיהור
1,908	198	1,738	2,106	2,162	424	סך הכל

למידע כמותי ואיכותי נוסף בנוגע לסיכוני אשראי ראה [דוח על הסיכונים ליום 31 בדצמבר 2020](#).

סיכוני שוק

סיכון שוק מוגדר כסיכון להפסד הנובע משינוי בשווי הנכסים וההתחייבויות בשל שינוי ברמת מחירים בשווקים, שינוי בשיעורי ריבית, שער חליפין, אינפלציה ומחירי מניות. החשיפה לסיכוני שוק מתבטאת בתוצאות העסקיות, בשווי ההון של הנכסים וההתחייבויות, בהון העצמי ובתזרימי המזומנים.

סיכוני השוק אליהם חשוף הבנק כוללים (ראה הרחבה בהמשך):

- א. סיכון הריבית, הינו הסיכון להפסד כתוצאה משינויים בשערי ריבית חסרת סיכון במטבעות השונים.
- ב. סיכון בסיס (מטבע חוץ ומדד), הינו הסיכון להפסד כתוצאה משינויים במדד המחירים ובשערי החליפין, עקב ההפרש שבין שווי הנכסים לשווי ההתחייבויות. זאת לרבות, בגין השפעת העסקאות העתידיות, בכל אחד ממגזרי ההצמדה.
- ג. סיכון אשראי סחיר, הנובע מהתנדוטיות במרווחי אשראי הנגזרים מיכולת החזר החוב של מנפיק המכשיר ומשינויים ברמת הסיכון הכוללת של מכשירי חוב סחירים.
- ד. סיכון ההשקעה במניות ובקרנות, הנובע מירידת ערך של ההשקעה במניות או בקרנות או ירידה ברווחים/דיבידנדים המועברים לקבוצה.

הבנק פועל בהתאם להוראות הפיקוח על הבנקים בנושא ניהול סיכוני השוק של הקבוצה, לרבות הוראות ניהול בנקאי תקין מספר 333 בנושא "ניהול סיכון ריבית" ומספר 339 בנושא "ניהול סיכוני שוק". במסגרת יישום הוראות אלה נקבעו עקרונות יסוד לאופן ניהול הסיכונים ובקרתם, ובכלל זה האחריות של ההנהלה והדירקטוריון, הגדרת אמצעי הבקרה והכלים למדידת הסיכונים ואמצעי הבקרה והפיקוח על סיכונים אלה, תוך יישום ממשל תאגידי שכולל שלושה "קווי הגנה".

השפעת משבר הקורונה

משבר הקורונה הינו אירוע משמעותי המשפיע על הפעילות העסקית והכלכלית ומלווה בחוסר וודאות משמעותית לגבי אורכו ומידת השפעתו. השלכות המשבר על הכלכלה העולמית והמקומית וכן על עסקי הבנק עלולות להיות מהותיות.

עם התפשטות נגיף הקורונה, חלה עלייה ברמת התנדוטיות של גורמי הסיכון בשווקים הפיננסיים ונרשמו ירידות ערך משמעותיות בשווקי המניות והאשראי הסחיר, ותנודות חריפות בעקומי הריבית חסרי הסיכון ושערי החליפין. החל מהרבעון השני של השנה התנדוטיות בשווקים התמתנה וחלה התאוששות בשוק ההון. עם זאת חוסר הוודאות בשווקים עדיין קיים, והתנדוטיות בשווקים הפיננסיים יכולה להימשך. על רקע המשבר, הבנק בוחן את יכולתו לעמוד בהתפתחויות השליליות באמצעות תרחישי קיצון מערכתיים, ובכלל זה עורך תרחישי קיצון אחידים לבקשת הפיקוח על הבנקים. כמו כן, הבנק מבצע ניטור ומעקב שוטף אחר ההתפתחויות ומקפיד, על ניהול סיכונים מוקפד תוך בחינה מתמדת של התפתחות האירועים ודרכי הפעולה, על מנת להיערך מבעוד מועד ולהתאים את הפעילות, ככל שיידרש.

מדיניות ניהול סיכוני השוק

מדיניות ניהול סיכוני השוק מהווה ביטוי לאסטרטגיית ניהול סיכון השוק של הקבוצה. זאת, לצד הנהלים הקיימים לזיהוי, מדידה, מעקב, פיתוח ובקרה אחר סיכוני השוק. המדיניות נועדה מחד לתמוך בהשגת היעדים העסקיים תוך הערכת הסיכונים והסיכויים שיכולים לנבוע מהחשיפה לסיכונים וזאת בהשוואה לרווח הצפוי מהם, ומאידך, נועדה להפחית את רמת הסיכון הנובעת מהפעילות השוטפת של הבנק, ובכלל זה לשמור על רמת נזילות גבוהה.

המדיניות מהווה כלי חשוב להגדרת תיאבון הסיכון של הבנק בתחום הנוסטרו, חדרי העסקות וחשיפות השוק בכלל קבוצת לאומי. המדיניות מגדירה את הממשל התאגידי, חלוקת האחריות הארגונית ומנגנוני האסקלציה. תיאבון הסיכון בא לידי ביטוי במגבלות שנקבעו.

במסגרת המדיניות לניהול סיכוני השוק נקבעו מגבלות דירקטוריון לכל גורם סיכון שוק מהותי. כמו כן, נקבעו מגבלות ברמת מנהלת סיכונים ראשית ומגבלות נוספות משלימות למגבלות אלו. מגבלות אלו נועדו להגביל את הנזק שעלול להיגרם כתוצאה משינויים לא צפויים בגורמי הסיכון השונים הקיימים בשווקים, כגון: שיעורי הריבית, אינפלציה, שערי חליפין, מרווחי אשראי סחיר ומחירי מניות.

ברבעון רביעי 2019 אישר הדירקטוריון את הכללת חשיפות הריבית בגין ההתחייבויות הפנסיוניות בניכוי נכסי תכנית בניהול התיק הבנקאי ומעבר לניהול החשיפות על בסיס שווי הון, ללא שינוי בתיאבון הסיכון. המדידה החדשה נכנסה לתוקף בשנת 2020.

החשיפות לסיכוני שוק מנהלות באופן שוטף ברמת הקבוצה. חברות הבת בחו"ל קובעות מדיניות לניהול סיכוני שוק בהלימה עם המדיניות הקבוצתית ומסגרות הסיכון שאושרו בה וכן בהתאם לרגולציה המקומית והסביבה העסקית בה הן פועלות. המידע על מצב החשיפות בפועל בהתאם למסגרות שנקבעו מתקבל מהחברות הבנות ומובא בחשבון בניהול הכולל של החשיפות בקבוצה.

ניהול סיכונים השוק מתבצע בשני מוקדי סיכון עיקריים: התיק הבנקאי והתיק למסחר. הגדרת התיק למסחר נגזרת מהוראות באזל והיא כוללת את תיק ניירות הערך הסחיר של הבנק ועסקאות נגזרים בפעילות הסחירה שאינם, בהכרח, לצרכי גידור. הפעילות למסחר מתבצעת בדסקים ייעודיים. הגדרת התיק הבנקאי כוללת את העסקאות אשר אינן כלולות בתיק למסחר.

במטרה לפקח ולבקר אחר יישום מדיניות ניהול סיכונים השוק, מקבל הדירקטוריון לפחות אחת לרבעון דיווח על עיקרי החשיפות לסיכונים שוק אל מול המגבלות שהוקצו, הצפת הסיכונים המרכזיים לפי קווי פעילות, מוצרים ומוקדי סיכון של הקבוצה, ודיווח על אירועים חריגים.

למידע נוסף בנוגע לפעילות לפי תיקים ראה [דוח על הסיכונים ליום 31 בדצמבר 2020](#).

חשיפה לסיכונים שוק הנובעים מההתחייבויות הפנסיוניות לעובדים

הבנק מיישם את כללי החשבונאות בארה"ב בנושא זכויות עובדים, כפי שנקבעו על ידי בנק ישראל. המחויבות האקטוארית לעובדים בעלת מח"מ ארוך ומושפעת באופן משמעותי משינויים בריבית ההיוון. שיעור ההיוון המשמש לחישוב ההתחייבויות האקטואריות לזכויות עובדים מחושב כפי הוראות בנק ישראל על בסיס תשואת אגרות חוב ממשלתיות בישראל בתוספת עקום מרווח קבוע של אגרות חוב קונצרניות בדירוג בינלאומי AA התואם למח"מ ההתחייבויות לזכויות עובדים.

בשנת 2016 קיבל הבנק אישור פרטני מבנק ישראל לפיו, עבור מדידת הלימות ההון, היוון ההתחייבויות לזכויות עובדים יבוצע על פי עקום ממוצע נע של שמונה רבעונים של תשואות השוק המושפעות, כאמור, מעקום אג"ח ממשלת ישראל ומרווח אג"ח קונצרני AA בארה"ב. אישור זה מיתן באופן משמעותי את התנדוטיות של ההון הפיקוחי הנובעת משינויים בריבית ההיוון. תוקף האישור הוארך עד וכולל 31 בדצמבר 2024.

כנגד חלק מההתחייבות האקטוארית, קיימת השקעה ב"נכסי התכנית" שנועדה לשרת מחויבות זו, באמצעות השקעה בנכסים מגוונים ומפוזרים כדוגמת מניות ונכסי חוב. ההשקעה כפופה למגבלות רגולטוריות ומגבלות הנקבעות על ידי הקופות המנהלות את נכסי התכנית.

סיכונים השוק אליהם חשוף הבנק

א. סיכון הריבית

סיכון הריבית הוא הסיכון לרווחים או להון הנובע מתזוזות בשיעורי הריבית והוא נובע ממספר מקורות, כלהלן: סיכון תמחור מחדש (הבדלי עיתוי בתקופות לפירעון ובמועדי התמחור מחדש של נכסים, התחייבויות ופוזיציות חוץ מאזניות), סיכון עקום התשואה (תזוזות בלתי צפויות של עקום התשואה), סיכון בסיס Basis Risk (מתאם לא מושלם בשינויים של שיעורי הריבית בשווקים פיננסיים שונים או במכשירים שונים הדומים במאפייני התמחור מחדש) וסיכון אופציונליות (שינוי בעיתוי או בהיקף של תזרים מזומנים של מכשיר פיננסי עקב שינויים בשיעורי ריבית השוק).

הבנק מנהל את סיכון הריבית והשפעתו על הרווחיות, ההון ושווי הנכסים וההתחייבויות, תחת הנחות שונות של שינויים בריבית, לרבות תרחישים של שינויים קיצוניים בריבית על בסיס תרחישים היסטוריים וסימולציות היפותטיות. בנוסף נעשה שימוש במודל האומד את השינוי בהכנסה המימונית הצפויה, כתוצאה משינויים בריבית ובמרווח העתידי ורגישות של ההון הפיקוחי, הכולל את ההשפעות על ההון וקרן ההון כתוצאה משינוי מיידי בריבית. על מדדים אלה קיימות מגבלות ברמות היררכיה שונות.

סיכון הריבית נמדד ומנוהל בפועל על בסיס הנחות התנהגותיות שונות באשר לזמני הפירעון של הנכסים וההתחייבויות. על פי ניסיון העבר, הבנק מתייחס לחלק מיתרות העו"ש כהתחייבות לזמן ארוך. כמו כן, קיימות הנחות בהתייחס לפירעונות המוקדמים במשכנתאות על בסיס מודל סטטיסטי המנסה לחזות את הפירעונות המוקדמים כתלות בריבית. להערכות אלו חשיבות גדולה בניהול סיכונים הריבית, בין היתר בשל הגידול המשמעותי ביתרות אלו בשנים האחרונות.

הכלים לניהול ולגידור החשיפות בתיק הבנקאי הינם מדיניות המחירים, ניהול תיק אגרות-החוב, הנפקת מכשירי חוב, עסקאות חוץ-מאזניות ועוד. כחלק ממערך ניהול הנכסים וההתחייבויות, הבנק מגדר כלכלית חלק מסיכונים הריבית באמצעות מכשירים נגזרים. במקרים בהם הבנק בוחר לפעול במתווה של גידור מושלם על פי כללי החשבונאות השינויים בשווי הנגזרים מסווגים לקרן הון בדומה לנכס המגודר. במקרים בהם לא ניתן לגדר בגידור מושלם, או שהבנק בוחר שלא לגדר באמצעות גידור מושלם, השינויים בשווי ההון של הנגזרים מוכרים ברווח והפסד עם היווצרותם. כמו כן, ניהול החשיפות מסתמך, בין היתר, על תחזיות והנחות עבודה לגבי ההתפתחויות הצפויות בשוקי הכספים והון בארץ ובעולם.

מדידת החשיפה לשינויים בריבית מבוצעת הן לעלייה והן לירידת ריבית בכל מגזר הצמדה. מדידה זו נועדה לבחון את רגישות מבנה שווי הנכסים וההתחייבויות הקיים לשינויי ריבית.

ככלל, הרגישות לריבית נמדדת לפחות אחת לחודש, עם מדידות תכופות יותר לצרכי ניהול החשיפות.

ברבעון רביעי 2019 אישר הדירקטוריון את הכללת חשיפות הריבית בגין ההתחייבויות הפנסיוניות בניכוי נכסי התוכנית בניהול התיק הבנקאי ומעבר למדידת החשיפות על בסיס שווי הוגן, ללא שינוי בתיאבון הסיכון. המדידה החדשה נכנסה לתוקף בשנת 2020. מתחילת השנה חל גידול משמעותי בחשיפת השווי ההוגן לשינויים בריבית, וכן נרשמו תנודות בחשיפה בעיקר במחצית הראשונה של השנה על רקע השפעת המשבר והתנודתיות בשוקי ההון.

יובהר כי קיים חוסר וודאות לגבי השלכות של התמשכות מגפת הקורונה והשפעתם על שוקי ההון בארץ ובעולם.

למידע נוסף ראה פרק סיכון הריבית [בדוח על הסיכונים ליום 31 בדצמבר 2020](#)

LIBOR

בחודש יולי 2017 הכריזה הרשות להתנהלות פיננסית בבריטניה (FCA) כי תחדל לדרוש מבנקים בפאנל המיצוע של ה-LIBOR (ליבור) לצטט ריביות החל מסוף שנת 2021. בהתאם, המערכת הפיננסית צפויה להפסיק לפרסם את ריביות הליבור ולחלול מהשימוש בהן, למעט ריבית הליבור הדולרית, אשר תמשיך להתפרסם עד לחודש יוני 2023.

בעקבות ההודעה, גופים רגולטוריים שונים באנגליה, אירופה, יפן וארה"ב הקימו צוותי עבודה ייעודיים לצורך זיהוי ואימוץ עוגנים חדשים להחלפת ריביות הליבור עבור כל אחד מחמשת המטבעות (דולר ארה"ב, אירו, לירה שטרלינג, ין יפני, ופרנק שווייצרי). חלק מן החלופות המובילות מבוססות בשלב זה על ריביות שמשקפות ריבית נטולת סיכון (risk free), בניגוד לריביות הליבור המשקללות גם סיכון אשראי של הבנקים. בהתאם, עשוי המעבר לעוגני ריביות נטולות סיכון לחייב תוספת של מרווח הנגזר מן הסיכון. הפרמטרים לחישוב של אותו מרווח טרם הוגדרו עבור כל סוגי המוצרים הקיימים בשוק. נכון להיום, גובשו עוגנים לתקופות של יום אחד בלבד (overnight) ולא ברור עדיין, האם העוגנים החדשים יכללו מגוון רחב של תקופות מימון (כמו ריבית הליבור), כיצד יבוצע הפרסום של ריביות מעבר ליום, באילו מועדים ובאילו אמצעים וכיצד תבוצע המרה של שיעורי הריבית, ביחס לעסקאות קיימות מסוגים שונים על בסיס הליבור.

חלק מן הגופים הרגולטוריים כבר יצאו בהנחיות אופרטיביות כלפי שחקני השוק המקומיים, בדרישה להגביר את השימוש בבסיסי הריבית החדשים, מתוך כוונה לבסס שוק סחיר בבסיסי ריבית אלו.

ביום 23 באוקטובר 2020 פרסם האיגוד הבינ"ל לנגזרים (ISDA) פרוטוקול ונספח לטובת הגדרת פרמטרים לצורך עדכון בסיס הריבית ולביצוע התאמות במקרה של הפסקת פרסום הליבור ביחס לעסקאות בנגזרים (בין OTC או בסליקה מרכזית). שני המסמכים מאפשרים בכפוף לאישור הפרוטוקול או החלה בילטרלית של הנספח על ידי שני הצדדים לעסקה, את החלת תנאי הנספח הן ביחס לעסקאות שיבוצעו ממועד זה ואילך והן ביחס לעסקאות נגזרים OTC שיהיו בתוקף נכון לאותו מועד. הבנק חתם על הפרוטוקול מתוך כוונה להחיל את תנאיו על העסקאות הרלוונטיות.

במסגרת היערכות לשינוי הצפוי הקים הבנק צוות בהובלת ראש חטיבת שוקי ההון אשר עוקב אחר פרסומים בחו"ל ובישראל ואחר הנחיות רגולטוריות בקשר לרפורמה ואחראי לגיבוש ויישום תכנית הפעולה להפסקת השימוש בליבור והמעבר למדדי ריבית חלופיים. במסגרת היערכות, הבנק ביצע מיפוי של חשיפות ומוצרים רלוונטיים, בחן סיכונים הכרוכים בהחלפת ריביות הליבור וגיבש להם מענה, אפיין את השינויים הנדרשים במערכות הבנק לצורך ביצוע המעבר לעוגנים החדשים ועוד.

הבנק שלח גילוי ללקוחות רלוונטיים לגבי הרפורמה, לצד פרסום קובץ שאלות ותשובות באתר הבנק (<https://www.leumi.co.il/Articles/46370>) במטרה ליידע את לקוחותיו בשינויים הצפויים. כחלק מאותה היערכות, הבנק בוחן קיומו של מנגנון, במסגרת הטפסים הסטנדרטיים השונים של הבנק, המתיר לבנק, בנסיבות מוגדרות מראש, לבצע החלפה של ריבית הליבור בעוגני ריבית חלופיים לאחר שתתגבש וודאות בשווקים הפיננסיים לגבי העוגנים החלופיים המקובלים ובכפוף להנחיות בנק ישראל, ומבצע עדכונים בטפסיו במידת הצורך.

למעבר לעוגנים חדשים עלולה להיות השפעה על השווי של מוצרים שונים, כגון: נגזרי ריבית, אגרות חוב, אשראים ועוד וכתוצאה מכך השפעה על רווחי התאגיד הבנקאי ועל חשיפותיו. בהתאם להערכות שביצע הבנק, לא קיימת לבנק חשיפה מאזנית מהותית בגין חוזי המוצרים, המתבססים על הליבור הנמשכים מעבר לשנת 2021. בבנק קיימת חשיפה לריבית הליבור במסגרת פעילות בעסקאות נגזרים המעוגנת, בין תחת הסכמי ISDA (שכאמור צפויים להיות מטופלים בהתאם להנחיות של ISDA) ובין תחת הסדרים אחרים שהחשיפה בגינם אינה מהותית.

השלכות חשבונאיות

להפסקת השימוש בליבור כאמור והמעבר למדדי ריבית חלופיים צפויות להיות השפעות חשבונאיות שונות במספר תחומים, אשר הינם, בין היתר:

- חשבונאות גידור - הבנק בחן את השלכות השינוי על קשרי הגידור הקיימים, התיעוד שבוצע בגינם והרחבתו לצורך שילוב השינויים שבוצעו.

- הסכמי חוב (debt modification) - הסכמי חוב שלא כוללים התייחסות ל-fallback עשויים לחייב ביצוע תיקונים (modification) להסכמים אלו. הבנק יידרש לבחון האם תיקונים אלו יטופלו כגרעיה של החוזים הקיימים והכרה לראשונה בחוזים החדשים כאשר ההפרש יוכר בדוח רווח והפסד או לחילופין כהמשך (continuation) של החוזים הקיימים באמצעות עדכון שיעור הריבית האפקטיבית.
- שיעורי היוון - מעבר למדדי ריבית חלופיים עשוי להביא לשינויים בשיעורי ההיוון ובעקומי הפורוורד המשמשים כנתון (input) במודלים שונים לצורך הערכה (valuation) של נכסים והתחייבויות שונים, כגון: מכשירים פיננסיים, חכרות, נגזרים, ירידות ערך לנכסים לא פיננסיים. הבנק עדכן את שיעורי ריבית ההיוון עבור עסקאות שנשלקות בסליקה מרכזית. השפעת השינוי בשווי ההוגן שנבע מעדכון הריבית להיוון אינה מהותית.
- מדרג השווי ההוגן - חלק ממדדי הריבית החלופיים (כדוגמת שיעור ה-SOFR) חדשים יחסית. על כן, צפוי כי חוזים המתייחסים למדדי הריבית החלופיים הללו יסווגו ברמה 2 או 3 במדרג השווי ההוגן. הבנק ביצע מיפוי של חשיפות ומוצרים רלוונטיים, ובחן את השינויים הנדרשים במערכות התשתית. הבנק ממשיך את היערכותו לשינוי.

מידע כמותי על סיכון ריבית - ניתוח רגישות
שווי הוגן נטו מותאם^(א) של המכשירים הפיננסיים של הבנק וחברות מאוחדות שלו

31 בדצמבר					
2019			2020		
שקל	מט"ח	סך הכל	שקל	מט"ח	סך הכל
במיליוני ש"ח					
18,586	(1,526)	20,112	17,971	(1,901)	19,872
שווי הוגן נטו מותאם ^(א)					
16,840	(1,576)	18,416	15,811	(2,187)	17,998
מזה: תיק בנקאי					

(א) שווי הוגן נטו של המכשירים הפיננסיים, למעט פריטים לא כספיים ולאחר השפעת התחייבות לזכויות עובדים וייחוס לתקופות של פיקדונות לפי דרישה.

למידע נוסף בדבר ההנחות ששימשו לחישוב השווי ההוגן המותאם של המכשירים הפיננסיים ראה [ביאור 33.א](#).

השפעת תרחישים של שינויים בשיעורי הריבית על שווי הוגן נטו מותאם^(א) על הבנק וחברות מאוחדות שלו

31 בדצמבר					
2019			2020		
שקל	מט"ח	סך הכל*	שקל	מט"ח	סך הכל*
במיליוני ש"ח					
<u>שינויים מקבילים</u>					
1,685	197	1,488	430	(178)	608
עלייה במקביל 1%					
1,693	192	1,501	498	(129)	627
מזה: תיק בנקאי					
(2,283)	(280)	(2,003)	(1,064)	(8)	(1,056)
ירידה במקביל של 1%					
(2,337)	(306)	(2,031)	(1,035)	47	(1,082)
מזה: תיק בנקאי					
<u>שינויים לא מקבילים</u>					
667	19	648	287	(59)	346
התלכה ^(ב)					
(567)	(98)	(469)	(509)	(142)	(367)
השטחה ^(ג)					
267	(49)	316	(154)	(193)	39
עליית ריבית בטווח הקצר					
(287)	53	(340)	166	221	(55)
ירידת ריבית בטווח הקצר					

(א) שווי הוגן נטו של המכשירים הפיננסיים, למעט פריטים לא כספיים ולאחר השפעת התחייבות לזכויות עובדים וייחוס לתקופות של פיקדונות לפי דרישה.

(ב) התלכה - ירידה בריבית בטווח הקצר ועלייה בריבית בטווח הארוך.

(ג) השטחה - עלייה בריבית בטווח הקצר וירידה בריבית בטווח הארוך.

* לאחר השפעות מקזזות.

הערה: בטבלה זו מוצג השינוי בשווי הוגן נטו המותאם של כל המכשירים הפיננסיים, בהנחה שחל השינוי שצוין בכל שיעורי הריבית ככל מגזרי ההצמדה.

- הפער בין החשיפה לשינויים בריבית כפי שמדווח בטבלה לעיל לבין זו המשתקפת בגילוי המפורט לפי תקופות [דוח על הסיכונים ליום 31 בדצמבר 2020](#) נובע מכך שהחשיפה לריבית בטבלה לעיל, הינה בתרחיש שינוי מלא של 1% בעקום, המושפע באופן שונה ממודלים וקמירות העקום.
- הפער בין החשיפה לשינויים בריבית כפי שמדווח בטבלה לעיל לבין החשיפה המוצגת [דוח על הסיכונים ליום 31 בדצמבר 2020](#) נובע מטיפול שונה בהתחייבויות לפנסיה.
- חשיפת השווי ההוגן לעלייה של 1% מסתכמת בכ-0.4 מיליארד ש"ח. בשנה האחרונה חל קיטון של כ-1.3 מיליארד ש"ח אשר נובע מהפעילות העסקית שהתבטאה בהארכת מח"מ הנכסים.

השפעת תרחישים של שינויים בשיעורי הריבית על הכנסות ריבית נטו ועל הכנסות מימון שאינן מריבית

31 בדצמבר					
2019			2020		
הכנסות מימון שאינן מריבית	הכנסות ריבית	סך הכל*	הכנסות מימון שאינן מריבית	הכנסות ריבית	סך הכל*
במיליוני ש"ח					
שינויים מקבילים					
1,155	184	971	1,540	320	1,220
עלייה במקביל של 1%					
1,183	209	974	1,566	395	1,171
מזה: תיק בנקאי					
(1,078)	(136)	(942)	(1,561)	(415)	(1,146)
ירידה במקביל של 1%					
(1,077)	(209)	(868)	(1,594)	(397)	(1,197)
מזה: תיק בנקאי					

* לאחר השפעות מקזוזת.

החל מדצמבר 2020 בנק לאומי עבר לנהל את רגישות הרווח החשבונאי לפי מודל הנותן מענה לסביבת הריבית הנמוכה, לרבות התחשבות ברצפות ריבית תוך בידול בין סוגי הלקוחות וכן שימוש בהנחות שונות בתרחישי עלייה וירידת ריבית לגבי מעבר יתרות בין העו"ש והפיקדונות מספרי ההשוואה לדצמבר 2019 הוצגו מחדש בהתאמה למודל זה.

חשיפת ההון לעלייה/ירידה מיידית בריבית (לפני השפעת המס)

חשיפה במט"ח			חשיפה במט"י		
ליום 31 בדצמבר 2020					
לעלייה של 0.1%	לירידה של 1%	לעלייה של 1%	לעלייה של 0.1%	לירידה של 1%	לעלייה של 1%
במיליוני ש"ח					
(70)	539	(766)	157	(1,884)	1,377
חשיפת ההון לעלייה/ירידה מיידית בריבית ^(א)					
ליום 31 בדצמבר 2019					
לעלייה של 0.1%	לירידה של 1%	לעלייה של 1%	לעלייה של 0.1%	לירידה של 1%	לעלייה של 1%
במיליוני ש"ח					
(59)	529	(574)	228	(2,590)	2,060
חשיפת ההון לעלייה/ירידה מיידית בריבית ^(א)					

(א) מדידה זו כוללת את החשיפה לשינוי מידי בריבית של תיקי הנוסטרו המשוערכים לפי שווי שוק והמחויבות האקטוארית לעובדים ואינה לוקחת בחשבון את האישור הפרטני שהתקבל מבנק ישראל, עבור מדידת הלימות ההון, לפיו היוון ההתחייבויות לזכויות עובדים יבוצע על פי עקום ממוצע נע של שמונה רבעונים. מדידה זו אינה כוללת את השפעת הרגישות של נכסי התכנית לשינויים בריבית.

במהלך שנת 2020 עמדה הקבוצה ככל מגבלות החשיפה לריבית שקבע הדירקטוריון.

למידע נוסף ראה [דוח על הסיכונים ליום 31 בדצמבר 2020](#)

ב. סיכון בסיס (מטבע חוץ ומדד)

סיכון בסיס הצמדה הינו הסיכון להפסד כתוצאה משינויים במדד המחירים ובשערי החליפין, עקב הפרש שבין שווי הנכסים לשווי התחייבויות. זאת לרבות, בגין השפעת העסקאות העתידיות, בכל אחד ממגזרי ההצמדה.

לאומי פועל בשוקי המטבע באמצעות עסקאות ספוט, פורוורד ואופציות הן עבור לקוחותיו והן עבור פעילות הנוסטר. נגזרים בתיק הבנקאי מבוצעים בעיקר על מנת לגדר כלכלית את הפעילות המאזנית. עם זאת, על פי הכללים החשבונאיים הם אינם נחשבים כגידור מושלם ולכן יוצרים השפעה על הרווח וההפסד החשבונאי, כתוצאה מהשוני ברישום החשבונאי בין הנכסים וההתחייבויות המאזניים לבין הנגזרים. השפעה זו מנוהלת, מנוטרת ומדווחת במסגרת ועדות ההשקעה וניהול נכסים והתחייבויות.

חשיפת בסיס ההצמדה מנוהלת תחת מגבלות דירקטוריון.

החשיפה הכלכלית בפועל ברמת הקבוצה, הנתונים מוצגים כמונחים של אחוז מהון החשבונאי

המצב בפועל		
31 בדצמבר		
2019	2020	
באחוזים		
(26.3)	(38.7)	לא צמוד
25.2	37.4	צמוד מדד ^(א)
1.1	1.3	מטבע חוץ

(א) החשיפה אינה מביאה בחשבון את השפעת רצפות מדד על ההון המושקע במגזר.

במהלך שנת 2020 שיעור ההון המושקע בממוצע על פני השנה במגזר הצמוד למדד היה כ-26.3%, שיעור זה נע במהלך השנה בין עודף של 4.7% ל-42.7% מההון החשבונאי. למגזר המט"ח נותב הון בשיעור נמוך יחסית ולכן ההשפעה של שינוי בשערי חליפין על הרווח אינה מהותית.

למידע כמותי נוסף בנוגע ליתרות בבסיסי ההצמדה ראה [כיאור 31](#).

הרגישות לשינויים בשערי החליפין של מטבעות החוץ העיקריים ליום 31 בדצמבר 2020. המדידה מתייחסת להשפעת השינויים על הון הבנק וכוללת את הפעילות במכשירים מאזניים וחוף מאזניים

דולר	אירו	ליש"ט	פר"ש	יין	
במיליוני ש"ח					
133	(30)	(11)	-	(2)	עלייה של 10% בשע"ח
(61)	19	9	-	-	ירידה של 10% בשע"ח

הרגישות לשינויים במדד ליום 31 בדצמבר 2020. המדידה מתייחסת להשפעת השינויים על הון הבנק וכוללת את הפעילות במכשירים מאזניים וחוף מאזניים

השפעת השינויים על הון הבנק	
במיליוני ש"ח	
425	עלייה של 3% במדד
(525)	ירידה של 3% במדד

ג. סיכון השקעה במניות ובקרנות

הבנק הגדיר מדיניות השקעה של הקבוצה, לרבות קביעת מגבלות הן להיקף ההשקעה הכולל והן לחברה בודדת, תמהיל ההשקעות ורמות הסיכון השונות בין סוגי ההשקעות.

החשיפה של ההשקעה במניות וקרנות בתיק הבנקאי

יתרה מאזנית ושווי הוגן		
31 בדצמבר		
2019	2020	
במיליוני ש"ח		
2,395	2,769	מניות וקרנות סחירות בתיק שאינו למסחר
1,317	1,566	מניות לא סחירות בתיק שאינו למסחר
3,712	4,335	סך הכל

למידע כמותי ואיכותי נוסף בנוגע לסיכון מחיר מניות ראה פרק סיכון מניות [בדוח על הסיכונים ליום 31 בדצמבר 2020](#).

למידע כמותי ואיכותי נוסף בנוגע לסיכונים שוק ראה [דוח על הסיכונים ליום 31 בדצמבר 2020](#).

סיכון נזילות ומימון

סיכון הנזילות הוא הסיכון הנוצר בשל אי הוודאות ביחס לאפשרות לגיוס מקורות ו/או למימוש נכסים, באופן בלתי צפוי ותוך פרק זמן קצר, מבלי שיגרם הפסד מהותי. מדיניות ניהול סיכון הנזילות מהווה חלק אינטגרלי מהניהול העסקי האסטרטגי של קבוצת לאומי והיא מותאמת לדרישות הוראת ניהול בנקאי תקין מספר 342 בנושא "ניהול סיכון נזילות" ודרישות הוראת ניהול בנקאי תקין מספר 221 בנושא "יחס כיסוי הנזילות", המאמצת את המלצות ועדת באזל 3, לחישוב יחס מזערי לנזילות (LCR Liquidity Coverage Ratio), תוך ביצוע התאמות למשק הישראלי.

בהוראת ניהול בנקאי תקין מספר 221 בנושא "יחס כיסוי הנזילות", נקבע כי על הבנק להיות בעל מלאי מספק של נכסים נזילים באיכות גבוהה, שיכול לתת מענה לצורכי הנזילות באופק של 30 ימים בתרחיש קיצון משולב הגלום בהוראה.

החל מיום 1 בינואר 2017 יחס כיסוי הנזילות המזערי שהבנק והקבוצה נדרשים לעמוד בו הינו 100%.

טיוטת הוראה לחישוב יחס מימון יציב (NSFR)

בתאריך 4 במרס 2020 פרסם בנק ישראל טיוטת הוראה "יחס מימון יציב (NSFR)" 222 - הוראה זו מתבססת על פרסום של ועדת באזל. יחס מימון יציב נטו נועד לשפר את עמידות פרופיל סיכון הנזילות של התאגידים הבנקאיים בטווח הארוך באמצעות דרישה מתאגידים בנקאיים לשמור על פרופיל מימון יציב בהתאם להרכב נכסיהם ולפעילויותיהם החוץ מאזניות. היחס מגביל הסתמכות יתר של התאגידים הבנקאיים על מימון סיטונאי קצר טווח. יישום ההוראה נקבע ל-1 ביולי 2021, בנוסף נדרשו הבנקים במערכת לבצע QIS על נתוני 31 בדצמבר 2019 עד לסוף שנת 2020.

לפי ה-QIS שביצע הבנק על נתוני 31 בדצמבר 2019, הבנק יעמוד ברף הרגולטורי (100%) שנדרש ליישום ההוראה. הבנק נערך ליישום ההוראה בהתאם להנחיית בנק ישראל.

לאומי שומר על רמת נזילות נאותה, באמצעות השקעת תיק הנוסטרו בנכסים איכותיים ומפוזרים בשקלים ובמט"ח אשר תאפשר לו לעמוד בכל צורכי הנזילות במגוון תרחישי קיצון, ובאמצעות מדיניות גיוס של מקורות יציבים ומגוונים ולטווחי זמן שונים בדגש על גיוס פיקדונות מקמעונאים וכן גיוס של אג"ח לתקופות ארוכות.

לאומי מקיים מעקב שוטף אחר מצב הנזילות שלו באמצעות מדדים המיועדים להתריע על שינויים במצב הנזילות, בין היתר באמצעות מודל רגולטורי וכן מודלים פנימיים שפותחו בלאומי בהתאם להוראת בנק ישראל, ובהתאם לסטנדרטים המקובלים בעולם.

השפעת משבר הקורונה

עם התפשטות נגיף הקורונה, חלה עלייה ברמת התנודתיות של גורמי הסיכון בשווקים הפיננסיים ונרשמו ירידות ערך משמעותיות בשווקי המניות והאשראי הסחיר, ותנודות חריפות בעקומי הריבית חסרי הסיכון ושערי החליפין. החל מהרבעון השני של השנה התנודתיות בשווקים התמתנה וחלה התאוששות בשוק ההון. עם זאת חוסר הוודאות בשווקים עדיין קיים, והתנודתיות בשווקים הפיננסיים יכולה להימשך. במהלך הרבעון הרביעי לא חל שינוי מהותי ביחס כיסוי הנזילות. לכל אורך התקופה הנסקרת יחס ה-LCR במט"ח ובכלל המטבעות היה גבוה מהדרישה הרגולטורית.

יחס כיסוי הנזילות של התאגיד הבנקאי (המודל הרגולטורי) מחושב על בסיס ממוצע תצפיות יומיות.

ליום 31 בדצמבר		
2020	2019	
באחוזים		
א. בנתוני המאוחד		
137	123	יחס כיסוי הנזילות
100	100	יחס כיסוי הנזילות המזערי הנדרש על ידי הפיקוח על הבנקים
ב. בנתוני התאגיד הבנקאי		
136	121	יחס כיסוי הנזילות
100	100	יחס כיסוי הנזילות המזערי הנדרש על ידי הפיקוח על הבנקים

לבנק קיימת תכנית מגירה לטיפול במשבר נזילות אשר כוללת מערכת נורות אזהרה אשר יכולות להעיד על שינוי במצב הנזילות של הבנק. בהופעת סימני אזהרה יתכנס פורום ייעודי במטרה להעריך את המצב ולבחון את הצורך בהפעלת התכנית בהתאם לרמת החומרה. התכנית כוללת צעדים אופרטיביים מפורטים הנוגעים בין היתר בסדרי המימוש של הנכסים, מדיניות הטיפול בלקוחות ומערכות הדיווח לכל הגורמים העסקיים, לדירקטוריון ולבנק ישראל.

למידע כמותי ואיכותי נוסף בנוגע לסיכון הנזילות ראה פרק [סיכון הנזילות בדוח על הסיכונים ליום 31 בדצמבר 2020 וביאר 32](#).

סיכון מימון הוא הסיכון לכניית מבנה מקורות לא מספיק יציב בטווח הארוך באופן שאינו משרת את השימושים המתוכננים.

הבנק מנהל לאורך שנים תשתית רחבה ומגוונת של מקורות מימון יציבים ולטווחי זמן שונים. מקור המימון העיקרי של הבנק הוא פיקדונות מלקוחות קמעונאיים. בנוסף, הבנק מממן את פעילותו באמצעות פיקדונות מלקוחות מסחריים ועסקיים וכן באמצעות הנפקות של כתבי התחייבויות. ניהול המקורות מבוצע באופן שוטף ובנפרד, בשקלים ובמט"ח. כ-28% מפיקדונות הציבור מגויסים במט"ח. לבנק מגוון רחב של מקורות במט"ח מלקוחות תושבי חוץ, לקוחות מקומיים קמעונאיים, עסקיים ופיננסיים. בשנה האחרונה חל גידול בפיקדונות הלא פיננסיים במט"ח. עודף הפיקדונות על האשראי במט"ח מושקע בנכסים נזילים ועסקאות החלף לטווחים קצרים. המקורות של שלוחות חו"ל מושקעים באשראי ובנכסים נזילים, בעיקר באג"ח ברמת סיכון נמוכה. בפיקדונות הקמעונאיים בשקלים נרשמה, בעיקר במחצית הראשונה של שנת 2020 עלייה משמעותית בהיקף הפיקדונות. במהלך תקופת הדיווח חל קיטון בהיקף אגרות החוב, שטרי התחייבות וכתבי ההתחייבות הנדחים בסכום נטו של 3.5 מיליארד ש"ח.

ריכוזיות מקורות המימון מנוהלת ומנוטרת באמצעות אינדיקטורים ומודלים לניהול הסיכון. הבנק מבצע מעקב אחר מבנה המקורות וריכוזם תחת מספר קטגוריות: גודל וסוג לקוח, מפקיד בודד, אורך חיי ההפקדה והתנהגות מאפיינת לאורך זמן. הניהול השוטף של מבנה המקורות כולל התוויה של מדיניות לגבי גיוון המקורות ותקופות המימון. ריכוזיות המקורות מבוקרת ומנוהלת במסגרת ניהול סיכונים הנזילות בבנק. מדידה שוטפת יומית של מדדי הנזילות, יחס כיסוי מזערי ומעקב אחר נורות אזהרה מאפשרים ניהול דינמי ומעקב אחר מקורות יציבים ומגוונים, שליטה ופיקוח על מצב הנזילות והתפתחות מגמות.

למידע כמותי ואיכותי נוסף בנוגע לסיכון מימון ראה פרק [מידע נוסף על סיכון נזילות וסיכון מימון בדוח על הסיכונים ליום 31 בדצמבר 2020](#).

מצב ההצמדה, התקופות לפירעון ומצב הנזילות

א. מצב ההצמדה

להלן תמצית מצב מאזני ההצמדה, כפי שעולה מביאור 31

31 בדצמבר					
2019			2020		
מטבע חוץ ^(ב)	צמוד מדד	לא צמוד	מטבע חוץ ^(ב)	צמוד מדד	לא צמוד
במיליוני ש"ח					
125,080	47,018	308,527	143,244	48,412	383,169
סך הנכסים ^(א)					
127,698	44,602	280,548	145,996	33,317	366,913
סך התחייבויות ^(א)					
^(א) (2,618)	2,416	27,979	^(א) (2,752)	15,095	16,256
עודף (גרעון) הנכסים במגזר					

(א) כולל עסקאות עתידיות ואופציות.

(ב) כולל צמוד מטבע חוץ.

(ג) עודף ההתחייבויות במט"ח נובע בעיקר מעסקת חיסוי כנגד חשיפת המס בנין ההשקעות בשלוחות הבנק בחו"ל, השקעה במניות וקרנות המסווגות כפריט לא כספי.

הניהול והדיווח השוטף של חשיפת הבנק לסיכונים בסיס מתבצעים על פי הגישה הכלכלית הכוללת התאמות ותוספות לגישה החשבונאית המוצגת לעיל. החשיפה בבסיס המחושבת על פי הגישה הכלכלית מפורטת בפרק [חשיפה לסיכונים](#) [ודרכי ניהולם](#).

בשנת 2020 חל גידול בסך כ-70 מיליארד ש"ח בהיקף פיקדונות הציבור (כולל כתבי התחייבות נדחים ושטרי הון). בהיקף האשראי לציבור חל גידול של כ-13 מיליארד ש"ח, בהשקעות באגרות חוב נרשם גידול של כ-7 מיליארד ש"ח ובהפקדות בבנקים, נטו, גידול בסך כ-51 מיליארד ש"ח.

ב. התקופות לפירעון

בשנת 2020 התאפיין הבנק ברמת נזילות גבוהה בשקלים, זאת לאור גידול ניכר בפיקדונות הציבור, בחלקו בעקבות מעבר משוק ההון לפיקדונות על רקע משבר הקורונה וכתוצאה ממדיניות מכוונת של הבנק בגיוס מקורות יציבים ומגוונים, באמצעות גיוס פיקדונות ממספר גדול של לקוחות לטווחי זמן שונים ובכלל זה לתקופות ארוכות. נציין כי, לאור סביבת הריבית הנמוכה אנו עדים לגידול ביתרות בחשבונות העו"ש ובחלקו מסך פיקדונות הציבור.

כ-35% מסך נכסי הבנק מופקדים לתקופות קצרות בבנקים ומושקעים בניירות ערך סחירים, בעיקר באגרות חוב ממשלתיות.

בשנת 2020 הבנק עמד בכל מגבלות הנזילות בתרחישים השונים. זאת, בהתאם למדיניות שמטרתה להבטיח עמידות גם בתרחישי לחץ קיצוניים תיאורטיים.

להלן תזרים מזומנים עתידי של הנכסים וההתחייבויות לפי תקופות לפירעון ולפי בסיס הצמדה (כולל מכשירים נגזרים ולא כולל פריטים לא כספיים) (פירוט נוסף ראה [ביאור 32](#))

על פי הוראות בנק ישראל תזרימי המזומנים בגין התחייבויות בעלת מספר מועדי פירעון ימוינו בהתאם להערכת ההנהלה על פי שיקול דעתה או מועד הפירעון החוזי המוקדם ביותר.

על פי חוזר בנק ישראל מספטמבר 2013, תאגיד בנקאי נדרש להציג את תזרימי המזומנים בגין נכסים והתחייבויות בהבחנה בין מטבע ישראלי (לרבות מטבע ישראלי צמוד מט"ח) לבין מטבע חוץ. בנוסף, תזרימי המזומנים בגין מכשירים נגזרים המסולקים, נטו, יסווגו למטבע ישראלי או למט"ח בהתאם למטבע בו יתבצע הסילוק. אין לדווח על סכומים חוץ מאזניים של מכשירים נגזרים אלו.

עודף נכסים על התחייבויות*

ליום 31 בדצמבר 2020		
מטבע ישראלי	מטבע חוץ	סך הכל
התקופה שנותרה עד לפירעון:		
במיליוני ש"ח		
(109,034)	(69,243)	(178,277)
עד חודש		
(5,611)	24,046	18,435
מחודש ועד שנה		
79,778	27,819	107,597
משנה ועד 5 שנים		
51,556	7,430	58,986
מ-5 ועד 10 שנים		
56,448	13,627	70,075
מעל 10 שנים		
955	1,183	2,138
ללא מועד פירעון		
74,092	4,862	78,954
סך הכל		

ליום 31 בדצמבר 2019		
מטבע ישראלי	מטבע חוץ	סך הכל
התקופה שנותרה עד לפירעון:		
במיליוני ש"ח		
(99,115)	(56,425)	(155,540)
עד חודש		
6,548	5,981	12,529
מחודש ועד שנה		
69,677	33,276	102,953
משנה ועד 5 שנים		
41,815	11,864	53,679
מ-5 ועד 10 שנים		
48,180	9,016	57,196
מעל 10 שנים		
1,615	2,166	3,781
ללא מועד פירעון		
68,720	5,878	74,598
סך הכל		

* בקיזוז עודף (חוסר) יתרות בגין מכשירים נגזרים.

למידע בנוגע לתיאור עיקרי המדיניות, אמצעי הפיקוח ומימוש המדיניות, והמגבלות הנהוגות בניהול סיכוני השוק, ובכלל זה סיכוני הבסיס והנזילות, ראה פרק [סיכוני שוק](#).

ג. מצב הנזילות וגיוס מקורות

מצב הנזילות וגיוס מקורות בבנק

בשנת 2020 חל גידול בעודפי הנזילות של המערכת הבנקאית בישראל. לצורך ספיגת העודפים מקיים בנק ישראל מדי יום, שבוע ותקופת נזילות מרכזים מוניטאריים.

הגידול בעודפי הנזילות במערכת הבנקאית נבע בעיקר בשל תכניות הסיוע של הממשלה ובנק ישראל בעקבות משבר הקורונה (רכישות אג"ח ממשלתי וקונצרני, ביצוע ריפו מול לקוחות מוסדיים, מתן הלוואות לטווח ארוך למערכת הבנקאית לטובת העמדת אשראי לעסקים קטנים, הגדלת קצבאות ביטוח לאומי ומענקי סיוע למגזר הפרטי והעסקי). בנוסף במהלך שנת 2020 רכש בנק ישראל מט"ח בסך כולל של כ-21.2 מיליארד דולר. גם לצעד זה השפעה מרחיבה על עודפי הנזילות השקליים במערכת הבנקאית.

הרכב הנכסים וההתחייבויות של הבנק ממשיך להצביע על נזילות גבוהה, כתוצאה ממדיניות מכוונת לגיוס מקורות יציבים ומגוונים, תוך דגש על גיוס מקורות ממספר גדול של לקוחות, מגזרי לקוחות שונים, לטווחי זמן שונים ובמטבעות שונים.

לאומי מקיים מעקב שוטף אחר מצב הנזילות שלו באמצעות מדדים המיועדים להתריע על שינויים במצב הנזילות, בין היתר באמצעות מודל רגולטורי וכן מודלים פנימיים שפותחו בלאומי בהתאם להוראת בנק ישראל, ובהתאם לסטנדרטים המקובלים בעולם.

היקף יתרות המערכת הבנקאית (עו"ש ופיקדונות מוניטריים) בבנק ישראל לסוף דצמבר 2020 עמד על כ-419 מיליארד ש"ח, לעומת כ-240 מיליארד ש"ח בסוף דצמבר 2019.

היקף יתרות לאומי (עו"ש ופיקדונות מוניטריים) בבנק ישראל לסוף דצמבר 2020 עמד על כ-123 מיליארד ש"ח, לעומת כ-61 מיליארד ש"ח בסוף דצמבר 2019.

יתרת המזומנים ופיקדונות בבנקים נטו הסתכמה ליום 31 בדצמבר 2020 בכ-121 מיליארד ש"ח, בהשוואה לכ-70 מיליארד ש"ח בסוף דצמבר 2019.

כמו כן, לבנק תיק ניירות ערך בהיקף של כ-88 מיליארד ש"ח, המושקע בעיקר באגרות חוב ממשלת ישראל, אגרות חוב של ממשלות זרות, ואג"ח של בנקים בחו"ל. זאת בהשוואה ליתרה בסך כ-81 מיליארד ש"ח ב-31 בדצמבר 2019.

במהלך תקופת הדוח עלה היקף הנכסים הכספיים החוץ מאזניים של הלקוחות בכ-27 מיליארד ש"ח והסתכם לסך של 842 מיליארד ש"ח.

יתרת סך הפיקדונות של שלוש קבוצות המפקידים הגדולות הסתכמה ב-31 בדצמבר 2020 בסך 32,384 מיליון ש"ח.

המגבלות הרגולטוריות העיקריות על העברת אמצעים נזילים או הון פיקוחי בין חברות הקבוצה בארץ ובחו"ל

1. בנק ישראל אינו מגביל הפקדה של פיקדונות על ידי הבנק בחברות הקבוצה בארץ ובחו"ל, אולם הטיל מגבלות על השקעות בהון ובכתבי התחייבות בחברות בחו"ל על ידי הבנק. לכל הגדלת השקעה או ירידה בהחזקה בכל סוג של אמצעי שליטה אל מתחת ל-80% נדרש אישור מראש של בנק ישראל.

2. שלוחת ארה"ב - הוראות הרשויות בארה"ב מגבילות את הבנקים המקומיים בהיקף החשיפות מסוג כלשהו כלפי חברות קשורות. השיעור המירבי של החשיפה לחברה קשורה הוא 10% מהון הבנק בארה"ב, וכלפי הקבוצה עליה נמנה הבנק בארה"ב, השיעור המירבי הינו 20% מהונו.

3. שלוחת אנגליה - הוראות הרשויות בבריטניה מגבילות את הבנקים המקומיים בהיקף החשיפות מסוג כלשהו כלפי חברות קשורות. השיעור המירבי של החשיפה של הבנק בבריטניה כלפי חברות הקבוצה (למעט בנק לאומי לישראל בע"מ) הינו 25% מהון הבנק באנגליה. בהתאם לאישור שהתקבל מהרגולטור בבריטניה (waiver), רשאית חברת הבת באנגליה להגדיל את חשיפתה כלפי בנק לאומי לישראל בע"מ לשיעור של 100% מהון הבנק באנגליה.

סיכונים תפעוליים

סיכון תפעולי מוגדר כסיכון להפסד כתוצאה מאי נאותות או מכשל של תהליכים פנימיים, אנשים ומערכות, או כתוצאה מאירועים חיצוניים.

קבוצת לאומי פועלת במגוון רחב של פעילויות פיננסיות ולפיכך חשופה לסיכונים תפעוליים הכוללים, בין היתר, סיכונים אבטחת מידע וסייבר, סיכונים טכנולוגיים, סיכונים המשכיות עסקית וסיכונים מעילות והונאות.

תפיסת ניהול הסיכון הינה בהלימה לאסטרטגית קבוצת לאומי, מהווה בסיס להגדרת סובלנות הסיכון, לאופן ניהול הסיכון והמשל התאגידי ולקביעת המיקוד והדגשים בתהליכי ניהול הסיכונים התפעוליים, ומאפשרת ניהול סיכונים מושכל וממוקד תוך תעדוף משימות ומשאבים.

ההון הרגולטורי הנדרש בגין סיכונים תפעוליים מחושב על בסיס הגישה הסטנדרטית בהוראות מדידת הלימות ההון של הפיקוח על הבנקים.

לשם הקטנת נזקים אפשריים בעת התממשות הסיכון, קבוצת לאומי רוכשת מערך ביטוחי המכסה מגוון סיכונים תפעוליים וכולל, בין היתר, פוליסת ביטוח בנקאית, פוליסת ביטוח דירקטורים ונושאי משרה ופוליסת ביטוח סייבר.

השפעת משבר הקורונה

משבר הקורונה הינו אירוע משמעותי המשבש את הפעילות העסקית והכלכלית ומלווה בחוסר וודאות לגבי אורכו ומידת השפעתו. השלכות המשבר על הכלכלה העולמית והמקומית וכן על עסקי הבנק עלולות להיות מהותיות.

הבנק בוחן את יכולתו לעמוד בהתפתחויות השליליות באמצעות תרחישי קיצון מערכתיים, ובכלל זה עורך תרחישי קיצון אחידים לבקשת הפיקוח על הבנקים כמו כן, הבנק מבצע ניטור ומעקב שוטף אחר ההתפתחויות ומקפיד, לאורך כל תקופת המשבר, על ניהול סיכונים תוך בחינה מתמדת של האירועים ודרכי הפעולה, על מנת להיערך מבעוד מועד ולהתאים את הפעילות, ככל שיידרש וזאת בהתאם להוראת ניהול בנקאי תקין מספר 355 בנושא ניהול המשכיות עסקית ומדיניות הבנק בנושא זה.

בוצעו התאמות בתהליכי עבודה והבקרה אשר נבחנו בשיתוף כלל הגורמים הרלבנטיים ובכללם: המשכיות עסקית, גורמים עסקיים, ניהול סיכונים, אבטחת מידע, ציות וייעוץ משפטי.

במטרה לוודא כי החשיפה נשארת בגבולות סובלנות הסיכון נקבעו בקורות עסקיות, תהליכיות ומיכוניות המגדרות את הסיכונים.

מאחר שמדובר בתצורת עבודה דינמית המשתנה מעת לעת מתקיים תהליך שוטף לבחינת השינויים הנדרשים בתהליכי העבודה והתאמתם לסובלנות הסיכון.

מבנה הממשל התאגידי

בנוסף למידע אודות מבנה הממשל התאגידי של ניהול הסיכונים בבנק המתואר בפרק "מידע נוסף על חשיפה לסיכון והערכתו", להלן מידע נוסף בנוגע לניהול הסיכון התפעולי:

קו הגנה ראשון - הנהלות קווי העסקים, יחידות התמך ולאומי טכנולוגיות נושאות באחריות לניהול הסיכונים התפעוליים שבתחומי אחריותם, הן באופן שוטף והן במסגרת פרויקטים ומוצרים חדשים.

קו הגנה שני - אגף סיכונים תפעוליים, IT וסייבר בחטיבה לניהול סיכונים אחראי ומוביל את תהליך ניהול הסיכונים התפעוליים, תוך גיבוש המלצות למדיניות ולסובלנות הסיכון, פיתוח מתודולוגיות וכן אחריות מקצועית, הנחיה ואתגור (בכפוף למהותיות) של קו ההגנה הראשון בתהליך ניהול הסיכונים.

קו ההגנה השלישי - ביקורת פנימית. באחריות הביקורת הפנימית ביצוע ביקורת בלתי תלויה ואובייקטיבית תוך אתגור של הבקורות, התהליכים, והמערכות הממוכנות בתאגיד הבנקאי. הביקורת מתבצעת לרוב בדיעבד, על קו ההגנה הראשון והשני תוך ידוא יישום הנחיות של ההנהלה והדירקטוריון.

ועדות הנהלה ודירקטוריון - אחת לרבעון מתקיים דיון על החשיפות המהותיות לסיכונים תפעוליים. מדיניות ניהול סיכונים תפעוליים מובאת לדיון ואישור הדירקטוריון מדי שנה.

מדיניות ומסגרת ניהול הסיכונים התפעוליים

מדיניות ניהול הסיכונים התפעוליים הקבוצתית מעגנת עקרונות, קווים מנחים ומסגרת לניהול הסיכון התפעולי בלאומי, ובכלל זה: ניהול סיכון מוכוון ומותאם לפעילות קווי העסקים ומיקוד בסיכונים בעלי פוטנציאל להשלכה משמעותית.

במטרה לאפשר לדירקטוריון ולהנהלה ממשל תאגידי הולם, הוגדרה סובלנות לסיכון התפעולי אשר באה לידי ביטוי באמצעות מגבלות כמותיות והצהרות איכותיות.

פרופיל הסיכון התפעולי מנוטר תקופתית ומדווח מדי רבעון להנהלת הבנק ולדירקטוריון, כבסיס לקבלת החלטות.

הבנק מעדכן את מפת הסיכונים התפעוליים באופן מתמשך. העדכון מתבצע על ידי יחידות הקו הראשון תוך הכוונה, אתגור וסיוע של החטיבה לניהול סיכונים. התהליך כולל זיהוי הסיכונים, הערכתם (איכותית וכמותית) והמלצות למזעורם (תכניות הפחתה). כמו כן, קיימת מערכת התומכת בדיווח סיכונים, תיעוד בקרות, תכניות מזעור ואירועי כשל.

הבנק מנהל סיכונים בפרויקטים ומוצרים חדשים מהותיים על בסיס מתודולוגיה הכוללת זיהוי סיכונים והיערכות למזעורם וזאת במטרה לעמוד ביעדים העסקיים והתפעוליים של לאומי.

מאחר והסיכונים התפעוליים הינם חוצי ארגון ופעילויות, החטיבה לניהול סיכונים פועלת להטמעת תרבות ניהול סיכונים מתקדמת ובכלל זה דיווח וטיפול באירועים וביצוע הפקות לקחים.

מוקדי הסיכון העיקריים בסיכונים התפעוליים:

סיכון אבטחת מידע וסייבר

לאומי ממשיך לקדם מתן שירותים פיננסיים באמצעות פלטפורמות דיגיטליות ומרחיב את השימוש בטכנולוגיות מתקדמות. כפועל יוצא, המרחב לתקיפות סייבר והחשיפה של לאומי להתממשות סיכוני סייבר גדלים בהתאמה.

מרחב הסייבר מתאפיין בחוסר וודאות ובדינמיות גבוהה של סוגי ההתקפות, היקפן ועוצמתן. התממשות של אירוע סייבר עלולה לגרום לנזקים כספיים, לגניבת מידע בנקאי רגיש, לשיבוש הפעילות והרציפות התפקודית ואף לפגיעה במוניטין הבנק.

ניהול הסיכון והגנת הסייבר מיושמים תוך השקעת משאבים רבים. המשאבים מושקעים באופן דיפרנציאלי ובהלימה לאסטרטגיה העסקית, סובלנות הסיכון ולאיומים המתפתחים במרחב הסייבר.

משבר הקורונה הוביל לעלייה משמעותית בתקיפות סייבר על ארגונים פיננסיים בארץ ובעולם ועל גופי שרשרת האספקה של ארגונים אלו. מאפייני התקיפה מגוונים וביניהם תקיפות כופרה, פשינג והנדסה חברתית. החשיפה לסבירות התממשות אירוע סייבר עולה בין היתר כתוצאה משימוש גובר של לקוחות בערוצים דיגיטליים ומעבר לעבודה נרחבת של עובדים וספקים מרחוק.

במסגרת הפעילות לחיזוק הגנת הסייבר וניהול סיכוני הסייבר, גובשה מדיניות, מנוהלת מפת סיכוני סייבר, מיושמות תכניות למזעור והתאוששות ומבוצעים תרגולי טיפול באירועי סייבר וכן התאוששות מאירוע כאמור. כחלק מתכניות המזעור, לאומי הקים את מרכז הגנת הסייבר והביטחון (Fusion Center) שתכליתו לאפשר בצורה אופטימלית את מימוש תפיסת הסייבר והביטחון ומתן מענה לאירועים בזמן אמת.

בנוסף, לאומי נוקט במספר צעדים להפחתת הסיכונים ובכלל זה: יישום בקרות מונעות ומגלות, ביצוע סקרי אבטחת מידע, הגברת הניטור לשם הסרת אתרים מתחזים, הידוק תהליכי ניהול ובקרת הרשאות והעלאת מודעות עובדים להנחיות אבטחת מידע.

בשנת 2020 לא נתגלו אירועי סייבר שהשפיעו על הדוחות הכספיים של לאומי.

סיכוני טכנולוגיה

בהיות לאומי בנק מוביל ויזום חדשנות טכנולוגית, המאפשר ללקוחותיו שירותים מתקדמים בכלל הערוצים לרבות הדיגיטליים, בהתאמה לצורכיהם, הבנק נדרש לתשתיות טכנולוגיות מתקדמות ורובסטיות. תשתיות אלו יוצרות הזדמנויות עסקיות מחד, אולם מגבירות את רמת החשיפה לסיכונים טכנולוגיים בפעילות העסקית והתפעולית מאידך.

לאומי מייחס חשיבות רבה לכך שהתשתית הטכנולוגית המשרתת את לקוחותיו ועובדיו תאפשר זמינות ורציפות עסקית ותפעולית, ומשקיע לשם כך משאבים רבים. הבנק פועל על פי מדיניות מוצר חדש אשר מתווה את תהליכי ניהול הסיכונים הכרוכים בהכנסת מוצרים חדשים ובכלל זה יוזמות טכנולוגיות וחדשנות.

לאומי נערך לבניית Bank of the future. במסגרת זו הבנק גיבש תכנית עסקית-טכנולוגית (תכנית מודרניזציה) לצורך השגת יעדיו העסקיים בשנים הבאות.

הבנק הקדיש משאבים ניהוליים רבים לשלבי ההכנה והתכנון לטובת הצלחת התכנית וגידור הסיכונים. היערכות לתכנית נמצאת במיקוד הנהלה בכירה ודירקטוריון ומנוהלת במסגרת ממשל תאגידי הדוק.

ניהול הסיכונים מבוצע על ידי חטיבת לאומי טכנולוגיות בלוי החטיבה לניהול סיכונים ובשיתוף ייעוץ חיצוני.

במהלך 2020 גובשה תכנית רב שנתית, אשר אושרה על ידי דירקטוריון הבנק.

משבר הקורונה תרם לעלייה בפעילות בערוצים הדיגיטליים. לאור זאת, לאומי ממשיך לנקוט צעדים פרואקטיביים על מנת למזער חשיפה פוטנציאלית לסיכונים המשכיות עסקית הנגזרת מהגידול בפעילויות אלו ולהמשיך לספק שירות הולם ללקוחותיו תוך חיזוק תשתיות ויישום פתרונות טכנולוגיים תומכים ועוד.

סיכון המשכיות עסקית

לאומי מנהל ומיישם תהליכים שתכליתם לאפשר התאוששות מהירה וחזרה לשגרה באירועי חירום וקיצון, תוך מזעור הפגיעה בפעילות העסקית. התהליכים כוללים:

- מדיניות להמשכיות עסקית המגדירה את הממשל התאגידי, העקרונות והתהליכים העיקריים בחירום, לרבות סט מענים ויתירות.
- מסגרת עבודה הכוללת תכנית המשכיות עסקית, ניתוח השלכות עסקיות המבוססות על סקרי סיכונים, אסטרטגיית התאוששות ומתודולוגיית תרגול.
- שמירה על יציבות תשתיות טכנולוגיות, העמדת יכולות התאוששות לרבות גיבויים ויכולות אחזור.

עם פרוץ משבר הקורונה ועל מנת לתת מענה לצרכים הנוכחיים ולאפשר המשכיות עסקית גם במצבי חירום מתמשך, יחידות מרכזיות בלאומי עברו לתצורת עבודה חדשה המשלבת עבודה מהבית ופיצול פיזי של יחידות אורגניות לקפסולות. בוצעו התאמות בתהליכי עבודה והבקרה אשר נבחנו בשיתוף כלל הגורמים הרלוונטיים. במטרה לוודא כי החשיפה נשארת בגבולות סובלנות הסיכון נקבעו בקרות עסקיות, תהליכיות ומיכוניות המגדרות את הסיכונים. הוגברו משמעותית יכולות העבודה מרחוק וישמו מגוון פתרונות טכנולוגיים שאפשרו מתן שירותים ללקוחות לאומי.

סיכון מיקור חוץ וספקים

לאומי מתקשר עם ספקים וספקי משנה לצרכים עסקיים מגוונים ומאמץ מוצרים ושירותים חדשים שפותחו על ידי גורמים חיצוניים. התלות בספקים חושפת את הבנק לסיכונים שונים, וביניהם פגיעה ברציפות התפקודית, שיבוש ודלף מידע. סיכונים אלו מנוהלים באופן שוטף בתהליכי רכש, המשכיות עסקית, אבטחת מידע וסייבר ומעוגנים בהתאם במסמכי מדיניות ונהלים.

גובשה ואושרה מדיניות מיקור חוץ ושולבה התייחסות לנושא ניהול סיכונים צד ג' במדיניות הסיכונים התפעוליים.

מעילות והונאות

משבר הקורונה והמצב הכלכלי ובמקביל השימוש הנרחב בדיגיטל, עלולים להביא לעלייה בחשיפה לסיכונים הונאות ומעילות, הן בהיבט גניבת זהות וגניבת כספים והן בהיבט פגיעה בתפקודיות, חשיפת פרטי לקוח ושימוש לרעה במידע.

לאומי משקיע משאבים רבים בזיהוי והפחתה של סיכונים אלו בפעילות שוטפת ובפעילות ניטור ממוקדת.

שולב פרק ייעודי לנושא ניהול סיכונים מעילות והונאות במדיניות ניהול סיכונים תפעוליים ומוסד פורום מעילות לריכוז הטיפול בנושא.

סיכונים הנובעים משינויים ארגוניים ותהליכיים

לאומי פועל מזה מספר שנים להתאמת מודל פעילותו ובכלל זה מבצע שינויים מבניים משמעותיים, שינויים בתחומי האחריות, והעברת נושאים ופעילויות בין חטיבות בבנק. לאומי מייחס חשיבות רבה לקיום סביבת בקרה חזקה, בין היתר באמצעות תהליכי ניהול סיכונים, פעילויות בקרה ופעילויות ניטור.

מטרת פעולות אלו הינה מזעור החשיפות לסיכונים באמצעות הקטנת הסבירות להתממשות סיכונים ו/או צמצום ההשלכות שיגרמו עקב התממשותם.

למידע נוסף אודות הסיכון התפעולי ופירוט מוקדי הסיכון העיקריים בסיכון התפעולי ראה פרק סיכון תפעולי [בדוח על הסיכונים ליום 31 בדצמבר 2020](#).

סיכונים אחרים

סיכון רגולציה

סיכון רגולציה הינו הסיכון לשינויים בחקיקה וברגולציה העלולים להשפיע על היקף ההכנסות וההוצאות של הקבוצה, ההון, תחומי הפעילות של הקבוצה או הסביבה העסקית בה היא פועלת.

קבוצת לאומי פועלת בסביבה רגולטורית מורכבת ורב תחומית. שינויים מהותיים ומתמשכים בתחומי רגולציה מגוונים מחייבים היערכות מתאימה ומתמשכת בפעילות הבנק.

בעת האחרונה הושם עיקר הדגש על הוראות בתחומים הבאים:

- משבר וירוס הקורונה

על רקע התפתחות אירוע נגיף הקורונה והשלכותיו על הכלכלה בישראל ובעולם, ובתוך כך על משקי הבית והעסקים, קבעו הפיקוח על הבנקים ורגולטורים נוספים, שורה של צעדים רגולטוריים, במטרה לסייע למשקי הבית והעסקים לצלוח תקופה זו, תוך מתן גמישות עסקית נדרשת לתאגידים הבנקאיים.

הצעדים האמורים מתמקדים, בין היתר, בהמשכיות מתן השירותים הבנקאיים לציבור הרחב, בדגש על מעבר לערוצי הדיגיטל השונים, מתן שירותים ללא צורך בהגעה לסניפי הבנק וביצוע התאמות לעבודה מרחוק; במתן הקלות שונות לבנקים שיאפשרו את תפקודם התקין בכוח אדם חסר; ובדרישה כי הבנקים יירתמו לסיוע למשק בצלחת המשבר על ידי פריסת חובות, הגדלת האשראי, ותמחור הוגן של הלוואות.

הצעדים האמורים קצובים לתקופות שונות, בהתאם להערכות לגבי משך התמשכות אירוע נגיף הקורונה, והם מתעדכנים באופן דינאמי בהתאם לצרכי הלקוחות והבנק, והמצב במשק. השפעת הוראות הרגולציה האמורות הינה חלק מההשפעה הכוללת של האירוע על הבנק והקבוצה.

- קידום תחרות במגזר הפיננסי

במסגרת זו ניתן למנות את ההוראות הבאות:

- הקלות לבנקים חדשים, לרבות הליך רישוי מקל והקמה של לשכת שירותי מחשוב שתשרת בנקים חדשים, וכן מתן רישיון לבנק הדיגיטלי החדש;

- הקלות לחברות כרטיסי האשראי המופרדות לצורך ביסוסן כשחקן מרכזי בתחרות מול הבנקים;

- רפורמת הניוד בין בנקים שנועדה לאפשר מעבר קל ומהיר מבנק לבנק ובכלל זה העברת האחריות המלאה לניוד החשבון על הבנקים;

- חוק נתוני אשראי ומאגר נתוני אשראי המאפשר הצגת מידע לנותני אשראי שונים על מנת שיוכלו להציג ללקוחות הצעות ערך מיטביות;

- פתיחת אפשרות החיבור למערכות התשלומים לגורמים נוספים;

- המשך הסדרת הליכי רישוי לנותני שירותים פיננסיים מוסדרים;

- המלצות להגברת התחרות בתחום שירותי המסחר בניירות ערך (ברוקראז'); והוראה משלימה של הפיקוח על הבנקים הקובעת, כי על תאגיד בנקאי לאפשר ללקוח להגיש, באופן מקוון, בקשה להעברת תיק ניירות ערך לגוף פיננסי אחר, מבלי לחייבו להגיע אל סניף הבנק, וכי תאגיד בנקאי לא יסרב סירוב בלתי סביר לבקשת לקוח להעברת תיק ניירות הערך כאמור;

- הקלות בחישוב הדרישות להון מזערי לבנקים שסך נכסיהם המאזניים על בסיס מאוחד שווה או אינו עולה על 24% מסך הנכסים המאזניים במערכת הבנקאית;

- הקלות בנוגע לרישום נהנים ובעלי שליטה בחשבונות המנוהלים עבור נותני אשראי ופלטפורמות P2P במטרה להסיר חסם אשר הקשה על גופים אלה לפעול במערכת הפיננסית הישראלית ולהתחרות במערכת הבנקאית;

- רפורמת הבנקאות הפתוחה שנועדה, בין היתר, לחייב את הבנקים לשתף מידע בנקאי של הלקוח על פי בקשתו, במטרה שעל בסיס מידע זה יוכלו ספקי צד ג' להציע ללקוח שירותים שונים, ובכלל זה: שירותי ריכוז מידע פיננסי; השוואת מחירים, עלויות או תשואות; העברת מידע לספקים פיננסיים לשם קבלת הצעות להתקשרות עבור הלקוח לשירותים פיננסיים שאותם הלקוח צורך או מבקש לצרוך (כלומר, הצעות מחיר מתחרות) או לשם סיוע בהתקשרות עמם; וכן ייעוץ בדבר התנהלות פיננסית;

- הצעת חוק הבנקאות (רישוי) (תיקון מס') (הרחבת מקורות המימון לתאגידי אשראי חוץ בנקאי), התשפ"א-2021, המאפשרת להגדיל את מקורות המימון של תאגידי האשראי החוץ בנקאי, בין היתר, על ידי הגדלת סך הערך הנקוב המקסימלי של תעודות ההתחייבות שתוכל חברת אשראי חוץ בנקאית להנפיק לציבור (במקביל למתן אשראי ובכפוף ליתר התנאים הקבועים בחוק), מסך של חמישה מיליארד שקלים חדשים לסך של חמישה עשר מיליארד שקלים חדשים
 - מסמך של רשות ניירות ערך בעניין שירות ניהול תיקים, אשר נועד, בין היתר, לצורך קידום התחרות בתחום זה.
 - הצעת חוק לעידוד פיתוח טכנולוגיה בתחום הפיננסי בישראל - שמטרתה ליצור מסגרת אסדרה לחברות אלה בישראל, בין היתר על מנת לאפשר שימוש בטכנולוגיה חדשנית במערכת הפיננסית לשם הגברת הנגישות למוצרים ושירותים שונים, העלאת רמת השירות והתחרות בתחום וכן הפחתה בעלויות השירותים הפיננסיים בישראל.
 - מניעת פשיעה פיננסית - איסור הלבנת הון, שוחד ושחיתות נמשכת המגמה, שרואה בבנקים הגורם שאחראי למנוע את הפשיעה הכלכלית. בנקים נדרשים לנטר פעילות חשודה ולהגיש דיווחים לרשויות. הבנק מתמודד עם יישום ה-FATCA והתקן האחיד של ה-OECD לאיסוף והחלפת מידע על חשבונות פיננסיים (ה-CRS), וזאת במקביל להמשך יישום מדיניות הכסף המוצהר ויישום החוק לצמצום השימוש במזומן.
 - הגנת הפרטיות ואבטחת מידע נושאים אלה מצויים על סדר היום בארץ ובעולם וצוברים תאוצה עם המעבר לדיגיטציה, למיקור חוץ ולשימוש בשירותי מחשוב ענן במערכת הפיננסית.
 - ניהול סיכונים סיכונים תפעוליים - בתקופת הדוח הושם דגש על הוראות מתחום ניהול הסיכונים התפעוליים, בין היתר, לאור הגידול בסיכונים הפוטנציאליים השונים על רקע משבר הקורונה, ונוכח חוסר הוודאות המתמשך והשינויים הקיצוניים והמהירים בתנאים הכלכליים, בשווקים הפיננסיים, בפעילות העסקית ובאופן העבודה מול הלקוחות. סיכונים סביבתיים - בתקופת הדוח גברה ההבנה כי התממשות של סיכונים סביבתיים תפגע בכלכלה ועלולה לערער את יציבות הבנקים והמערכת הפיננסית. בהתאם, רגולטורים בארץ ובעולם דורשים מן הבנקים להיערך לניהול סיכונים הקשורים בנושא.
- המגמות והשינויים הנ"ל משפיעים וצפויים להשפיע בשנים הקרובות על המערכת הבנקאית בישראל. הבנק פועל לניטור ואיתור הוראות הרגולציה הרלוונטיות, כוחן את היערכותו לתנאי השוק המשתנים, להגברת התחרות והשקיפות, לכניסתם של שחקנים חדשים לתחומי הבנקאות הקלאסיים, להשוואת עלויות בין הבנק לגופים נוספים, לשימוש במאגרי המידע והנתונים של לקוחות הבנק על ידי גופים חוץ בנקאיים וכן למתן הצעות ערך מתאימות ללקוחות הבנק. במקביל, הרגולציה גורמת לשחיקה בהכנסות, לגידול בהוצאות הנדרשות לשם עמידה בהוראות הרגולציה, ולצורך בשיפור מתמיד ברמת השירות והחדשנות.

סיכון ציות

סיכון ציות הינו הסיכון להטלת סנקציה משפטית או רגולטורית, להפסד פיננסי מהותי, או לנזק תדמיתי, אשר התאגיד הבנקאי עלול לספוג כתוצאה מכך שאינו מקיים את הוראות החוק/הרגולציה.

הוראת ניהול בנקאי תקין מספר 308 "ציות ופונקציית הציות בתאגיד הבנקאי" מגדירה את תחומי האחריות של הציות באופן פורמאלי וברמה הקבוצתית. ההוראה מפרטת את ההגדרה של הוראות ציות וקובעת כי "סיכון הציות" נגזר מחוקים, תקנות, הוראות רגולציה, נהלים פנימיים, כללי התנהגות ועמדות רשות. ההוראה קובעת כי נדרש להעריך את אפקטיביות ניהול סיכון הציות ולמצוא אמצעים למדידתו כאשר, כאמור, סיכון הציות נגזר ממכלול החקיקה הרלוונטית לפעילות הבנק.

על פי מדיניות הבנק, מנוהל סיכון הציות על בסיס קבוצתי. במסגרת זו, ננקטים צעדים שונים לפיקוח ובקרה על השלוחות וחברות הבנות לצורך מעקב על יישום נושאי הציות בכללותם ויישום מדיניות הציות הקבוצתית. נוכח משבר הקורונה, מתבצעות התאמות באופן ניהול סיכון הציות, תוך איתור סיכונים מתפתחים המאפיינים עיתות משבר.

א. ציות, איסור הלבנת הון ואיסור מימון טרור

לצורך ניהול אפקטיבי של סיכונים הציות פועל בלאומי מערך ציות ואכיפה שבראשו עומדת קצינת הציות הראשית (Chief Compliance Officer). קצינת הציות הראשית אחראית, בין היתר, למילוי החובות לפי הוראות החקיקה בנושאי איסור הלבנת הון ואיסור מימון טרור. קצינת הציות הראשית משמשת גם כממונה על האכיפה בתחום דיני ניירות ערך וגם כ-Responsible Officer בתחום ה-FATCA.

מערך ציות ואכיפה כפוף למנהלת הסיכונים הראשית.

שמירה על תרבות ציות נאותה, לרוחב הארגון, מחייבת קיומה של מסגרת בקרה ואכיפה אפקטיבית, אשר תעוגן בתהליכי העבודה ותאפשר עמידה במכלול הוראות הציות. לצורך כך, נקבעו תהליכי בקרה ואכיפה סדורים על מכלול תהליכי העבודה וסיכוני הציות הנגזרים מהם. מטרתה של מסגרת הבקרה והאכיפה הינה, בין היתר, לאתר פערים וחשיפות קיימים ופוטנציאלים לשם בחינת הצורך בעדכון תהליכי עבודה, נהלים, ביצוע הדרכות והטמעות. תהליכי הבקרה מתבססים, בין השאר, על ניתוח הוראות ציות, ממצאי הביקורת הפנימית והחיצונית, תלונות הציבור שימצאו רלוונטיות, הליכים משפטיים כנגד הבנק או בנקים אחרים היכולים להצביע על חשיפות ציות אפשריות, ניתוח מגמות ואירועים בארץ ובעולם.

המערך נמצא בקשר שוטף עם חברות הבנות בארץ ובחו"ל לצורך מעקב ליישום נושאי הציות בכללותם ויישום מדיניות הציות הקבוצתית.

בהתאם למגמות המתפתחות בעולם, מטפל הבנק במגוון נושאים בתחום ציות לרבות איסור הלבנת הון ואיסור מימון טרור והיבטי מיסוי, לרבות FATCA ו-CRS.

בין היתר, מתמקד הבנק במוקדי סיכון בעולם טכנולוגי פיננסי (כגון: פינטק, P2P, קרנות גידור, נותני שירותים פיננסיים, מטבעות וירטואליים וכדומה) - ניהול סיכוני ציות ואיסור הלבנת הון בעולם טכנולוגי פיננסי מתפתח המאופיין בהיעדר פיקוח רגולטורי מוגדר לצד מורכבות מקצועית והיעדר פרקטיקות מובנות לתהליכי בקרה עקב חדשנותם של הנושאים.

ב. אכיפה מנהלית

חוק ייעול הליכי האכיפה ברשות ניירות ערך (תיקוני חקיקה), התשע"א-2011 בא לייעל את הליכי האכיפה של הוראות החקיקה בתחום דיני ניירות הערך. במסגרת חקיקה זו ניתן יהיה להטיל סנקציות שונות על תאגיד, שהפר את ההוראות הרלוונטיות וכן על עובדי התאגיד, לרבות נושאי המשרה.

קצינת הציות הראשית של הקבוצה משמשת גם כממונה על האכיפה, האחראית על יישום תכנית האכיפה הפנימית בתחום ניירות הערך וניהול השקעות אשר אושרה על ידי דירקטוריון הבנק. בשנת 2019 בוצע הליך של תיקוף חוזר של תכנית האכיפה על ידי מומחה חיצוני.

ג. **CRS – Common Reporting Standard, FATCA – Foreign Account Tax Compliance Act ומדיניות כסף מוצהר**
ביום 14 ביולי 2016 פורסם החוק לתיקון פקודת מס הכנסה (מספר 227), התשע"ו-2016 בנושא יישום הסכם FATCA שנחתם בין מדינת ישראל לארה"ב והסכמים לחילופי מידע בין מדינת ישראל למדינות אחרות לפי התקן לחילופי מידע אוטומטיים לגבי חשבונות פיננסיים שפרסם ה-OECD.

תקנות מס הכנסה (יישום הסכם FATCA) התשע"ו-2016 פורסמו ביום 4 באוגוסט 2016 ומכוחן נדרש הבנק לבצע הליכי זיהוי לקוחות ולהעביר מידע לרשות המיסים בישראל אודות חשבונות המוחזקים על ידי לקוחות אמריקאים לצורך העברתו לרשות המיסים האמריקאית.

תקנות מס הכנסה (יישום תקן אחיד לדיווח ולבדיקת נאותות של מידע על חשבונות פיננסיים), התשע"ט-2019 פורסמו ביום 6 בפברואר 2019, ומכוחן נדרש הבנק לבצע הליכים לזיהוי לקוחות תושבי מדינות זרות, ולדווח על לקוחות שזוהו כתושבי מדינות שישראל חתומה עמן על הסכמים לחילופי מידע לרשות המיסים בישראל לצורך העברת המידע לרשות המוסמכת במדינת התושבות שלהם.

הבנק מבצע את הדיווחים הנדרשים לרשות המיסים בישראל בהתאם להוראות החקיקה האמורה.

הבנק מיישם מדיניות כסף מוצהר תוך הקפדה כי לא ינהלו בבנק כספים שאינם מוצהרים לרשויות המס הרלוונטיות, בהקשר זה נערכו מהלכים רבים לאיתור זיהוי האוכלוסיות הרלוונטיות. במידת הצורך, נדרשים לקוחות להמציא הצהרות ואישורים שונים.

הבנק פועל במספר נדבכים על מנת לוודא ציות של קבוצת לאומי ויחידים בה להוראות החקיקה, בהם: מינוי קצינת הציות כממונה לנושא, אימוץ מדיניות ונהלי עבודה מתאימים, פיתוח כלים ממוכנים תומכים בתהליכי העבודה, גיבוש מנגנוני הדרכה והטמעה, בדיקה, בקרה ותפעול הנדרשים למילוי ההנחיות והנחיית החברות הבנות בקבוצה להיערכות מתאימה.

סיכונים משפטיים

הסיכון המשפטי מוגדר כסיכון להפסד כתוצאה מהיעדר אפשרות לאכוף קיומו של הסכם או כתוצאה מהתחייבויות תלויות לרבות בגין תביעות ודרישות מהבנק. הסיכון המשפטי כולל גם סיכונים הנובעים מחקיקה, תקנות, פסיקה והוראות רשויות, סיכונים הנובעים מפעילות ללא גיבוי בהסכמים מספקים, או מפעילות ללא ייעוץ משפטי או על פי ייעוץ משפטי לקוי וכן כתוצאה מפרשנות לגבי זכויות הצדדים מכח הסכמים שבין הבנק לבין לקוחותיו.

סיכונים משפטיים נובעים מחמישה תחומים עיקריים:

- סיכוני חקיקה - סיכונים הנובעים מפעילות הבנק אם אינה תואמת הוראת חקיקה ראשית או משנית, הוראות בנק ישראל או הוראות רשויות מוסמכות אחרות.
- סיכוני התקשרות חוזית - סיכונים הנובעים מפעילות הבנק מול לקוחות, ספקים וגורמים אחרים שהבנק מתקשר עמם בהסכמים שונים, אם אינה מגובה בהסכם המסדיר מלוא זכויות הבנק, או שההסכם אינו ניתן לאכיפה מלאה או שהוא כולל תניות שאינן חוקיות.
- סיכוני פסיקה - סיכונים הנובעים מפעילות הבנק אם אינה תואמת פסיקה תקדימית.
- סיכונים הנובעים מהליכים משפטיים המתנהלים נגד הבנק.
- סיכונים הנובעים משינויים במדיניות אכיפה.

מדיניות ומסגרת ניהול הסיכונים המשפטיים

היועצת המשפטית, אשר הינה חברת הנהלה בבנק וראש חטיבת הייעוץ המשפטי, אחראית להובלת ניהול הסיכונים המשפטיים. בקבוצה מיושמת תכנית ניהול סיכונים משפטיים שמטרתה לאתר, למנוע, לנהל ולמזער את הסיכונים המשפטיים. התכנית כוללת מסמכי מדיניות וממשק בין חטיבת הייעוץ המשפטי לבין יחידות הבנק, וכן נהלים פנימיים החלים בתוך חטיבת הייעוץ המשפטי שמטרתם לוודא כי הייעוץ המשפטי הניתן בבנק הינו ייעוץ מקצועי ומעודכן. מסמך המדיניות מעודכן באופן שוטף במהלך השנים, לרבות בשנת 2020.

לגבי חברות הבנות של הבנק בארץ ובחו"ל, נקבעה מדיניות כללית לניהול סיכונים משפטיים במסגרת מסמכי מדיניות ייעודיים, אשר על פיה הכינו החברות הבנות נוהל פנימי לניהול סיכונים משפטיים התואם את פעילותן ואת מדיניות הקבוצה בנושא. הנהלים הפנימיים אושרו על ידי חטיבת הייעוץ המשפטי ועל ידי הדירקטוריון של החברות הבנות. בהתאם למסמכי המדיניות נדרשות החברות הבנות להפנות נושאים מסוימים לייעוץ משפטי מתאים. בנוסף, שולחות החברות הבנות למנהלת הסיכונים המשפטיים של הבנק דוחות תקופתיים, וכן דוחות מידיים, בהתאם לנדרש במסמכי המדיניות. הדיווחים נשלחים בהתאם לפורמט אחיד שהוכן בחטיבת הייעוץ המשפטי. בשנת 2020 עודכנו תהליכי ניהול הסיכון המשפטי והבקורות לצידם, כמו כן, תרחיש קיצון משפטי אותגר ועודכן.

במסגרת התכנית לניהול סיכונים משפטיים הושם דגש על:

- איתור מוקדי הסיכונים המשפטיים המהותיים והטיפול בהם.
- מניעה ומזעור סיכונים משפטיים, בין היתר, באמצעות:
 - הכנת הסכמים, הנחיות ונהלים מתאימים.
 - בדיקת הוראות החקיקה (לרבות פסיקה) והוראות רשויות, ובחינת השלכותיהן על עבודת הבנק.
 - הפקת לקחים בנושאים שונים ויישום הלקחים במסמכים המשפטיים הנהוגים בבנק, וכן העברת חוות דעת בנושא ליחידות הרלוונטיות בבנק.

לצורך ביצוע תכנית ניהול הסיכונים המשפטיים, פועלים בחטיבת הייעוץ המשפטי, בראשות היועצת המשפטית הראשית שהיא מנהלת הסיכונים המשפטיים, גורמים וועדות, שתפקידם לאתר באופן שוטף דברי חקיקה ופסקי דין חדשים בעלי השלכה על עבודת הבנק, לבחנם ולרכז הטיפול בהשלכותיהם. אגף הרגולציה עוסק באיתור וטיפול במידת הצורך בהוראות רגולטוריות חדשות (חקיקה ראשית, חקיקה משנית, הוראות רשויות), כבר בשלב הצעת החוק, או בשלב גיבוש הרגולציה הרלוונטית.

פעילותם של הגורמים והוועדות הנ"ל מוסדרת בנהלי עבודה פנימיים של חטיבת הייעוץ המשפטי. בין היתר קובעים הנהלים את ממשק זרימת המידע בין כל אחד מהגורמים הנ"ל לבין הנהלת החטיבה וצוות הסיכונים המשפטיים הפועל בחטיבה.

חשיפה משפטית כללית

קיימת חשיפה משפטית כללית, אשר לא ניתן להעריכה או לכמתה, הנובעת, בין היתר, ממורכבותם של השירותים הניתנים על ידי הבנק והחברות המאוחדות, ללקוחותיהם. מורכבות שירותים אלו צופנת בחובה, בין היתר, פוטנציאל לטענות, פרשנויות ואחרות, הנוגעות לשורה ארוכה של תנאים מסחריים ורגולטוריים. לא ניתן לצפות מראש את כל סוגי הטענות שיועלו בתחום זה ואת החשיפה הנובעת מטענות אלו ואחרות בקשר עם שירותי הבנק והחברות המאוחדות, המועלות, בין היתר, בבקשות לאישור תובענות ייצוגיות.

כמו כן, קיימת חשיפה משפטית בשל שינויים רגולטוריים והנחיות של הפיקוח על הבנקים, רשות ניירות ערך, ורגולטורים אחרים להם כפופה פעילות הבנק.

ההתקשרויות עם הלקוחות הינן, בחלקן, התקשרויות הנמשכות לאורך שנים רבות, במהלכן עשויים להתרחש שינויים במדיניות, ברגולציה ובמגמות הדין, לרבות בפסיקת בתי המשפט. הבנק והחברות המאחדות פועלים באמצעות מערכות מיכוניות מורכבות, אשר לאור השינויים כאמור, יש צורך להתאימן באופן שוטף למציאות המשתנה. כל אלו יוצרים חשיפה תפעולית ומשפטית מוגברת.

בנוסף קיימת חשיפה משפטית כללית הנובעת מכך שכנגד הבנק והחברות המאחדות מוגשות מעת לעת תלונות לפיקוח על הבנקים, שעלולות בנסיבות מסוימות להביא לנקיטת הליכים משפטיים נגד הבנק. לעת הזו, לא ניתן להעריך האם קיימת חשיפה בגין תלונות אלו ולא ניתן להעריך אם תינתן הכרעה רוחבית של הפיקוח בעניין תלונות כנ"ל ו/או אם תוגשנה תביעות ייצוגיות או אחרות כתוצאה מהליכים מעין אלה, וכן לא ניתן להעריך את החשיפה הפוטנציאלית לתלונות כנ"ל. לפיכך, לא נכללה הפרשה בגין החשיפה האמורה.

סיכון מוניטין

סיכון מוניטין הינו הסיכון לפגיעה באמון של בעלי עניין שונים (לקוחות, בעלי מניות, מחזיקי אג"ח וכו'), זאת כתוצאה מהתנהגות, פעולה, או הימנעות מפעולה של הקבוצה, נושאי משרה בקבוצה, העובדים או מעורבים אחרים.

סיכון מוניטין מתייחס לתפיסותיהם של בעלי המניות, בעלי העניין, הציבור, מעצבי דעת הקהל והתקשורת, בין אם מתבססות על עובדות ובין אם אחרת. סיכון המוניטין הינו דינאמי ומשתנה בין נושאים שונים ואוכלוסיות שונות.

מדיניות ניהול סיכונים מוניטין אושרה על ידי הנהלת הבנק והדירקטוריון מתוך ראייה כי האמון חיוני לפעילות העסקית. המדיניות מגדירה את המבנה הארגוני ותחומי האחריות בניהול סיכון המוניטין.

סיכון אסטרטגי

סיכון אסטרטגי הוא סיכון עסקי אשר הפגיעה שלו מהותית ונוגעת במודל העסקי של הבנק או של אחד מקווי העסקים שלו. למעשה זהו סיכון שההשפעה המיידית שלו על הרווח יכולה להיות לא משמעותית בטווח המידי, אך בטווח הבינוני או הארוך עלולה להיות משמעותית. סיכונים אסטרטגיים כוללים איומים אשר יכולים לנבוע מהחלטות עסקיות שגויות, מיישום בלתי נאות של החלטות או מהעדר תגובה לשינויים מאקרו כלכליים, ענפיים, רגולטוריים, צרכניים או טכנולוגיים.

הסיכון האסטרטגי העיקרי נובע מכך שענף השירותים הפיננסיים עובר שינויים משמעותיים בתחום הדיגיטיזציה. פתיחת ענף הבנקאות לתחרות וכניסת שחקנים חדשים כדוגמת חברות הטכנולוגיה המבוססות (גוגל, אמזון, פייסבוק, אפל), חברות הפינטק, חברות הביטוח וחברות האשראי החוץ בנקאי, מחייבות התאמת המודל העסקי. בנוסף, החוק להגברת התחרותיות בשירותים בנקאיים ופיננסיים נפוצים ("חוק שטרומ") כולל בתוכו רכיבים העלולים להשפיע בצורה אסטרטגית על מפת התחרות בישראל. בבנק לאומי, התוצאה הישירה הינה המכירה של לאומי קארד. נושאים מהותיים נוספים הינם הפעלת מערכת נתוני אשראי (החל מאפריל 2019), ונושאים שיכנסו לתוקף במהלך שנת 2021 כגון הקלת יכולת המעבר של לקוחות והשלבים המרכזיים ביוזמת הבנקאות הפתוחה, אשר תאפשר ללקוחות הבנקים וחברות כרטיסי האשראי לשתף צדדים שלישיים במידע הפיננסי שלהם. שחקנים חדשים, לאו דווקא בנקים, יוכלו לגשת לחשבון הבנק של לקוח, בהסכמתו, ולהציע לו שירותים בנקאיים מותאמים לצרכיו.

משבר הקורונה משפיע מהותית על הסביבה שבה הבנק פועל מבחינה מאקרו כלכלית, ענפית, רגולטורית, צרכנית וטכנולוגית. במשבר שכזה עולה החשיבות של ניתוח נכון של משמעותיות המשבר, קבלת החלטות עסקיות ותפעוליות נכונות, יישום נאות של החלטות ותגובה מהירה ואפקטיבית לשינויים. בנק לאומי נערך בהתאם, גם באמצעות התאמת האסטרטגיה שלו.

לאור המגמות והשינויים המשמעותיים בסביבת הפעילות, אימץ לאומי שני כיווני פעולה מרכזיים שהשילוב ביניהם נמצא בליבת האסטרטגיה של הקבוצה. מצד אחד התאמה של מודל הבנקאות המסורתית, תוך שימת דגש על המשך מתן שירות מקצועי ואיכותי ללקוחות השונים בחלוקה לסגמנטים, בהתאם לצרכיהם, העדפותיהם וקצב אימוץ החדשנות הדיגיטלית שלהם, ומצד שני בנייה של "הבנקאות החדשה", המבוססת על הדיגיטל והחדשנות הטכנולוגית. שני כיווני פעולה אלו תלויים ומשולבים עם ההכרח להתייעל ולמקסם את ניצול ההון תוך כדי עמידה ביעדי הלימות ההון.

התכנית האסטרטגית של הבנק הינה תלת שנתית ומאשרת על ידי ההנהלה והדירקטוריון. התכנית האסטרטגית נקבעת לאחר קיום תהליך מקיף של בחינת מגמות ושינויים בסביבה העסקית, בסביבה התחרותית, בסביבה הטכנולוגית והעדפות הלקוחות, ובמטרה לזהות ולאתר איומים והזדמנויות.

כמו כן, הבנק מקיים תהליך שנתי לאיתור שינויים ומגמות בבנקאות העשויים להשפיע על המערכת הבנקאית הישראלית, תוך בחינת הצורך בעדכון והתאמת היעדים האסטרטגיים שהוגדרו. תהליך זה מהווה את הבסיס לגיבוש תכנית העבודה השנתית ולהגדרת היעדים המרכזיים והפרויקטים בתכנית העבודה של החטיבות העסקיות תוך קביעת מדדים לניטור, ניהול ומעקב אחר השגת היעדים האסטרטגיים.

סיכון מודל

סיכון מודל הינו החשיפה להפסד או פגיעה במוניטין הבנק עקב קבלת החלטות שגויה, מבוססת מודל, כתוצאה משימוש במודל שגוי, טעויות ביישום המודל ו/או שימוש שגוי במודל.

מדיניות ניהול סיכונים מודל אושרה על ידי הנהלת הבנק והדירקטוריון מתוך ראייה כי טיב ואיכות המודלים חיוניים לפעילות השוטפת. המדיניות מתייחסת לעקרונות בניהול סיכונים המודל, הגדרת ממשל תאגידי, בעלי תפקידים ומדרגי סמכויות. בהתאם למדיניות עוגנה תכנית עבודה רב שנתית מבוססת סיכון לניהול וצמצום סיכונים מודל, הבנק ממשיך ביישום תכנית העבודה לצמצום הסיכונים.

על רקע משבר הקורונה, נוכח אי הוודאות המתמשך, והשינויים המשמעותיים והמהירים בתנאים הכלכליים, בשווקים הפיננסיים, בפעילות העסקית ובהתנהגות הלקוחות, קיימת עלייה בסיכונים הפוטנציאליים העולים משימוש במודלים. הבנק פועל באמצעים שונים לאתר מודלים החשופים לפגיעה ולצמצום סיכונים המודל המתגברים על רקע המשבר. עם זיהוי המשבר אותרו בשיתוף בעלי המודלים בחטיבות השונות מוקדי סיכון במודלים מהותיים בהם חלה עלייה של סיכונים מודלים ובגינם נדרשת התאמה למודלים ו/או לתהליכי העבודה המבוססים מודלים אלו.

ההתאמות שבוצעו במודלי ניהול סיכונים אשראי תוכננו בראי שמירת האיזון המרבי בין מגבלות המידע ואי הוודאות הקיימת כיום לבין שיקולי הוגנות, גמישות ורגישות כלפי לקוחות התאגיד ברוח הנחיית הפיקוח על הבנקים מתאריך 24 ביוני 2020¹.

אגף ניהול סיכונים מלווה את ביצוע ההתאמות בהתאם לתכנית העבודה שהוגדרה.

לאור אי הוודאות הקיימת בחינת אפקטיביות ההתאמות אלו בשוטף מוגבלות. בחינה מורחבת תבוצע לאחר צבירת מידע מינימלי על פעילות הלקוחות והפגת אי הוודאות.

סיכונים סביבתיים

סיכון סביבתי לבנק מורכב משני תחומים:

- סיכון סביבתי כתוצאה מעלויות הכרוכות ביישום הוראות רגולציה הנוגעות לאיכות הסביבה ואכיפתן. הבנק יכול להיחשף לסיכון הסביבתי הנ"ל באופן עקיף, בהיבטים השונים של פעילותו ובכלל זה במסגרת ניהול סיכון האשראי וזאת באם תחול הרעה במצבו הפיננסי של לווה, עקב צורך של לווה בביצוע השקעות שמקורן בהוראות הנוגעות לאיכות הסביבה או כתוצאה מירידת ערך של ביטחונות שמומשו, אך גם במקרה בו הבנק ימצא אחראי למפגע סביבתי, לרבות האפשרות שהבנק ידרש לשאת בעלויות של הסרת מפגע סביבתי או שיימצא אחראי בגין מפגע סביבתי כלפי צד שלישי.

כמו כן, יתכן סיכון מוניטין לבנק במקרה בו ייוחס לבנק קשר לגורם מפגע סביבתי, בין באופן ישיר כיוצר המפגע ובין באופן עקיף כמממן של המפגע.

- סיכון סביבתי שמקורו בשינויי אקלים ומפגעי טבע הקשורים אליהם, כגון: אירועי מזג אוויר קיצוניים, עליית מפלס פני הים וכו' וכתוצאה מהתהליך מעבר לאנרגיה שאינה מזהמת.

הבנק עלול להיפגע משינויים אלו באופן ישיר במתקניו, או באופן עקיף במסגרת סיכונים אשראי של לווה.

בהיבט רגולטורי בשלב זה לא נקבעו דרישות פרטניות שחלות על הבנקים בישראל. במכתבי הפיקוח על הבנקים לבנקים, מדצמבר 2020 ומפברואר 2021, בנושא ניהול סיכונים סביבתיים הודגש כי הפיקוח על הבנקים רואה חשיבות רבה בקידום נושא זה, ורואה בתאגידים הבנקאיים שותפים חשובים במעבר לכלכלה סביבתית ברת-קיימא. כהכנה ליישום הטיפול בסיכונים סביבתיים, בנק ישראל מבקש לאסוף מידע מהמערכת הבנקאית, זאת כחלק מהתהליך שנערך בפיקוח על הבנקים לגיבוש ואיפיון מסגרת לניהול סיכונים סביבתיים במערכת הבנקאית בישראל.

הבנק עוקב אחר ההתפתחויות בתחום ולומד את הנושא.

הבנק קבע נוהל עבודה פנימי בנושא "ניהול סיכונים אשראי מהיבטי אכיפת הוראות איכות סביבה על לווים". הנוהל מגדיר את הכלים לניהול הסיכונים הסביבתיים בהיבט האשראי ביחס לתיקי האשראי הגדולים. זאת על מנת לפעול לזיהוי הסיכונים טרם התממשותם והצפתם לדרג מקבלי החלטות, כחלק מהתהליך של הערכת סיכונים אשראי.

כחלק מהתהליך ניהול והערכת התנהלותו הסביבתית קיבל הבנק הסמכה לתקן ISO 14001 אשר מתוקף מחדש מידי שנה בבדיקה מקיפה באמצעות מכון התקנים הישראלי.

תיאור נרחב בנושא מוצג [בדוח אחריות חברתית של בנק לאומי](#) המפורסם בכל שנה על פי התקן המתקדם של GRI, ובהצהרת שיקולים באשראי והשקעות.

¹ מכתב הפיקוח למערכת הבנקאית בנושא לקוחות שנקלעו לקשיים בשל משבר הקורונה, הפיקוח על הבנקים, 24 ביוני 2020 (סימוכין LM328520).

סיכון הבנקאות ההוגנת (Conduct)

סיכון הבנקאות ההוגנת הינו הסיכון שהתנהלות הבנק תוביל לתוצאה בלתי רצויה עבור לקוח בשל מתן שירות באופן לא הולם, מתן שרות שאינו מתאים או התנהלות בלתי הוגנת. בסיכון זה נכללת גם התנהגות לא ראויה המשפיעה על מהימנות השוק (MARKET INTEGRITY), אמון הציבור בפעילות המגזר הבנקאי. התממשות הסיכון עלול לגרום לבנק הפסדים הנובעים מתביעות משפטיות (לרבות תביעות ייצוגיות), מהטלת עיצומים או קנסות (בשל הפרת הוראות ציות אשר משיקות לנושאי הקונדקט) ו/או מנזקי מוניטין.

נמשכת מגמת הרגולציה הצרכנית בדגש על הוגנת (Conduct). במסגרת זו, מושם דגש על התאמת המוצרים הפיננסיים השונים לצרכי הלקוח, תוך מתן גילוי מירבי, שקיפות והוגנות.

הבנק מקפיד על התנהלות שקופה והוגנת במטרה להעניק ללקוחותיו שירותים ומוצרים בעלי ערך. עיקרון זה מקבל ביטוי בחזון הבנק - להוביל בנקאות יוזמת וחדשנית עבור הלקוח. כמו כן, תהליכי הייזום והמכירה כפופים לנהלים ולבקורות אשר מבטיחים התנהלות ראויה. תהליכים אלו נבחנים באופן שוטף, במטרה לשדרגם.

הבנק הציג ללקוחותיו שנקלטו למשבר זמני ואשר להערכת הבנק יצלחו את המשבר, לבצע התאמות בתנאי ההלוואות, לרבות בהתאם למתווים לדחיית תשלומים שיזם בנק ישראל. יחד עם זאת סביר שבעוד שחלק מהלקוחות יוכלו לחזור ולשלם את התשלומים החוזיים בסוף תקופת השינוי בתנאי הלוואה, לקוחות אחרים עלולים שלא לעמוד בהתחייבויות שלהם בעקבות התמשכות המשבר והאתגרים הפיננסיים. הבנק גיבש מתווה לטיפול באוכלוסיית הלקוחות שאושרה להם דחיית תשלומים. לצד זאת, הבנק ממשיך לקדם מתן שירותים פיננסיים באמצעות פלטפורמות דיגיטליות והערכה היא שמהלך זה, בין יתר יתרונותיו, יפחית את סיכון הבנקאות ההוגנת.

סיכון מאקרו-כלכלי

סיכון מאקרו-כלכלי הינו סיכון להכנסות ולהון הקבוצה הנובע מתנאים מאקרו כלכליים לרבות צמיחה כלכלית, סביבת ריבית נמוכה, יחסי הכח הפוליטיים בעולם והשפעתם על הסחר הבינלאומי.

התפרצות נגיף הקורונה בחודש ינואר 2020, ומידת אי הוודאות הגדולה לגבי השפעותיו השונות, מהווה סיכון מאקרו כלכלי גלובלי משמעותי מאוד המשבש את הפעילות העסקית והכלכלית. קיים קושי ניכר בהערכת ההתפתחויות הכלכליות העתידיות, זאת לנוכח מידת חוסר הוודאות המשמעותית לגבי אורכו ומידת השפעתו על מסלול החיים של מדינות העולם. על כן, השלכות המשבר על הכלכלה העולמית והמקומית וכן על עסקי הבנק עלולות להיות מהותיות. משבר הקורונה, הביא בשנת 2020 לפגיעה הגדולה ביותר בצמיחה העולמית מאז מלחמת העולם השנייה, ובהיקף גדול מאשר במשבר הפיננסי הגלובלי, יותיר לכלכלות רבות ברחבי העולם עם חובות ריבוניים גדולים מאוד, התפתחות אשר עלולה להוות סיכון עתידי למידת היציבות בשווקים הפיננסיים. מדובר בפגיעה מהותית בפעילות העסקית של ענפים רגישים כמו תיירות, תעופה, פנאי, בידור, שירותי אוכל ועוד וכן השפעות עקיפות משמעותיות על מכלול רחב של ענפים בתחומי המסחר והשירותים וכן נדל"ן שאיננו למגורים. הבנק בוחן את יכולתו לעמוד בהתפתחויות שליליות בסביבה המאקרו כלכלית באמצעות תרחישי קיצון מערכתיים, ובכלל זה עורך תרחישי קיצון אחידים לבקשת הפיקוח על הבנקים. כמו כן, מתבצע ניטור ומעקב שוטף אחר ההתפתחויות בשוק על מנת להיערך מבעוד מועד ולהתאים את הפעילות, לכשיידרש.

פרופיל הסיכון - הגדרת חומרת גורמי הסיכון

המתודולוגיה לסינון רמת החומרה של החשיפות לסיכונים השונים, כפי שמתוארים בטבלת חומרת גורמי הסיכון שלהלן, מבוססת על כימות השפעת התממשות תרחישים שונים על הון הקבוצה, קרי על יציבותה.

רמות החומרה מציגות את הסיכון בחלוקה לחמש רמות, כאשר פגיעה שתוביל לירידת יחס הלימות הון עצמי רובד 1 מתחת למגבלת תיאבון הסיכון (יחס הון עצמי רובד 1 של 6.5%) מוגדרת כסיכון ברמת חומרה גבוהה. הסינון לרמות הסיכון האחרות מתבצע כפונקציה של היקף הפגיעה ביחס הלימות הון עצמי רובד 1 של הקבוצה והערכה סובייקטיבית רלוונטית. הגורמים המשפיעים על הערכה זו מורכבים משיקולים שונים, כגון: תהליכי ניהול הסיכון, השפעת קשרי הגומלין מול סיכונים אחרים ושינויים בסביבת הסיכון החיצונית היכולים להעלות או להוריד את הערכת החומרה של הסיכונים מעבר למשתקף בהערכת הפגיעה הכמותית להון. הערכה הסובייקטיבית כוללת גם "הערכות מומחה" מקרב הגורמים הרלוונטיים בבנק. במקרים בהם תרחיש כמותי כלשהו אינו נותן, להערכתנו, ביטוי מספיק גבוה לחומרת גורם הסיכון, יינתן משקל גבוה יותר להערכה איכותית.

לאור האמור לעיל, נדגיש כי ישנה שונות באופן בחינת ההשפעה של גורמי הסיכון השונים בין הבנקים ולכן יש לנקוט משנה זהירות בכיצוע השוואות שונות.

חלק מהמידע המובא בפרק זה הינו "מידע צופה פני עתיד". למשמעות מושג זה ראה סעיף [מידע צופה פני עתיד](#).

טבלת חומרת גורמי הסיכון

סיכון	הגדרה	רמת חומרה*
1	סיכון אשראי כולל**	סיכון להפסד כתוצאה מהאפשרות שצד נגדי לא יעמוד בהתחייבויותיו כלפי התאגיד הבנקאי. ההתייחסות היא לסיכון אשראי מאזני וחוזף מאזני.
1.1	סיכון איכות לווים וביטחונות**	סיכון בגין כניסה לכשל של לווה/צד נגדי הגורמת לאי עמידתו בהתחייבויות כספיות חוזיות, כניסה לכשל של לווה או של צד נגדי בנגזרים והסיכון השיורי בגין אי יכולת לממש בטחונות.
1.2	סיכון ריכוזיות לווה גדול וקבוצת לווים	סיכון אשראי הנובע מגודלם היחסי של לווים בתיק האשראי של הבנק. נמוכה
1.3	סיכון ריכוזיות ענפית ומגזרית	סיכון אשראי הנובע מריכוז של אשראי ללווים בענפי משק ובמגזרים מסוימים. בינונית
2	סיכון שוק כולל	סיכון החשיפה של נכסי הקבוצה לשינויים בשערי חליפין, בריבית, באינפלציה ובמחירי נכסים, הקורלציה ביניהם ורמות התנדטיות שלהם. נמוכה-בינונית
2.1	סיכון בסיס	הסיכון עקב תנודות בשער חליפין, כולל אינפלציה (תיק למסחר ובנקאי). נמוכה
2.2	סיכון ריבית	הסיכון עקב תנודות בשערי ריבית (תיק למסחר ותיק בנקאי). נמוכה-בינונית
2.3	סיכון מרווח ומחירי מניות	הסיכון עקב תנודות במחירי מניות ואג"ח בתיק המסחרי ובתיק הבנקאי עבור נכסים המשוערכים לפי מחיר שוק. נמוכה-בינונית
3	סיכון נזילות	הסיכון בחוסר היכולת לעמוד באי הוודאות ביחס לאפשרות לגייס מקורות ו/או לממש נכסים, באופן בלתי צפוי ותוך פרק זמן קצר, מבלי שיגרם הפסד מהותי. נמוכה
4	סיכון פנסיה	מכלול הסיכונים הקשורים להתחייבויות שונות לעובדים. נמוכה-בינונית
5	סיכון תפעולי**	סיכון להפסד כתוצאה מאי נאותות או מכשל של תהליכים פנימיים, אנשים ומערכות או כתוצאה מאירועים חיצוניים. בינונית-גבוהה
5.1	סיכון אבטחת מידע וסייבר**	סיכון הנובע מתקיפת מערכות המחשוב ו/או תשתיות משוכצות מחשב, אשר תוצאותיה עשויות לבוא לידי ביטוי בגניבת מידע, בגניבת נכסים פיננסיים (כסף ושווה כסף) ו/או פגיעה ברציפות התפקודית (על ידי שיבוש מידע ו/או פגיעה בזמינות). בינונית-גבוהה
5.2	סיכון טכנולוגיה	סיכון להפסד כתוצאה מתקלות וכשלים מיכוניים, כתוצאה מתהליכים לקידום ויישום חדשנות טכנולוגית/מוצרים ושירותים חדשניים ו/או פרויקטים בינונית
6	סיכון משפטי ורגולציה	מכלול הסיכונים של הסיכון המשפטי וסיכון הרגולציה המפורטים בדוח. בינונית
7	סיכון ציות	סיכון הנובע מאי ציות להוראות חקיקה ותקנות מחייבות. בינונית
8	סיכון מוניטין	הסיכון שפרסום שלילי יגרום לירידה בבסיס הלקוחות, ירידה בהכנסות, בנזילות או עלויות משפטיות גבוהות. נמוכה-בינונית
9	סיכון אסטרטגי	סיכון עסקי הכולל את ההשלכות הנוכחיות והעתידיות על הון, רווחים ומוניטין או מעמד הנובעים מהחלטות עסקיות שגויות, מיישום בלתי נאות של החלטות או מההעדר תגובה לשינויים ענפיים, כלכליים, רגולטוריים וטכנולוגיים. בינונית
10	סיכון מערכת עולמי**	סיכונים הנגרמים עקב אירועים חיצוניים גלובליים שעלולים לגרום התממשות של מספר סיכונים במקביל. בינונית-גבוהה
11	סיכון מערכת מקומי**	סיכונים הנגרמים עקב אירועים מקומיים שעלולים לגרום התממשות של מספר סיכונים במקביל. בינונית-גבוהה

* בהתייחס לפגיעה אפשרית בהלימות ההון והערכה סובייקטיבית של השפעת סיכונים קשים לכימות. רמת הסיכון אינה מבטאת את ההסתברות להתממשותו, אלא את הפגיעה בבנק בקרות התרחיש.

**השפעת משבר קורונה

משבר הקורונה הינו אירוע משמעותי מתמשך המשבש את הפעילות העסקית והכלכלית ומלווה בחוסר וודאות משמעותית לגבי אורכו ומידת השפעתו.

בהתאם להערכה סובייקטיבית, כתוצאה מהמשבר ואי הבהירות ביחס להתפתחות התחלואה, צעדי הסגירה במשק והמדיניות הכלכלית עלתה רמת החומרה של הסיכון המערכתי העולמי והסיכון המערכתי המקומי ברבעון הראשון של שנת 2020 "לבינונית-גבוהה", וברבעון השני והשלישי של שנת 2020 ל"גבוהה". במהלך הרבעון האחרון של 2020, עם תחילת הפצה בקנה מידה גדול של חיסונים לקורונה, רמת החומרה של הסיכון המערכתי העולמי והסיכון המערכתי המקומי שבה וירדה "לבינונית-גבוהה". כמו כן, רמת חומרת סיכון האשראי הכולל וחומרת סיכון איכות לווים ובטחונות עלתה החל מהרבעון השני של שנת 2020, ל"בינונית-גבוהה".

משבר הקורונה ובכלל זה שימוש גובר של לקוחות בערוצים דיגיטליים ומעבר לעבודה נרחבת של עובדים וספקים מרחוק הוביל לעלייה משמעותית בתקיפות סייבר על ארגונים פיננסיים בארץ ובעולם ועל גופי שרשרת האספקה של ארגונים אילו.

בהתאם להערכה סובייקטיבית, כתוצאה מהשפעות המשבר ולאור העלייה באירועי הסייבר בארץ ובעולם, בתקופה האחרונה, עלתה רמת החומרה של סיכון הסייבר ברבעון הרביעי של שנת 2020 "לבינונית-גבוהה". בהתאם, רמת חומרת סיכון התפעולי עלתה החל מהרבעון הרביעי של שנת 2020, ל"בינונית-גבוהה".

הערכות הבנק בדבר השפעות המשבר על חומרתם של כלל גורמי הסיכון אינן וודאיות ועשויות להשתנות בהתאם להתפתחויות המשבר, תהליך ההתחסנות, ובהתאם לכך גם השלכותיו על הכלכלה וכן על עסקי הבנק. ההערכות אלה הינן מידע צופה פני עתיד, כהגדרתו בפרק [מידע צופה פני עתיד](#).

הבנק בוחן את יכולתו לעמוד בהתפתחויות שליליות בסביבה המאקרו כלכלית באמצעות תרחישי קיצון מערכתיים, ובכלל זה עורך תרחישי קיצון אחידים לבקשת הפיקוח על הבנקים. הבנק מבצע ניטור ומעקב שוטף אחר ההתפתחויות בשוק ומקפיד, לאורך כל תקופת המשבר, על ניהול סיכונים מוקפד תוך בחינה מתמדת של האירועים ודרכי הפעולה, על מנת להיערך מבעוד מועד ולהתאים את הפעילות, לכשיידרש.

מדיניות חשבונאית ואומדנים בנושאים קריטיים

כללי

הכנת הדוחות הכספיים המאוחדים בהתאם לכללי חשבונאות מקובלים ובהתאם להוראות המפקח על הבנקים דורשת מהנהלה שימוש באומדנים והערכות המשפיעים על הסכומים המדווחים של נכסים, התחייבויות וכן על סכומי הכנסות והוצאות. האומדנים וההערכות מתבססים בדרך כלל על תחזיות כלכליות, הערכות לגבי השווקים השונים וניסיון העבר תוך הפעלת שיקול דעת אשר הנהלה מאמינה כי הינם סבירים בעת החתימה על הדוחות הכספיים. התוצאות בפועל של סעיפים אלה עלולות להיות שונות מהאומדנים ו/או ההערכות.

[כביאור 1](#) מובאים בפירוט עיקרי המדיניות החשבונאית אותה יישמה קבוצת לאומי.

להלן תיאור תמציתי של נושאים חשבונאיים קריטיים עיקריים המגלמים הערכות ואומדנים של הנהלה אשר נדונו בין הדירקטוריון, הנהלה וראי החשבון המבקרים המשותפים:

הפרשה להפסדי אשראי וסיווג חובות בעייתיים

הוראות מדידה וגילוי של חובות פגומים, סיכון אשראי והפרשה להפסדי אשראי

הפרשה קבוצתית

ההפרשה הקבוצתית משקפת אומדן להפסדי אשראי המבוסס על הפסדי העבר בגין חובות בעלי מאפיינים דומים, תוך ביצוע התאמות להערכות סיכון עדכניות. הפרשה זאת מיושמת בגין קבוצות גדולות של חובות קטנים יחסית והמוגניים ובגין חובות שנבדקו פרטנית ונמצא שאינם פגומים.

שיטת קביעת ההפרשה להפסדי אשראי המוערכת על בסיס קבוצתי הינה בהתאם לנדרש בהוראות הדיווח לציבור, ועיקריה:

- האשראי לציבור מפוצל לפי ענפי משק. בגין כל ענף משק נקבעים שני שיעורי הפרשה קבוצתית: האחד בגין חובות לא בעייתיים, והשני, גבוה יותר, בגין חובות בעייתיים (חובות בסיווג "השגחה מיוחדת" או "נחות").
- שיעורים אלה נקבעים על בסיס הפסדי העבר (ממוצע שיעורי המחיקות נטו בשנה השוטפת ובשנים הקלנדריות המלאות שקדמו לה, החל מ-2011).
- על שיעור הפסדי העבר מתווסף "גורם התאמה איכותי" שמהווה מקדם נוסף של ההפרשה בגין גורמים סביבתיים רלוונטיים לסיכויי הגביה של האשראי ("התאמות איכותיות"), כגון: מאפיינים ענפיים, מאפיינים כלכליים משקיים ומאפיינים של תמהיל תיק האשראי ואיכותו. לצורך קביעת "גורם ההתאמה האיכותי" הבנק מיישם תחשיב פנימי המשקלל מגוון רחב של אינדיקטורים.

ההפרשה מחושבת ומבוצעת בגין כלל החובות, הן אשראי מאזני והן מכשירי אשראי חוץ מאזני, כאשר האשראי החוץ מאזני מוכפל במקדם המרה בהתאם לסוג המכשיר ובהתאם להוראות הפיקוח על הבנקים.

בהתאם להנחיות בנק ישראל, שיעור ההתאמות בגין הגורמים הסביבתיים לא יפחת מ-0.75% מיתרת האשראי שאינו בעייתי לאנשים פרטיים באותו מועד, ושיעור ההפרשה הקבוצתית בגין הלוואות לדיור לא יפחת מ-0.35% מיתרת הלוואות.

הבנק בוחר את נאותות ההפרשה הקבוצתית מידי רבעון בהתבסס, בין היתר, על הערכת הסיכונים הגלומים בתיק האשראי ועל בחינת מגמות והתפתחויות בסגמנטים העיקריים, ומתוך ראייה צופת פני עתיד, ככל שניתן להעריך. זאת, תוך יישום העקרונות של הוראת ניהול בנקאי תקין מספר 314 "הערכה נאותה של סיכונים אשראי ומדידה נאותה של חובות".

תהליך הערכה זה לקביעת גובה ההפרשה הקבוצתית להפסדי אשראי הפך מורכב במיוחד לאור משבר הקורונה שהינו אירוע משמעותי ומתמשך המשבש את הפעילות העסקית והכלכלית. משבר הקורונה מלווה בחוסר וודאות משמעותי לגבי אורכו ומידת השפעתו ועל רקע זה הגדיל הבנק במהלך שנת 2020 את ההפרשה הקבוצתית להפסדי אשראי. הגידול נובע מהערכה זהירה המתחשבת בשינוי במאפייני הסיכון של הלקוחות ושל ענפי המשק השונים ובהערכות כלכליות, בהתייחס, בין היתר, לשיעור האבטלה והצמיחה.

לאור רמת אי הוודאות הגבוהה בתקופה זו, תתכנה סטיות משמעותיות באומדנים שבוצעו לקביעת יתרת ההפרשה להפסדי אשראי כפי שמוצגת בדוחות הכספיים. אומדנים אלה יותאמו בהמשך וזאת בהתאם להתפתחויות במשק והשפעתן על רמת הסיכון הגלומה בתיק.

למידע נוסף בנוגע לתהליך התאמת אומדני הפסדי האשראי בגין משבר הקורונה ראה פרק סיכונים אשראי, [השפעת משבר הקורונה](#). למידע נוסף בגין יישום כללי חשבונאות בנושא הפסדי אשראי צפויים ראה [ביאור 1.כד](#).

סיווג חובות בעייתיים והפרשה פרטנית

הבנק בוחן באופן שוטף ובהתאם לנהלים את תיק האשראי במטרה לאתר, מוקדם ככל הניתן, לווים בהם עלתה רמת הסיכון והחשיפה, והזקוקים לתשומת לב ניהולית מיוחדת וליווי צמוד. זאת, על רקע מאפייני סיכון או כתוצאה מתנאים כלכליים/משקיים העלולים להשפיע על מצב הלווים, במטרה לשפר את מצבם. לגבי הלקוחות העסקיים הערכת עומק הבעיה נעשית תוך הפעלת שיקול דעת על ידי הגורמים העסקיים המטפלים בלווה, על ידי יחידות ניהול סיכונים האשראי (נס"א) בחטיבה לניהול סיכונים ובאמצעות הערכה אובייקטיבית ככל האפשר של הקשיים שאותרו, במטרה לקבוע את דירוג הסיכון שלהם.

בחטיבה הבנקאית לקוחות עם אובליגו מעל מיליון ש"ח מזוהים ונבדקים פרטנית על ידי הגורמים המוסמכים בחטיבה לעניין סיווגם כחובות בעייתיים. יתר לקוחות החטיבה, שהינם בעלי אובליגו מתחת למיליון ש"ח והומוגניים, מזוהים ומטופלים באופן ממוכן בהתאם לקריטריונים שנקבעו.

כחלק מהאמצעים שמפעיל הבנק לניהול סיכונים האשראי, מבוצעים בכל קווי העסקים (בכל אחד, בהתאמה למאפייניו) מהלכים לאיתור חובות בעייתיים מבעוד מועד. בחטיבה העסקית מבוצעת בחינה שבין היתר מבוססת קריטריונים המהווים התראה מוקדמת לאפשרות הפיכתו של חוב לבעייתי. בהתאם לכך במידה ונדרש, מעודכן דירוג הסיכון והחוב מוגדר רגיש. בחטיבה הבנקאית איתור הלקוחות הרגישים מבוצע בעיקרו באופן ממוכן וזאת בהתבסס על קריטריונים שהוגדרו עבור סוג זה של לקוחות.

לקוחות שאותרו כרגישים, נבחן הצורך בסיווגם, מדי רבעון לפני פרסום הדוח הכספי.

מתודולוגית הטיפול בחובות בעייתיים מחייבת בין היתר, בחינה שיטתית של נאותות ההפרשה להפסדי אשראי בגין החובות המסווגים כ"פגומים". ההפרשה מוערכת בהתאם לפער בין יתרת החוב הרשומה לערך הנוכחי של תזרימי המזומנים העתידיים הצפויים לשירות החוב מהפעילות של הלקוח וממימוש ביטחונות ונכסים אחרים, מהווים בשיעור הריבית האפקטיבית של החוב. לגבי חובות שהחזר שלהם נסמך על ביטחונות (חובות מתונים בביטחון) ואין מקורות החזר זמינים ואמינים אחרים, ההפרשה נקבעת בהתבסס על השווי ההוגן של הביטחון בניכוי עלויות מימוש ולאחר הפעלת מקדמי ביטחון בכל הקשור לשווי הבטוחה שיהיה ניתן לממשו ולהפירע ממנו.

בדומה לבחינת נאותות הסיווגים מבוצעת מידי רבעון גם בחינת נאותות ההפרשה בהתאם לדרישות בנק ישראל.

בהתאם לעדכונים בהוראות ניהול בנקאי תקין, האחריות הכוללת לנאותות הסיווגים וההפרשות מוטלת על החטיבה לניהול סיכונים. בנוסף לדינאים המתקיימים בהנהלות החטיבות העסקיות ונציגי החטיבה לניהול סיכונים, מתקיים מידי רבעון דיון גם בוועדת הפרשות של הבנק בראשות המנכ"ל הראשי, לגבי הסך המצרפי של ההפרשות הנדרשות לאותו רבעון, וכן בהתייחס לסווג והפרשות ספציפיים (מעבר לסף סכום שנקבע).

מכשירים נגזרים

בהתאם להוראות הדיווח הכספי של המפקח על הבנקים, הבנק מיישם את נושאים 815 ו-820 בקודיפיקציה על תיקוניהם, בכל הקשור לטיפול ולהצגה של מכשירים נגזרים.

שווי הוגן מוגדר כסכום/מחיר אשר היה מתקבל ממכירת נכס או המחיר שהיה משולם בהעברת התחייבות בעסקה בין מוכר מרצון לקונה מרצון במועד המדידה. בין היתר, התקן מחייב לצורך הערכת שווי הוגן, לעשות שימוש מרבי בנתונים נצפים ולמזער שימוש בנתונים לא נצפים. נתונים נצפים מייצגים מידע הזמין בשוק המתקבל ממקורות בלתי תלויים ואילו נתונים לא נצפים משקפים את ההנחות של התאגיד הבנקאי.

התקן דורש מהתאגיד הבנקאי לשקף את סיכון האשראי (credit risk) ואת הסיכון לאי ביצוע (nonperformance risk) במדידת השווי ההוגן של חוב, לרבות מכשירים נגזרים, אשר הונפקו על ידו ונמדדים לפי שווי הוגן. סיכון אי ביצוע כולל את סיכון האשראי של התאגיד הבנקאי, אך לא מוגבל לסיכון זה בלבד.

נקבעו הנחיות ספציפיות בנוגע למתודולוגיה ולנתונים שימשו בחישוב השווי ההוגן של מכשירים נגזרים. הבנק מבצע את חישוב ההפרשה בגין סיכון אשראי ברמת לקוח, תוך שימוש במדד לאיכות האשראי בהתבסס על מודלים פנימיים או על נתוני שוק.

חישוב ההפרשה לסיכון אשראי מבוצע תוך שימוש במודל הכולל תרחישים שונים של חשיפה פוטנציאלית.

במקרים לא רבים בהם אין בבנק מודל מתמטי לשיעור מכשירים נגזרים, השווי ההוגן נקבע על פי ציטוטי מחירים המתקבלים מגורמים הסוחרים במכשירים אלה. על אף שהציטוט מתקבל מברוקרים אמינים שהבנק בחר לעבוד עמם, אין ודאות שהמחיר שצוטט משקף את המחיר שיתקבל בפועל לעסקה בכל סכום שהוא, ובפרט לעסקה בסכום גדול.

למידע נוסף בנוגע לקביעת שווי הוגן ראה [ביאור I.1](#).

ניירות ערך

ניירות ערך, למעט אגרות חוב מוחזקות לפדיון, מוצגים במאזן לפי שווי הוגן. מניות שלא מתקיים לגביהן שווי הוגן זמין מוצגות לפי עלות.

השווי הוגן של ניירות ערך ישראליים מתבסס בעיקרו על מחירים מצוטטים מהבורסה לניירות ערך בתל-אביב ובניירות ערך זרים על מחירים המתקבלים ממקורות חיצוניים. לעניין ניירות ערך זרים רובו של התיק מחושב באופן יומי על ידי מוסד בינלאומי מוכר שעיסוקו בחישוב שווי הוגן של נכסים פיננסיים לצורך גילוי השווי בדוחות כספיים. מוסד זה הוא בלתי תלוי בגופים המנפיקים ובלתי תלוי בגופים המשווקים. החישוב מתבסס בעיקרו על מחירי עסקאות בשווקים פעילים ועל שיערוך עסקאות דומות. החישוב משקף את המחיר שקונה מרצון בשוק ישלם עבור ניירות ערך על בסיס מידע שוטף הנצפה בשוק. מכיוון שרק חלק מניירות הערך נסחרים בעולם בתדירות יומית, המשערך מבסס את נתוניו לצורך קביעת מחיר, באמצעות אלגוריתם תמחור על עסקאות שבוצעו בפועל, אינדיקציות למחירים מבנקים גלובליים ומקומיים, ברוקרים ובורסות. במידה ונתוני שוק מועטים או לא קיימים, המשערך משתמש במודלים מתוחכמים להערכת שווי, תוך התחשבות בזהות המנפיק והענף הרלוונטי.

בניירות ערך שהם אגרות חוב שאינן סחירות של חברות בישראל השווי הוגן מתבסס על נתונים המתקבלים מחברת "מרווח הוגן". הבנק תיקף את המודל ויודא ברמה סבירה של בטחון את נכונות השווי הוגן. לעיתים, מטעמי שמרנות, כאשר קיימים אינדיקטורים, הבנק מבצע התאמות למודל ו/או מחיר שוק במטרה לקבוע שווי הוגן נכון יותר.

למידע נוסף בנוגע לקביעת שווי הוגן ראה [ביאור 1.1](#).

הבנק בוחן בכל תקופת דיווח את הצורך ברישום הפסדים בגין ירידת ערך של אגרות חוב, בתיק הזמין למכירה ובתיק לפדיון, שהינה בעלת אופי אחר מזמני בהתאם לקריטריונים שנקבעו.

למידע נוסף בנוגע לכחינת ירידת ערך ראה [ביאור 1.10](#).

למידע נוסף ראה פרק המבנה וההתפתחות של הנכסים, ההתחייבויות, ההון והלימות ההון סעיף [ניירות ערך](#).

התחייבויות לזכויות עובדים

זכויות הפרישה והפנסיה בבנק נקבעות על פי סיווג תקופות ההעסקה השונות בבנק כאשר לעובדים שהחלו עבודתם בבנק מיום 1 בינואר 1999 קיימות הפקדות שוטפות לפיצויים ותגמולים ולגביהם לבנק אין חבות פנסיונית למעט השלמה לפיצויי פיטורין. לעובדים שהחלו את עבודתם בבנק לפני 1 בינואר 1999 הפורשים מעבודתם בבנק בגיל פרישה הזכות לבחור בקבלת פיצויי פרישה וכספי התגמולים או לקבל פנסיה מהבנק, הכל בהתאם ובכפוף להוראות ההסכמים השונים החלים על העובדים. הבנק מפקיד עבור עובדים אלה כספים לתגמולים ופיצויים בקופת גמל לתגמולים ופיצויים של עובדי הבנק אשר מנהלת על ידי חברה מנהלת המוחזקת על ידי עמיתי הקופה (להלן - "יעודה").

בשנים האחרונות ביצע הבנק שורה של צעדים על מנת למתן את ההשפעה של התחייבויות אלה על הדוחות הכספיים. בהמשך לצעדים אלה החל הבנק בבחינה של חלופות ביחס למצב הקיים כיום לפיו מלוא הכספים מופקדים ביעודה כאמור. בהמשך להתקשרות שנעשתה בעבר, התקשר הבנק עם גוף מוסדי נוסף להעברת כספי תגמולים וכספי פיצויים של עובדים שנצברו או ייצברו בקופת התגמולים והפיצויים של עובדי הבנק, שבחרו או יבחרו בעת פרישה במסלול של הסדר ביטחון סוציאלי, לקופה משלמת. כמו כן התקשר הבנק בהסכם לרכישת פוליטת ביטוח לפורשים ממקורותיו העצמיים. בכוונת הבנק להתקשר בהסכמים דומים עם גופים מוסדיים נוספים.

הסכומים של ההתחייבויות לפנסיה מחושבים על פי מודלים אקטואריים. שיעור ההיוון המשמש לחישוב ההתחייבות האקטוארית לזכויות עובדים, של הבנק לפנסיה נעשה על בסיס תשואות השוק בהתאם לחלופה שהבנק בחר מתוך החלופות שנקבעו על ידי בנק ישראל, לפיהם העקום מורכב מתשואת אגרות חוב ממשלתיות בישראל בתוספת עקום מרווח של אגרות חוב קונצרניות בדירוג בינלאומי AA התואם למח"מ ההתחייבויות לזכויות עובדים.

כמו כן החישובים האקטואריים לוקחים בחשבון את תחזית עליית השכר הנומינלית על סמך נסיון העבר שמשנתה בהתאם לגיל העובד.

להלן ניתוח רגישות כמותי להשפעת הנחות עיקריות בחישוב ההתחייבות האקטוארית

קיטון של 1.0% בשיעור ההיוון של ההתחייבויות הנ"ל יגרם לגידול בסך של כ-3.5 מיליארד ש"ח בסך ההתחייבויות. קיטון של 1.0% בעליית השכר יגרם לקיטון בסך של כ-672 מיליון ש"ח בסך ההתחייבויות. עלייה של 5.0% בתוחלת החיים יגרם לגידול בסך של כ-390 מיליון ש"ח בסך ההתחייבויות. כל הסכומים הינם לפני השפעת מס.

המודלים האקטואריים כוללים הנחות לגבי: תוחלת חיים, שיעורי נכות, שיעורי עזיבה, שיעורי עזיבה עם תנאים מועדפים, שיעור ניצול זכויות הפנסיה ושיעור משיכת כספי פיצויים ותגמולים וכד'. על אף שהפרמטרים נקבעו בזהירות ובמקצועיות ראויה, שינוי בכל אחד מהפרמטרים האקטואריים או בכמה מהם ו/או בשיעור ההיוון ו/או בשיעור עליית השכר יביא לשינוי בגובה ההתחייבויות של הבנק.

הערכת האקטואר של זכויות העובדים נמצאת באתר מגנ"א של רשות ניירות ערך וכתובתו: www.magna.isa.gov.il

ליום 31 בדצמבר 2020 יתרת רווח כולל אחר מצטבר בגין הטבות לעובדים הסתכמה ביתרה שלילית בסך של 3,734 מיליון ש"ח לאחר השפעת מס, לעומת יתרת קרן שלילית בסך של 3,948 מיליון ש"ח לאחר השפעת מס, ליום 31 בדצמבר 2019.

יתרת ההתחייבות להטבות לעובדים ליום 31 בדצמבר 2020 לפי שיעור היוון על בסיס אגרות חוב קונצרניות בישראל ("שוק עמוק לגישת הרשות לניירות ערך") נמוכה בכ-702 מיליון ש"ח מיתרת ההתחייבות בפועל.

התחייבויות בגין תביעות משפטיות

בין יתר התחייבויות הבנק, קיימות גם הפרשות בגין תביעות משפטיות שונות שננקטו נגד הבנק, ביניהן גם בקשות לאישור תביעות ייצוגיות. ההפרשות נקבעו על פי הערכת ההנהלה ומבוססות על חוות דעת משפטיות.

אחת לרבעון נערך דיון בוועדת ההפרשות של הבנק בראשות המנכ"ל וכן בוועדת הביקורת של הדירקטוריון, לגבי הפרשות בגין תביעות מעל סכום מסוים שהוגשו נגד הבנק.

לצורך הערכת הסיכונים בהליכים משפטיים המוגשים כנגד הבנק מתבססת הנהלת הבנק על חוות דעתם של היועצים המשפטיים החיצוניים המייצגים את הבנק בתביעות אלו.

חוות דעת אלו ניתנו על ידי היועצים המשפטיים החיצוניים על פי מיטב שיקול דעתם, על יסוד העובדות המוצגות להם על ידי הבנק ועל יסוד המצב המשפטי (הדין והפסיקה) כפי שהם ידועים במועד ההערכה, אשר נתונים, לא פעם, לפרשנות ולטיעונים אפשריים סותרים.

הערכת הסיכונים הגלומים בבקשות לאישור תובענות ייצוגיות הינה מורכבת, שכן מדובר בתחום אשר ההלכות המשפטיות בו, גם בנושאים עקרוניים ומרכזיים, מצויות עדיין בהתהוות וטרם גובשו במלואן. כמו כן, ישנן תביעות בהן, בשל השלב בו מצוי ההליך, אין ביכולתם של היועצים המשפטיים החיצוניים להעריך את הסיכון הכרוך בהן.

לאור האמור לעיל, יתכן שתוצאות התביעות בפועל תהיינה שונות מההפרשות שנעשו.

מיסים על ההכנסה

מיסים שוטפים ונדחים נזקפים לדוח רווח והפסד או נזקפים ישירות להון במידה ונובעים מפריטים אשר נרשמים ישירות בהון.

החל מיום 1 בינואר 2017 מיישמת הקבוצה את כללי החשבונאות המקובלים בארה"ב בנושא מיסים על הכנסה, וזאת בהתאם לחוזר שפרסם הפקוח על הבנקים ביום 22 באוקטובר 2015 בנושא "דיווח של תאגידים בנקאיים בישראל לפי כללי החשבונאות המקובלים בארה"ב בנושא מיסים על הכנסה", וביום 13 באוקטובר 2016 בנושא "דיווח של תאגידים בנקאיים לפי כללי החשבונאות המקובלים בארה"ב".

מיסים שוטפים

המס השוטף הינו סכום המס הצפוי להשתלם (או להתקבל) על ההכנסה החייבת במס לשנת המס כשהוא מחושב לפי שיעורי המס החלים לפי החוקים שנחקקו עד לסוף תקופת הדיווח. חוק יחשב כ"חוקק" רק עם פרסומו ב"רשומות".

מיסים נדחים

ההכרה במיסים נדחים לקבל/לשלם הינה בהתייחס להפרשים זמניים בין הערך בספרים של נכסים והתחייבויות לצורך דיווח כספי לבין ערכם לצרכי מיסים. המיסים הנדחים נמדדים לפי שיעורי המס הצפויים לחול על הפרשים הזמניים במועד בו ימומשו, בהתבסס על שיעורי המס ועל חוקי המס אשר נחקקו עד לסוף תקופת הדיווח. חוק יחשב כ"חוקק" רק עם פרסומו ב"רשומות".

נכס מס נדחה בגין הפסדים מועברים, הטבות מס והפרשים זמניים הניתנים לניכוי מוכר בספרים כאשר צפוי שבעתיד תהיה הכנסה חייבת, שכנגדה יהיה ניתן לנצל אותם.

הקבוצה רשמה מיסים נדחים בגין רווחים מהשקעות מוחזקות שנצברו החל מיום 1 בינואר 2017, גם אם בכונת הבנק להחזיקן ולא לממשן, וכן בגין דיבידנדים שאינם צפויים לחלוקה על ידי חברות מוחזקות.

בקורות ונהלים לגבי הגילוי בדוח הכספי

הוראות המפקח על הבנקים מחילות על תאגידיים בנקאיים את דרישות סעיפים 302 ו-404 של ה-Sox Act. בהתייחס לסעיפים אלו נקבעו על ידי ה-SEC וה-Public Company Accounting Oversight Board הוראות באשר לאחריות ההנהלה לקביעתם וקיומם של בקורות ונהלים לגבי הגילוי ולקיום בקרה פנימית על הדיווח הכספי וחוות דעת רואי החשבון המבקרים לגבי הביקורת של הבקרה הפנימית על דיווח כספי.

הוראות המפקח קובעות:

- תאגידיים בנקאיים יישמו את דרישות סעיפים 302 ו-404 וכן את הוראות ה-SEC שפורסמו מכוחם.

בקרה פנימית נאותה מחייבת קיום מערך בקרה על פי מסגרת מוגדרת ומוכרת, ומודל ה-COSO 2013 (Committee Of Sponsoring Organizations of the Treadway Commission) עונה על הדרישות ויכול לשמש לצורך הערכת הבקרה הפנימית.

הבנק מיישם באופן שוטף את ההוראה בקבוצת לאומי.

במהלך שנת 2020 ביצע הבנק תיקוף ועדכון של תהליכי בקרה מהותיים ובדיקות אפקטיביות של כל מערך הבקרה הפנימית על הדיווח הכספי.

הערכת בקורות ונהלים לגבי הגילוי

הנהלת הבנק, בשיתוף המנכ"ל, ראש החטיבה הפיננסית והחשבונאי הראשי, העריכו לתום התקופה המכוסה בדוח זה את האפקטיביות של הבקורות והנהלים לגבי הגילוי של הבנק. על בסיס הערכה זו, המנכ"ל של הבנק, ראש החטיבה הפיננסית והחשבונאי הראשי, הסיקו כי לתום תקופה זו, הבקורות והנהלים לגבי הגילוי של הבנק הינם אפקטיביים כדי לרשום, לעבד, לסכם ולדווח על המידע שהבנק נדרש לגלות בדוח הכספי בהתאם להוראות הדיווח לציבור של המפקח על הבנקים ובמועד שנקבע בהוראות אלו.

שינויים בבקרה הפנימית

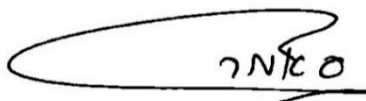
במהלך הרבעון שהסתיים ביום 31 בדצמבר 2020 לא אירע כל שינוי מהותי בבקרה הפנימית על הדיווח הכספי של הבנק, אשר השפיע באופן מהותי או סביר שצפוי להשפיע באופן מהותי על הבקרה הפנימית של הבנק על הדיווח הכספי.

דירקטוריון

בשנת 2020 התקיימו 58 ישיבות של מליאת הדירקטוריון ו-92 ישיבות של ועדות הדירקטוריון.

בישיבת הדירקטוריון שהתקיימה ביום 8 במרס 2021, הוחלט לאשר ולפרסם את תמצית הדוחות הכספיים המאוחדים - המבוקרים של הקבוצה ליום 31 בדצמבר 2020 ולתקופה שנסתיימה באותו תאריך.

דירקטוריון הבנק מביע את הערכתו ותודתו לעובדים ולמנהלים של הבנק ושל חברות הקבוצה, בארץ ובחו"ל, על עבודתם המסורה ותרומתם לקידום עסקי הקבוצה.

ד"ר סאמר חאג' יחיא
יו"ר הדירקטוריון

חנן פרידמן
מנהל כללי

8 במרס 2021